

**T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÇERMİK İLÇESİ VE KÖYLERİNİN (DİYARBAKIR)
ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSA ÇİÇEK

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. LÜTFİ BEHÇET**

BİNGÖL-2019

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇERMİK İLÇESİ VE KÖYLERİNİN (DİYARBAKIR) ETNOBOTANİK
ÖZELLİKLERİ**

Prof. Dr. Lütfi BEHÇET danışmanlığında, İsa ÇİÇEK tarafından hazırlanan bu çalışma .../.../2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Biyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak **oybirliği/oy çokluğu (.../...)** ile kabul edilmiştir.

Başkan : *İmza* :
Üye : *İmza* :
Üye : *İmza* :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulunun ...../ ...../ ..... tarih ve ...../ .....
nolu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Zafer ŞİAR
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Yeryüzünde canlılığın devamı açısından büyük önem taşıyan bitkiler ile insanlığın geçmiş tarihi arasında sürekli bir etkileşim olmuştur. Yeryüzündeki canlılar beslenme, tabii güzellik ve barınma kaynağı olarak bir çok bakımdan bitkilerden yararlanmıştır ve hali hazırda yararlanmaya devam etmektedir. İnsanlık tarihinin geçmiş dönemlerinde, özellikle de zamanımızdaki gibi eczacılık çalışmalarının yapılmadığı dönemlerde ilaç olarak ekseriya bitkiler kullanılırdı. Zamanla teknolojik ilerleme ve değişen hayat şartları bu durumu ciddi anlamda azaltmıştır. Bu azalış tüm dünyada etkisini gösterdiği gibi, zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip olan ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan ülkemizde de etkisini göstermiştir. Bu anlamda Çermik ve çevresindeki köylerde yaptığımız bu etnobotanik çalışma ile bitki kullanım kültürünü kayıt altına almaya ve gelecek nesillere aktarılması için arşivlemeye çalıştık. Bu vesile ile bana bu araştırmayı yüksek lisans tez konusu olarak veren, bitki örneklerini teşhis eden ve diğer tüm konularda değerli yardım ve teşviklerini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Lütfi BEHÇET'e; Aarazi ve laboratuvar çalışmalarına yardımcı olan Arş. Gör. Yakup YAPAR, Arş. Gör. Abdurrahim ÇETİN' e yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışma **Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BÜBAP)** (Proje no: 2016 BAB FEF.00.003) tarafından desteklenmiştir. Çalışmamızı maddi yönden destekleyen Bingöl Üniversitesi BÜBAP birimine ve yardımlarını gördüğüm bütün hocalarım ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmam esnasında gerekli yardım ve desteğini esirgemeyen çok değerli annem, babam ve eşime ayrıca ailemin tüm değerli bireyleri ve araştırma bölgesindeki yöre halkına teşekkür ederim.

İsa ÇİÇEK

2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
EKLERLİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	6
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	13
3.1. Araştırma Alanının Coğrafik Yapısı.....	14
3.2. Araştırma Alanının Jeolojisi.....	15
3.3. Araştırma Alanının İklimi.....	15
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	25
4.1. Genel Vejetasyon Yapısı.....	25
4.2. Araştırma Alanında Kullanımı Tespit Edilen Bitkiler.....	26
4.3. Tartışma.....	182
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	217
KAYNAKLAR.....	219
EKLER.....	240
ÖZGEÇMİŞ.....	259

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Km	: Kilometre
m	: Metre
cm	: Santimetre
mm	: Milimetre
°C	: Santigrat derece
cf	: Yakın, benzer, şüpheli
E	: Doğu
END	: Endemik
N	: Kuzey
S	: Güney
subsp	: Alttür
BIN	: Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi - Biyoloji Bölümü Herbaryumu
Var	: Varyete
W	: Batı
BÜ	: Bingöl Üniversitesi
DD	: Yetersiz veri
LR	: Az tehdit altında
VU	: Zarar görebilir
EN	: Tehlikede
İÇ	: İsa ÇİÇEK

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Araştırma alanı lokasyon haritası	16
Şekil 2.	Diyarbakır ili ombrotermik iklim diyagramı.....	22
Şekil 3.	Çermik ilçesi ombrotermik iklim diyagramı	23
Şekil 4.	Ergani ilçesi ombrotermik iklim diyagramı.....	23
Şekil 5.	Siverik ilçesi ombrotermik iklim diyagramı	24
Şekil 6.	Kullanılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre dağılım oranları.....	182
Şekil 7.	Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren familyalar.....	184
Şekil 8.	Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısımları	186

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarına ait sıcaklık değerleri (°C).....	17
Tablo 2.	Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarının ortalama yağış (mm) ve nisbi nem (%) değerleri.....	18
Tablo 3.	Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarına ait en kuvvetli rüzgar yönü ve hızı(m/sn).....	19
Tablo 4.	Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarında yağışın mevsimlere dağılımı ve yağış rejimi	19
Tablo 5.	Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarının biyoiklim tipleri ve ilgili verileri.....	21
Tablo 6.	Bilgi alınan kişilerin eğitim durumu.....	183
Tablo 7.	Bilgi alınan kişilerin meslek durumu.....	183

EKLER LİSTESİ

Ek 1.	Araştırma alanında kullanımı tespit edilen bitki taksonları ve kullanım alanları.....	240
Ek 2.	Araştırma sahasındaki okullarda okuyan öğrencilere verilen tıbbi bitki kullanımı ile ilgili anket formu	250
Ek 3.	Öğrencilere verilen yenen bitkilerle ilgili anket formu	251
Ek 4.	Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ve bu kişilerle ilgili bilgiler	252
Ek 5.	Araştırma alanındaki yerleşim yerlerinin isimleri	253
Ek 6.	Araştırma alanından bazı bitki taksonlarının orijinal habitatlarından alınan veya kullanım amaçları ile ilgili resimler.....	254

ÇERMİK İLÇESİ VE KÖYLERİNİN (DİYARBAKIR) ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

ÖZET

Bu çalışmada; Diyarbakır ili Çermik ilçesinde 2015-2019 yılları arasında, yerel halk tarafından çeşitli amaçlar için kullanılan (gıda, tıbbi, süs vs.) bitkiler, bu bitkilerin kullanılan kısımları ve kullanım şekilleri araştırılmıştır.

Çermik ilçesinde (Merkez ve 48 köy) 210 kişi ile görüşülmüş ve 55 kaynak kişi olarak belirlenmiştir. Bitki kullanımı konusunda bilgi alınan kaynak kişilerin 34'ü erkek ve 21'i kadındır. Görüşülen kişilerin 24'ü İlköğretim mezunu, 12'si okur-yazar değil, 4'ü ortaokul, 1'i lise, 13'ü üniversite mezunudur. Bilgi veren kişilerin meslek dağılımı 1'i aşçı, 18'i ev hanımı, 14'ü çiftçi, 2'si öğretmen, 9'u esnaf, 4'ü memur, 1'i şoför, 5'i imam, 1'i emekli, olarak kayıt edilmiştir.

Araştırma sonucunda kullanılan 47 familyaya ait toplam 146 bitki taksonu (8'i endemik) ve bu bitkilere ait 229 yöresel kullanım şekli tespit edildi. Kullanım durumu hakkında bilgi toplanan bitkilerin; gıda 96 (%41.92), tedavi 86 (%37.55), Süs 14 (%6.11), hayvan yemi 8 (% 3.49), yakacak 7 (%3.06), oyuncak 4 (%1.74), sepet 3 (%1.31), boya 2 (%0.87) ve diğer 9 (%3.93) şeklindedir. Kullanılan bitkilerden 12 taksonun faydalı kullanımı ilk defa bu çalışmada belirlendi.

Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitki taksonlarının kullanılan kısımlarına göre sayıları ve oranları şöyledir; Toprak üstü kısımlar 44 (%25,14), meyve 28 (%16), toprak altı kısımlar(rizom bulb, korm, kök vs.) 4 (%2,28) , reçine 4 (%2,28) , yaprak 33 (%18,85), gövde 8 (%4,57), çiçek 21 (%12), dal 2 (%1,14), başak 2 (%1,14) şeklindedir.

Araştırma alanında kullanımı olan takson sayısı bakımından en fazla üyeye sahip ilk 5 familya dağılımı şu şekildedir; 23'ü (%15.75) Asteraceae, 16'sı (%10.95) Lamiaceae, 15'i (%10.27) Rosaceae, 8'i (%5.48) Fabaceae, 7'si (% 4.48) Brassicaceae ve 77'si (%52.73) diğer şeklindedir.

Anahtar kelimeler: Etnobotanik, Çermik, Diyarbakır, Türkiye.

ETHNOBOTANICAL FEATURES OF ÇERMİK DISTRICT (DİYARBAKIR) AND ITS VILLAGES

ABSTRACT

In this study; In the Çermik district of Diyarbakır province, the plants used for various purposes (food, medicinal, ornamental, etc.) by the local people between 2015-2019 were investigated.

210 people were interviewed in Çermik district (Centrum and 48 villages) and 55 of them were identified as source persons. 34 of the source persons who received information about plant use were male and 21 female. 24 of the interviewees are primary school graduates, 12 are not literate, 4 are secondary, 1 is a high school and 13 are university graduates. Profession distribution of persons providing information 1 cook, 18 housewife, 14 farmers, 2 teachers, 9 trades, 4 officers, 1 driver, 5 imams, 1 retired, as recorded.

As a result of the research, a total of 146 plant taxa (8 taxa are endemic) belonging to 47 families and 229 local usage forms of these plants were determined. Information about the use of the collected plants; food 96 (41.92%), treatment 86 (37.55%), ornamental 14 (6.11%), animal feed 8 (3.49%), firewood 7 (3.06%), toys 4 (1.74%), basket 3 (1.31%), dye 2 (0.87%) and the other 9 (3.93%). The useful use of 12 taxa from the plants used was determined for the first time in this study.

The number and proportion of the plant taxa determined in the research area according to the parts used are as follows; Aboveground parts 44 (25.14%), fruit 28 (16%), subsoil parts (rhizome bulb, corm, root, etc.) 4 (2.28%), resin 4 (2.28%), leaf 33 (18.85%), stem 8 (4.57%), flower 21 (12%), twig 2 (1.14%), spike 2 (1.14%) in the form of.

The distribution of the first 5 families with the highest number of taxa in the research area is as follows; 23 (15.75%) Asteraceae, 16 (10.95%) Lamiaceae, 15 (10.27%) Rosaceae, 8 (5.48%) Fabaceae, 7 (4.48%) Brassicaceae and 77 (52.73%) in the other form.

Keywords: Ethnobotany, Çermik, Diyarbakır, Turkey.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihine bakıldığında, insanoğlu çevresindeki canlı ve cansız her materyalden yararlanma yoluna gitmiştir. İnsanlığın yararlandığı unsurlardan birini de bitkiler teşkil eder. İnsanoğlu bitkilerden; besin olarak, süs olarak, boya elde etmek amacıyla, tedavi amacıyla yararlanma yollarını araştırmışlardır (Baytop 1984).

Etnobotanik terimi, ilk kez 1896 yılında, bir biyoloji profesörü olan John W. Harshberger tarafından, yerel halkın doğa tarihinin araştırılmasını belirtmek için kullanılmaya başlanmış olup, basitçe “**bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı**” olarak tanımlanmıştır. Ancak günümüzde sadece bitkilerin kullanımı değil, aynı zamanda niçin kullanıldığını ve nasıl yetiştiğini anlamak, bitkilerin yetiştiği ortam şartlarının belirlenmesi konularına da odaklanmıştır (Cotton, 1996).

Kısaca insan-bitki ilişkilerinin incelemesi olarak tanımlanan etnobotanik, aynı zamanda insan-bitki arasındaki ilişki sonucunda doğan karşılıklı etkileşimi, kullanımı, üretimi ve tüketimi de açıklar (Ertuğ, 2004a)

İnsanlar bitkilerle sürekli etkileşim halindedir. Bitkiler en çok gıda ve ilaç olarak kullanılmakla beraber, yakıt, yapı malzemesi, süs eşyası, boya, büyü vb. amaçlar için de kullanılmaktadır. İlk insanlar kullandıkları bitkilerin resimlerini mağara duvarlarına, boynuzlara, tabletlere, daha sonraları papirüslere işlemişlerdir. Bu bulgular yeryüzünde insanların bitki kullanım geleneği hakkında önemli fikirler vermektedir. Tabiattan toplanan çeşitli faydalı taksonlar insanlar tarafından kültüre alınarak tarım faaliyetlerine başlanmıştır. Dünyada tarımın ilk yapıldığı Güney Doğu Anadolu’da bugün halk arasında ilaç yapımında kullanılan anason, nane, arpa, meyan kökü gibi bitkisel drogların tedavide kullanıldığı bilinmektedir (Asil ve Şar, 1984).

Etnobotanik çalışmalar, halk arasında bitkilerin geleneksel olarak sınıflandırılması, yönetimi ve kullanımını konusunda yapılan çalışmalardır. Etnobotanik çalışmalar; yalnızca insanlarla bitkilerin yüzyıllardan beri devam eden karşılıklı etkileşimlerini kaydetmekle kalmaz; aynı zamanda bu etkileşimden doğan sonuçların, biyolojik çeşitliliğin korunması ve kırsal kesimde yaşayan halkın gelişiminde kullanılmasına da olanak verir (Özhatay vd. 1997).

Anadolu halkının yabani bitkileri ilaç olarak kullanışı çok eski devirlere kadar uzanmaktadır. Hititler dönemi tıbbi tabletlerinde bulunan reçete formüllerinde kayıtlı bitki adları bunun bir kanıtıdır. Bu dönemlerde yabani bitkilerden yararlanıldığı gibi, bazı önemli tıbbi bitkiler, drog elde etmek için yetiştirilmekteydi. Ayrıca Hititler ve Bizans döneminde Anadolu'dan elde edilen bazı drogların dış ülkelere satıldığı da bilinmektedir. Kırsal bölgelerde, ilaç hazırlamak için genellikle çevrede yetişen veya yetiştirilen bitkiler kullanılmaktadır (Baytop, 1999).

Ülkemiz; coğrafi konumu, jeomorfolojik yapısı ve değişik iklim tiplerinin etkisi altında bulunması nedeniyle son derece zengin bir floraya sahiptir. Türkiye Florası, 11. Cilde (Güner vd. 2000) göre 8988 doğal tohumlu bitki türünden oluşur. Türkiye Florasında toplam tür sayısı, yabancı kaynaklı (alien) ve kültür bitkileri dahil 9.221' dir. Endemizm bakımından, Floradaki endemik tür sayısı 2.891' dir. Bu sayıya endemik olan 497 alttürü ve 390 varyeteyi dahil ettiğimizde toplam endemik takson sayısı 3778'e çıkmaktadır (Güner vd. 2000).

Türkiye'deki bitki türü sayısı, yapılan çalışmalar sonucunda tanımlanan yeni türlerle her geçen gün artmaktadır. Yurdumuz endemik tür oranı ve çeşitliliği açısından Orta Doğu'nun en zengin florasına sahiptir. Bu farklılıklar göz önüne alındığında ülkemizin bitki türleri açısından ne kadar zengin ve ilginç bir ülke olduğu anlaşılmaktadır (Ekim vd. 2000).

Türkiye'de ilk etnobotanik konulu araştırmalar, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de tıbbi bitkiler üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye'de halk ilaçlarıyla ilgili bilgilerin bulunduğu yayınlar incelendiğinde, bu bilgilerin; folklorik araştırmalarda, aktarlarla ilgili yayınlarda, botanik çalışmalar içinde, kimyasal çalışmalarda, halk ilaçları araştırmalarında bulunduğu

görülmektedir. Türkiye’de halk ilacı araştırması, eczacılık çalışması açısından son derece önemlidir. Türkiye Florası zenginliğinin yanında, son derece zengin ve farklı medeniyetlerden etkilenmiş bir halk ilacı kültürüne de sahiptir (Sezik, 1991).

İlaç sanayinin vazgeçilmez materyali olan ve yiyecek olarak kullanılan yabancı bitkilerin, yöresel olarak hangi isimle anıldığıının ve hangi hastalıklara iyi geldiğinin veya hangi amaçlarla kullanıldığıının bilinmesi, ileride bilim dünyasına iyi bir kaynak teşkil edecektir (Vural vd. 1997).

Folklorik araştırmalarla ilgili yayınlarda, genellikle halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin sadece mahalli adı verilmiş bitkinin bilimsel isimlendirilmesi yapılmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmalarda ilaca yönelik sonuçlar çıkarılması ve daha ileri çalışmalara esas teşkil etmeleri mümkün değildir. Halk ilaçları ile ilgili kimyasal çalışmalarda genellikle bitkinin hangi bölgede, hangi ilaç formunda, ne amaçla kullanıldığı kayıtlıdır. Bazılarında ise bitkinin sadece kullanışı belirtilmiş, herhangi başka bir bilgi verilmemiştir. Son yıllarda botanikçiler yaptıkları arazi çalışmaları sırasında topladıkları bitkilerin kullanışlarını da tespit edip yayınlamışlardır. Bu yayınlarda bitkinin bilimsel şekli, süresi gibi önemli noktalar belirtilmektedir (Özçelik, 1987; Özgökçe ve Yılmaz, 2003; Özgökçe ve Özçelik, 2004).

Aktarlarda bulunan drogları ve bunların kullanışlarını veren yayınlarda aktarların buldukları şehirler esas alınmış olmasına rağmen birçok aktar sattığı bitkileri başka illerden hatta başka ülkelerden getirdiğinden, halk ilacı olabilecek bitkilerin orijini hakkında fikir yürütmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca bitki kullanımlarının halka mı ait olduğu, yoksa aktar tarafından yeni bir kullanım şekli mi verildiği belirsizdir. Bu yüzden bu yayınlardaki bilgilerin halk ilacı araştırmalarına esas teşkil etmesi mümkün değildir (Sezik, 1991).

Bazı çalışmalarda sunulan halk ilaçlarında kullanılan bitki örneklerinin bilimsel adları verilmediğinden veya doğru verilen isimlerin ait olduğu bitki, araziden doğru toplanmadığından bu bitkilerin kullanımını halinde, fayda yerine zarar veya istenmeyen sonuçlara sebep olmaktadır. Bu nedenlerden dolayıdır ki Türkiye’nin halk ilaçları envanteri yetersizdir. Türkiye gibi hızla şehirleşen, köyden kente göçün büyük boyutlara

vardığı ülkeler için halk ilacı araştırmalarında gecikme son derece önemlidir. Çünkü Őehre göç sebebi ile köyler boşalmakta, dolayısıyla folklorik bilgiler kaybolmaktadır. Bitkilerin ilaç olarak kullanılması da folklorik bir bilgi olduğu için, bu bilgiler de yok olmaktadır. Őehre göçenler ise çevrelerinde daha önce kullandıkları bitkileri bulamadıkları, hekim ve eczacıya ulaşabilmeleri kolaylaştığı için, çok kısa bir süre sonra bu konudaki bilgileri unutmaktadırlar. Köylerde ise, ulaşımın kolaylaşması, halk ilacı kullanıcısı olarak isimlendirebileceğimiz kişilerin modern tıptan yararlanılmasını kolaylaştırmakta ve dolayısıyla sahip olduğu bilgiler kullanılmadığı için unutulurak kaybolmaktadır. Dolayısıyla gerek bölgemizin ve gerekse ülkemizin halk ilaçları araştırmalarının bir an önce yapılması gerekmektedir (Sezik, 1991).

Araştırma alanından toplanacak tıbbi veya değişik maksatla kullanılan bitki örnekleri, doğru toplanıp, doğru teşhis edildikten sonra, kullanılan kısımlar, kullanım amacı ve kullanıcıların belirlenmesi, sahayla ilgilenenlere önemli veri sağlayacağı gibi; doğru bir tedavi için de sağlam bilgilere ulaşılacaktır. Bazen yöre halkı tarafından tedavi amaçlı kullanılan veya gıda olarak tüketilen bazı bitkilerin tedavi etmedikleri gibi çok zararlı oldukları çeşitli çalışmalarla (Metin vd. 2001; Metin vd. 2005; Çalka vd. 2005; Karadaş vd. 2010; Çalka vd. 2011) ortaya konmuştur.

Bu tip yanlış kullanımları belirleyip yöre halkının yanlış uygulamalarının önüne geçmek için de yöre etnobotaniğinin iyi bilinmesi gerekir. Bu çalışmamızdaki temel amacımız faydalı bitkilerle ilgili bilgilerin yok olmasını önlemek veya hiç olmazsa kaybolmaya yüz tutan bu bilgileri gelecek nesillere aktarabilmek, bu bilgileri farklı bölgelerde yaşayan halkın ilgisine ve bilgisine sunmak, daha sonra sahayla ilgili çalışmak isteyenlere veya bu konuda çalışanlara kaynak teşkil etmek, bilgilerini toplamış olduğumuz bitkilerle ilgili yapılacak olan farmakolojik çalışmalara destek olmaktır.

Bu çalışma Çermik ilçesi ve çevresindeki köylerde yapılan ilk etnobotanik araştırmadır. Çermik ilçesi etnobotaniğinin çalışılmasında; alanın il merkezine (Diyarbakır) uzaklığı ve arazinin coğrafi yapısına (alanının denizden yüksekliği; 640-1400 metreler arasında değişmektedir) bağlı olarak bitki kullanımının fazla olabileceği ihtimali göz önüne alınmıştır. Bu çalışmada yer alan bitkilerin bu yöredeki kullanışları ilk kez tarafımızdan kaydedilmiştir.

Bu çalışmamızdaki temel amacımız; daha çok faydalı bitkilerle ilgili bilgilerin kaydedilmesi ve yaşatılması veya hiç olmazsa kaybolmaya yüz tutan bu bilgileri gelecek nesillere aktarabilmek, bu bilgileri farklı bölgelerde yaşayan insanların ve yöre halkının ilgisine ve bilgisine sunmak ve daha sonra sahayla ilgili çalışmak isteyenlere veya bu konuda çalışanlara kaynak teşkil etmek, bilgilerini toplamış olduğumuz bitkilerle ilgili yapılacak olan farmakolojik ve farmasötik çalışmalara yardımcı olmak temel hedefleri arasındadır. Bu amaç doğrultusunda Çermik ilçesi ve köylerindeki halkın geçmişten günümüze sahip olduğu bitki kullanım kültürünü araştırmak, kayıt altına almak ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarmak bu çalışmanın ana hedefleri arasındadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Çermik ilçesi ve köylerindeki yerli halk tarafından kullanılan bitkilerle ilgili sağlıklı bazı değerlendirmelerde bulunabilmek için çalışma bölgesine yakın alanlar başta olmak üzere; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yapılmış önemli etnobotanik çalışmaları ve bazı farklı bölge çalışmaları taranmıştır. Bu çalışmalardaki veriler ile özellikle kullanım şekli ilk defa alanımızda olan taksonlarla sağlıklı değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca alanımızda kullanımını belirlediğimiz bitki türlerinin daha önceki çalışmalarda benzer veya farklı kullanım durumları, Çermikte bitkilere verilen mahalli isimler hakkında da bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Türkiye'de halk ilaçları ve genel olarak bitkilerin ilaç olarak kullanılışı ile ilgili kapsamlı yayınlardan bir tanesi Baytop'un (1984) "Türkiye'de Bitkilerle Tedavi" adlı ansiklopedik eseridir. Baytop, eserinde halk ilacı olarak kullanılan pek çok bitki hakkında literatüre ve kendi tespitlerine dayanarak bilgiler vermektedir.

Yıldırım (1991)'nin "Munzur Dağlarının Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri" ile ilgili çalışmasında 197 bitki türünün yerel adları, tıbbi ve endüstriyel kullanılışları verilmiştir.

Öztürk ve Özçelik (1991)'in "Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri" adlı çalışmasında, Doğu Anadolu'nun bazı illerinde halk tarafından değişik amaçlarla kullanılan 60 familyaya ait 215 bitkinin botanik özellikleri, yayılış alanları ve hangi kısımlarının ne amaçla kullanıldıkları ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Sezik vd. (1997)'nin "Doğu Anadolu Halk İlaçları" ile ilgili çalışmalarında; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan illerinin sınırları içinde bulunan köylerde

kullanılan halk ilaçları incelenmiştir. Bu çalışmada tespit edilen 38 familyaya ait 87 bitki ve 10 hayvan türünden elde edilen 169 halk ilacı hakkında bilgi verilmektedir.

Türkoğlu (2000)'nin "Elazığ ilindeki etnobotanik değeri olan taksonların araştırılması" çalışmasında, Elazığ ilinde değişik özellikle tıbbi amaçlarla halk tarafından bitkiler tespit edilmiştir. Periyodik arazi çalışmaları sonunda, 700 örnek toplanmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma alanında değişik amaçlarla halk tarafından kullanılan 253 bitki bulunmuştur. Bu bitkiler sistematik olarak 70 familya 202 cins ve 251 türe aittir.

Özgökçe ve Özçelik (2004)'in 1995–2002 yılları arası Doğu Anadolu Bölgesinde gerçekleştirilen etnobotanik taramalar sonucu, bölgede yayılış gösteren bazı tıbbi bitkiler bu çalışmada liste halinde verilmiştir. Bu çalışmada bölgede yetişen değişik amaçlarla kullanılan 71 faydalı bitki hakkında bilgi verilmektedir. Kaydedilen verilerden 20'si ilk kez sunulmaktadır.

Çakılcıoğlu vd (2007)'nin "Plants and fruits used for cholesterol treatment by the folk in Elazığ" adlı çalışmalarında, kalp hastalıklarının ana nedenlerinden olan yüksek kolesterolü düşürmek için halk tarafından kullanılan bitki ve meyveler tespit edilmiştir. Araştırma Elazığ ilinde ikamet eden 300 birey ile yüz yüze görüşme tekniği ile yapılmıştır. Belirlenen bitkiler toplanmış hangi kısımlarının kullanıldığı ve hazırlanma şekilleri kaydedilmiştir.

Çakılcıoğlu vd (2007)'nin "Plants used to lower blood sugar in Elazığ central district" çalışmalarında, Elazığ şehrinde halk tarafından düşük kan şekeri için kullanılan bitkiler incelendi. Mart 2005- Kasım 2006 arasında yapılan çalışmada yüz yüze anket tekniği uygulanmıştır.

Çakılcıoğlu vd (2007)'nin "Plants used for hemorrhoid treatment in Elazığ central district" çalışmalarında, Elazığ şehir merkezi ilçesinde halk tarafından hemoroid hastalığını tedavi etmek için kullanılan bitkiler incelenmiştir. Şubat 2005 ve Kasım 2006 arasında yapılan çalışmada, bire-bir anket ile halk arasında kullanılan bitki kısımları sorulup nasıl kullanıldığı kaydedilmiştir.

Gençay (2007)'in "Cizre (Şırnak)'nin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmasında, 2005-2006 yılları arasında, Cizre ve çevresindeki 23 köy, 26 mezrada yürütülmüştür. Bu süre içinde araştırma alanında 60 kaynak kişiyle görüşme yapılmıştır. Bölgede kullanımı belirlenen 53 familyaya ait toplam 171 bitki taksonu ve bunlara ait yerel bilgiler toplanmıştır. Tespit edilen bitkilerden; Türkiye florası için 1 (*Lantana camara* L.), C8 karesi için 65 takson yeni kayıt tesbit edilmiştir. Toplanan bitkilerden; 99'nun gıda, 45'nin yem, 44' nün ilaç, 25' nin süs, 21' nin el sanatları, 20' sinin yakacak olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra 20 bitki türünün de farklı alanlarda yararlı oldukları belirlenmiştir. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren ilk 5 familya sırasıyla; Fabaceae 30 (%17,5), Asteraceae 19 (%11,1), Rosaceae 12 (%7,01), Poaceae 9 (%5,2) ve Apiaceae 8 (%4,6) olarak belirlenmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2007)' nın "Harput (Elazığ) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmada, 2001–2003 yılları arasında yapılan floristik çalışmalar sırasında halk tarafından, boya elde etmede, gıda maddesi, tedavi ve değişik amaçlı kullanılan bitkiler ele alınmıştır.

Akgül (2008) "Midyat (Mardin) Civarında Etnobotanik" adı altında bir çalışma yapmış, çalışma sonucunda 92 bitkinin yerli halk tarafından çeşitli maksatlarla (yiyecek, ilaç ve yem bitkisi) kullanıldığını tespit etmiştir.

Çakılcıoğlu ve Türkoğlu (2010)'nun "An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey)" çalışmalarında, Sivrice ilçesinde, 2005-2006 yıllarında yapılan çalışmalarda 81'i tedavi amaçlı olmak üzere toplamda 146 bitkinin kullanım durumları verilmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2010)'nin "An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazıkonak and Yurtbaşı districts of Elazığ province, Turkey" adlı çalışmalarında, Yazıkonak ve Yurtbaşı beldeleri çevresinde 17 familyaya ait 41 tıbbi bitkinin kullanım durumları verilmiştir.

Polat vd. (2011)' nin "Bingöl (Türkiye) yöresindeki aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanım özellikleri" adlı çalışmasında, Bingöl yöresinde bulunan aktarlarda tıbbi amaçla

satılan bitkiler araştırılmıştır. Çalışma kapsamında yöredeki aktarlar gezilmiş ve satılan tıbbi bitkilerin hangileri olduğu ve bu bitkilerin hangi amaçlarla nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırmada yörede en çok kullanıma sahip olan 25 familyaya ait 50 bitki belirlenmiştir.

Çakılcıoğlu vd. (2011)'nin "Ethnopharmacological survey of medicinal plants in Maden (Elazığ-Turkey)" adlı çalışmalarında; 41 familyadan 88 tedavi amaçlı olmak üzere toplamda 131 bitkinin kullanım durumları ve yöresel isimleri verilmiştir.

Tekin (2011)'in "Üzümlü (Erzincan) ilçesinin etnobotanik özellikleri" adlı çalışmasında, Üzümlü halkının kullandığı doğal bitkileri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada 44 familyaya ait 140 türün; tedavi (62), gıda (60), yem (28), ev eşyası (9), süs (18), yakacak (8) ve çeşitli amaçlar için (7) kullanıldığı belirlenmiştir.

Altundağ ve Oztürk (2011)'ün "Ethnomedicinal studies on the plant resources of east Anatolia, Turkey" adlı çalışmalarında, Doğu Anadolu Bölgesinde geleneksel tıpta kullanılan 62 familyaya ait 444 takson tespit edilmiştir. Bu taksonların familyalara dağılımı şöyledir; Asteraceae (93), Lamiaceae (52), Rosaceae (30), Fabaceae (27), Boraginaceae (20), Apiaceae (17), Brassicaceae (16), Ranunculaceae (16), Malvaceae (12), Liliaceae (11), Polygonaceae (10), Euphorbiaceae (8), Scrophulariaceae (7), Solanaceae (6), Plantaginaceae (5), Crassulaceae (5 ve Chenopodiaceae (5). Çalışmada bu bölgedeki tıbbi bitkilerin Türkiye genelinin %8'ini oluşturduğu tespit edilmiştir.

Özgen vd. (2012)'nin "Ilıca (Erzurum, Türkiye) köylerinde halk ilaçları" çalışmalarında, Ilıca (Erzurum) ilçesinin köylerinde geleneksel olarak tedavi amacıyla kullanılan bitki ve hayvan taksonları araştırılmıştır. Yöre halkı tarafından, 29 familyaya ait 70 taksonun; romatizma, deri hastalıkları, solunum hastalıkları, mide rahatsızlıkları, ürogenital sistem enfeksiyonları ve hemoroit gibi rahatsızlıklarda kullanılmakta olduğu tesbit edilmiştir.

Polat vd. (2012)'nin "An evaluation of ethnobotanical studies in Eastern Anatolia" adlı çalışmada, Doğu Anadolu'da yapılan etnobotanik içerikli araştırmalar topluca değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan taramalarda 132 etnobotanik içerikli yayın ve 15 tez olmak üzere toplam 147 araştırma tespit edilmiştir. Bölgede en fazla

etnobotanik içerikli çalışmanın Elazığ, Van ve Erzurum illerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Bölgede yapılmış çalışmalarda; tıbbi, gıda ve boya amaçlı bitki kullanımın daha fazla olduğu; hayvan yemi, hayvan hastalıklarının tedavisi, el sanatları ve yakacak gibi amaçlarla kullanılan bitki takson sayısının daha az olduğu belirlenmiştir.

Polat vd. (2012)'nin "Investigations of ethnobotanical aspect of wild plants sold in Bingöl (Turkey) local markets" adlı çalışmada; yöre halkının tıbbi ve gıda (baharat, çay ve yemek) olarak yararlandığı bitkiler tespit edilmiş ve bu bitkilerin kullanım şekilleri ortaya konmuştur. Araştırma sonucunda 32 yabancı bitki taksonunun tıbbi, çay, baharat ve yemek gibi amaçlarla pazarlarda satıldığı tespit edilmiştir.

Polat vd. (2013)'nin "Traditional uses of medicinal plants in Solhan (Bingöl-Turkey)" adlı çalışmada 31 familyaya ait 82 bitki taksonunun kullanım şekli ve kullanım maksatları üzerinde durulmuştur.

Behçet ve Arık (2013)'in "An ethnobotanical investigation in East Anatolia (Turkey)" ile ilgili çalışmasında; Korkut ilçesinde (Muş) yaşayan halkın değişik amaçlar için kullandığı faydalı bitkiler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda değişik amaçlarla kullanılan 37 familya ve 93 cinse ait 123 takson tespit edilmiştir. 31 taksonun faydalı kullanımı bu bölgede ilk defa belirlenmiştir.

Kılıç ve Bağcı (2013)'nin "An ethnobotanical survey of some medicinal plants in Keban (Elazığ-Turkey)" adlı çalışmada, Keban (Elazığ)'da ilaç olarak kullanılan 30 familyaya ait 61 yabancı bitki taksonunun kullanımları üzerinde durulmuştur.

Tetik vd. (2013)'nin "Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey)" adlı çalışmada; yerli halk tarafından 330 bitkinin kullanımı tespit edilmiştir. Çalışmada katılımcıların demografik özellikleri, bitkilerin kullanılan kısımları ve hazırlanma yöntemleri verilmiştir.

Doğan (2014)'in "Pertek (Tunceli) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar" adlı çalışmasında, yörede etnobotanik kullanımı olan 284 bitki taksonu tespit edilmiştir. Bunların 281'i yabancı, 3'ü ise yörede yetiştirilen bitkilerdir. Bu çalışmada sırasıyla halk

ilacı (266 takson), besin (73 takson), içecek (27 takson), boya (19 takson), baharat (13 takson), hayvan yemi (12 takson), süs (7 takson), yakacak (8 takson), süpürge (5 takson) ve çit (4 takson) olarak bitki kullanıldığı belirtilmektedir.

Kaval vd. (2014)'nin "Etnobotanical study on medicinal plant in Geçitli and its surrounding (Hakkâri-Turkey)" adlı çalışmasında, Geçitli (Hakkâri) ve çevresindeki köylerde halkın faydalandığı ve hayatında geleneksel yeri olan bitkiler bu çalışmayla ortaya konmuştur. Toplanan bitkilerin 46 familyaya ait 157 taksondan; 84'nün gıda, 71'nin tedavi, 13'nün yem, 11'nin yakacak, 10'nun el sanatları, 10'nun ekonomik ve 6'sının boyar madde olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hayta vd. (2014)'nin "Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey)" adlı çalışmalarında, yöre halkı tarafından kullanılan bitkiler(74 bitki taksonu), kullanılan kısımlar ve hazırlanma yöntemleri sunulmuştur.

Korkmaz ve Alpaslan (2014)'ın "Ergan dağı (Erzincan)'nın etnobotanik özellikleri" adlı çalışmada, 42 familyaya ait toplam 125 taksonun, 82'si gıda, 56'sı tıbbi, 22'si yem, 4'ü ev eşyası, 3'ü süs, 2'si balık ağı ve 6'sı yakacak amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

Akan ve Bakır (2015)'in "Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açısından Araştırılması" adlı çalışmada; 51 familyaya ait 113 taksonun kullanımı tespit edilmiştir. Bunlardan 16'sı yakacak, 8'i süs bitkisi, 6'sı boya maddesi, 6'sı yem 2'si tütüsü, 1'i süpürge ve 74'ü tıbbi amaçla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akan ve Ayaz (2015)'in "Gölpınar (Şanlıurfa-Türkiye) mesire yeri florası ve etrafındaki köylerin etnobotanik özellikleri" adlı çalışmasında; Alanda etnobotanik özelliğe sahip 64 takson saptanmıştır. Bu taksonların 29'u yem bitkisi, 26 tanesi gıda olarak tüketilmekte, 4 tanesi yakacak bitkisi, 15 tanesi ilaç amaçlı, 3 tanesi çocuklar için oyuncak amacıyla ve 6 tanesinin ise farklı kullanımlarının olduğu tesbit edilmiştir.

Mükemre vd. (2015)'nin "Ethnobotanical study on medicinal plants in villages of Çatak (Van-Turkey)" çalışması 2010-2012 yıllarında Çatak (Van)' da yürütülmüştür. Çalışmada yöre halkının tıbbi amaçla kullandığı 78 bitki taksonun kullanımı konusunda bilgi

verilmiştir. Ayrıca bitki kullanım kültürü hakkında bilgi veren kişilerin demografik özellikleri yanında bitkilerin yerel isimleri, kullanılan kısımlar ve hazırlanma yöntemleri araştırılmıştır.

Furkan (2016)'nın "Adıyaman İlinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmasında; 64 familyaya ait 223 taksonun etnobotanik açıdan değer ve önem taşıdığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda etnobotanik önem taşıyan bitkilerden 118'si tıbbi (45'i sadece tıbbi), 117'si gıda (41'i sadece gıda), 29'u ev ve kullanım eşyası, 26'sı süs bitkisi, 24'ü hayvan yemi, 18'i yakacak, 15'i mutfak araç ve gereçleri, 11'i yapı malzemesi, 9'u endüstri, 7'si kerestecilik, 6'sı oyuncak, 3'ü kozmetik, 2'si inanç, 2'si tütsü, 1'i halk oyunları, 7'sinin diğer amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Mükemre vd. (2016)'nin "Survey of wild food plants for human consumption in villages of Çatak (Van-Turkey)" çalışmasında, yöre halkı tarafından gıda amaçlı olarak kullanılan 28 familyaya ait 82 bitkinin kullanımı konusu üzerinde durulmuştur.

Nadiroğlu et all. (2019)'nin "An ethnobotanical survey of medicinal plants in Karlıova (Bingöl-Turkey)" adlı çalışmasında; 26 familyaya ait toplam 99 bitki taksonunun tıbbi olarak kullanımı tespit edilmiştir.

Olgun (2019) ' un "Arıcak (Elazığ) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri" adlı çalışmasında 51 familyaya ait toplam 138 bitki taksonu ve bu bitkilere ait 252 yöresel kullanım şekli olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanım şekillerinden 167 kullanım şekli ilk defa bu çalışma esasından ortaya konmuş olup; daha önce böyle kullanım şekillerine literatürde rastlanmamıştır. Kullanım durumu hakkında bilgi toplanan bitkilerin 108 tıbbi (% 43.03), 85 gıda (% 33.86), 20 yakacak (% 7.96), 8 hayvan yemi (% 3.18), 8 temizlik (% 3.18), 7 süs (% 2.78), 3 boya (% 1.19) ve 12 diğer (% 4.78). Kullanılan bitkilerden 12 taksonun faydalı kullanımı ilk defa bu çalışmada belirlenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

2015-2019 yılları arasında Çermik ilçesi ve köylerinde yaşayan yöre halkı tarafından kullanılan ve özellikle doğal olarak yetişen bitkiler materyalimizin esas kaynağını oluşturmaktadır.

Çermik ilçesi ve köylerinde oturan veya oralardaki tanıdıklarından bilgi edinme imkânı olup Çermik ilçe merkezi ve köylerindeki aşağıda listesi verilen okul öğrencilerine Dr. Füsun ERTUĞ tarafından hazırlanan anket formu (Ek 2 ve Ek 3' de belirtilen “Şifalı bitkiler” ve “Yenen Bitkiler” le ilgili 2 anket formu) dağıtılmıştır. Çermik merkez ve köylerinde anket formu dağıtılan okullar şunlardır: Çermik ilçe merkezi ve köylerindeki bazı okullarda (Yayıklı İlköğretim okulu, Bintaş İlköğretim okulu, Yeniköy İlköğretim okulu, Çermik Anadolu imam hatip lisesi) 230 öğrenciye bitki kullanımı ile ilgili sınıflarda bilgi verildikten sonra anketler yapılarak bilgiler toplanmış ve yorumlanmıştır.

Kullanılan bitkilerle ilgili bilgiler kullanıcılarla doğrudan (yüzyüze) veya bölgede yaşayan öğrencilere dağıtılan anket formlarındaki sorulara öğrenci veli ve yakınları tarafından verilen cevaplardan sağlanmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında kullanılan bitkilerin hem kullanıldıkları dönemlere ait örnekleri; hem de teşhis için söz konusu bitkilerin toplandıkları lokalitelerden çiçekli ve meyvalı örnekleri toplanmıştır. Bu bitkiler, herbaryum materyali haline getirildikten sonra, başta Türkiye Florası (Davis 1965-1981, Davis et al. 1988; Güner vd. 2000) olmak üzere komşu ülke flora kitapları (Tutin et al. 1964 - 1980; Townsend and Guest 1966-1974; Rechinger 1965-1977; Komarov 1933-1964) ve Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Herbaryumun (BIN)'daki bitkiler kullanılarak teşhis edilmiştir. Bitki örnekleri Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Herbaryumun'da (BIN) saklanmaktadır.

Bulgular kısmı verilirken yöre halkı tarafından kullanılan bitkiler ve bu bitkilerle ilgili bilgiler şu düzende verilmiştir: ailya, cins, tür ve tür altı taksonları (alfabetik düzende).

Bitkinin bilimsel adından sonra endemik olan taksonlar parantez içinde bold olarak END. kısaltması ile verilmiştir. Daha sonra bitkinin yöresel adı veya adları, literatürdeki diğer adları, lokalite bilgileri (habitat tipi (step, çayır, orman, kayalık, dere kenarı vs., bitkinin toplandığı GPS değerleri, toplandığı yerin denizden yüksekliği (m), toplama tarihi, toplayıcı rumuzu (İÇ) ve numarası), bitkiyi kullanma için toplandığı dönem, kullanılan kısım (toprak altı, toprak üstü, hangi organ veya kısımlar ise), kullanım amacı (tıbbi, gıda vs.), kullanım şekli (taze, çiğ, pişmiş, dekoksasyon, infüzyon, karışım ise ne ile hangi oranda), bitkiler için kullanılan miktarı (adet vs), gündelik veya haftalık kullanım sayısı, bitki kullanım bilgilerinin sonuna parantez içinde bilgileri veren kişi veya kişilerin ad soyadları (Bilgileri veren kişilerin eğitim durumları ve meslekleri 'çalışma kapsamında görüşülen kişiler' şeklinde Ek 5' te verilmiştir) literatürdeki kullanımı düzeninde alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Alanın jeolojik özellikleri Haspolat (2014) 'ın çalışmasından alınmış; iklim bilgileri ise Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nden (DMİ 2016) temin edilmiştir.

3.1. Araştırma Alanının Coğrafi Yapısı

Çalışma alanımızı oluşturan Çermik ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde bulunmaktadır. Çermik ilçesi, Güneydoğu Toros dağ silsilesinin üzerinde ve bu silsilenin güney eteklerinde yer almaktadır. Diyarbakır iline bağlı olan Çermik ilçesi merkeze 90 km uzaklıktadır. Ergani ovasının batısında, çevresi Güneydoğu Toroslara ait dağlık ve tepelik alanlarla kuşatılmış bir mevkide yöresel adı "Sinek çayı" olan ve Fırat nehrine karışan Çermik çayı kenarında, çevreye hakim Kale tepesinin (755 m) doğu eteğinde, deniz seviyesinden ortalama 685 m yükseklikte kurulmuştur. Jeolojik yönden, Anadolu bloku ile Arap blokunun karşılaşma kuşağı üzerinde bulunan ilçenin kuzeyinde Maden dağları (2050 m) Kuzey batısında Gelincik dağı (1350 m), kuzeydoğusunda Karababa dağları (1160 m). güneyinde Petekkaya sırtları ve Karacadağ volkanından çıkan lavların kuzey sınırında yer alan tepelik alanlar ile doğusunda ilçeyi Ergani ovasından ayıran az yüksek tepelik alanlar bulunmaktadır. Çermik aynı zamanda Dicle havzası ile Fırat havzasını birbirinden ayıran su bölümü çizgisi üzerindedir. Kuzey-güney yönünde çekilecek bir hattın doğusunda kalan akarsular sularını Dicle'ye, batısında kalanlar ise

sularını Fırat'a gönderirler. Diyarbakır havzasının dışında kalan Çermik, 39°27'30" doğu boylamı ile 38°08'10" kuzey enleminde yer almaktadır. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 685 m yükseklikte ve 1032 km²'lik yüzölçüme sahip olan Çermik İlçesini Kuzey-Batı ve Kuzeyden Çüngüş; Doğudan Ergani; Güneyden Siverek (Şanlıurfa) ve Batıdan Gerger (Adıyaman) ilçeleri çevrelemektedir. Çermik İlçe merkezi, Diyarbakır'ın kuzeybatısında, Sinek Çayı kıyısında uzanan Kale ve Heykel dağları ile çevrilidir. İlçenin batısında Aşukar, kuzeybatısında Gelincik, kuzeyinde Büyük Heykel, güneyinde ise Petekkaya sırtları yer alır. Sinan Dağı ilçenin kuzeybatı tarafındaki Gelincik Dağı'nın orta kısmında yer alır. Dağların yüksekliği kuzeyden güneye doğru azalma gösterir. İlçenin önemli akarsuları; Sinek Çayı, Midye Çayı, Gözsuyu, Beylik Madrap Suyu ve Sinan Suyu'dur. İlçe yer altı suları bakımından zengindir. Pek çok yerde küçükkaynaklara rastlanır. Mineral yönünden zengin Çermik Kaplıcası önemli turizm merkezidir (Haspolat 2014).

3.2. Araştırma Alanının Jeolojisi

Bölge; Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı'nın güneyindeki Kenar Kıvrımları Kuşağı'nda yer alır. Miyosen, tektonik olayların oldukça etkin olduğu bir dönem olup Midyat grubuna ait birimler regresif olarak çökelimlerini tamamlamış, ardından Miyosen başında bölgenin kuzeyi alçalmaya, deniz seviyesi yükselmeye başlamıştır. Bunun sonucunda transgresif olarak Silvan grubu çökelmeye başlamıştır. Orta Miyosen başlarında sıkışma tektoniğinin etkinlik kazanmasıyla birlikte ve Alt Miyosen çanağı kapanmıştır. Diyarbakır İli Çermik ilçesi ve çevresinde genel olarak Jeolojik anlamda Altta Allohton birimlerden olan Senomaniyen-Alt Turoniyen yaşlı Karadut Karmaşığı ve Jura Kretase yaşlı Koçali Karmaşığı olup volkanik-piroklastik gabro ve Serpantinit lerden oluşmaktadırlar. Bunların üzerine Diskordans olarak Midyat Grubuna ait olan Kırmızı çakıltaşlarından oluşan Alt Eosen Yaşlı Gerçüş Formasyonu ile Kireçtaşından oluşan Orta Eosen Yaşlı Gaziantep Formasyonu gelmektedir. Midyat Grubunun üzerine ise Silvan grubuna ait Resifal Kireçtaşından oluşan Alt miyosen Yaşlı Fırat Formasyonu ve Alt-Orta Miyosen yaşlı Kumtaş, Kireçtaşı, kıltaşı ara bantlı Lice Formasyonu gelmektedir. Daha sonra Şelmo Formasyonu, üzerine de Eski ve Yeni Alüvyonlar gelmektedir

3.3. Araştırma Alanının İklimi

3.3.1. İklimsel Veriler

3.3.1.1. Sıcaklık

Canlıların yayılış ve lokalizasyonunda sıcaklık en etkili ve sınırlayıcı faktördür. Araştırma sahamıza yakın istasyonların meteorolojik verileri kullanılarak iklimi hakkında değerlendirmeler yapıldı. Araştırma alanı ve çevresiyle ilgili meteoroloji istasyonlarının sıcaklık verileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarına ait sıcaklık değerleri (°C)

	İSTASYON	Süre												Yıllık Ort.	
		Yıl	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		12
Ortalama Sıcaklık	DIYARBAKIR	57	1,7	3,7	8,4	13,6	19,0	25,9	30,8	30,2	24,9	17,4	9,3	3,8	15,7
	ÇERMİK	45	2,8	4,1	9,1	14,4	19,8	26,2	30,9	30,4	25,1	18,1	10,0	4,9	16,3
	ERGANİ	52	2,2	3,4	8,0	13,5	19,2	25,5	30,4	30,2	25,1	17,8	10,1	4,4	15,8
	SİVEREK	53	3,5	4,8	9,0	14,2	19,8	25,9	30,4	29,9	25,2	18,6	10,9	5,6	16,4
Ortalama Yüksek Sıcaklık	DIYARBAKIR	57	6,7	9,1	14,6	20,2	26,5	33,7	38,4	38,1	33,2	25,2	16,1	9,1	22,5
	ÇERMİK	45	7,7	9,6	14,9	20,9	26,9	33,5	38,3	38,2	33,4	25,8	16,7	10,2	23,0
	ERGANİ	52	6,0	7,3	12,7	18,7	24,8	31,5	36,5	36,5	31,6	23,8	14,9	8,2	21,0
	SİVEREK	53	7,6	9,1	13,9	19,6	25,8	32,4	37,1	36,8	32,0	24,5	16,1	9,8	22,0
Ortalama Düşük Sıcaklık	DIYARBAKIR	57	-2,2	-1,0	2,7	7,0	11,3	16,9	21,8	21,1	16,1	10,2	3,8	-0,1	8,9
	ÇERMİK	45	-0,9	0,2	4,0	8,4	12,6	18,4	22,8	22,1	16,8	11,3	4,7	0,9	10,1
	ERGANİ	52	-0,7	0,1	3,9	8,7	13,7	19,3	24,2	23,7	18,8	12,6	6,1	1,4	10,9
	SİVEREK	53	0,3	1,3	4,6	9,0	13,7	18,9	23,1	22,8	18,6	13,3	6,7	2,2	11,2
En Yüksek Sıcaklık	DIYARBAKIR	57	12,3	15,6	21,3	27,7	33,3	38,9	42,3	41,8	38,0	32,2	22,3	15,2	45°C/07/1962
	ÇERMİK	45	13,2	15,9	21,9	27,5	33,1	38,5	42,3	41,8	38,2	32,7	23,1	16,2	45°C/07/1990
	ERGANİ	52	11,4	13,4	19,9	25,6	31,3	36,8	40,6	40,4	36,6	30,8	21,4	14,3	44,9°C/08/2006
	SİVEREK	53	13,3	15,4	20,7	26,7	32,5	37,5	41,1	40,7	37,1	31,6	22,4	15,9	45°C/07/2000
En Düşük Sıcaklık	DIYARBAKIR	57	-9,3	-8,4	-3,	1,1	5,9	11,3	16,9	16,6	11,0	4,3	-2,3	-7,2	-23,4°C/12/2006
	ÇERMİK	45	-7,3	-6,3	-1,7	3,0	7,2	12,6	17,4	17,3	11,3	5,5	-1,3	-5,3	-18,6°C/12/1992
	ERGANİ	52	-6,5	-5,8	-1,8	3,1	7,6	13,5	18,7	19,1	13,5	6,7	0,6	-4,1	-18°C/12/1992
	SİVEREK	53	-5,0	-4,7	-1,1	3,0	7,6	13,0	18,2	18,5	13,4	7,2	0,9	-3,1	-12,9°C/02/1967

2.3.1.2. Yağış ve Nisbi Nem

Bir bölgeye yıllık olarak düşen yağış miktarı, yağışın tipi, buharlaşma durumu oluşan bitki örtüsünün türü, sıklığı ve dağılışı üzerinde belirleyicidir. Yıllık toplam yağış miktarı yanında; yağışın yıl içinde aylık dağılışı miktarları ve yağışın şekli de (eğer kar şeklinde ise, karla kaplı olma süresi) bitki gelişiminde önemlidir. Yağış rejimine bakarak kurak periyodun varlığı ve kuraklık şiddeti hakkında yorum yapılabilir.

Yıllık ortalama yağış miktarı Diyarbakır'da 486,7 mm, Çermik'te 516,7 mm, Ergani'de 600,3 mm ve Siverek'te 560,4 mm olarak ölçülmüştür. En fazla yağışlı aylar; Diyarbakır'da (71.4 mm) Aralık ayı, Çermik (119,3 mm), Ergani (143 mm) ve Siverek'te (94,6 mm) Ocak ayında ölçülmüştür (Tablo 2.).

Araştırma alanının çevresindeki istasyonların yıllık ortalama nisbi nem değerleri; Diyarbakır'da %54,4, Çermik'te %51,7 Ergani'de %49,5 ve Siverek'te %53,2 olarak ölçülmüştür. Nisbi nem değerleri en yüksek kış aylarında görülürken; en düşük değerler ise yaz aylarında ölçülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarının ortalama yağış (mm) ve nisbi nem (%) değerleri

İSTASYON	Süreci	A Y L A R												Yıllık mm Ort.
		(Yıl	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Diyarbakır	76	70.3	68.0	65.1	68.3	44.1	8.1	0.7	0.4	3.9	32.2	54.2	71.4	486.7
		76,8	72,5	66,5	65	56,8	36,5	26,9	26,8	32,3	49,8	66,7	76,57	%54,4
Çermik	31	119,3	78,5	65,8	45,9	27,6	11,7	1,6	1,4	0,8	36	44,1	84	516,7
		68,8	65,1	60,2	58,6	53,1	37,3	30,1	30,2	35	50,5	62,1	68,9	%51,7
Ergani	43	143	70,2	71,9	60,4	44,3	7,5	2,4	3	15,7	50,4	46,4	85,1	600,3
		67,6	64,8	58,9	56,5	49,5	33,4	26,2	26,9	32,2	48,4	60,8	68,2	%49,5
Siverek	29	94,6	65,5	69,5	76	32,1	15,5	2,2	2,2	16,7	43,7	70,3	72,1	560,4
		71	69,6	64,1	60,7	51,4	36,5	30,3	33,1	37,8	50,2	62,6	71,2	%53,2

2.3.1.3. Rüzgâr

Rüzgâr bitki gelişiminde, tozlaşmayı sağlayarak olumlu etki oluşturabileceği gibi; bitkiye mekanik zarar verme, toprak suyunu buharlaştırma ve toprağı uzaklaştırarak köklerin açığa kalmasına neden olmak suretiyle de bazı olumsuz etkiler oluşturabilir. Rüzgâr hızı, yönü ve rüzgârın nem durumu bitki gelişiminde önemli etkiye sahiptir.

Diyarbakır’da en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 9. ayda 20,8 m/sn kuvvetle WNW yönünden eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 1. ayda 13,9 m/sn kuvvetle NNW’den esmektedir. Çermik’te en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 3. ayda 21,5 m/sn kuvvetle W’den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 1. ayda 15,7 m/sn kuvvetle W’den esmektedir. Ergani’de en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 6. ayda 19,5 m/sn kuvvetle NNW’ den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 8. ayda 17,2 m/sn kuvvetle NNW’den esmektedir. Siverek’te en yüksek rüzgâr hızı ve yönü 12. ayda 19 m/sn kuvvetle SSE’den eserken; en düşük rüzgâr hızı ve yönü 11. ayda 14,9 m/sn kuvvetle N’den esmektedir (Tablo 3.).

Tablo 3. Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarına ait en kuvvetli rüzgar yönü ve hızı(m/sn)

İSTASYON	Süre (Yıl)	A Y L A R												Yıllık Ort.
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
DİYARBAKIR	57	NNW	NNW	SSW	WSW	W	NW	WSW	S	WNW	WSW	NW	NW	WSW
		13,9	14,7	18,5	19,7	19,6	18,7	15,7	17,3	20,8	16,2	16	16,6	17,3
ÇERMİK	30	W	W	W	W	WSW	W	W	W	W	W	W	W	W
		15,7	18,9	21,5	15,6	18,1	17,4	18,3	17,8	17,9	16,5	17,9	18,4	17,8
ERGANİ	30	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW	NNW
		19,1	18,7	19	19,1	17,6	19,5	18,1	17,2	17,3	16,5	17,4	17,5	18,1
SİVEREK	51	SE	SE	SE	SE	S	NNE	NNE	NNE	NNE	NNE	SE	SSE	NNE
		17,6	16,4	17,9	18,2	18,1	16,3	15,4	15,7	15,1	15,4	14,9	19	16,6

2.3.2. İklimsel Yorum

Çalışma sahası ve çevresindeki meteoroloji istasyonları verilerinden faydalanılarak yağışın mevsimlere göre dağılışı ve yağış rejimi tipleri belirlenmiştir. Bu verilere göre Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek’te yağış oranı çoktan aza doğru Kış, İlkbahar, Sonbahar, Yaz (KİSY) şeklinde olup, Doğu Akdeniz Yağış Rejim 1. Tipi şeklindedir (Tablo 4).

Tablo 4. Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarında yağışın mevsimlere dağılımı ve yağış rejimi

İSTASYON	KİŞ		İLKBAHAR		YAZ		SONBAHAR		YAĞIŞ REJİMİ	YAĞIŞ REJİM TİPİ
	mm	%	mm	%	mm	%	mm	%		
Diyarbakır	209,7	43,1	177,5	36,5	9,2	1,9	90,3	18,5	KİSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi
Çermik	281,8	54,5	139,3	26,9	14,7	2,9	80,9	15,7	KİSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi
Ergani	298,3	49,7	176,6	29,4	12,9	2,2	112,5	18,7	KİSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi
Siverek	232	41,4	177,6	31,7	19,9	3,6	130,7	23,3	KİSY	Doğu Akdeniz Yağış Rejimi 1. Tipi

Emberger (1955)'in değerlendirmelerine göre çalışma sahamız Akdeniz iklimi etkisindedir. Fotoperiyodizmi günlük ve mevsimlik olan, yağışları genelde kış mevsiminde yoğunlaşan, kurak mevsimi yaz olan ve bu yaz kuraklığında maksimum bir yaz sıcaklığı görülen tropikal dışı bir iklim özelliği gösterir. Vejetasyon bakımından bu iklimin en belirgin özelliği daima mevcut bir kurak evrenin olması ve bu evrede çok az miktarda yaz yağışı almasıdır. Bu kurak evre vejetasyonun ortaya çıkışı açısından çok önemli ekolojik etmenlerden biridir. Akdeniz ikliminin bir diğer özelliğide yağışlı mevsimlerde çok sık görülmeyen sağanak yağışlardır. Ancak bu sağanak yağışlar toprak tarafından yeterince absorbe edilemeden toprak yüzeyinden akıp gittikleri için vejetasyon açısından fazla olumlu etkiye sahip değillerdir. Emberger; herhangi bir istasyonun Akdeniz iklim tipinde olup olmadığını kurak devrenin (S) olup olmayışına bağlamıştır. İstasyonlar için hazırlanan iklim diyagramlarında sıcaklık ve yağış eğrilerinin çakıştığı noktalar arasındaki alana bakılarak kurak devre belirlenir. Kurak devreyi tespit etmek için Emberger aşağıdaki formülü nermistir:

$$S = \frac{PE}{M} = \frac{\text{Yaz yağışı ortalaması}}{\text{En sıcak ayın maksimum sıcaklık ortalaması}}$$

Burada: PE= P6+P7+P8 (Alanımıza yakın meteoroloji istasyonlarının en sıcak ayları olan Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarındaki yağış toplamıdır).

M: En sıcak ayın maksimum sıcaklık ortalamasıdır.

S değerine göre istasyon:

S<5 ise Akdenizli,

S, 5 ile 7 arasında ise Yarı-Akdeniz

S>7 ise Akdenizli değil'dir.

Çalışma sahası ve çevresindeki istasyonların S değeri; Diyarbakır'da 0.2, ermik'te 0.3 Ergani'de 0.3 ve Siverek'te 0.5 dir. S değerini 5 in altında olması yağışın en az yaz mevsiminde düşmesi ve bu yağışın 200 mm'nin altında olması istasyonların Akdeniz ikliminin etkisi altında olduğunu gösterir. Çalışma sahası ve çevresindeki istasyonların tamamının S değeri 5'den kuk (S<5) olduğundan dolay, çalışma sahamız Akdeniz ikliminin etkisi altındadır (Akman 1990).

Tablo 5. Diyarbakır, Çermik, Ergani ve Siverek istasyonlarının biyoiklim tipleri ve ilgili verileri

İSTASYON	Yükseklik (m)	P (mm)	M °C	m °C	Q	PE	S	Biyoiklim Katı
Diyarbakır	660	486,7	38,4	-2,2	41,5	9,2	0,2	Yarı Kurak alt, Soğuk Akdeniz iklimi
Çermik	695	516,7	38,3	-0,9	47,1	14,7	0,3	Yarı Kurak üst, Soğuk Akdeniz iklimi
Ergani	986	600,3	36,5	-0,7	57,4	12,9	0,3	Yarı Kurak Üst, Soğuk Akdeniz iklimi
Siverek	801	560,4	37,1	0,3	51,3	19,9	0,5	Yarı Kurak üst, serin Akdeniz iklimi

Emberger (1955) Akdeniz biyoiklim katlarını ve genel kuraklık derecesini belirlemek için; $Q = 2000 \cdot P / M^2 - m^2$ formülünü geliştirmiştir. Veriler °C (Santigrat derece) ile kullanılmak istendiğinde aşağıdaki formül uygulanır:

$$Q = 2000 \cdot P / (M + m + 546.4) \cdot (M - m)$$

Bu formülde;

Q: Yağış-Sıcaklık Katsayısı

P: Yıllık Yağış Miktarı (mm)

M: En Sıcak Ayın Maksimum Sıcaklık Ortalaması (C°)

m: En Soğuk Ayın Minimum Sıcaklık Ortalaması (C°)

Yağış-Sıcaklık Katsayısı (Q), ne kadar büyükse iklimin o kadar nemli, ne kadar

Küçükse iklimin o kadar kurak olduğu anlamına gelir. Q ve P değerlerine göre Akdeniz

İklimleri aşağıdaki biyoiklim katlarına ayrılır:

1. $Q < 20$; $P < 300$ mm; **Çok kurak Akdeniz** iklimi.
2. $Q = 20$; $P = 300-400$ mm; **Kurak Akdeniz** iklimi.
3. $Q = 32-63$; $P = 400-600$ mm; **Yarı kurak Akdeniz** iklimi.
4. $Q = 63-98$; $P = 600-800$ mm; **Az yağışlı Akdeniz** iklimi.
5. $Q > 98$; $P > 1000$ mm; **Yağışlı Akdeniz** iklimi.

Bu iklim katlarının her biri özel bir vejetasyon tipine karşılık gelir. (m) genel bir şekilde donlu devrelerin süresini ifade eder. (m) değeri ne kadar küçükse soğuk devre okadar uzundur. (m) değerinin sıfırdan büyük veya küçük olusuna göre Akdeniz biyoiklim tipleri aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

$m > 0$ °C olduğunda:

$m > 0$ °C olduğunda: **Çok sıcak Akdeniz** iklimi.

m, 10 °C ve 7 °C arasında: **Sıcak Akdeniz** iklimi.

m, 4.5 °C ve 3 °C arasında: **Yumuşak Akdeniz** iklimi.

m, 3 °C ve 0 °C arasında: **Serin Akdeniz iklimi**.

m<0 °C olduğunda:

m< -10 °C olduğunda: **Kıştı buzlu**.

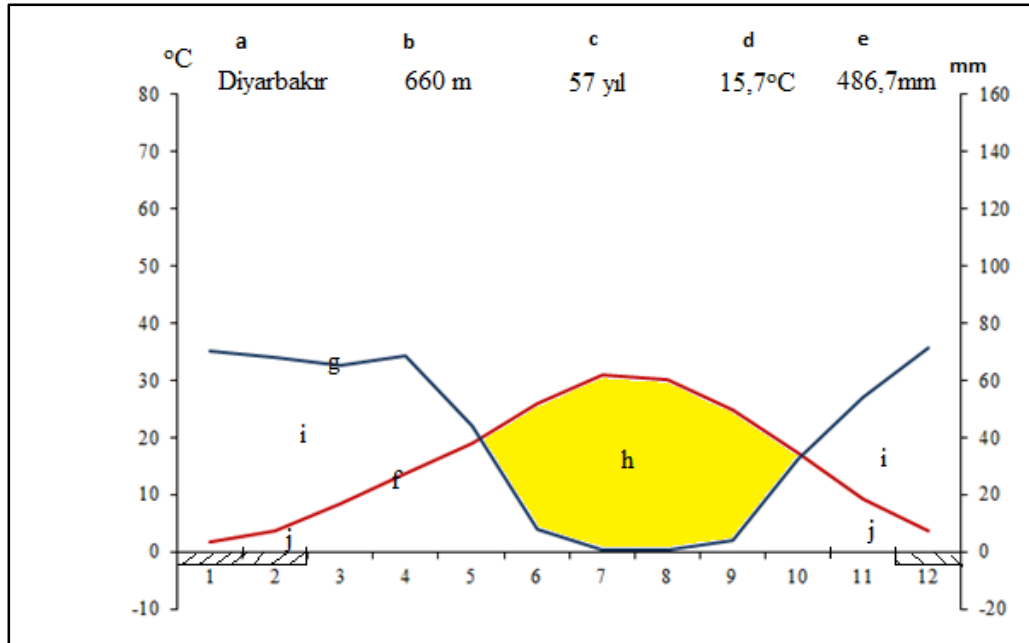
m, -10 °C ve -7 °C arasında: **Kıştı son derece soğuk**.

m, -7 °C ve -3 °C arasında: **Kıştı çok soğuk**.

m, -3 °C ve 0 °C arasında: **Kıştı soğuk**.

m'nin 0 °C'den düşük değerlerinde, -3 °C'den küçük olan yerler Akdeniz dağ ve yüksek dağ iklimlerine karşılık gelir.

Bu formülden elde edilen sonuçlara göre Q değerleri sırasıyla Diyarbakır'da 41.5, Çermik'te 47.1, Ergani'de 57.4 ve Siverek'te 51.3 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre Diyarbakır **Yarı Kurak alt, Soğuk Akdeniz iklimi**, Çermik **Yarı Kurak üst, Soğuk Akdeniz iklimi**, Ergani **Yarı Kurak Üst, Soğuk Akdeniz iklimi**, Siverek **Yarı Kurak üst, serin Akdeniz iklimi**, Biyoiklim katına girmektedir (Tablo 5.).

Şekil 2. Diyarbakır ili ombrotermik iklim diyagramı

a: İstasyonun bulunduğu yerin adı

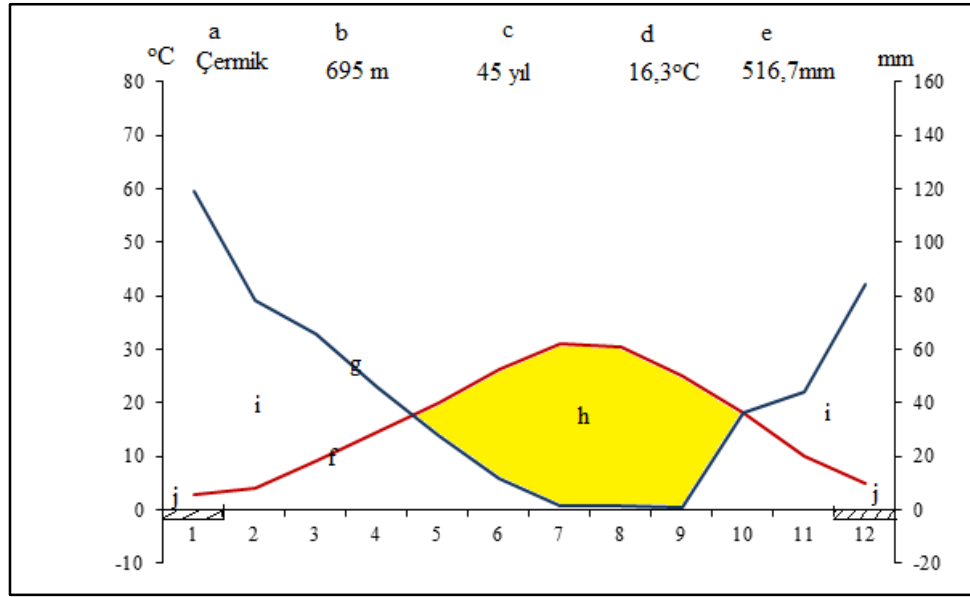
b: İstasyonun deniz seviyesinden yüksekliği

c: Sıcaklık ve yağış değerlerinin kaç yıllık ölçüm sonuçları olduğu

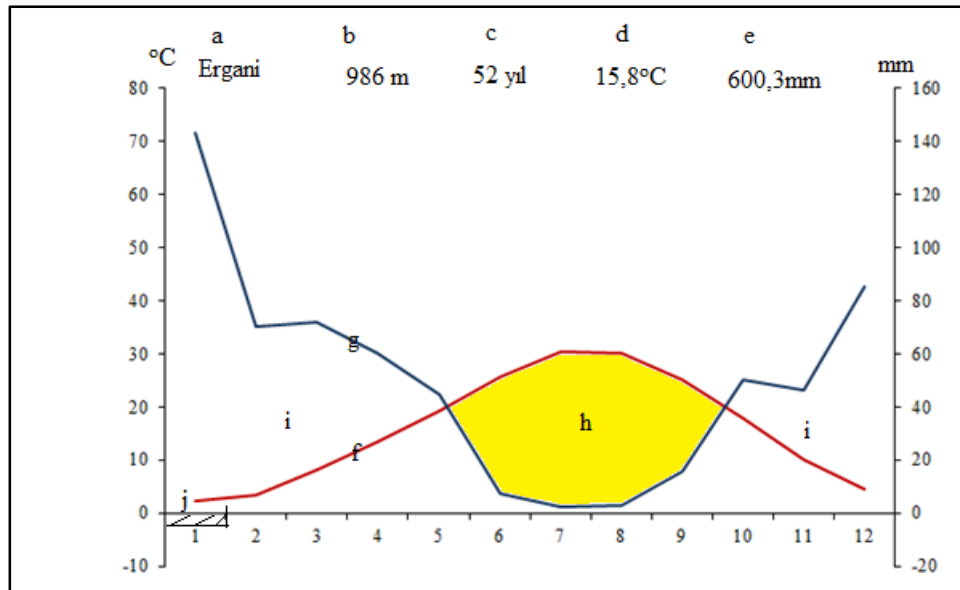
d: Yıllık ortalama sıcaklık (°C)

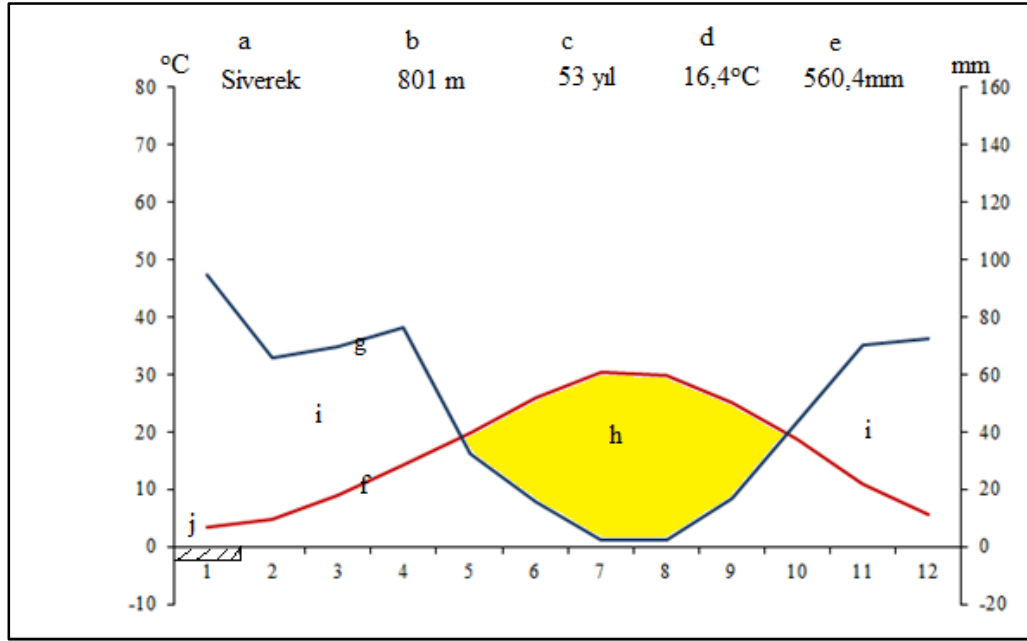
- e: Yıllık ortalama yağış (mm)
- f: Aylık ortalama sıcaklık eğrisi
- g: Aylık ortalama yağış eğrisi
- h: Kurak periyot
- i: Yağışlı periyot
- j: Mutlak donlu aylar

Şekil 3. Çermik ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

Şekil 4. Ergani ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

Şekil 5. Siverek ilçesi ombrotermik iklim diyagramı

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Genel Vejetasyon Yapısı

Alanımız İran-Turan fitocoğrafik bölgesinde yer almaktadır. Çermik ilçesi kuzey-kuzeybatısında seyrek ağaç yapısı yanında genelde çalı halinde *Quercus* (*Q. brantii*, *Q. infectoria*, *Q. libani*) üyeleri hakim örtüyü oluşturmaktadır. Bu örtüye eşlik eden diğer önemli odunsu taksonlar; *Fraxinus angustifolia*, *Juniperus communis* subsp. *nana*, *Pistacia terebintus*, *P. khynjuk*, *Celtis tournefortii*, *Paliurus spia-christi*, *Cotinus coggyria*, *Acer monspessulanum*, *Cerasus mahaleb*, *Cotoneaster nummularia*, *Crataegus monogyna*, *Prunus prostrata*, *P. divaricata*, *Jasminium fruticans*, *Ficus cariaca* subsp. *rupestris*, *Lonicera iberica*, *Amygdalus trichamygdalus*'dur.

Araştırma alanında en yaygın formasyon kurakçıl karakterli step formasyonudur. Bu formasyonun bölgemizdeki dominant üyelerini *Astragalus cephalotes*, *A. compactus*, *A. kurdicus*, *Acantholimon acerosum*, *Genista albida*, *Thymus kotschyanus*, *Tanacetum argentum*, *T. densum*, *Aegilops cylindrica*, *Poa bulbosa*, *Bromus tomentellus*, *B. Japonicus*, *Phlomis pungens*, *P. armeniaca*, *Salvia aeithiopsis*, *Linum bienne*, *Minuartia erytrosephala*, *Achillea vermicularis*, *Arabis carduchorum*, *Koeleria cristata.*, *Eryngium billardieri*, *Verbascum sp.* *Alcea apterocarpa*, *A. calverti* gibi taksonlar oluşturmaktadır.

Ayrıca sucul alanlarda *Salix alba*, *Populus alba*, *Rubus sanctus*, *Urtica dioica*, *Mentha longifolia*, *Tamarix smyrnensis*, *Vitex agnus-castus*, *Myricaria germanica*, *Juncus inflexus*, *Typha latifolia*, *Phragmites australis* taksonları bulunmaktadır.

Kayalık formasyonlarda ise *Parietaria judaica*, *Arabis caucasica*, *Onosma albo-roseum* subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*, *Sedum pallidum*, *S. album*, *Rosularia radiceflora*, *Paronychia kurdica*, *Ajuga vestita*, *Campanula baskilensis* gelişmiştir.

4.2. Araştırma Alanında Kullanımı Tespit Edilen Bitkiler

1. AMARANTHACEAE

1. *Amaranthus retroflexus* L.

Bitkinin yöresel adı: Karahindiba, Leğendur

Literatürdeki diğer adları: Tilkikuyruğu

Lokalitesi: Petekkaya Köyü, Bahçe içleri, 903m, 38°05'50.9"N 39°26'19.7"E, İÇ 33, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI-IV, IIAI

Kullanım şekli: Toprak üstü taze kısımları toplanıp haşlanarak yemeği yapılır. Yenen bu yemeğin damar sertliğine iyi geldiğine inanılır (Ahmet ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Taze yaprakları yenir (Ertuğ 2000) Toprak üstü kısmı kurutulup çay gibi demlenip içilir. Bağırsaklardaki kıl kurdu tedavisinde kullanılır. Damar tıkanıklığını açar. Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırıp suda haşlanır. Yağda kızartılıp yumurta veya çökelek katılarak yenilir (Olgun 2019).

2. AMARYLLIDACEAE

2. *Allium kharputense* Freyn & Sint.

Bitkinin yöresel adı: Luz

Literatürdeki diğer adları: Soğan, Soryaz, Körmen, Harput soğanı

Lokalitesi: Begbağ köyü, güney batısı, step,, 630 m, 38°07'17.3"N 39°26'23.0"E, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Kök, Gövde

Kullanım amacı: Boya

Kullanım kodu: V AI

Kullanım şekli: Bitkinin çiçeklenme dönemlerinde soğan kısmı hariç gövdesi topraktan çekilir. Çekilen gövdeden akan bitki özsuğu el veya vücutta çeşitli şekillerde boyar maddesi olarak çeşitli süslemelerde kullanılır (Kerim BOYNUKARA).

Literatür kullanımı: Bitkinin tamamı bulgur pilavı yemeğine katılarak tüketilmektedir. Toprak üstü kısımları da peynire katılır (Gençay, 2007). Pisirilerek ya da doğrudan kılar böreklere ve katmalara (gözlemelere) konarak yenilir (Yeşil 2007).

3. *Allium trifoliatum* Cirillo

Bitkinin yöresel adı: Sirma çoli

Literatürdeki diğer adları: Keçi Körmeni

Lokalitesi: Konuksever, Güneybatısı, Tarla kenarları, Step, 934m, 38°06'36.4"N 39°31'30.4"E İÇ 12, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan- Mayıs

Kullanılan kısım: Gövde ve yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I

Kullanım şekli: Bitki taze iken toplanır yumrusu hariç tüm bitki salta ve çeşitli yemeklere katılır. Çiğ olarak yenilir (Fethi ÖZKAHRAMAN, Necmettin KARTAL).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan herhangi bir kullanımına rastlanmamıştır.

4. *Allium ampeloprasum* L.

Bitkinin yöresel adı: Sira çole, Sirm

Literatürdeki diğer adları: Sirim, Sırın, Sirmuk, Yabanikörmen, Karakörmen, Körmen, Köremen, Delipırasa, Kırsdoğan, Yabanisarımsak, Devekörmeni, Keçiköremen, Kurab, Yabani pırasa

Lokalitesi: Konuksever köyü ile Bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, step, 930m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 85, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: I AI, IIA I

Kullanım şekli: Bahar aylarında çiçeklenme dönemlerinden önce bitkinin yaprakları taze iken toplanır. Kültür sarmısağından daha çok tat verdiği için yemeklere azar azar katılır,

salatası yapılır, çiğ olarak yenilir (Fethi ÖZKAHRAMAN). Bitki; tansiyon sıkıntısına iyi geldiği için yenmektedir (Erdil GÜLELİ, Yusuf ADIYAMAN).

Literatür kullanımı: Genç yaprakları sarımsak olarak kullanılır (Baytop 1999). Yaprakları taze olarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002). Yaprakları tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2003). Soğanı ile birlikte bitki çıkarılır, iyice temizlendikten sonra yeşil soğan gibi sebze olarak salatalara katılır (Arık 2003). Yaprakları boyamada kullanılır (Guarrera 2006). Bu bitki taze halde soğan gibi kullanılıyor (Mart 2006). Sebze olarak kullanılan bir bitki türüdür. Bitkinin kökleri, tereyağı ve süt ile birlikte ezilir. Ğçinde buğday unu ilave edilip pişirildikten sonra, haricen çıban tedavisinde kullanılır. Bitkinin tümü, süt içinde pişirildikten sonra ılıtılıp, haricen yara tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Bitkinin toplanan yaprakları haşlandıktan sonra pilava katılır veya börek harcı olarak kullanılır (Güldaş 2009). Genç yaprakları sarımsak olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). Bitkinin genç sürgünleri yemeklerde tatlandırıcı olarak kullanılır (Kaval 2011). Toprak üstü kısımları “Hitap” yapımında kullanılır (Gelse 2012). Gıda, tıbbi (diyabet ve görme keskinliği) amaçlı kullanılır (Sargın vd.2013). Gıda olarak kullanılır (Kültür 2014). Yemeklerde ve salatalarda kullanılır. İştahı açar. Çiğ olarak da tüketilir. Soğan ve sarımsak olmadığı zamanlarda kullanılabilir (Furkan 2016). Toprak üstü taze kısmı çiğ yenilirse tansiyon rahatsızlığına iyi gelir. Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılarak yemeklere katılır. Taze olarak yenilir (Olgun 2019).

5. *Allium cepa* L.

Bitkinin yöresel adı: Piyaz, Piyaz sıpay

Literatürdeki diğer adları: Karacasoğan, Soğan, Piyaz, Pivaz, Kıska, Arpacık Soğanı, Karacasoğan

Lokalitesi: Elifuşağı köyü, bahçe içi, 885m, 38°10'48.0"N 39°23'45.2"E, İÇ 91, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Soğanı

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IAI-II, IIAI

Kullanım şekli: A- Kabuğu soyulan soğan robottan geçirilir veya soğanı iyice ezdikten sonra suyu sıkılır ve sabah akşam birer çorba kaşığı hem akciğer hastalıklarına karşı hem de demir eksikliğine karşı kullanılır (Yusuf ADIYAMAN). B- Soğanın toprak altı

bulbları közlendikten sonra vücutta oluşan şişlikleri gidermek için kullanılır (Sefer POLATOĞLU). C- Kuru soğanın suyu çocuklarda kulak ağrılarına 1-2 damla damlatılır (Ümran ÇİÇEK)

Literatürdeki Kullanımı: Soğanın kuru dış kabukları boyamada kullanılır. Soğan kabukları ve krom mordanlı yünle bakır rengi elde edilir (Eyüpoğlu vd 1983). İştah açıcı, midevi, idrar söktürücü, kandaki Şeker oranını düşürücü, haricen irin akıtıcı olarak kullanılır. Kalbi ve diş etlerini kuvvetlendiricidir. Kanı ve organizmayı temizler, tene güzellik verir (Yıldırım 1991). Bulbları suda haşlandıktan sonra yaraların veya çıbanın üzerine konulur (Yazıcıoğlu vd 1993). Arı sokmalarında, haricen, kemik kırılmalarında kullanılır. Yara iyi edici, yeni olgunlaşmış iltihaplı yaralara karşı kullanılır (Sezik vd 1997). Soğanı besin olarak kullanılmasının yanı sıra, balgam söktürücü da yenir. Ayrıca soğan haşlanarak ezilir ve iltihaplı yaralara sürülür (Vural 1997). Kabukları sarı renk boya elde etmek için kullanılır (Ertuğ 1999b). İdrar arttırıcı, müshil, kan şekerini düşürücü, hazmettirici antibakteriyal, yara iyi edici, tansiyon düşürücü kalp kuvvetlendirici, barsak hareketlerini arttırıcı etkileri vardır (Baytop 1999). Yapraklar ve bulblar gıda olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Tansiyon düşürücü, hazmettirici, antibakteriyal, kalp kuvvetlendirici, kalp damarlarını açıcı, barsak hareketlerini arttırıcı olarak kullanılır (Türkoğlu 2000). Soğan külde pişirilip içine ardıç katranı damlatılır, çivi batan yere konur. Baş ağrısında tuzla soğan dövülüp ayak atlarına sürülür. Parmakta dolama olduğunda soğan közlenir. Orta göbek alınır, içine zeytinyağlı sabun doğranır. Bir bez içinde bir gece parmakta kalır. Karın ağrılarında yakı olarak kuru kekik, kül, tarhana, pişirilip bir beze sürülür, üzerine soğan çentilir. Soğuyuncaya dek ağrıyan bölgede bırakılır (Ertuğ 2002). Bulbları pişmiş ya da pişmemiş halde yenilir ve baharat olarak kullanılır (Pieroni vd 2002). Bir hafta boyunca kuru kurutulmuş soğan kabukları suyun içinde bekletilir, daha sonra yün ile birlikte 1 saat kaynatılarak kırmızı renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Tam olgunlaşmış soğanı kabuklu haliyle köz halindeki ateşin içine atılır ve kabukları soyulduktan sonra bütün olarak suyun içine atılır ve iyice pişirildikten sonra soğanındaki yapraklardan birkaç tanesi iltihaplı yaranın üzerine bırakılıp bağlanır (Behçet ve Arık 2013). Gıda amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004b). Soğanlar zeytinyağı ile kaynatılır, dahilen balgam söktürücü olarak kullanılır (Ezer 2004). Bulbları yara iyi edici olarak kullanılır (Pieroni at al 2005). Bulbları damar sertliği için yenir, Bulblar közde pişirildikten sonra yaraların üzerine bırakılır (Ezer ve Arısan 2006). Yaprakları sarı renkte boya elde etmek için kullanılır (Guarrera, 2006). Soğanının

rendelenip bir bezden sürülerek elde edilen suyu, içilerek damar açıcı olarak kullanılır. Soğanı dilimlenip külde ısıtıldıktan sonra, haricen, çıban tedavisinde kullanılır. Ateşte pişirilen soğanı yara tedavisinde kullanılır. Soğan pişirildikten sonra en iç kısmı oyulur. Ezilen parmakların morarmasını önlemek için parmaklar oyulan kısma sokulup bir gece bekletilir. Soğanın ince zarı yara ve çıban tedavisinde haricen kullanılır. Soğanı suda pişirildikten sonra ılıtılıp, haricen, yaralardaki iltihabın boşaltılmasında kullanılır. Soğanı, yağ ile kavrulduktan sonra ılıtılıp, haricen çıban tedavisinde kullanılır. Soğanı ortadan ikiye kesildikten sonra, haricen, arı sokmasına karşı kullanılır (Tuzlacı 2006). Soğanı gıda olarak tüketilir. Soğanı suda kaynatılıp yaraların üzerine haricen uygulanır (Gençay 2007). Burkulma ve eziklere, hemoroitlere karşı kullanılır (Kültür 2007). Yemeği yapılmaktadır. Taze olarak tüketilmektedir. İdrar yolları enfeksiyonu ve sindirim sistemi rahatsızlıkları için kullanılmaktadır (Tetik 2011). Soğanı gıda olarak tüketilir. Soğanı suda kaynatılıp yaraların üzerine haricen uygulanır (Gelse 2012). Gıda, tıbbi (diyabet ve görme keskinliği) amaçlı kullanılır (Sargın vd.2013). Mide zayıflığı gibi hastalıklarda çok fayda verdiği söylenir (Bakır Sade 2014). Sara nöbeti geçiren kişinin burnuna tutularak kişiyi uyandırır. Kaynatılarak suyu çıkarılır. Yarım çay bardağı aç karnına içmek astım-bronşit için faydalıdır. Suyunu 15 gün içmek; rahim kisti, rahim iltihabına faydalıdır, idrar söktürür. Suyunu 1 ay boyunca günde 1 bardak içmek adet gecikmesini düzenler. Soğan + çay kaynatılarak buharı burna çekilir. Baş ağrısına iyi gelir. Zeytin + soğan dövülür burkulan yere sürülür. Soğan; travmalarda ağrı kesicidir, arı sokmasında sokulan yere konur. Soğan lapası; ayak-el şişliğinde ve burkulmalarda tedavi edicidir (Karakurt 2014). Soğanı korda pişirildikten sonra haricen (parmağa bir bezle sarılarak) dolama tedavisinde kullanılır. Soğanı haşlandıktan sonra haricen (parmağa bir bezle sarılarak) tırnağı düşen parmağın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Soğanının en dıştaki kuru yaprakları suda kaynatılıp, suyu yumurta boyamada (kırmızımsı kahverengi) kullanılır. Genç (körpe) bitkinin yaprakları ürünlere zarar veren köstebeklerle mücadelede kullanılır (köstebek deliğinin ağzına konulup, köstebeğin yaprakların kokusuna gelmesi ve onların avlanması sağlanır. Çiçek kurulu sapından (kapsundan) çocuklar düdük yapar (Şenkardeş 2014). Mide zayıflığı gibi hastalıklarda çok fayda verdiği söylenir.(Bakır Sade 2014). Yemeklerde ve salatalarda kullanılır. Adıyaman'da gözleme, hıtap yapımında ve birçok yemekte kullanılır. Kabuğu ile pişirilir ve iltihaplı yaralara bağlanırsa iltihabı söktürür. Tırnak mantarı ve tırnak batmaları için soğan kabuğuyla pişirilir, soğanın cücüğü çıkarılıp kalan kısmı sorunlu tırnak üzerine bağlanırsa sorunlu

bölgede rahatlama sağlanır. Mide, bağırsak ve kadın hastalıklarında bir ay boyunca suyu kaynatılıp içilirse hastalığa iyi gelir. Yumurta kaynatırken beyaz kabuğa renk vermesi ve çocuklara eğlenceli görünüp iştahlarını açması için kabuğu suyuna katılarak birlikte kaynatılır. Baş ağrısını dindirmek ve kanı sulandırmak için çiğ olarak tüketilir. Soğan taze iken erkek soğan dediğimiz yeşil kısmının sapına parmak geçirilerek düdük yapılır (Furkan 2016). Toprak altı (soğanı) kısmı közde pişirilip şişlik ve iltihaplı yaraları iyileştirmek için yaranın üzerine bırakılır. Toprak üstü taze kısmı çocuk emziren anneler çiğ olarak tüketirlerse anne sütünü artırır. Diş çıkaran bebeklerin diş yerlerine sürülürse dişleri erken çıkarır. Soğan zarı kulak iltihabı için kulak üzerine konur (Olgun 2019).

3. ANACARDIACEAE

6. *Cotinus coggygria* Scop.

Bitkinin yöresel adı: Kıjker

Literatürdeki diğer adları: Boyacı Sumağı, Dumanağacı, Peruke Çalısı, Bulut Ağacı,

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı hacı musa mevkisi, 655m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 72, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos

Kullanılan kısım: Gövde ve dalları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA VII

Kullanım şekli: Bitkinin genç gövde sürgünleri soyulup temizlendikten sonra, ufak ufak doğranır ve kısa bir süre (2-3 dk) demlenip keyif çayı olarak içilir (Kerim BOYNUKARA, H.Cemal BAYRAM). (**Önemli Not;** Çay şeklinde demlenen bitkiden hem açık hemde az içilmelidir. Böbrek rahatsızlığı olanların dikkatli kullanması tavsiye edilir ayrıca fazla içilmesi durumunda baş dönmesi yapabilir).

Literatür kullanımı: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Çiçekleri çelenk yapımında kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Yaprığı infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Kalın gövdesi serpeneye (asma yapraklarına destek) yapımında kullanılır. Pekmez yaparken pekmeze aroma vermek için dalı ile pekmez karıştırılır. Kurusu kışın yakacak olarak kullanılır (Furkan 2016).

7. *Pistacia khinjuk* Stocks

Bitkinin yöresel adı: Menengiç, Gızbonyer

Literatürdeki diğer adları: Çedene, Memengiç, Çitlenbik, Kündük, Sakızlık, Sakız Ağacı

Lokalitesi: Bahçe Köyü Güneydoğusu, Ormanlık alan, 802 m, 38°07'13.9"N 39°24'19.2"E, İÇ 55, 09.09.2018

Toplanma dönemleri: Eylül –Ekim

Kullanılan kısım: Meyve, Reçine

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IA10, IIAI

Kullanım şekli: Menengiç tohumları kuruduktan sonra toplanıp kavrulur. Kavrulan tohumlar öğütülerek yağ elde edilir ve tüm karışım kavanozlara konulur ve kahve olarak tüketilir. Ayrıca kahvesi tokluğu sağlar, kan dolaşımını hızlandırır, mide rahatsızlıklarına karşı ve zayıflamaya karşı kullanılır. Reçinesi yaralanan bölgeye katı ise su ile sıvılaştırılıp sürülür katı değilse direk yaraya sürülür. (Hakkı YILDIZDAĞ, Mehmet Sinan KURT, Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Meyve kabuğu ve küçük meyveleri öğütüldükten sonra sıkılmasıyla sabit bir yağ elde edilir. Bu yağ sabun yapımı ve derilerin parlatılmasında kullanılır (Baytop, 1999).Meyve taze iken çiğ olarak yenir. Meyve olgunlaştıktan sonra havanda dövülüp kahve olarak kullanılır. Ağacın gövdesinden elde edilen reçine midede sancı ve yanma olduğu zaman yenmektedir (Kaval 2011).

8. *Pistacia terebinthus* L.

Bitkinin yöresel adı: Kızvan, Menengiç

Literatürdeki diğer adları: Çedene, Memengiç, Menengiç, Çitlenbik, Kündük, Sakızlık, Sakız Ağacı

Lokalitesi: Bahçe Köyü Güneydoğusu, Ormanlık alan, 802 m, 38°07'13.9"N 39°24'19.2"E, İÇ 127, 09.09.2018

Toplanma dönemleri: Eylül –Ekim

Kullanılan kısım: Meyve, Reçine

Kullanım amacı: Gıda, Tıbbi

Kullanım kodu: IA IV, IA10, IIAI

Kullanım şekli: A- Olgunlaşmış meyveleri kavrulduktan sonra öğütülerek yağıyla birlikte kavanozlarda saklanıp kahve olarak tüketilir. Ayrıca tohum kavrulduktan sonra öğütülerek elde edilen yağ mide rahatsızlıklarına karşı kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ). B- Gövdesinden çıkan reçinesi el ve ayaklarda oluşan çatlakları iyileştirmede kullanılır. Fıstık ağacını yetiştirmek zor olduğundan büyümüş menengiç ağacına fıstık ağacının aşısı yapılarak fıstık üretimi sağlanır (Hacı GÖK). C- Taze filizleri çiğ olarak yenildiği gibi yemeklere katılarak ta yenilir (Havva KILIÇ).

Literatürdeki kullanımı: Meyvelerinden yapılan bittım sabunu saç kepeklenmesine karşı kullanılmaktadır. Meyvelerinden kavru olarak kahve hazırlanır, çerez olarak tüketilir (Koçak 1999). Meyveleri yenir ve idrar söktürücü olarak kullanılır (Duran vd. 2001). Nezleye karşı çitlembik tohumu havanda dövülüp kahve gibi pişirilerek içilir (Ertuğ 2002). Yaprakları suyun içinde bekletilir, daha sonra 1 saat kaynatılır ve arı renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Sakızı alındıktan sonra iyice dövülür ve kalp rahatsızlığına ve sancılara karşı çiğnenir. Meyvesi olgunlaştıktan sonra yenir (Behçet ve Arık 2013). Meyveleri gıda ve tıbbi amaçlı kullanılır. Bronşit ve saman nezlesinde meyveleri dövülür, çörek otu, bal, çam sorkuncu ile karıştırılır, yenir ya da kahve gibi kavrulup içilir. Çitlembik yaprağı kaynatılıp suyu arı kuyruklu sokmasının acısını alır (Ertuğ vd. 2004). Çiçekleri ve kökleri soğuk algınlığına ve gribe karşı kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Yaprak ve meyveleri baharat olarak gıdalara eklenir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Gıda amaçlı yararlanır (Satıl vd. 2008). Filizleri çiğ olarak yenir. Meyveleri kavru olarak kahve yapılmaktadır. Gövdede meydana getirilen hafif yaralamalar sonucu akan sakız toplanarak hap haline getirilmekte ve ülser tedavisinde kullanılmaktadır. Kurutularak leblebi büyüklüğüne getirilen haptardan rahatsızlık geçene kadar her gün sabahları aç karnına bir tane yutulur (Gültaş 2009). İlkbaharda çıkan genç sürgünler, taze olarak tüketilmektedir. Yemeği yapılarak tüketilmektedir bu şekilde mide ağrıları için kullanılmaktadır. Keklikler yaralarına bu ağacın reçinesini doldurarak iyileştirmektedirler (Tetik 2011). Gıda, temizlik malzemesi amaçlı kullanılır (Gelse 2012). Gövde ve dallar kaşık yapımında, nazarlık yapımında, boyar madde olarak kullanılır (Polat vd. 2013). Egzema, astım, ishal, sarılık, mide ağrısı gibi Tıbbi sorunlarının tedavisinde de kullanıldığını söylenmektedir. Ayrıca hoş kokulu ve tadı olan kahvesi yapılır, bu kahvenin de nefes darlığı, solunum yolları, ses teli, hazım problemleri gibi pek çok hastalığa iyi geldiği söylenir (Bakır 2014). Gaziantep'te tıbbi amaçlardan çok çerez ve kahve olarak tüketilmektedir. Bununla birlikte kahvenin

hazımsızlık, mide yanması ve mide ağrısı problemlerine iyi geldiği düşünüldüğünden bu durumlarda tüketimi artmaktadır (Şahin 2014). Yaprığı ve tohumu dekoksion olarak ve yenilerek astımda kullanılır (Melikoğlu vd. 2015). Reçinesini balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları iyileştirici olarak kullanılır. Olgunlaşan meyveleri ateşte kavrulup öğütülür. Menengiç kahvesi yapılır. Soğuk algınlığına iyi gelir. Taze filizleri çiğ olarak yenildiğinde mide ülserine faydalıdır. Reçinesi insan vücudundaki yaralara sürülürse yaraları çabuk iyileştirir. Reçinesi sakız olarak kullanılır. Diş eti ağrılarına iyi gelir, sindirimi kolaylaştırır (Olgun 2019).

9. *Rhus coriaria* L.

Bitkinin yöresel adı: Sumak

Literatürdeki diğer adları: Tetir, Tetra, Tetre, Mavru, Debbağ sumacı, Derici sumacı, Tatari, Boyaotu, Tirimli, Terki ağacı, Sumak, Somak, Menengiç, Sakızlak, Tutuba

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzeybatısı, Tarla kenarları, 919m,38°11'23.8"N 39°22'52.4"E, İÇ 50, 07.08.2019

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Tedavi, Gıda

Kullanım kodu: IBIV, IIBI

Kullanım şekli: Toplanan olgun meyveleri mide rahtasızlığı ve kanı sıvılaştırmak için yemeklere katılarak tüketildiği gibi; baharat olarak da kullanılır. Meyvesi suda bir müddet bekletilerek elde edilen sıvı karışım ağız içi ve boğaz yaralarını iyileştirmek için gargara yapılarak kullanılır (Hüseyin GÜNGÖRDÜ, Cuma ALÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Yün boyamada kullanılır (Eyüpoğlu vd. 1983). Ağız ve cilt yaralarında iltihap kurutucu, dericilikte kalınlaştırıcı olarak kullanılır (Özçelik, 1987). Meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları deri dabaklanmasında ve boyanmasında kullanılır. Meyvesinden elde edilen su bağırsak hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Sumak ile kişniş karıştırılarak kanlı basurun tedavisi için yenilir (Tonbul ve Altan, 1989; Baytop, 1994; Abay ve Kılıç, 2001; Duran vd. 2001). Anadolu köylerinde hayvanların ağız yaralarında ve ishal olmaları halinde kullanılır (Koyuncu ve Köroğlu, 1991). Bitki ezilerek dahilen yaraların iyileşmesinde kullanılır (Sezik vd. 1991). Meyveler dövülerek sumak ekşisi adı altında tat verici olarak kullanıldığı gibi tıbbi olarak kabız etkisi ile infüzyon veya toz halinde kullanılır (Yıldırım, 1994). Meyve ve tohum yumurta sarısı

ile yanık tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Yapraklar dekoksasyon halinde gastrit, ülser ve karın ağrısı tedavilerinde kullanılır (Fujita vd. 1995). Ülser tedavisi için ağaçtaki reçine çam ağacının reçinesi ile birlikte alınır. Reçine hap haline getirilerek her sabah kahvaltıdan önce ülser tedavisi için kullanılır. Yaprak ve kabuk hayvan bitlerine karşı haricen kullanılır. Yaprak ezilerek, süt ile kaynatılır ve daha sonra çıban olan bölgeye sürülür. Yaprak böbrek taşlarını düşürmek için dekoksasyon halinde kullanılır. Kızartı, ödem ve morarma durumlarında yaprak kaynatılır, daha sonra arpa unu ile lapası hazırlanıp haricen kullanılır. Meyve dizanteri ve şeker hastalığı rahatsızlıkları için kaynatılarak haricen kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Ekşi olan meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları derilerin dabalınmasında ve kumaşların boyanmasında kullanılır. Yaprakları toplanıp, kurutulup satılır. Yöre halkı için ekonomik değeri vardır (Duran, 1998). Meyveler toz edilerek baharat olarak yemeklerde kullanılır. Meyvelerin dekoksasyonu hazımsızlıkta ve mide ülserinde kaynatılarak içilir. Yaprakların sıcak lapası hayvan yaralarına, bıçak ile oluşan kesikler ve bu tür derin yaralanmalarda kullanılır. Dalları kaynamış, daha sonra soğumaya bırakılmış olan suyunun gargarası diş eti iltihaplarında, diş etini güçlendirmek amacıyla ve nefes darlığında kullanılır. Şiddetli ishali kesmek için kurutulup toz haline getirilen meyvesi yenir. Yapraklarının ılık lapası diş eti hastalıklarında kullanılır (Koçak, 1999). Genç gövde ve yapraklar kaynatılarak hemoroid tedavisinde kullanılır (Dönmez, 2000). Yemeklere ekşi tat vermede ve salatalarda kullanılır (Bağcı, 2000; Doğan vd. 2004; Satıl vd. 2006; Kazan, 2007; Akgül, 2008; Bulut, 2008; Yıldız vd. 2010). Şeker hastalığı için meyve toz haline getirilerek kullanılır. Ayrıca yumurta ve yemek üzerine serpilerek tat verici olarak kullanılır (Sezik vd. 2001). Yapraklar soğuk suda haşlanır şeker hastalığına karşı yenir. Meyveler suda haşlanır buharı göze tutularak göz kurtlarını giderir (Şimşek vd. 2002; Şimşek vd. 2004). Dövülmüş tohumları baharat; yaprakları kabız, kan kesici ve antiseptik olarak kullanılır. İnfüzyon (% 5-10) halinde boğaz hastalıkları tedavisinde, diş etleri hastalıklarında ise gargara halinde kullanılır (Türkoğlu vd. 2006). Gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ, 2004c; Ertuğ ve Tümen, 2004). Kum sancısında somak tohumu kaynatılarak içilir (Ertuğ, 2004b). Bitkinin yaprakları kurutulup öğütüldükten sonra baharat olarak kullanılmaktadır (Koyuncu, 2005). Meyveleri baharat olarak kullanılır. Yaprakları ve daları kumaş boyamada, siyah renk elde etmek için kullanılır (Koçyiğit, 2005). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, bir gece dışarıda bekletildikten sonra, dahilen ülser tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen ishale karşı

kullanılır. Meyvelerin kurusu, ezilip dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksion, dahilen ülser tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksion, soğutulduktan sonra dahilen aç karnına böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Taze yapraklar, ayakkabı içine serilerek incelmış ve çatlamış ayak tabanı derisinin güçlendirilmesinde ve iyileştirilmesinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksion, dahilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen böbrek taşı ve kumunu düşürmek için kullanılır. Yapraklar kaynatılıp ilk suyu dökülür, ikinci kez kaynatılan bitkinin suyu dahilen, mide hastalıkları tedavisinde kullanılır. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen astım tedavisinde kullanılır (Tuzlacı, 2006). Baharat olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, yeşilbiberle birlikte yemeği yapılarak ta kullanılıyor. Bu türün yaygın olarak ticareti yapılıyor (Mart, 2006). Tohumları öğütülerek yemeklere katılır; ekşi ve baharat olarak kullanılır. Hayıt (*Vitex agnus-castus* L.) ve sünemit ile birlikte yakı yapılır. Yaprakları ihraç edilir, dericilikte kullanılır (Bulut, 2006). Meyveler baharat olarak kullanılır. Kök ve gövde kabukları boya amaçlı kullanılır. Kökler ve gövdenin kabukları alınarak kazana atılır. Kadınların üzerlerine giydikleri feraceler kazana atılır. Su ilave edilip kaynatılır. Siyaha boyanmış olur (Onar, 2006). Bitkinin kurutulmuş yaprakları ile mordanlı ve direk boyama yöntemleriyle boyama işlemi yapılır (Karadağ, 2007). Yeşil zeytine ve salatalara baharat olarak katılır. Meyveleri sıcak suda iyice bekletildikten sonra suyu süzülür. Eksimsi tadı olan bu su (sumak ekşisi) süzülüp, yemeklere limon yerine dökülür. Tıbbi amaçlı olarak da; antiseptik, ishal kesici, ateş düşürücü, kanamayı durdurucu, boğaz ve diş hastalıklarında kullanılır (Balos, 2007). Bitkinin ticareti yapılmaktadır (Satıl vd.2008). Tohumların dekoksionu yapıp karın ağrısı oldukça günde 1-2 bardak kaynatılıp içilmektedir. Dal ve yaprakları mide rahatsızlıkları ve mide ülseri tedavisinde kullanılmaktadır (Uysal, 2008). İshale iyi geldiği için acı sumağın tohum ve yaprakları kaynatılıp içilmektedir. Baharat gibi kullanılan sumak su ile karıştırılıp elde edilen madde yanık tedavisi için ihtiyaç duyulan bölgeye sürülmektedir. Toz sumak, toz kükürt ve motor yağı karıştırılıp egzama tedavisi için ihtiyaç duyulan egzamalı bölgelere sürülmektedir. Tuzun içine sumak karıştırılıp keçilerin sütü kesildiği zaman sütü artırması için yedirilmektedir. Suya katılıp bir süre bekletilmekte daha sonra posası süzülüp ağız yaralarının tedavisi için gargara olarak kullanılmaktadır. Yeşil yaprakları suda kaynatılıp elde edilen sıvı ağızda oluşan pamukçuk gibi yaralarda kullanılır. Aynı zamanda diş eti hastalıklarının tedavisi için

gargara şeklinde kullanılmaktadır. Yapraklar suda kaynatılıp elde edilen sıvı mide ağrılarını dindirmesi için içilmektedir. Hayvanların ayaklarında ve ağızlarında meydana gelen rahatsızlıkların tedavisi için kaynatılmış sumak yapraklarından elde edilen sıvı kullanılmaktadır. Şap hastalığının tedavisinde de bu sıvı kullanılmaktadır. Yeşil yaprakları şap ile dövülüp keçilerin ayaklarındaki yaralara sürülmektedir. Dövülüp baharat haline getirilmiş tohumlar iştah açması ve ekşilik vermesi için soğan söğüşü, paça çorbası gibi gıdaların üzerine atılmaktadır. Mor renk elde etmek için ip boyamada kullanılmaktadır. Gövdesindeki sakız adı verilen salgı, ağrıyı dindirmesi için ağrıyan diş üzerine konmaktadır (Metin, 2009). Tohum, kök ve gövde çeliği boya amaçlı olarak kullanılır (Demir vd. 2010). Hayvan hastalıklarında meyve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Cansaran ve Kaya, 2010). Bitkinin olgun haldeki meyveleri kurutulup, öğütülerek toz haline getirildikten sonra yemeklerde baharat olarak kullanılır. Bitkinin daha yeni vermiş olduğu olgunlaşmamış meyveleri taze halde iken çiğ olarak yenmektedir (Kaval 2011). Sakızı özellikle mide ve ağız yaralarında, mide kramplarına iyi geldiği söylenir. Ayrıca ekşi tadından dolayı salatalarda kullanılır (Bakır Sade 2014).

4. APIACEAE

10. *Ainsworthia trachycarpa* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Kürdan

Literatürdeki diğer adları: Boz kafkalida.

Lokalitesi: Karakaya köyü batısı, tarla kenarları, step alanlar, 703m, 38°03'40.4"N 39°17'15.4"E, İÇ 22, 23.07.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Eylül

Kullanılan kısım: Çiçek tablası

Kullanım amacı: Diş temizliği

Kullanım kodu: VA V

Kullanım şekli: Bitki kuruduktan sonra infloresans yapısındaki yapılar (ray ve rayletler) kürdan yerine diş temizliğinde kullanılır (Süleyman KILIÇ, Fethi ÖZKAHRAMAN).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

11. *Eryngium billardieri* Delar

Syn: *E. nigromontanum* Boiss. & Buhse

Bitkinin yöresel adı: Kerengkoz

Literatürdeki diğer adları: Hıyarok, Kerbeş, Boğa diken, Eşek diken, Tusi, Turi Gerengikeri, Ekrok, Karance karan

Lokalitesi: Konuksever Köyü, Güneydoğu, Dere kenarı, Çayırılık alan, 763m, 38°05'57.5"N 39°34'15.9"E, İÇ 09, 22.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA II

Kullanım şekli: Bitkinin genç ve taze sürgünleri temizlenir çiğ olarak yenilir, yemeği yapılır (Sefer POLATOĞLU, Ayşe ÇİÇEK).

Literatürdeki kullanımı: Taze gövdeleri kabukları soyularak yenir. Bitkinin öz suyu kurutularak öğütülür ve toz halde yara iyi edici olarak kullanılır. Besicilikte önemli bir yer tutar (Özçelik vd. 1990; Öztürk 1991; Yıldırım 1991; Baytop 1999; Ertuğ 2004b; Ertuğ ve Tümen 2004; Behçet ve Arık 2013). İdrar yolları enfeksiyonları için kullanılır (Tümen ve Sekendiz 1993). Taze dövülmüş suyu buruna çekerek sinüzit ve nezle tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Çiçekli dalları ve kökü iştah açıcı olarak kullanılır (Sayar vd. 1995). Kökleri iltihaplı yaralar için kullanılır (Sezik 1997). Yakacak olarak toplanmaktadır (Özgökçe 1999). Kökleri taze olarak sinüzit ve nezle tedavisinde, toprak üstü kısımları yara iyileştirici olarak, kökleri tütün ile birlikte kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2003). Bitkinin gövde kısmı genç iken soyularak yenir (Gencay 2007). Bitki Van'da iltihaplı hastalıklarda kullanılan bir halk ilacıdır. Kök kaynatılır ve içilir (Yıldırım vd. 2008). Kök deoksijen halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Bitkinin taze olan kök kısmı soyulup yenir. Bitkinin kök kısmı temizlik maddesi olarak sabun gibi kullanılmaktadır. Bitkinin kök kısmından akan bitki özsuğu vücutta mantar görülen yere sürülür. Bitkinin genç ve taze kök ve dal kısımları bronşit hastalığı için çiğ olarak tüketilir. Mide ağrıları durumunda bitkinin kök kısmı suda kaynatılıp suyu içilir (Kaval 2011). Bitkinin taze olan gövde kısmı soyulup yenir. Mide kanseri tedavisi için bitkinin toprak üstü kısımları suda kaynatılarak suyu içilir. Bitkinin kök kısmından akan bitki özsuğu ağrıyan dişlere sürülerek iyileşmesi sağlanır. Bitkinin kök kısmından akan bitki özsuğu vücutta mantar görülen yere sürülür (Mükemre 2013). Gövdesi soyulup taze olarak yenilir. Yüksek tansiyon durumunda gövdesi soyularak çiğ olarak yenir. Gövdeler çiğ olarak yendiğinde diş çürümelerini önler (Nadiroğlu 2017).

12. *Echinophora carvifolia* Boiss. & Balansa (END)

Bitkinin yöresel adı: Bümbarık

Literatürdeki diğer adları: -

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, Step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 71, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Topraküstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Bitkinin taze genç gövde ve sürgünleri kurutulduktan sonra haşlanıp peynire katılır (Sebiha ALTUNBAŞ, Fethi ÖZKAHRAMAN)

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

13. *Ferula orientalis* L.

Bitkinin yöresel adı: Çağşur, Helız

Literatürdeki diğer adları: Çağşır, Kırkor, Kırkıro raş, Helizan, Kasni, Kingor, Çakşır, Heliz-Kevk

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Ormanlık alan, 1375m, 38°10'30.5"N 39°18'10.5"E, İÇ 79, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I-II

Kullanım şekli: Bahar aylarında genç sürgünleri (taze iken acıdır bu acılığı gidermek için haşlanır) haşlanır ve kurutulur. Daha sonra bu haşlanıp kurutulan sürgünler yemeklerde kullanıldığı gibi; peynire katılarak da yenilir. Bitkinin genç sürgünlerinin salamurası yapılmaktadır (Ahmet ÇİÇEK, Reşat ULAŞ, Mehmet sinan KURT).

Literatür kullanımı: Uyarıcı olarak kullanılır. Taze gövdeleri ve yapraklarından otlu peynirin hazırlanmasında kullanılır. Sebze ve baharat olarak yemeklerin ve turşunun hazırlanmasında değerlendirilir. Köklerinden hayvanların deri hastalıklarında 39 antiseptik görevi yapan bir ilaç hazırlanmakta ve besicilikte önemli yer tutmaktadır (Öztürk ve Özçelik, 1991). Toprak üstü kısmı peynire atılır (Özçelik, 1992; Özçelik, 1994; Öztürk vd. 2000). Yaprakları suda haşlanarak acılıkları giderildikten sonra bilhassa

Doğu Anadolu da gıda olarak tüketilmektedir. Yumurta ile pişirilerek yenir veya turşusu yapılır. Yaprakları kurutulduktan sonra hayvan yemi olarak ta kullanılmaktadır (Baytop, 1999; Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Kökler topraktan çıkarıldıktan sonra kaynatılır ve mide ağrıları, hemoroid tedavisi için içilir. Aynı zamanda kök kurutulup öğütülür ve yaraların üzerine konulur. Kökün etrafındaki toprak biraz kazılır. Açıkta kalan kök kısmı bıçak ile kesilir. Akan özsu katılaşmadan bağırsak parazitlerine karşı aç karnına içilir. Yılan veya benzeri hayvan ısırmasında yine bu özsu içilir. İnek ve benzeri evcil hayvanların memelerini yılan soktuğu zaman bu özsu toprak ile karıştırılıp yılanın soktuğu bölgeye sürülür. Bu sıvı aynı zamanda hayvandaki yaralara da olduğu gibi sürülür. Genç gövde ve dallar, yapraklar ayrıldıktan sonra suda haşlanır, yumurta ve hamurla birlikte yağda kavrulur. Toprak üstü kısımları toplanır. Sıcak suda biraz bekletilir. Daha sonra ayranın içinde bekletilir (acı tadının gitmesi için). Ayrandan çıkarıldıktan sonra kurutulur. Kışın pilav yemeğine katılır. Aynı zamanda doğranıp turşusu da yapılır (Arık, 2003). Toplanıp kurutulur ve kışın hafif ıslatılıp hayvan yemi olarak kullanılır. Fakat taze halde hayvanları zehirlediği için kullanılmaz (Yeşil, 2007). Sütü egzama ve mantar enfeksiyonlarında, çiçek durumu infüzyon halinde karın ağrılarında kullanılır (Tuzlacı ve Doğan, 2010). İlkbahar aylarında genç olan sürgünlerinin toprak üstü kısımları toplanıp doğrandıktan sonra haşlanır (acı tadının giderilmesi için) ve kurutulur. Daha sonra peynir ve yemeklere atılır. Ayrıca yörede “Soğetan (genç haldeki bitki haşlanır ve daha sonra soğan ve yoğurda katılır)” olarak adlandırılan bir tür cacık yapılır. Bitkinin genç sürgünlerinin salamurası yapılmaktadır. Bitkinin kök kısmından akan özsu hayvanlarda oluşan kurtlu yara bölgelerine sürülür. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır (Kaval 2011).

14. *Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss.

Bitkinin yöresel adı: Maydanoz

Literatürdeki diğer adları: Maydanoz, Maydinos

Lokalitesi: Çermik merkezi, bahçe içleri, step, 687m, 38°08'28.6"N 39°28'35.3"E, İÇ132.23.06.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IBI, IIBI

Kullanım şekli: Bir tutam taze maydanoz 1 litre suda kaynatılır ve içerisine limon sıkılarak sabah akşam birer su bardağı zayıflama maksadı ile kullanıldığı gibi; adet düzensizlikleri, iltihabi hastalıklar ve idrar yolu enfeksiyonları için de kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısımları yemeklerde ve salatalarda baharat amaçlı kullanılır (Ümran ÇİÇEK, Hamide GENÇ).

Literatür kullanımı: Bitkinin yaprakları kaynatılıp içilirse mide rahatsızlığını giderir. Adet söktürücü özelliği vardır. Yaprakları yemeklerde lezzet vermek için baharat olarak kullanılır (Savran vd. 2002). Romatizma ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd. 2006). Yaprak yumurta üzerine yerleştirir ve soğan kabuklarından yapılmış boya ile yumurta boyanır (Akgül 2008). Gıda amaçlı yararlanır (Satıl vd. 2008). Adet söktürücü olarak kullanılır (Yıldırım vd. 2008). Yaprakları yemeklerde, salatalarda, böreklerde kullanılır. Kansızlığa, böbrek ve karaciğer hastalıklarına iyi gelir. Kanı temizler. Sapları kaynatılıp içilirse idrar söktürür. Cildi güzelleştirir (Deniz vd. 2010). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır. (Yücel vd. 2013). Böbrek taşı ve kalp rahatsızlıkları için yörede çok kullanılır. Sinir sistemi için faydalı olduğu söylenir. Kaynatılıp suyu içilir (Bakır 2014). Suyu çıkarılır, çiğ yenir. Anne sütünü artırır, yüksek tansiyonu düşürür. Yüzdeki sivilce lekelerine faydalıdır, iştah açıcı, göz rahatsızlığı, zayıflamak, idrar yolları iltihabı için kullanılır. Vücutta fazla tüylenmeyi engeller, hormon bozukluğunu düzenler. Maydanoz (Isırganla kaynatılınca); prostat, böbrek taşı, idrar yolları rahatsızlıklarına iyi gelir. İdrar söktürür, böbrekleri besler. Vücuttaki iltihaplar için sivilceyi ve karaciğer yağlanmasını önlemek için kullanılır. Bağırsakları çalıştırır kan şekeri düşürür. Kaynatılarak içilince vücuttaki ödemleri atar. Karışım şeklinde kullanılır. Kaynatılıp çayı içilir. Maydanoz + Sarımsak (*Allium sativum*) + Limon (*Citrus limon* (L.) Osbeck); damar açıcıdır. Maydanoz + Kekik (*Thymus*) + Kiraz sapı (*Prunus avium*) + Soğan kabuğu (*Allium cepa*) kaynatılır. İçilir; iltihap sökücüdür. Maydanoz + Kiraz (*Prunus avium*) sapı; iltihaplı eklem romatizması ve şeker hastalığına faydalıdır. Maydanoz + Vişne sapı (*Prunus cerasus*) + Isırgan (*Urtica dioica*) + Kuşburnu (*Rosa montana*) 15 dk kaynatılıp içilir; iltihaplı romatizmaya faydalıdır (Karakurt 2014). Gazianep'te maydanoz baharat olarak kullanımının yanı sıra idrar ve ödem söktürücü olarak zayıflama çaylarının içeriğinde yer almaktadır. Ayrıca hem kurutulmuş bitki hem de bitkinin tohumlarından infüzyon yoluyla elde edilen çay adet söktürücü ve adet sancılarını dindirici olarak kullanılmaktadır (Şahin 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Toprak üstü

kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen nefes darlığına karşı kullanılır. Taze yaprakları, dâhilen sindirimi kolaylaştırıcı olarak kullanılır. Taze yaprakları, dâhilen ağız kokusunu gidermek amacıyla çiğnenir (Şenkardeş 2014). Toprak üstü sürgünleri suda kaynatılıp suyu süzülerek içilir. İdrar yolu rahatsızlıklarına ve kadın hastalıklarına iyi gelir. Toprak üstü taze kısmı suda limon ile birlikte kaynatılıp suyu içilirse, nezle, soğuk algınlığı ve burun akıntısına karşı kullanılır. Toprak üstü taze kısmı çay gibi demlenip içilir. İdrar yollarını açar, böbrek iltihaplanmasını önler ve astım hastalığına karşı kullanılır (Olgun 2019).

5. ARACEAE

15. *Arum conophalloides* Kotschy ex Schott

Bitkinin yöresel adı: Kardi

Literatürdeki diğer adları: Yılan boncuğu, Yılanpancarı, Yılan ekmeği, Kahri

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Taşlık alanlar, 659m, 38°03'44.6"N 39°16'20.6"E, İÇ145, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak, Gövde

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI-II

Kullanım şekli: Bitki bahar aylarında toplanıp haşalandıktan sonra genellikle sumak, kuzu kulağı veya üzüm kuru suyunun içerisinde bekletilerek acı tadı giderildikten sonra yemekleri yapılır. Yedi derde deva olduğu söylenmektedir (Reşat ULAŞ, Feyzi ARSLANOĞLU, Zübeyde KISA, Bilay ŞİMŞEK, Musa ÇETİN).

Literatür kullanımı: İlkbahar aylarında bitkininin genç sürgünlerinin toprak üstü kısımları toplanarak, haşlanıp acı olan tadı giderildikten sonra kurutulup ayran ve bulgur pilavına atılır (Kaval, 2011). Toprak üstü kısımları kurutulup bulgur pilavına tat verici olarak katılır (Mükemre 2013).

6. ASPARAGACEAE

7.

16. *Muscari comosum* (L.) Mill.

Bitkinin yöresel adı: Nergiz

Literatürdeki diğer adları: Dağ Sümbülü, Arap Sümbülü, Morbaş, Salkım Sümbül, Misk Soğanı, Keşiş Başı, Müşkülüm, Domuz Soğanı, Cavurbaşı, Gavur nergisi, Guguşluk, Horozdaşağı, Karga soğanı, Saçkıran otu

Lokalitesi: Sinek köyü, Kuzeybatısı, Çermik Çüngüş yolu Yol kenarı, Çayırlık, 910 m, 38°10'32.5"N 39°25'37.1"E, İÇ 112, 23.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yumru

Kullanım amacı: Süs, Tedavi

Kullanım kodu: IIAI, VIA VIII

Kullanım şekli: Şekil ve renginden dolayı süs bitkisi olarak toplanır. Ayrıca soğan kısmı ezilip ayak çatlakları ve nasır tedavisi için krem şeklinde kullanılır (Nezahat ALÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Yumruları mide rahatsızlıklarına karşı yenir (Sayar vd. 1995). Soğanı gıda olarak tüketilir (Ertuğ, 1998). Yumru balgam söktürücü ve idrar artırıcı olarak kullanılır (Baytop, 1999). Balgam söktürücü, diüretik, midevi olarak kullanılır (Ayanoğlu vd.1999). Çocuklar toprak üstü kısımlarını oyun amaçlı toplar. Evcilik oyunlarında ağaç, mum, çiçek olarak kullanırlar (Vural, 2008). Bitki soğanı ile birlikte çıkartılıp kurutulduktan sonra bulgur pilavına tat verici olarak katılır (Mükemre 2013). Soğanı çiğ olarak gıda amaçlı kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılmış suyun içerisine bir miktar konur, 10-15 dakika demlenmesi sağlanır. Günde 1-2 fincan çay şeklinde tüketilir. Kan dolaşım sistemine iyi geldiği belirtilmektedir (Arı 2014). Soğanı ezildikten sonra haricen (bir bezle sarılarak) ayak nasırlara karşı (nasırın yok edilmesinde) kullanılır (Doğan 2014). Süs bitkisi olarak kullanılır (Furkan 2016).

8. ASTERACEAE

17. *Achillea biebersteinii* Afan.

Bitkinin yöresel adı: Gihaye Zerg

Literatürdeki diğer adları:Kılıç otu, Sarıçiçek, Civan Perçemi, Sarı civanperçemi, Amel otu, Arı çiçeği, Ayvadana, Deleme otu, Doğumparça otu, Erkuratran, Hazanbel, Ormandere, Pazıma, Pazvanat, Pire otu, Teleme otu, Sarı papatya, Kandil Çiçeği, Akbaşlı,

Lokalitesi: Çermik-Ergani yolu yol kenarı, Bintaş köyü kuzeybatısı, Step, 850m38°11'50.9"N 39°34'42.2"E, İÇ 30, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs, Haziran,

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Çiçeklenme dönemlerinde toplanıp kurutulan toprak üstü kısımları; çay şeklinde demlenerek kadın hastalıklarında adet söktürücü olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. İdrar yolu iltihaplarına karşı infüzyon şeklinde 10-15 gram kadar 1.5 litre suda demlenerek yemeklerden sonra birer bardak içilir. (Hakkı YIDIZDAĞ, Süleyman ARIYURDU)

Literatür kullanımı: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Çiçek durumları pirelere karşı kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd.2007). „Yılan pengu“ olarak adlandırılır. Bu bitkiye yılanın yaklaşmadığı iddia edilmektedir (Akan vd.2008). Karın ağrısının giderilmesinde, astım tedavisinde, böbrek sancısına karşı, cilt lekelerine karşı, idrar artırıcı olarak, iştah açıcı olarak, kadın hastalıkları tedavisinde kullanılır (Altundağ 2009). İdrar yolu iltihaplarına karşı infüzyon şeklinde (% 5) kullanılır veya bir miktar bitki (yaklaşık 10 gram kadar) 1 litre suda demlenerek günde iki veya üç öğün bir çay bardağı içilir (Gültaş 2009). Çiçekler infüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Bu şekilde romatizmal hastalıkları için ve iltihap kurutucu olarak kullanılmaktadır. Adet söktürücü olarak kullanılmaktadır. Sinüzit için ve diş ağrıları için kullanılmaktadır. Çiçekleri ve yaprakları kurutulduktan sonra toz haline getirilerek yaranın üzerine dökülerek yara tedavi edilmektedir. Taze iken de yaprakları yaranın üzerine bırakılarak tedavi edilmektedir (Tetik 2011). Toprak üstü kısımları romatizma, hepatit, diş ağrısı, iltihaplanma, regl ağrısı, sindirim kolaylaştırıcı olarak infüzyon halinde alınır (Polat vd.2012). Bitkinin yaprak kısımları kaynatılarak çay şeklinde içilir. Günde 1-2 fincan tüketildiğinde nefes darlığına ve karın ağrısına iyi geldiği ifade edilmiştir (Arı 2014). Gaziantep“te *Achillea sp.* kadın hastalıklarında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Aşırı kanamaların önüne geçmek ve adet dönemini sancısız geçirmek amacıyla çiçek durumlarından infüzyon yoluyla elde edilen çay kullanılmaktadır. Menopoz döneminde görülen yangılara karşıda aynı şekilde kullanımı mevcuttur. Bitkinin esas kullanılan kısmı çiçek durumları olmakla birlikte satıştaki droglarda az da olsa gövde ve yaprakta bulunmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Tüm kısımları

dekoksiyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen gaz sancısının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen idrar yolları antiseptiği olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon ülser tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Çiçekli dalları evlerin tavanına asılarak sinek ve böcek kovucu olarak kullanılır (Doğan 2014). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen gaz sancısının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen idrar yolları antiseptiği olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon ülser tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Çiçekli dalları evlerin tavanına asılarak sinek ve böcek kovucu olarak kullanılır (Doğan 2014). Soğuk algınlığı için kullanılır. Kadınlarda adet sancısını dindirmek için kullanılır Kadın hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Furkan 2016).Göğüs ağrılarını (solunum organları) dindirmek ve öksürük gidermek için 5-6 bitkiden alınan çiçekler bir bardak su ile kaynatılarak bir hafta boyunca hergün bir su bardağı suyu içilir (Nadiroğlu 2017).

18. *Anthemis altissima* L.

Bitkinin yöresel adı: Papatya

Literatürdeki diğer adları: Papatya, Derman

Lokalitesi: Yiğitler Mahallesi, Güneybatısı, Halilan Göleti kenarı, 768m, 12.04.2017 38°06'37.4"N 39°34'43.5"E, İÇ 06, 27.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: II AI

Kullanım şekli: Kapitulumları toplanıp kurutulur. Kurutulan kapitulumlar çay şeklinde demlendikten sonra soğuk algınlığı veya grip hastalığına karşı günde üç öğün birer bardak şeker veya bal ile tatlandırılıp içilir (Cemile ARSLAN, Fethi ÖZKAHRAMAN).

Literatür kullanımı: Zahter ile kuru şekilde karıştırılarak kaynatılır, suyu süzülür. Elde edilen suyu soğuk algınlığı, öksürük ve nefes açıcı olarak tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Balos 2007).

19. *Anthemis hyalina* DC.

Bitkinin yöresel adı: Papatya

Papatya Literatürdeki diğer adları: Yoğurt Çiçeği, Dermen Papatyası, Yoğurt Otu, Koyun Gözü, Dağ Papatyası, Kel Papatya,Papatya

Lokalitesi: Konuksever köyü, Güney tarafı, Dere kenarı, Step, 733m, 38°05'48.3"N 39°33'11.5"E, İÇ 11, 29.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak, Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IAVI,IIA I

Kullanım şekli: Soğuk algınlığı ve gribal hastalıkların tedavisi için kapitulum ve yaprak kısmı demlenerek çay şeklinde günde üçer defa birer bardak sıcak olarak içilir (Ahmet ÇİÇEK). Soğuk algınlığına karşı yaprakları kurutulur ve kaynatılmış suyun içerisinde 3-5 dk bekletildikten sonra suyu içilir (Nezahat ALÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Beyaz yogurt çiçeği“olarak adlandırılır. Çayı yapıp içilir (Akan vd.2008). Gaziantep“te papatya çiçeklerinden infüzyon yoluyla elde edilen çay yatıştırıcı ve ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca saç bakımı için kullanımı da mevcuttur. Yine infüzyon yoluyla demlenmesiyle elde edilen su ile saçlar yıkanarak dökülmeye karşı kullanılmaktadır. Ayrıca bu uygulamadan sonra saçlar güneşte kurutularak saçların renginde açılma ve sarımtırak bir renk sağlanmaya çalışılmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon dahilen mide ve karın ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon gargara halinde iltihaplı diş hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon mantar hastalığının tedavisinde kullanılır. (Doğan 2014). Çiçek kısımları infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu

vd.2015). Soğuk algınlığına iyi gelir. Çayı demlenerek içilir, Karın ağrısına iyi gelir (Furkan 2016).

20. *Centaurea iberica* Trev. ex Sprengel

Bitkinin yöresel adı: Kerbeşik, Çavbelok

Literatürdeki diğer adları: Deligöz Dikeni, Deve Dikeni, Zerdali Dikeni, Çakır Dikeni, Stirzerk, Sitirbelok, Çakıldikeni, Pamukdikeni, Yabanidiken, Kangal, Peygamber çiçeği, Çakırdikeni, Cevbelot

Lokalitesi: Yiğitler mahallesi, step, 650 m, 15.05.2017, 38°06'39.3"N 39°34'36.1"E, İÇ 50, 29.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart-Mayıs

Kullanılan kısım: Taze, genç toprak üstü kısımları.

Kullanım amacı: Gıda ve Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A- Bitkinin taze genç sürgünleri toplanıp haşlanarak yemeği yapılır (Remziye YILDIZ). B-Bitkinin taze sürgünleri toplandıktan sonra suda haşlanır ve bitkinin haşlama suyu süzülerek şeker hastalığına karşı içilir (Ayşe ÇİÇEK, Beşir ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Çiçek ve dalların dekoksasyonu hazırlanarak romatizma ağrılarına karşı kullanıldığı ifade edilmiştir. Yaprakları sıtmaya karşı kullanılır (Yazıcıoğlu 1996). Ateş düşürücü, adet getirici, kabız ve iştah açıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). İlkbaharda çıkan ilk yapraklar, iyotlu tuz ile birlikte çiğ olarak guatr hastalığına karşı yenir. Genç yapraklar toplanır bu haline halk arasında “mamidok” ismi verilir. Bunlar haşlanır, suyu sıkılır, yağda yumurta ile pişirilerek yenir (Arık, 2003). Kapitulumlarından hazırlanan infüzyon, dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Taze yapraklar, ezildikten sonra, haricen, yılan ve akrep sokmasına karşı kullanılır. Yaprakların ezilerek çıkartılan özsuyu, dahilen (sabah ve akşam) içilerek sıtma hastalığı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Kozan yöresinde yapılan görüşmede çakırdikeninin şeker düşürücü olarak kullanıldığı ifade edilmiştir (Kıran, 2006). İlkbaharda toprak üstü genç sürgünleri kadınlar tarafından toplanarak yumurtalı yemeği yapılır. Şeker hastalığına iyi geldiğine inanılarak, toprak üstü kısımları yenir. Genç sürgünleri hayvan yemi olarak kullanılır. Acı bir bitkidir, ilkbahar aylarında genç sürgünleri kaynatılarak şeker hastalığına karşı içilir

(Gencay, 2007). Baharın ilk aylarında, bitki tazeyken, yöre halkı tarafından toplanarak yemeği (pancar) yapılmak suretiyle tüketilir. Bitki toplandıktan sonra yıkanır, salata gibi doğranır, suda haşlanarak suyu elde sıkılmak suretiyle süzülür. Önceden hazırlanmış yumurta (omlet) ile birlikte kavrulur ve yenir. Hayvan yemi olarak da kullanılır (Balos, 2007). infüzyon halinde dahilen ateş düşürücü olarak kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). Tazeyken gövdesi yenilir (Korkut ve Akan 2008). Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). Taze olan yaprak yılan ısırılmalarından hemen sonra çiğ olarak yenir (Kaval 2011). Sonbaharda kuruyan gövdeler yöresel ekmek yapımında yakacak olarak kullanılır (Gelse 2012). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon haricen ateş düşürücü olarak kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan infüzyon haricen yara tedavisinde kullanılır. Taze yaprakları ezildikten sonra haricen çıban tedavisinde kullanılır. (Doğan 2014)Kapitulum kısımları dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Bitki taze iken toprak üstü kısımları yemek için kullanılır. Şeker hastalığı için kullanımı vardır; Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken toplanır. Bitki yaşken haşlatılıp günde bir iki defa suyu içilir yada kurutulmuş haliyle de çay şeklinde demlenerek yemeklerden sonra içilir (Nadiroğlu 2017).

21. *Chardinia orientalis* (L.) Kuntze

Bitkinin yöresel adı: Tokey

Literatürdeki diğer adları: Peygamber Çiçeği, Çağla Otu, Şardinia

Lokalitesi: Karakaya köyü batısı, tarla kenarları, step alanlar, 703m, 38°03'40.4"N 39°17'15.4"E, İÇ 22, 23.07.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Kapitulum

Kullanım amacı: Süs

Kullanım kodu: VA VIII

Kullanım şekli: Bitkinin akenleri, dut veya meşe ağaçlarının yaprağına yapıştırılıp saç tokası yapılır. Saç tokası gibi süs olarak kullanılır. (Remziye YILDIZ).

Literatür kullanımı: Bitkinin çiçekli ve yapraklı dallarının suda kaynatılmasıyla elde edilen öz, mide ağrıları için kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 62 2007). Takı amaçlı kullanılır. Kız çocukları tarafından saç tokası olarak kullanılır. Kuru kapitulum parçaları, incir ve fıstık yaprağına yapıştırılıp, saç tokası yapılır (Balos, 2007). Bitkinin

toprak üstü kısımları belirli bir uzunluğa ulaşınca kökleriyle birlikte sökülüp süpürge olarak kullanılır (Mükemre 2013). Evlerde süs olarak kullanılır (Karakurt 2014).Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen safra kesesi rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Meyvelerini meyve ağaçlarının yapraklarına geçirilip kız çocukları için toka yapımında kullanılır (Doğan 2014). Mide rahatsızlıklarına iyi gelir. Yaprakları suda demlenerek içilir (Furkan2016).

22. *Cichorium intybus* L.

Bitkinin yöresel adı: Aşkavuz, Tahlık

Literatürdeki diğer adları: Yabani hindiba, Mavihindiba, Çekçekon, arakavuk, Gıçıbcı, Kaniş, Çini çiçeği, Acıgıcı, Talişk, Çatlangaç süpürgesi, Güneyik, Acı marul, Badik otu, Çitlek otu, Çatlak otu, Çıtlık, Sakızlık otu, Eşek sakızı, Yer sakızı, Ayakçak otu, Acı hindibağ, Sakızotu, Ham sütlüvan, Çukur otu, Eşek karakavuşu

Lokalitesi: Sinek Köyü, Seyhan çayı kenarı, çayırılık alan, 668m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 65.03.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Tedavi, Yem

Kullanım kodu: IIA I, IVA

Kullanım şekli: A-Gövde ve dalları çizilerek veya kesilerek akıtılan özsuğu egzama, yaraları iyileştirme ve kesik tedavileri için yaralara sürülür (Remziye YILDIZ). B-Tohumları keklik yemi olarak kullanılır (Havva AYDOĞDU, Cemile ARSLAN).

Literatür kullanımı: Köklerin kaynatılmasıyla elde edilen hülasa astım ve ülser tedavisinde kullanılır. Bitkinin özsuğundan “Dağsakızı” adı verilen bir çiklet hazırlanmaktadır (Özçelik vd. 1990). Yaralanmalar durumunda bitki kullanılır (Sezik vd. 1991). İdrar artırıcı, müshil, terletici, midevi, iştah açıcı, kuvvet verici ve safra söktürücü etkileri nedeniyle infüzyon halinde %1-5 olarak dahilen kullanılır. Kavrulmuş köklerin toz edilmesiyle elde edilen ürün, Avrupa’da kahve yerine kullanılır (Baytop, 1994; Türkoğlu vd. 2006). Kökler kaynatılarak dahilen epilepside kullanılır (Tabata vd. 1994). Bitkinin taze gövdesi soyularak yenir. Kök ve gövdelerindeki süt yaraların iyileşmesi için yaralar üzerine serilir. Rahim hastalıkları ve rahim enfeksiyonları için bütün bitki olarak kaynatılıp suyu içilir (Gümüş, 1994). Hayvan yemi olarak kullanılır (Duran, 1998; Vural, 2008). Gıda amaçlı yararlanılmaktadır (Ertuğ 1998; Koçak, 1999; Ertuğ, 2003a; Ertuğ

2004c; Ertuğ ve Tümen 2004; Satıl vd. 2008; Akgül, 2008). Bitki dekoksasyon halinde hemoroid ve egzama tedavilerinde kullanılır (Yeşilada vd. 1999). Kökleri insan ve hayvan rahatsızlıklarına karşı ilaç olarak kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır 57 (Ertuğ, 2000). Kök dekoksasyon halinde böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır. Kök ve bitki kısmı kanser için yenilir. Yapraklar kesik ve yaralar için *Anchusa* sp.'nin kökleri tereyağı ve çam reçeli ile pişirilir ve merhem haline getirilip sürülür (Sezik vd. 2001). Yaprakları haşlandıktan sonra yağda kavrulur, üzerine limon sıkılarak yenir (Tütenocaklı, 2002). Kökler epilepsi hastalığı tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik, 2004). Çiçek ve kök dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer, 2004). Toprak üstü kısmı yemek ve salatalara konur (Doğan vd. 2004). Bitkinin kökü çizgiler halinde yaralanır, akan beyaz sıvı güneşte bir süre bekletilir ve sertleşir. Bu şekilde sakız olarak, yemeklerden sonra sindirime yardımcı olması amacıyla çiğnenir (Koçyiğit, 2005). Yaprak dekoksasyonu kalp rahatsızlıklarına karşı kullanılır (Ezer ve Arısan, 2006). Bitkinin kapitulumlarından hazırlanan infüzyon dahilen, iltihaplı idrar yolu hastalıkları tedavisinde kullanılır. Bitkinin kapitulumlarından hazırlanan infüzyon, 1 hafta boyunca sabahları aç karnına, 1 bardak dolusu içilerek, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon sabahları aç karnına içilerek mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon, günde 3 defa içilerek mide ülseri ve gastrit tedavisinde kullanılır. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon aç karnına 3 defa içilerek, sarılık, dalak ve karaciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon, aç karnına günde 3 defa içilerek, kalp kuvvetlendirici olarak içilir (Tuzlacı, 2006). Sütü ülser, üretra, rahim iltihabı, hemoroid ve egzama için kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay, 2006). Bitkinin yaprakları yenmektedir (Satıl vd. 2006). Taze alt yaprakları salataya katılarak yenir. Bu gıda sarılığa karşı faydalıdır. Annelerde süt salgısını artırır. Bitki özsuyu dişleri temizlemede kullanılır. Çayı idrar ve balgam söktürür (Bulut, 2006). Genç yapraklar doğranır. Üzerine limon sıkılarak yenir (Onar, 2006; Tugay ve Koçer, 2009). Rozet yaprakları ve kök kısımları hemoroit tedavisinde, idrar arttırıcı, iştah açıcı ve kuvvet verici olarak kullanılır. Salatası yapılarak besin olarak kullanılır (Öztürk ve Dinç, 2005). Kardiak hastalığında çiçekler kaynatılarak içilir (Ezer 2006). İlkbahar aylarında toprak üstü genç sürgünleri toplanarak yemeği ve salatası yapılır. Şeker hastalığına karşı genç toprak üstü kısımları pişirilerek yenilir. Hayvan yemi olarak kullanılır (Gencay, 2007). Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu dahilen veya

yapılan yemeği yenerek hemoroit, egzama, sedef hastalığı tedavisinde ve şekeri düşürmek için kullanılır. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu cinsel bölgedeki 58 kaşıntıda dahilen kullanılır. Çizilen kökünden akan lâteksi kurutulup yemeklerden sonra sindirime yardımcı olması için çiğnenir. Taze bitkinin gövdesi ve yaprakları haşlanıp börek içi olarak ve salatalarda kullanılır (Kızıllarslan, 2008). Arılar bal yapımı için bitkinin nektar ve poleninden yararlanır (Karaca, 2008). Bitkide ki süt tıbbi amaçlı olarak kullanılır. Ayrıca tüm bitki gölgelik olarak faydalanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Sütü siğil tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Bitkinin dalından akan süt suya damlatılır ve karın da oluşan sancıyı kesmek için tüketilir. Toprak üstü kısımları kurutulup suda kaynatıldıktan sonra suyu prostat hastalığı için içilir. Bitkinin toprak üstü kısmı suda kaynatılıp tansiyonu düşürmek için suyu içilir (Kaval 2011) Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen kalp güçlendirici olarak kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlardan) hazırlanan dekoksasyon dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Bitkin sütü haricen yara ve kesik tedavisinde kullanılır. Genç yaprakları pişirilip üzerine yumurta katılarak yemek yapılır (Doğan 2014). Bitkinin toprak altı kısımları bağırsak hastalıklarında (Özellikle bağırsak kanseri) kullanılır. Tedavi için bir bitkiden alınan kök bir bardak suda kaynatılarak içilir. Bu işlem 10-20 gün boyunca her gün kahvaltıdan sonra tekrarlanır (Nadiroğlu 2017).

23. *Chondrilla juncea* L.

Bitkinin yöresel adı: Beniştok

Literatürdeki diğer adları: Karakavuk, Sakız otu, Ağsakkız, Acı hindiba, Sarı hindiba, Çıtlık, koji, Sarı ot

Lokalitesi: Sinek Köyü camisi, cami bahçesi aşağı kısımlar, dere ve bahçe kenarları, 673m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 99, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Taze genç yaprakları haşlatılıp yemeği yapılmaktadır (Yasin ALTUNBAŞ)

Literatür kullanımı: Gövdeden çıkan sakız midevi olarak çiğnenir. Haricen yara iyi

edici olarak da kullanılmaktadır (Baytop, T.,1984)Taze yaprakları Isparta köylerinde çiğ olarak tüketilmektedir (Baytop, T., 2007) Kökünden çıkan sıvı merhem olarak yara iyileştirici amacıyla kullanılmaktadır (Tetik 2011). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon dahilen kurt düşürücü olarak ve karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları (haşlandıktan sonra) gözleme yapılır (Doğan 2014).Köklerde oluşan nodül şeklindeki salgılar sakız olarak çiğnenir. Köklerdeki bu salgı diş temizliği ve ağızda oluşan iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılır (Nadiroğlu 2017).

24. *Echinops orientalis* Trautv.

Bitkinin yöresel adı: Topuz

Literatürdeki diğer adları: Topuz, Serteş, Topık ıstri, Gökbaşç, Eşek kengeri

Lokalitesi: Çermik merkez Güneyi, Çermik siverek yol kenarı, step, 723m, 38°07'56.7"N 39°28'39.4"E, İÇ 25, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Çiçek tablası

Kullanım amacı: Gıda, Yem

Kullanım kodu: IAI, IVA

Kullanım şekli: Kapitulularının üzerine oturduğu kısım, genç dönemde taze iken dikenli kısımlarından temizlendikten sonra yenir. Tüm bitki doğranarak hayvan yemi olarak kullanılır (Fethi ÖZKAHRAMAN, Semih AYDOĞDU).

Literatür kullanımı: Kapitulum kırılır ve içi yenir (Dönmez, 2000). Kapitulumları temizlenip, geriye kalan yuvarlak reseptakulum yenir. Tamamı hayvan yemi olarak *Astragalus compactus*, *A. kurdicus*. var. *kurdicus*, *A. lamarckii*, *A. pennatulus*, *A. xylobasis* var. *xylobasis*, *E. viscosus* subsp. *bithynicus*, *Chondrilla juncea* var. *juncea*, *Eryngium bilardierii* ile birlikte düvende saman haline getirilip kullanılır (Yeşil, 2007). Çiçek tablası üzerindeki çiçekler temizlendikten sonra çiçek tablası daha genç iken kırılır ve içi çiğ olarak yenir (Kaval 2011). Çiçek kurulu ekseni doğrudan yenerek şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla) kullanılır. Çiçek kurulu eksenlerinden hazırlanan dekoksiyon dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Çiçek kurulu ekseni çiğ olarak yenir (Doğan 2014).

25. *Gundelia tournefortii* L. var. *tournefortii*

Bitkinin yöresel adı: Kinger, Kereng

Literatürdeki diğer adları: Kenger, Kerenk, Keven, Enger, Kengel, Kengir, Çakırdikeni, Datlı kenger, Sakızotu, Kandikeni, Kalagan, Kanatma, Kengi otu, Kepre, Kinger, Karang, Kereng, Kenger tiken, Gağnak

Lokalitesi: Konuksever Köyü, Güneydoğu, Step, Taşlık alanlar, 763m, 38°05'57.5"N 39°34'15.9"E, İÇ 148, 22.04.2018

Toplanma dönemleri: Mart-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı ve toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA I-II ve X

Kullanım şekli: A-Kök kısmı keskin bir cisimle kesilerek sıvının akması sağlanır. Akıtılan sıvı biriktikten sonra kurumaya bırakılır ve doğrudan herhangi bir katkı maddesi katılmadan diş etleri ve mide rahatsızlıklarına karşı sakız oalarak çiğnenir (Hakkı YILDIZDAĞ, Reşat ULAŞ). B- Bitkinin genç ve taze toprak üstü kısımları dikenlerinden arındırılıp haşlanarak yemeği yapılır (Zübeyde KISA, Havva KILIÇ, Ahmet ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Meyveler kavrulup dövülerek elenir ve kenger kahvesi olarak kullanılır (Tanker 1967). Kök ve gövde soyularak yenir. Tohumları gıda olarak tüketilmektedir. Kışlık yiyecek olarak saklanmakta ve tohumlarından kahve elde edilmektedir. Bitki özsuyundan diş sağlığına faydalı olduğu düşünülen bir sakız elde edilmektedir (Özçelik vd. 1990; Gümüş 1994; Yeşil 2007). Sebze olarak tüketilir. Genç sürgünlerinden “Kenger Meftunesi” ve “Kenger kavurması” olarak bilinen yemekleri yapılır (Tonbul ve Altan 1989). Tohumları kurutulur öğütülür ve kenger kahvesi adıyla kullanılır. Özsuyundan sakız elde edilir. Bu sakız diş sağlığına iyi gelir. Taze sürgünleri sebze olarak tüketilir. Kök ve gövdeleri çiğ olarak soyulduktan sonra yenir. Tohumlarından vücuttaki şişkinliklerin tedavisinde yararlanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991). Tohumlarının dekoksyonu soğuk algınlığı ve nezlede kullanılır (Tabata vd. 1994). Tohumları toplanıp dövülür, kaynatılıp karaciğer rahatsızlıkları için içilir (Vural vd. 1997). Toprak üstü kısımları hayvan yemi, kökünden elde edilen sakız kenger adıyla diş eti kuvvetlendirici ve iştah açıcı olarak kullanılır (Baytop 1999). Tamamı hayvanlara yedirilir. Kökünden sakız, tohumlarından kahve hazırlanır (Koçak 1999). Yakacak olarak kullanılır (Özgökçe 1999). Kökü gıda olarak tüketilir (Ertuğ 2000). Bitki süs ve kışlık yiyecek olarak kullanılır. İlkbaharda tam yapraklanmadan kökü çıkartılıp çıkarmakta

kullanılan demire “Kengerhan” denir. Özsuyundan sakız yapılır, bu sakız diş sağlığına iyi gelir. Taze sürgünleri sebze olarak kullanılır. Kök ve gövdeleri genç iken çiğ olarak, kabukları soyulduktan sonra yenir. İştahı açar, yemeği hazmettirir, mideyi kuvvetlendirir. Tohumlarından vücuttaki şişkinliklerin tedavisinde yararlanır. Zehirlerin zararını yok eder. Sıtmaya iyi gelir. Şehveti artırır. Sarılığa, safra kesesi taşlarının düşmesine faydalı olur (Öztürk vd. 2000). Süt kesik yaralarına sürülür. Halsizlik ve susuzluk durumlarında kökten akan süt çiğnenir (Sezik vd. 2001). Bitki yaprak vermeye başladığında kökler topraktan çıkarılır ve haşlandıktan veya doğrudan una bulandıktan sonra kızartılarak yenir (Keskin ve Alpınar 2002). İlkbaharda genç toprak üstü kısımları soyularak yenir. Gövde kısmı iyice olgunlaştıktan sonra üstten bıçakla kesilerek süte benzer bir sıvının akması sağlanır. Bu sıvı ayrı bir kaba alınarak güneşte katılaştırılır ve sakız elde edilir. İlkbaharda toprak içindeki genç sürgünler toplanarak yumurta ile birlikte yağda kavrulmuş olarak yemeği yapılır. Turşu salamurası yapılarak peynire katılır ve turşu olarak kullanılır. Tohumları kurutulup öğütülür ve Van yöresinde “Kenger Kahvesi” adıyla anılır. Kenger 61 Sürgünlerini tutularak kısa saklanır. Çorbası yapılır. Pilav yemeklerine katılır. Olgunlaşmış meyveleri kurutulduktan sonra iyice dövülür ve elenir. Geriye kalan kısmı havanda iyice dövüldükten sonra kahve yerine kullanılır. Toprak üstü kısımları iyi kurutulduktan sonra saman haline getirilip hayvanlara yem olarak verilir (Behçet ve Arık 2013). Yaprakları gıda amaçlı kullanılmaktadır (Ertuğ 2004b). Gövdenin kesilmesi ile çıkan süttten sakız elde edilir. Kahve olarak “ vitiligo” hastalığının tedavisi için kullanılır. Yakacak olarak kullanılmaktadır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Bitkiden hazırlanan dekoksiyon, haricen egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Kökü takip eden on santimetrelilik gövde kısmı soyularak yemek yapılır. Ayrıca sakızı yapılır. Kökü güneşte bekletilir saatte bir budama yapılır. Kökünden çıkan süt sakıza dönüşür. Kuruduktan sonra yakacak olarak kullanılır (Korkut 2006). Genç gövdeleri soyularak yenir. Genç gövdeleri soyularak temizlendikten sonra yağda yumurta ile kızartılarak sabah, öğle ve akşam öğünlerinde yenir. Kökünden akan süt güneşte bekletilerek sakız elde edilir. İlkbahar aylarında Cizre'nin çevre köylerinde köylüler tarafından genç sürgünleri toplanıp, Cizre pazarına getirilerek sattıklarını gözlemledik. Ayrıca Cizre pazarında kadınlar tarafından satılan peynir lorunda bitkinin doğranarak katıldığını gözlemledik. Gövde kısmı temizlendikten sonra turşuya katılarak yenir. Genç toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Gencay 2007). Kenger sakızı diş etlerini kuvvetlendirici ve iştah açıcı olarak çiğnenmektedir. Bitkinin genç gövdeleri toplanarak pazarlarda

satılır. Çiğ veya pişirilerek tüketilir. Kengerin köklerinden elde edilen sakızın çiğnendikçe acı suyu ile mide sancılarının kesildiği söylenmektedir. Ayrıca kenger sakızından bir miktar yenilmesi ishali kesmektedir (Çakılcıoğlu vd. 2007). Yüz felci ve bağırsak yaralarında bitkiden elde edilen sakız çiğnenir (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008). Taze bitkinin gövde ve dikenli kısmı dövülür ve elde edilen özsuyu boyun şişkinliği görülen yere uygulanır (Sarper vd. 2009). Diş etlerini kuvvetlendirici, iştah açıcı olarak kullanılır (Yapıcı vd. 2009). Kökleri taze iken toplanıp dışı soyularak çiğ tüketildiği gibi yağda pişirilerek veya bulgur ilave edilip pilavı yapılarak yenmektedir. Kuruyunca toplanan meyveler dövülüp kavrulduktan sonra kahve gibi pişirilerek içilmekte ve “Tiken gavesi, Kenger gavesi”olarak adlandırılmaktadır. Gövdesi kırılınca akan beyaz madde toplanıp sıcak su içinde yumuşatılıp sakız gibi çiğnenmektedir (Metin 2009). Kök kısmı jilet veya keskin bir çakı ile kesilip akan sıvı birikip kuruduktan sonra sakız olarak çiğnenir. Bu sakızın çiğnenmesi diş etlerine ve mide sancılarını gidermeye faydalıdır. Bu sakız yenilirse ishali giderir. Kök kısmı suda kaynatılıp suyu içildiğinde sindirim sistemini rahatlatır. İlkbaharda taze sürgünleri toplanıp yenilir. Bu sürgünler yıkanıp temizlendikten sonra haşlanıp yağda yumurta veya peynir gibi besinlerle kızartılıp yemek olarak da tüketilir (Olgun 2019).

26. *Helichrysum arenarium*. (L.) DC. (END)

Bitkinin yöresel adı: Vıllıkey altın

Literatürdeki diğer adları: Altın Çiçek, Altın Otu, Ölmez Çiçek, Güveotu, Dalakotu, Mayasılotu

Lokalitesi: Çüngüş-Çermik yolu yol kenarı sinek çayı köprüsü güneybatısı, Kayalık alan, 685m, İÇ 44, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısmı

Kullanım amacı: Tedavi, Süs

Kullanım kodu: VIA VIII, IIAI

Kullanım şekli: Kök kısmı hariç kurutulmuş bitki böbrek rahatsızlıkları ve midevi rahatsızlıklara (hazımsızlık gibi) karşı bir litre suya yarım çay bardağı kadar bitkiyi demlikte 4-5 dk kaynattıktan sonra günde bir bardak öğlen yada akşam yemeğinden sonra içilir. Kök kısmı hariç bitki kurumaya yakın küçük desteler halinde bağ yapılır evlerde altın renginden dolayı süs bitkisi olarak asılır (Hakkı YILDIZDAĞ).

Literatür kullanımı: Böbrek hastalıklarında, kadın hastalıklarında kullanıldığı söylenmektedir. Ayrıca gaz söktürücü, iltihap kurutucu, ishal kesici olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Çay olarak tüketilir (Bakır Sade 2014). Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksion dahilen böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksion dahilen safra taşlarını yok etmek amacıyla kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksion dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Çiçekli kısımlarından çay yapılır. Çiçekli toprak üstü kısımları evlerde süs olarak tavanlara veya duvara demetler halinde asılır (Doğan 2014) Gaziantep'te kadınlarda idrar yolları iltihaplarına karşı kullanılmaktadır. Özellikle literatürde kayıtlı olmamakla birlikte iltihabına sebep olduğu adet düzensizlikleri ve çocuk sahibi olamama durumlarında kullanımı yaygındır. Adet sancularına karşı da çok yaygın olmamakla birlikte kullanımı mevcuttur (Şahin ve Yiğit 2014). Basur için ve romatizmal ağrılar için kullanılır. Bir tatlı kaşığı bitki bir bardak suda demlenir ve günde üç kere aç karnına içilir (Furkan 2016).

27. *Helichrysum pallasii* (Spreng.) Ledeb.

Bitkinin yöresel adı: Vıllıkey altın

Literatürdeki diğer adları: Altın Otu, Güveotu, Dalakotu, Mayasılotu, Vıllıkey peyğomber, Ölmez Çiçek

Lokalitesi: Çüngüş Çermik yolu yol kenarı sinek çayı Köprüsü güneybatısı, Kayalık alan, 693m, İÇ 133, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi, Süs

Kullanım kodu: VIA VIII, IIAI

Kullanım şekli: Toprak üstü kısımları kurutulan bitki böbrek rahatsızlıkları ve midevi rahatsızlıklara (hazımsızlık gibi) karşı bir litre suya yarım çay bardağı kadar bitkiyi demlikte 4-5 dk kaynattıktan sonra günde bir bardak öğlen yada akşam yemeğinden sonra içilir. Küçük desteler halinde bağ yapılır evlerde altın renginden dolayı süs bitkisi olarak asılır (Hakkı YILDIZDAĞ).

Literatür kullanımı: Böbrek hastalıklarında, kadın hastalıklarında kullanıldığı söylenmektedir. Ayrıca gaz söktürücü, iltihap kurutucu, ishal kesici olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Çay olarak tüketilir (Bakır Sade 2014). Çiçekli kısımlarından

(kapitulumlarından) hazırlanan dekoksasyon dahilen böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksasyon dahilen safra taşlarını yok etmek amacıyla kullanılır. Çiçekli kısımlarından (kapitulumlarından) hazırlanan dekoksasyon dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Çiçekli kısımlarından çay yapılır. Çiçekli toprak üstü kısımları evlerde süs olarak tavanlara veya duvara demetler halinde asılır (Doğan 2014) Gaziantep'te kadınlarda idrar yolları iltihaplarına karşı kullanılmaktadır. Özellikle literatürde kayıtlı olmamakla birlikte iltihabına sebep olduğu adet düzensizlikleri ve çocuk sahibi olamama durumlarında kullanımı yaygındır. Adet sancularına karşı da çok yaygın olmamakla birlikte kullanımı mevcuttur (Şahin Yiğit 2014). Basur için ve romatizmal ağrılar için kullanılır. Bir tatlı kaşığı bitki bir bardak suda demlenir ve günde üç kere aç karnına içilir (Furkan 2016).

28. *Serratula cerinthifolia* (Sm.)Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Kuş yaprağı

Literatürdeki diğer adları:-

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü kuzey doğusu, dereye yakın çimlik alan,692 m,38°11'36.8"N 39°29'52.6"E, İÇ 62, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Bitkinin taze yaprağından 1 adet ekmek veya diğer gıdalarla birlikte günde 3 öğün sigilleri tedavi etmek (tamamen iyileştirme) için yenilir (Önemli Not; Karın veya mide şişkinliği yapabildiği için az tüketilmelidir) (Süleyman ARSLANCA)

Literatür kullanımı: Kuru yapraklar ezilerek yoğurt veya yağ ile karıştırılarak merhem şeklinde yara iyileştirici olarak kullanılmaktadır (Tetik 2011).

29. *Lactuca serriola* L.

Bitkinin yöresel adı: Marul kera

Literatürdeki diğer adları: Yabani marul, Keklik otu, Acı marul, Çekme, Deli eşekhelveası, Dikenli eşekhelveası, Eşek marulu, Eşek helvası, Has marul, Helvacık, Karakavuk, Marul otu, Mullo marul, Sakız otu, Sütleğen, Sütlen, Sütleyen, Sütlü ot, Yabani marul, Yağ marulu, Yazı marulu

Lokalitesi: Aşağışeyhler Köyü, köy içi bahçe kenarları, 693m, 38°11'33.2"N 39°29'44.8"E, İÇ 24, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Eylül

Kullanılan kısım: Gövde (Gövdeden çıkan süt)

Kullanım amacı: Gıda, Yem

Kullanım kodu: IAI, IVA

Kullanım şekli: Bitkinin akenleri kuş ve keklik yemi olarak kullanılır. Tüm bitki hayvan yemi olarak kullanılır. Genç taze toprak üstü sürgünlerinden yemek yapılır (Havva AYDOĞDU, Remziye YILDIZ).

Literatür kullanımı: Hemoroit tedavisinde (Tetik 2013), idrar artırıcı olarak (Çakılcıoğlu vd. 2007), mide rahatsızlıklarının tedavisinde, Kan temizleyici olarak, kalp hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Deniz vd. 2010). Sinüzit tedavisinde kullanılır (Tetik 2013). Yatıştırıcı olarak kullanıldığı söylenmektedir (Çakılcıoğlu vd. Türkoğlu 2010, Çakılcıoğlu vd. 2007). Bitkinin genç (körpe) toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen böbrek taşı düşürmek için kullanılır. Çiçekli kısımları (kapitulumları) genç (körpe) haldeyken keklik yemi olarak kullanılır (Doğan 2014). Yörede Kullanımı Kök sütünden çiğneme sakızı elde edilir. Toprak üstü kısım tazeyken yemeği yapılır (Nacakçı 2015).

30. *Lactuca undulata* Ledeb.

Bitkinin yöresel adı: Marul kera

Literatürdeki diğer adları: Eşek marulu

Lokalitesi: Aşağışeyhler Köyü, köy içi bahçe kenarları, 693m, 38°11'33.2"N 39°29'44.8"E, İÇ 39, 03.05.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Kullanım kodu: IVA

Kullanım şekli: Tüm bitki diğer bitki türleri ile birlikte biçilir kurutulur ve kış aylarında hayvan yemi olarak kullanılır (Süleyman ARSLANCA).

Literatür kullanımı: Hayvan yemi olarak kullanılır (Korkut 2006).

31. *Scorzonera kotschy* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Kanikek

Literatürdeki diğer adları: Nur tekesakalı, Pelgizer

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası güneyi, step, 699m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ 148, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I

Kullanım şekli: Menengiç ağacının taze sürgünleri ile birlikte yaprakları sakız yerine çiğnenir (İbrahim BAYRAM, Fatih YILDIZ).

Literatür kullanımı: Çiçeği çiğ olarak yenilir (Balos 2007).

32. *Scorzonera latifolia* (Fisch. & C.A. Mey.) DC.

Bitkinin yöresel adı: Kanikek

Literatürdeki diğer adları: Yakı sakızı, Gurutik, Beniştikok, Kanok

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzeybatısı, step, 952m, 38°11'32.3"N 39°22'22.8"E, İÇ 103, 07.08.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım kodu: IA X

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım şekli: Bitki çiçekli veya meyvalı dönemde kök kısmı kesilir veya çizilerek bitkinin kesilen kısmından akan beyaz sıvı (özsu) kuruması için bir gün beklenir ve sonra toplanıp sakız olarak çiğnenir. Bu sakızın çiğnenmesi ile ağızdaki aft gibi yaralar tedavi edilir. (Muharrem ÇELİK, Reşat ULAŞ).

Literatür kullanımı: Bitkiden elde edilen sakız ağızda oluşan yaraların tedavisinde kullanılır. (Öztürk ve Özçelik 1991). Ağrı dindirici, kısırlığa karşı ve dahilen kurt düşürücü olarak kullanılır (Evren, 1991). Yaprakları tütün yerine kullanılır, çiçeklenmeden önce köklerinden elde edilen sakızı kısırlığa karşı kullanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik, 1991). Yakı sakızı, köklerinden elde edilen sakızın kuruması ile oluşan bir sakızdır. Bu sakız haricen yakı halinde ağrı dindirici ve kısırlığa karşı, dahilen ise kurt düşürücü olarak kullanılır (Yıldırım, 1991; Baytop, 1999). Köklerinden elde

edilen sütün kurutulması sonucu meydana gelen sakız bağırsak parazitlerine karşı sabah aç karnına çiğnenilir ve aynı zaman da şehir merkezlerinde pazarlanır. Bitkinin kökü kesildikten sonra elde edilen süt tereyağı ile karıştırılır, yanıklara vurulur (Arık, 2003). Kısırlığa ve hayvanlarda ki sarılığa karşı kullanılır (Özgökçe ve Özçelik, 2004). Bitkinin kökünden yörede “Beniştereş” olarak adlandırılan bir sakız elde edilir. Bu sakız yakı gibi vücutta ağrıyan veya sancılanan bölgeye konur (Kaval 2011). Bitkinin kökünden elde edilen “Beniştereş” olarak adlandırılan siyah sakız yakı gibi vücutta ağrıyan veya sancı olan bölgeye konur. Bitkinin kökünden elde edilen siyah sakız kırıkların çabuk kaynaşması için kırılan yere yakı yapılır. Özellikle kaburga kırıklarında çokça kullanılır. Genç dal ve yapraklar çiçeklenme periyodundan önce toplanarak yağ ve yumurta ile birlikte yemeği yapılır. Ayrıca çiğ olarak da yenir (Mükemre 2013).

33. *Scorzonera semicana* DC. (END)

Bitkinin yöresel adı: Pırç

Literatürdeki diğer adları: Yemlik, Spınga dem, Gılekoçık, Gızer

Lokalitesi: Yiğitler köyü, Güneybatısı, Tarla kenarı, Step, 805m, 38°06'33.3"N 39°35'09.3"E, İÇ 108, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart-Nisan

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Genç, taze toprak üstü kısımları toplanıp çiğ olarak veya salatası yapılarak yenilir (Mürüvet AKGÜMÜŞ, Nazife ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Yaprakları çiğ veya pişirilerek yenir. Kökleri göğüs yumuşatıcı, idrar verici, böbrek hastalıkları, damar sertliği, tansiyon yüksekliği ve şeker hastalığına karşı kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakılçioğlu vd. 2007). Bitki çiğ olarak yenir. Yumurtalı yemeği yapılır (Çakılçioğlu ve Türkoğlu, 2009). Yaprakları çiğ veya pişirilerek yenir (Mükemre 2013).

34. *Xanthium strumarium* L.

Bitkinin yöresel adı: Gürnuk

Literatürdeki diğer adları: Pıtrak, Koca pıtarak, Sarıca otu, Domuz pıtırağı

Lokalitesi: Bayırbağı Köyü Güneyi, Pamuk tarla kenarları, 38°05'47.9"N 39°32'42.6"E, İÇ 31, 20.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Baş ağrısı tedavisi için bitkinin aken kabuğu kırılarak çıkarılan tohumu ağızda bir müddet çiğnenip atılır (Abdullah ÖZKAHRAMAN).

Literatür kullanımı: Olgun meyvesinin içi yenir, tadı çamfıstığına benzer yağlıdır. Nefes darlığı ve astım tedavisi için, kurutulmuş yada yaş kökünden hazırlanan dekoksilyonundan sabah-akşam birer bardak 2-3 hafta süre ile içilir. Kurutulmuş meyvesinin tüylü kısmı zımpara gibi kullanılır. Egzemalı bölge zımparalanır, ısıtılarak kabuğu çıkarılan gebre kökü müsilaajından hazırlanan ilacı egzemalı bölgeye uygulanır (Sargın 2013). İdrar artırıcı, terletici, yatıştırıcı (Çakılcıoğlu 2010) kurt düşürücü (Akan 2008) olarak kullanım kaydı bulunmaktadır.

35. *Tanacetum ptarmiciflorum* Sch.Bip.

Bitkinin yöresel adı: Şingi

Literatürdeki diğer adları: Bevüjan, Yavşan

Lokalitesi: Sinek çayı ile çermik çüngüş yolu arası, bahçe içleri ve bahçe kenarları, 673 m, İÇ 117, 38°09'45.4"N 39°27'53.6"E, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: II AI

Kullanım şekli: Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken toplanıp 1 tutam 1 litre suda 1-2 dk kaynatılmak suretiyle günde bir bardak suyu şeker hastalığı tedavisi için içilir (Sebiha ALTUNBAŞ).

Literatür kullanımı: Bütün bitki hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ, 2000). Bitki uyuz tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 1997). Bitkinin toprak üstü kısmı suda kaynatılarak seker hastalığı tedavisi için suyu içilir (Kaval 2011).

36. *Taraxacum officinale* F.H. Wigg

Bitkinin yöresel adı: Karahindiba

Literatürdeki diğer adları: Hindiba, Karahindiba, Aslandışı, Cırtlık, Çıtlık, Güneyik, Acıgünek, Köpek Marulu, Çıtlık

Lokalitesi: Çermik merkez, Bahçe içi ve Kenarları, tarla kenarları, 707m, 2338°08'41.6"N 39°28'52.5"E, İÇ 126, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak, Tohum

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Bitki taze iken yaprakları toplanıp hem çiğ olarak hem de haşlanıp yemeği yapılır. Bitkinin kurumuş tohumları kavrulup kahve şeklinde hazırlanıp hem şeker hastalığına karşı; hem de zayıflama amacı ile (günde bir su bardağı) içilir (Hakkı YILDIZDAĞ, Ümran ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Öz, sıvı ekstre, tentür ve infüzyon halinde kullanılır. Safra akışını kolaylaştırıcı, kabızlığı giderici, kuvvetlendirici, temizleyici özelliklere sahiptir. şeker hastalığına iyi gelmektedir. Bitkinin içerdiği süt derideki nasır ve siğillerin giderilmesinde çok etkilidir. Çiçeklerinden elde edilen destile su ise derilerin temizlenmesinde ve özellikle derideki çillerin giderilmesinde kullanılır. Sütü safra kesesi ve mesane taşlarını eritici özelliktedir aynı zamanda mesane iltihaplarına karşı çok etkilidir. Bu bitkinin rozet yaprakları pazarlarda satılmakta, salata halinde veya pişirilerek yenmektedir (Baytop 1999). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Yörede konuşulan halkın büyük çoğunluğu tarafından kullanılan bitkinin, taze yaprakları ve gövdesi yıkanıp tuzlanarak yenilir. Salatalara katılır (Deniz vd. 2010). Bitkinin dip yaprakları yıkanıp haşlanır ve tuz limon katılıp yemek olarak tüketilir. Bitkinin yaprakları çiğ olarak yenildiğinde karın ağrısını keser (Polat 2010). Çiçek sapsarı şeker hastalığına iyi geldiği, kanı temizlediği, bitkin halsiz kişilere güç kazandırdığı, hepatit hastalığında kullanıldığı söylenmektedir. Yöre halkı tarafından salatası yapılır. Çay olarak tüketilir. Yem olarakta kullanılır (Bakır Sade 2014).

37. *Tragopogon dubius* Scop.

Bitkinin yöresel adı: Pırç

Literatürdeki diğer adları: Yemlik, At yemliği, Sıping, Marşing

Lokalitesi: Yiğitler köyü, Güneybatısı, Tarla kenarı, Step,805m, 38°06'33.3"N 39°35'09.3"E, İÇ 13, 06.05.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I

Kullanım şekli: Genç toprak üstü kısımları taze iken toplanıp çiğ olarak veya salatası yapılarak yenilir (Mürüvet AKGÜMÜŞ, Hasret ÖZTÜRK).

Literatür kullanımı: Taze yaprakları çiğ olarak veya pişirilerek yenir (Tekin 2011). Mide ağrılarında bitkinin toprak üstü kısımları sabah aç karınla bir tutam yenir. Tüm bitki kanser hastalıklarında çiğ olarak yenir. Baş ağrısında bitki çiğ olarak yenir. Bağırsak ağrılarında çiğ olarak yenir. Kanser hastalıklarında bitki çiğ olarak yenir. Deride oluşan kaşıntı veya yaralanmalarda, bitki ezilerek çıkan salgı sürülür ve sarılır. Baş ve mide ağrılarında, bitki çiğ olarak yenir. İltihabi hastalıklarda çiğ olarak yada haşlanarak yenir. Mide ağrılarında çiğ olarak yenir. Emziren kadınlarda süt artırır. Çiğ olarak yendiğinde, hem kabızlığı giderir hemde bağırsak kurtlarını vücuttan atar. Kanser hastalıklarında tüm bitki çiğ olarak yenir. İltihabi hastalıklarda çiğ olarak yenir. Mide ağrılarında çiğ olarak yenir. Mide kanseri hastalığında sabahları aç karınla çiğ olarak 6-7 tane yenir (Nadiroğlu 2017).

38. *Tragopogon longirostris* Sch.Bip.

Bitkinin yöresel adı: Riye kalo

Literatürdeki diğer adları: Yemlik, Teke Sakalı, Keçisakalı, Yakıotu, Pıncık, Pisik, Dedemsakalı, Dedesakalı, Sıping, Sıpling, Sipling

Lokalitesi: Karakaya köyü batısı, tarla kenarları, step alanlar, 703m, 38°03'40.4"N 39°17'15.4"E, İÇ 144, 23.04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I

Kullanım şekli: Toprak üstü kısımları çiğ olarak yenildiği gibi; salatası yapılarak da yenilir. Ayrıca yemeği yapılarak da yenilir (İbrahim BAYRAM, Fatih YILDIZ)

Literatür kullanımı: Toprak üstü kısımları kurutularak ve taze olarak hayvan beslemede yem olarak kullanılır (Akgül 2008). Hayvan yemi olarak kullanılır (Yapıcı ve vd. 2009). Yemeği yapılır. Kavrulmuş yenir (Deniz vd. 2010). Pişirilerek yemeği yapılır. Ayrıca hayvan yemi olarak da kullanımı mevcuttur (Doğan ve Bağcı 2011). Kökünden elde edilen sütü haricen yara tedavisinde kullanılır. Körpe bitkinin toprak üstü kısımları doğrudan yenerek kabızlığa karşı kullanılır. Körpe bitkinin tümü çiğ olarak tuzlanıp yenir (Doğan 2014). Genç bitki taze olarak salatalarda kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015). aze yaprakları çiğ olarak tüketilir. Salatası yapılır (Furkan 2016).

39. *Tragopogon porrifolius*. L.

Bitkinin yöresel adı: Pırç

Literatürdeki diğer adları: Yemlik

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, Stepik alanlar, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 67, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü tüm bitki

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Genç toprak üstü kısımları taze iken toplanıp; çiğ olarak yenildiği gibi salata yapılarak da yenilir (Fethi ÖZKAHRAMAN).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan kullanımına rastlanmamıştır.

9. BORAGINACEAE

40. *Anchusa azurea* Miller. var. *azurea*

Bitkinin yöresel adı: Guriz, Gelızvan

Literatürdeki diğer adları: Mavi Çiçek, Ballık, Ballağan, Emzik, Sığırdili, Toklubaşı, Tort, Guriz, Dağ darısı, Dindingana, Hımhım, Ivveyne, Ballık, Pancar, Çoban çedenesi, Mıjıjoka şin, Engel, Kızmemesi, Ballıbaba,

Lokalitesi: Sinek köyü batısı, Dere kenarı, tarla kenarı, 670m, 38°09'56.2"N 39°27'46.2"E, İÇ 23, 25.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan- Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A-Bitkinin çiçekleri tatlı tadından dolayı emilir.Çocuğu olmayan kadınlar tarafından taze sürgünler toplandıktan sonra haşlanır. Haşlanan toprak üstü kısımlardan elde edilen lapa süzöldükten sonra karın bölgesinin üzerine gece boyunca sarılır. Ayrıca bitkinin haşlanan gövdesinden elde edilen sıvı şeker hastalığına karşı ve böbrek taşı düşürmek için kullanılır (Ayşe ÇİÇEK). B-Bitkinin yaprakları yağda kavrulup soğan, acı biber ve salça eklenip üzerine yumurta kırılması ile yemeği hazırlanmaktadır (Feyzi ASLANOĞLU).

Literatür kullanımı: Bitkinin yaprakları yağda kavrulup soğan, acı biber ve salça eklenip üzerine yumurta kırılması ile güzel bir yemek hazırlanmaktadır. Ayrıca bitkinin gövde soyunun kaynatılıp içilmesiyle şeker hastalığı ve böbrek taşı düşürmeye iyi geldiği bilinmektedir (Tonbul ve Altan, 1989). Haricen yara iyileştirici olarak bilinir ve bazı yemeklere baharat olarak katılır (Öztürk ve Özçelik, 1991). Çiçeklerin nektarları emilir. Böbrek hastalıklarına, dudak çatlamasına iyi geldiği için fazlaca kullanılır (Gümüş, 1994). Nitrat tuzları ve alkaloidler taşır. Yaprak ve çiçekli dallar idrar artırıcı etkilere sahiptir (Işık vd. 1995). Yapraklar yarayı kurutmak için haricen kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Bitkinin kök kısmı balmumu ve yumurta sarısı ile birlikte yanık tedavilerinde kullanılır (Honda vd. 1996). Bitkinin tohumları yenir (Ertuğ, 1998). Çiçeklerinden arılar bal yapımından faydalanır (Ertuğ, 2000; Karaca, 2008). Taze kısımları sebze olarak kullanılır. (Şimşek vd. 2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Devceci 2002). Kökün kabuğu buğday ile birlikte öğütölür, iltihaplı yaralara sürölür. Aynı şekilde hazırlanarak sünnet olmuş çocuklarda yaraya bırakılır. Yılan ısırması, yabani bir hayvanın neden olduğu zehirlenme veya yiyilen yabani bir bitkiden dolayı zehirlenme olursa yapraklar yaş iken yenir veya kaynatılıp suyu içilir veya kurutulduktan sonra kaynatılıp suyu içilir. İlkbaharda açılan çiçekleri sökölerek içindeki tatlı sıvı emilerek yenir. Yeşil yaprakları yumurta ile birlikte veya sarımsaklı yoğurt ile birlikte pişirilerek yemeği yapılır. Geniş ve yeşil yapraklarına Asteraceae familyasından *Chardiana orientalis*'in kuru haldeki meyvesi takılarak saç için toka yapılır (Arık, 2003). Bitki suda kaynatılarak ipliklerin maviye boyanması sağlanır (Özgökçe ve Yılmaz, 2003). Yaprak ve çiçekli dalları terletici, idrar artırıcı ve ülser tedavi edici olarak dekoksion veya infuzyon halinde kullanılmaktadır (Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Bitki sebze olarak tüketilir. Haricen yara iyileştirici olarak bilinir. Kimi yemeklerde baharat

olarak kullanılır. Bitkinin kökü kaynatılarak kırmızı, kuru toprak üstü kısımlarından mavi boya elde edilir. Kökün kabuğu buğday ile birlikte öğütülür, iltihaplı yaraların tedavisinde endikedir. Yöre halkı tarafından yeni sünnet olmuş çocukların yaralarını iyileştirmede kullanılır. Yaprakların yaş iken tüketilmesinin yılan ısırması, yabani bir hayvanın neden olduğu zehirlenme veya yenilen yabani bir bitkiden dolayı bir zehirlenmelerine karşı faydası vardır. Hayvan yemi olarak kullanılır. Ciltteki çatlaklarda, egzamada kökleri tuz ile ezilir, sarılır. Temre hastalığında da kullanılır. (Ertuğ vd.2004). Yaprak ve çiçekli dalları terletici, idrar arttırıcı ve ülser tedavi edici olarak dekoksasyon veya infüzyon halinde kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd.2007). Sepete benzer (Kaffora adlı) taşıma kabı yapılır. Bitki kökten sökülerek tahta ile dövülür, topraktan (mendel adındaki) kalıbın içine dökülür üstüne bir ağır yük konularak 3 gün beklenir, daha sonra da bir süre güneşte bırakılır ve hazır hale gelir. Bunun ile üzüm, yaprak, vb. küçük malzemeler taşınırdı. Bu günlerde yapılmamaktadır, yerini plastik malzemeler almıştır. Yara tedavisinde kullanılır. Kök ezilerek çıbanların içindeki iltihabı temizlemek için kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılarak içilir, kanser tedavisinde kullanılır (Akgül 2008). Yaprakları pişirilerek gıda amaçlı kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). ilaç olarak yararlanılır (Satıl vd.2008). Yaprakları ezilerek yılan sokmasına karşı panzehir olarak kullanılır (Yapıcı vd.2009). Tüm bitki terletici, idrar arttırıcı ve temizleyicidir. Köklerinden kırmızı boya elde edilir. Yaprak ve çiçeklerinin kaynatılmasından elde edilen su egzama tedavisinde kullanılır (Deniz vd.2010). Yaprak ve çiçekli dallarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı idrar arttırıcı olarak kullanılırken, taze yaprakları pişirilerek besin olarak da tüketilir (Doğan ve Bağcı 2011). Yaprakları lapa haline getirilerek akrep sokmalarında kullanılmaktadır. Yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog elma suyu ile karıştırılarak yanıklara tedavi amaçlı kullanılmaktadır (Tetik 2011). Çiçekte bulunan bal özü emilir. Ayrıca arılar bal yapımında bitkinin polen ve nektarından faydalanmaktadır (Kaval 2011)Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Gelse 2012). Yapraklar haşlanıp yemek olarak tüketilir. Toprak üstü kısımları iltihaplanma, mide ağrısı, sindirim kolaylaştırıcı, yara-kesik tedavisi, romatizma için haşlama ve dekoksasyon halinde kullanılır (Polat vd.2012). Bitkinin yaprak kısmı haşlanır ve hamura katılarak börek içerisinde tüketilir. Bitkinin yaprak kısmı haşlanır ve tüketilir. şeker hastalığına iyi geldiği ifade edilmiştir (Arı 2014). Çiçekleri ile yapraklarından (birlikte) hazırlanan infüzyon dahilen mide ağrısını gidermek amacıyla kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon dahilen idrar arttırıcı olarak kullanılır. Taze

yaprakları haşlandıktan sonra yenerek ülser tedavisinde kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları pişirilerek yemek yapılır. Kökleri suda kaynatılıp suyu, yün boyamada kullanılır (Doğan 2014). Genç sürgünleri pişirilerek yemek olarak, nektarı emilerek kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015). Toprak üstü kısımları dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Bitkinin çiçek kısmı toplanır ve emilir(Furkan 2016) Suda kaynatılıp süzöldükten sonra yağ, yumurta ve sarımsakla kavırması yapılarak yenir (Nadiroğlu 2017).

41. *Alkanna kotschyana* A.DC.

Bitkinin yöresel adı: Gurız dervin, Hevace

Literatürdeki diğer adları: Havaciva otu, meşe havacıvası,

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 67, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Kökün kabuk kısmı temizlenip doğrandıktan sonra kaynatılır ve içerisine tuzsuz tereyağı katılıp ince tülbentten geçirildikten sonra krem haline getirilir. Bu krem çarpma veya şişmelerde göze merhem olarak uygulanır ayrıca bedenen çalışmalar esnasında oluşan ellerdeki yara ve kırışıklıkları gidermek için kullanılır. (Fethi ÖZKAHRAMAN, Mustafa BALPETEK, Fatma KILIÇ).

Literatür kullanımı:

42. *Alkanna trichophila* Hub.-Mor. (END)

Bitkinin yöresel adı: Gurız dervin

Literatürdeki diğer adları: Havaciva, Dıbbeyk, Mısmısa

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 109, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 67, 12.04.2017

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Kökün kabuk kısmı temizlenip doğrandıktan sonra kaynatılır ve içerisine tuzsuz tereyağı katılıp ince tülbentten geçirildikten sonra krem haline getirilir. Bu krem çarpma veya şişmelerde göze merhem olarak uygulanır ayrıca çalışmadan dolayı eldeki kırışıklıkları gidermek ve yumuşatmak veya yaraları iyileştirmek için kullanılır (Fethi ÖZKAHRAMAN, Mustafa BALPETEK).

Literatür kullanımı:) Mide ve bağırsak ülserlerini iyileştirir. Kökleri balgam söktürücü olarak kullanılır. Toplanan kökler kurutulduktan sonra, toz elde etmek için dövülerek kullanılır. Günde bir çay kaşığı yemeklerden önce yutulur. Ayrıca Mardin ilinin bazı bölgelerinde doğal boya olarak kullanılır (İzgi 2017).

43. *Onosma albo-roseum* Fisch. & C.A. Mey.

Bitkinin yöresel adı: Mıjımjok

Literatürdeki diğer adları: Kaya Emceği, Emcek, Havaciva, Emzik Otu, Sincar, Tavşan Gözü,

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ87, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA VI

Kullanım şekli: Özellikle havanın ısınması ile birlikte çiçeği kurumadan önce toplanıp dip kısımlardaki tatlı suyu emilir (Gülhan TOPKAYA, İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Çiçekleri toplanır ve çiçeğin dip kısmında bulunan şekerimsi kısımları emilir (Furkan 2016) Çiçeği toplanarak taban kısmında bulunan tatlı bölge emilir (Olgun 2019).

44. *Phyllocara aucheri* (A. DC.) Guşul.

Bitkinin yöresel adı: Mıjımjok

Literatürdeki diğer adları:-

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ87, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA VI

Kullanım şekli: Çiçeğin içerisindeki sıvısı tatlı tadından dolayı emilir (Gülhan TOPKAYA, İbrahim BAYRAM, Fatih YILDIZ).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

10. BRASSICACEAE

45. *Capsella bursa-pastoris* L.

Bitkinin yöresel adı: Nançuçuk

Literatürdeki diğer adları: Çoban Çantası, it Pancarı, Yayla Pancarı, Serçe Gözü, Kuşgözü, Ayşecik, Kuş Otu, Çırnak, Çıynak, Kuşkuş Otu, Kaya Marulu, Dağ Marulu, Deve Mercimeği, Kuş ekmeği, Tavuktırnağı, Nanecik, Nanecük

Lokalitesi: Konuksever, toprak evlerin damları ve Çayırılık alanlar 38°06'32.0"N 39°32'13.0"E, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Gövdesi

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI, IAI

Kullanım şekli: Bitkinin taze, genç sürgünleri çiğ olarak yenilir. (Hüseyin ÇİÇEK, Kerim BOYNUKARA, Fethi ÖZKAHRAMAN)

Literatür kullanımı: Kabız, idrar artırıcı olarak kullanılır (Ayanoğlu vd.1999). Bitkinin çiçekli olan kısmı kabızlığı giderilmesinde ve idrar artırıcı olarak kullanılır (Baytop 1999). Yaprakları yiyecek ve hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Haşlamasından elde edilen suyu idrar artırıcı olarak kullanılır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Toprak üstü kısımları adet azaltıcı ve düzenleyici, kan dindirici olarak kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). Besin amaçlı kullanılır. Çiğ olarak meyveleri yenir (Akgül 2008). Yörede birden fazla isimle adlandırılan bitki, demir kaynağı olarak bilinmektedir. Sebze olarak çiğ veya kavru olarak yenir. Salatalara katılır. Kan dindirici özelliği vardır. Burun kanamalarını durdurur. Ağrı kesici özelliği vardır. Böbrek kumu ve taşının düşürülmesine yardımcı olur (Deniz vd.2010). Çiçekli dallarının kaynatılması ile elde edilen çayı

kabızlığı giderici ve idrar arttırıcı olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). Kök hariç tüm bitkiden infüzyon şeklinde hazırlanan drog adet düzensizliği ve iç hastalıklarında kullanılmaktadır (Tetik 2011). Çiğ olarak yenmekle birlikte, ebegümece ve tırşik bitkilerinin yapraklarıyla birlikte kavru olarak da tüketilir (Altay ve Karahan 2012). İlkbahar aylarında çiçek açmamış haldeki genç sürgünleri sarımsak ve soğanla birlikte hıtap yapımında kullanılır (Gelse 2012). İç kanamaya karşı kullanılır (Bulut ve Tuzlacı 2013). Bitkinin taze yaprakları yufka arasına sarılarak dürüm şeklinde tüketilir (Arı 2014). Yöre halkı tarafından kökleri dışındaki kısımları suda kaynatılır ayrıca çiğ ve pişirilerek tüketilir. Kan dolaşımını düzenlediği, kanamayı durdurucu etkisi olduğu söylenmektedir (Bakır Sade 2014). Demlenerek içilir. Kadın hastalıkları. İltihap kurutucu. Çiğ olarak yenir (Karakurt 2014). Çobançantasının toprak üstü kısımlarından infüzyon yoluyla elde edilen çay göğüs hastalıklarında kullanılmaktadır. Ayrıca aşırı adet kanamaları ve adet düzensizlikleri için de kullanılmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan kavurma, dahilen sarılık (hepatit) tedavisinde kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları tuzlanıp, çiğ olarak yenir (Şenkardeş 2014). Çiçekleri infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Yöre halkı tarafından kökleri dışındaki kısımları suda kaynatılır ayrıca çiğ ve pişirilerek tüketilir. Kan dolaşımını düzenlediği, kanamayı durdurucu etkisi olduğu söylenmektedir (Bakır Sade 2014).

46. *Cardaria draba* (L.) Desv. subsp. *draba*

Bitkinin yöresel adı: Vaşi Pısıkey

Literatürdeki diğer adları: Kedi Otu, Yabani roka, Yabani Tere, Hardal Otu

Lokalitesi: Konuksever köyü güneydoğusu, step, 935 m, 38°06'36.1"N 39°31'29.6"E, İÇ 07, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Toprak üstü kısımları taze iken toplanıp kurutulduktan sonra çay şeklinde demlenerek yemeklerden sonra böbrek ve idrar yolu rahatsızlıkları için içilir (Hüseyin ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Genç yapraklar ve sürgünler salatalara çiğ konur veya pişirilir. Maydanoz olarak kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). Çiçekleri suda kaynatılıp elde edilen sıvı sivilceleri geçirmesi için cilde sürülmektedir (Metin, 2009). Besin amaçlı ve vücut ağrılarında kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılıp pişirilerek yenir, ağrıyan bölgeye sürülür (Akgül 2008). Sakinleştirici olarak kullanılır. Sinirleri yatıştırır, strese iyi gelir (Furkan 2016).

47. *Eruca sativa* Mill.

Bitkinin yöresel adı: Roka

Literatürdeki diğer adları: Roka

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzey Batısı, Bahçe içleri, 927m, 38°11'30.8"N 39°22'49.5"E, İÇ 105, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IBI, IIBI

Kullanım şekli: Bitki taze iken toplanıp hem iştah açıcı hem de gıda olarak tüketilir (Nezahat ALÇİÇEK, Fatma KAYA)

Literatür kullanımı: Bitkinin dip yaprakları toplanılıp salata olarak tüketilir. Bitkinin yaprakları taze olarak tüketildiğinde iştah açar (Polat 2010). Kuvvet verici, iştah açıcı ve salata olarak kullanıldığı kayıtlara geçmiştir (Baytop 1999).

48. *Lepidium sativum* L.

Bitkinin yöresel adı: Tuzık, Tuze, Acice

Literatürdeki diğer adları: Tere, Dağ Teresi, Acı Tere

Lokalitesi: Yiğitler mahallesi, dere kenarları, 38°06'05.6"N 39°34'26.9"E, İÇ 4, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart- Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları.

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA1, IIAI

Kullanım şekli: Toprak üstü genç, taze sürgünleri çiğ halde sebze olarak tüketilir. (Ahmet ÇİÇEK, Feyzi ARSLANOĞLU). Genç, taze sürgünleri şeker hastalığına karşı çiğ olarak yenilir (Senem ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd.2008). Taze yaprakları çiğ olarak elde yenir veya salatalara katılır. iştah açıcı, kuvvet verici, afrodisyak etkili, kan temizleyici özelliği vardır. Cilt hastalıklarını iyileştirir. Tohumu tiroit bezlerini çalıştırır (Deniz vd.2010). Yemeklerin yanında çiğ olarak ya da salatası yapılarak tüketilir. Acımtırak bir tadı vardır (Gelse 2012). Metabolizmayı hızlandırdığı, idrar yollarını temizlediği, sigaranın zararlarını azalttığı, ayrıca kilo vermeye yardımcı olduğu söylenmektedir. Tere tohumu suyu, saç dökülmesi ve kepeklenmeyi önlediği belirtilmektedir (Bakır Sade 2014). Gaziantep'te tere tohumlarının çekilerek toz haline getirilmesi balla karıştırılması yoluyla elde edilen macun bağışıklık güçlendirici ve kan yapıcı olarak kullanılmaktadır. Kas kuvvetlendirici olarak kullanımı da mevcuttur (şahin Yiğit 2014). Taze iken toplanıp salatası yapılır.ayrıca kurutulup kış aylarında ayranlı veya yemeği yapılır (Nadiroğlu 2017).

49. *Nasturtium officinale* R.BR.

Bitkinin yöresel adı: Acice, Tuzık

Literatürdeki diğer adları: Su Teresi, Cırcır Otu, Çakan Duran, Çin Teresi, Çıldırım, Kuzzık, İspatan, Kerdene otu, Düzzık.

Lokalitesi: Çermik Çüngüş yolu yol kenarı, sinek çayı kenarı, 673m, 38°09'41.5"N 39°27'42.0"E, İÇ 110, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Şeker hastalığına karşı ve iştah açıcı olarak bitkinin genç taze sürgünleri salata yapılarak veya yemeklerle birlikte yenilir. Haricen yemekleri yapılarak yenilir (Hamide GENÇ, Feyzi ARSLANOĞLU)

Kullanım şekli: Sinirleri yatıştırır. İdrar söktürür. Vücudu kuvvetlendirir. İştah açar. Skorbüt tedavisinde faydalıdır. Cinsel gücü artırır. (Özçelik ve Balabanlı 2005). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd.2008). Taze yaprakları yıkanıp, yenir. Salatalara katılır (Deniz vd.2010). Salatası yapılır. Çiğ olarak da tüketilmektedir (Altay ve Çelik 2011).

Salatası yapılır (Altay ve Karahan 2012). Sebze olarak yaygın şekilde tüketilen bitki istah açıcı özelliğe sahiptir. Salata yapımında kullanılır. Hıtap yapımında kullanılır (Gelse 2012). Toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir. Haşlanıp yemek olarak tüketilir. Şeker hastalığı, gaz giderici, yüksek tansiyon, mide ağrısı, karaciğer hastalıkları için kullanılır (Polat vd.2012). İdrar söktürücü, balgam söktürücü, müshil etkisi olduğu, özellikle aknelerde kullanıldığı söylenmektedir. Bayan hastalıklarında iyi geldiği, ayrıca cildi güzelleştirdiği belirtilmektedir (Bakır Sade 2014). Toprak üstü kısımları yemeklerde ve salatalarda kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Çiğ olarak tüketilir ve salatalarda kullanılır (Furkan 2016).

50. *Sinapis arvensis* L.

Bitkinin yöresel adı: Herdal, şelmuk

Literatürdeki diğer adları: Hardal, Yabani Hardal, Eşek Turbu, Ispata, Deli Hardal, Akhardal, Acırga, Herdal, Pıncar

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, Step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 67, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda ve tedavi

Kullanım kodu: IA1, IA2, IIAI

Kullanım şekli: A- Genç bitki sürgünlerinin yaprakları sarma yapımında kullanılır. Genç, taze sürgünleri haşlanıp yemeği yapılır. Genç ve taze gövdeleri çiğ olarak yenir (Gülfer ÇELİK).B- Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken toplanıp, suda haşlandıktan sonra yağda çeşitli soslarla kavrulur veya yogurtlu yemeği yapılır (Remziye ARSLANPARÇASI). C-Haşlanan taze sürgünlerinden hazırlanan lapaları çocuklarda karın ağrılarını iyileştirmek için sürülür. (Senem ÇİÇEK, Havva KILIÇ)

Literatür kullanımı: Taze gövdeli kısmı ve yaprakları haşlanıp yenir (Abay ve Kılıç 2001). Bağırsak kurtlarına karşı kullanılır (Sezik vd.2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). „Herdal“, „hardal“ olarak adlandırılır. Yeşil yaprakları yenilir (Akan vd.2008). Bitki ilk çıktığında yenir veya toprak üstü kısmı toplanarak yıkanır ve yağda kavrulur börek harcı olarak kullanılır (Gültaş 2009). Yaprakları baş ağrısı ve romatizmal rahatsızlıkların tedavisinde kullanılır (Yapıcı vd.2009). Diş ağrısının giderilmesinde, romatizma tedavisinde kullanılır (Güneş ve

Özhatay 2011). Yemek yapılarak tüketilmektedir (Tetik 2011). Diyabet hastalığına iyi geldiği düşünülen bu bitkinin tümü pişirilerek ya da çiğ olarak tüketilir. Genç gövdeleri soyularak yenilir. Salata yapımında kullanılır. Hıtap yapımında kullanılır (Gelse 2012). Bitkinin taze yaprakları haşlanarak borona yemeği yapılarak tüketilir (Arı 2014). Taze kökünün ağızda çiğnenerek çıkarılan suyu, dahilen baş ağrısının giderilmesinde kullanılır. Genç (körpe) yapraklarından salata yapılır. Genç (körpe) yaprakları çiğ olarak ekmek arasına konulup yenir. Genç (körpe) yaprakları çiğ olarak yenir (Şenkardeş 2014).

51. *Sisymbrium septulatum* DC.

Bitkinin yöresel adı: Vaşiy zerg

Literatürdeki diğer adları: Sariot, Bülbül otu

Lokalitesi: Sinek Köyü camisi, cami bahçesi aşağı kısımlar, dere ve bahçe kenarlari, 673m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 93, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Torak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I-II

Kullanım şekli: Genç ve taze toprak üstü kısımları taze olarak tüketilmektedir (Havva AYDOĞDU, Semih AYDOĞDU).

Literatür kullanımı: Antibiyotik olarak kullanılmaktadır.Sebze olarak salatalara katılmaktadır. Börek içi olarak kullanılmaktadır (Tetik 2011).

11. CAMPANULACEAE

52. *Campanula baskilensis* Behçet.(END)

Bitkinin yöresel adı: Nani kerre

Literatürdeki diğer adları: -

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası batısı, Dağlık, Kayalık alan, 701m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ139, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I

Kullanım şekli: Taze yaprakları çiğ olarak yenilir (İbrahim BAYRAM, Fatih YILDIZ)

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

12. CARYOPHYLLACEAE

53. *Silene conoidea* L.

Bitkinin yöresel adı: Şekşekok

Literatürdeki diğer adları: Sinekkapan, Sinekkıran, Sinektutan, Yapıskan otu Şekrok

Lokalitesi: Başarı bucağı köyü güneyi , tarla içleri, 38°05'39.6"N 39°31'07.7"E, İÇ 32, 119.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek, Tüm bitki

Kullanım amacı: Gıda, Süs

Kullanım kodu: IAI, VAV

Kullanım şekli: Çiçekleri tazeyken çiğ olarak tatlı tadından dolayı yenilir.Bitki kuruduktan sonra tohum kapsülü içindeki tohumlar çeşitli sesler çıkardığından oyuncak olarak kullanılır (Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Tohumları olgunlaşmadan kapsulası yenir (Yeşil 2007). Çocuklar çiçeklerini tatlı tadından dolayı çiğ olarak yerler (Dağlı 2015).

54. *Stellaria media* (L.) Vill.

Bitkinin yöresel adı: Çımanı mıçko, Kuş donu

Literatürdeki diğer adları: Cicibici, Cicibücü, Kuş otu, Davar otu,

Lokalitesi: Sinek Köyü, Seyhan çayı kenarı, çayırılık alan, 668m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 125.27.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IA I-II, IIAI

Kullanım şekli: Taze sürgünleri toplanıp genellikle yoğurtlu yemekleri yapılarak yenilir. (Feyzi ASLANOĞLU, Reyis EROĞLU).

Literatür kullanımı: İdrar ve balgam söktürücü, haricen yara iyi edici olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Bitkinin toprak üstü kısımları salata olarak tüketilir. Yaprak ve dallar doğranıp böreğe katılır. Bitki haşlanıp tuz limon katılarak yemek olarak yenilir (Polat 2010). Taze filizlerinden turşu ve yemek yapılır. Taze filizleri hamsili ekmeklerin içerisine katılır (Saraç 2013).

55. *Telephium imperati* L.

Bitkinin yöresel adı: Vaşi rovenin

Literatürdeki diğer adları: -

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü kuzey doğusu, dereye yakın çimlik alan, 692 m, 38°11'36.8"N 39°29'52.6"E, İÇ 64, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Yaş yaprak ve çiçeklerinden bir tutam ezildikten sonra süt veya tereyağı ile krem kıvamına getirilip ayak çatlakları veya yara iyileştirici olarak kullanılır (Süleyman ARSLANCA).

Literatür kullanımı: Kuru yapraklar ezilerek yoğurt veya yağ ile karıştırılarak merhem şeklinde yara iyileştirici olarak kullanılmaktadır (Tetik 2011).

56. *Vaccaria pyramidata* (Mill.) Rauschert

Bitkinin yöresel adı: Şingşing, hışhışık

Literatürdeki diğer adları: Ekinebesi, Arap Baklası, İnekotu, Reşreşik, Sabun otu

Lokalitesi: Yiğitler köyü, batısı, tarla kenarları, 855m, 38°06'49.7"N 39°33'49.9"E, İÇ13, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Oyuncak, Süs

Kullanım kodu: VA V

Kullanım şekli: Bitki kurduktan sonra kabuk içerisindeki tohumları çeşitli sesler çıkarttığından Oyuncak olarak kullanılır ayrıca renginden dolayı süs olarak kullanımı vardır (Ümran ÇİÇEK, Fethi ÖZKAHRAMAN).

Literatür kullanımı: Meyvenin taşıdığı tohumlar kurduğunda ses çıkardığı için hişhişiko denir (Akan vd.2008). İdrar söktürücü, terletici etkisi vardır. İdrar yolu iltihaplarında kullanılır. Çayı yapıp günde 2 bardak içilir (Deniz vd.2010). Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen kabızlığa karşı kullanılır. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen romatizma tedavisinde kullanılır. Çiçekli kısımları avuç içinde ezildikten sonra suyla köpürtülerek sabun olarak kullanılır (Doğan 2014).Süs bitkisi olarak kullanılır(Furkan 2016).

13. CAPPARACEAE

57. *Notobasis syriaca*(L.) Cass.

Bitkinin yöresel adı: Kerbeşik

Literatürdeki diğer adları: Kerbeş, şekerok, hayvan kerbeşi,

Lokalitesi: Balıksırtı Köyü, güney tarafı, yol kenarı, Step, 791m, 38°04'30.4"N 39°26'09.8"E İÇ 10, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA1, III A

Kullanım şekli: Bitki taze iken gövdesi dikenlerden arındırılıp soyularak yenilir.Yakacak olarak kullanılır (Esmâ ÇİÇEK, Sakine ÖZTÜRK).

Literatür kullanımı: Bitki tazeyken, gövde ve baş kısmı dikenlerden sıyrılarak yenir. Yakacak olarak da kullanılır (Balos 2007).

14. CRASSULACEAE

58. *Sedum pallidum* M.Bieb.

Bitkinin yöresel adı: Engura mırıçkan

Literatürdeki diğer adları:-

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Dağlık, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ138, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Çiçek açmadan önceki genç ve taze yaprakları yenilir (İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

15. CUCURBITACEAE

59. *Bryonia multiflora* Boiss. & Heldr.

Bitkinin yöresel adı: Dolek

Literatürdeki diğer adları: Akasma kökü, Abdulselam-Daraling, Tırye ruvi

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzey Batısı, Tarla kenarları, 909m, 38°11'11.3"N 39°23'13.3"E, İÇ 101, 19.08.2108

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Genç sürgünlerindeki taze yaprakları sarma yemeği için kullanılır. (Muharrem ÇELİK).

Literatür kullanımı: Bitkinin kök kısmı suda kaynatılarak mide sancılarını kesmek için suyu içilir. Kök dövülerek hap haline getirildikten sonra kabız giderici olarak kullanılır. Basur tedavisi için bitkinin kök kısmı kaynatılarak suyu içilir (Kaval 2011). Bitkinin meyveleri yüksek tansiyon durumunda yenir (Mükemre 2013).

60. *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai

Bitkinin yöresel adı: Zebeş

Literatürdeki diğer adları: Karpuz

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, bostan içleri, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 121, 09.08.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve, Çekirdek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IB IV, IIB I

Kullanım şekli: Olgunlaşan meyve yenildiğinde idrar söktürücü olarak etkisini gösterir. Karpuz, çekirdeği ile birlikte yenildiğinde mideyi rahatlatır ve bağırsakları hareketlendirir (Ahmet ÇİÇEK, Hakkı YILDIZDAĞ)

Literatür kullanımı: Meyveleri ve tohumları gıda olarak tüketilir (Ertuğ 2000). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Bölgede yetiştiriciliği yaygın olan bir bitkidir. Meyvenin çekirdekleri kurutularak çerez olarak tüketilir (Gelse 2012).

61. *Cucurbita mixta* L.

Bitkinin yöresel adı: Kundır

Literatürdeki diğer adları: Kış kabağı, Kabak

Lokalitesi: Çemik merkez, bostan içleri, 713m, 38°08'01.7"N 39°28'36.9"E, İÇ 52, 07.09.2018

Toplanma dönemleri: Haziran- Eylül

Kullanılan kısım: Çekirdek, tüm meyve

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IIB I, IB IV

Kullanım şekli: Özellikle çocuklarda bağırsak kurtlarının atılmasında çekirdekleri çiğ olarak yedirilir. Tüm meyve yemeklerde farklı şekillerde pişirilir veya kurutulup yemeği yapılır (Sebiha ALTUNBAŞ, Ümran ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Boğaz ağrısının giderilmesinde, bronşit tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Bitkinin meyvesi yemeklerde kullanılır. Meyve sapı, ceviz ile birlikte dövülüp, haricen, egzama tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Gıda ve tedavi amaçlı yararlanılır (Satıl vd. 2008). Dolması yapılır (Altay ve Çelik 2011). Deri hastalıkları tedavisinde kullanılır (Güneş ve Özhatay 2011). Dolması yapılır (Altay ve Karahan 2012). Sebze olarak musakka, mücver, dolma, hitap yapımında kullanılır. Kurutularak kışlık sebze olarak da kullanılmaktadır (Gelse 2012). Tam olgunlaşmamış meyvelerinin rendelendikten sonra sıkılarak çıkartılan suyu, haricen cilt yaralarının tedavisinde kullanılır. Çiçekleri ile dolma yapılır. Çiçekleri bulgur veya pirinçle pişirilerek yemek yapılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt katılıp yenir (Şenkardeş 2014). Olgun meyvesi dilimlenip suda kaynatılır. Yenildiğinde bağırsak sistemini iyi çalıştırır. Tam olgunlaşmamış meyveleri rendelendikten sonra çıkartılan su cilt yaralarının tedavisinde

kullanılır. Çiçeği güneş doğmadan toplanıp dolma olarak kullanılır. Taze ve küçük meyveleri dolma olarak kullanılır. Olgunlaşmış meyvesi tatlı olarak kullanılır (Olgun 2019).

62. *Cucumis melo* L.

Bitkinin yöresel adı: Şemamok

Literatürdeki diğer adları: Kavun

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, bostan içleri, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 120, 09.08.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Süs

Kullanım kodu: IB IV, VIB VIII

Kullanım şekli: Güzel kokusundan dolayı toplanır evlerde vazolara bırakılır veya tek olarak odalarda asılır. (Fethi ÖZKAHRAMAN)

Literatür kullanımı: Meyveleri gıda olarak tüketilir. Kavun suyu da gümüşlerin parlatılmasında kullanılmaktadır (Vural vd. 1997). Meyveleri ve tohumları gıda olarak tüketilir (Ertuğ, 2000). Meyvalarının yenmesi idrar artırıcıdır (bulut, 2006). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Bölgede yetiştiriciliği yaygın olan bir bitkidir. Meyve çekirdekleri kurutulup tuzlandıktan sonra pazarda satılmakta (Gencay, 2007).

16. CUPRESSACEAE

63. *Cupressus sempervirens* L.

Bitkinin yöresel adı: Selvi

Literatürdeki diğer adları: Servi, Selvi

Lokalitesi: Sinek Köyü camisi, cami bahçesi, 678m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 66.03.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-kasım

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Süs, yakacak, alet

Kullanım kodu: IB 9, III, VI B VI,

Kullanım şekli: Bitkinin yaprakları güzel kokusundan dolayı toplanıp evlerde odalara konulur. Gövde ve dallarından tarım aletlerinin sapları yapılır ayrıca yakacak olarak kullanılır (Ahmet YALÇIN, Bülent SITACI)

Literatür kullanımı: Gövdesi eski evlerin tavanlarının yapımında kullanılmıştır (Tuzlacı 2002). Reçinesi mikrop öldürücü olarak kullanılır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Öksürük tedavisinde kozalağı kaynar suda demlenerek içilir (Deniz vd.2010). Gövde ve dallar kaşık yapımında, pulluk yapımında kullanılır (Polat vd.2013). Süs bitkisi olarak park ve bahçelerde kullanılır (Furkan 2016).

17. EQUISETACEAE

64. *Equisetum palustre* L.

Bitkinin yöresel adı: Vaşi rovenin

Literatürdeki diğer adları: Atkuyruğu, vaş birko

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü kuzey doğusu, dereye yakın çimenlik alan, 692 m, 38°11'36.8"N 39°29'52.6"E, İÇ 62, 18.08.2016

Toplanma dönemleri: Nisan- Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Bitki taze iken veya kurutulduktan sonra suda 3-5 dk kaynatılıp süzldükten sonra; günde bir bardak böbrek taşı düşürmek veya idrar yolu hastalıkları için içilir (Hoş olmayan koku ve acı tadından dolayı tatlı ve koku giderici bazı gıdalar tüketilebilir (Süleyman ARSLANCA).

Literatür kullanımı: Toprak üstü kısmı taze halde iken siğillere sürülerek siğil tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısmı çiğ olarak yenildiği zaman vücuttaki siğilleri tedavi etmek için kullanılır (Olgun 2019).

18. EUPHORBIACEAE

65. *Euphorbia denticulata* Lam.

Bitkinin yöresel adı: Hoşrig

Literatürdeki diğer adları: Hekletis, Sütleğenotu, Huşeli, Hoşmık

Lokalitesi: Keklik köyü yol kenarı, Tarla içleri, 921m,38°09'47.2"N 39°33'18.0"E İÇ40

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Bitki sütü

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Bitkinin yaprak veya gövdesi kesildikten sonra çıkan öz suyu vücutta kazalarla oluşan yaraları iyileştirmek veya el ve ayaklarda oluşan çatlakları gidermek için sürülmek suretiyle kullanılır (Semih AYDOĞDU).

Literatür kullanımı: Yapraklarından çıkan süt şeklindeki sıvı açık yaralara merhem şeklinde sürülmektedir. Zehirlere karşı özellikle akrep zehiri için kullanılmaktadır. Gövde ve yapraklardan çıkan sıvı yaralara sürülmektedir hem kanamayı durdurmaktadır hem de yara iyileştirici özelliğe sahiptir. Gövde ve yapraklardan çıkan sıvı el ve ayaklarda oluşan çatlaklara sürülerek tedavi edilmektedir (Tetik 2011). Bitkiden akan süt karın sancılarını dindirmek için suya katılarak tüketilir. Bitkiden akan süt şeker üstüne veya suya katılarak ishal tevdisinde kullanılır (Kaval 2011). Bitkiden akıtılan süt 1-2 damlası suya katılarak kabızlık giderici olarak kullanılır. Bitkiden akıtılan sütün içilmesi durumunda karın sancularına ve ishale neden olur (Mükemre 2013).

19. FABACEAE

66. *Astragalus gummifer* Labill.

Bitkinin yöresel adı: Guni

Literatürdeki diğer adları: Sakızlı Geven, Geven, Ak Geven, Tilki Kuyruğu

Lokalitesi: Halılan sulama göleti güneyi, yol kenarı, Step, 803m, 38°06'33.3"N 39°35'09.1"E, İÇ 19, 26.06.2017

Toplanma dönemleri: Haziran- Ekim

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Yakacak, Yem

Kullanım kodu: IIIA, IVA

Kullanım şekli: Bitki toplandıktan sonra kurutulup yakacak olarak kullanılır.Yaprakları kış aylarında hayvanlara yem olarak verilir. Tüm bitki bahçelerde gölgelik olarak kullanılır (Musa ÇETİN, Senem ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Gevenin gövde ve köklerinde olan öz ışınlarında yürüten kimyasal işlemler sonucunda meydana gelen yapışkan madde (kitre) alınır. Bu maddeyi bitkiden özel bir aletle gövde kabuğu yarılarak alınır. Sıvı halde olan bu madde yavaş yavaş kurur ve yoğunlaşır ve giderek açık sarımsı renk alır. Sonra bu madde temizlenerek çeşitlere ayrılır ve satışa sunulur. Kitre kağıt endüstrisinde yapıştırıcı olarak yararlanıldığı gibi tekstil ve deri endüstrisinde de aprelemede ve kumaşa parlaklık verilmesinde yararlanılmaktadır. Tıpta geven kitresi birçok ilaç hammaddesinin içine katılır ve yapışkan madde gibi kullanılır. Kitre eczacılıkta sadece suspansiyon, tablet, pastil vs. imalinde kullanılmaktadır. Geven aynı zamanda balgam sökücü ve öksürükte de kullanılır. Azerbaycan'da bitkinin yapraklarından ve genç sürgünlerinden toplanarak demleme ve pişirme yöntemi ile hazırlanıp suyundan yiyecek kaşığı ile günde üç defa içilmesi ile kalp damar hastalıkları tedavisinde kullanıldığını bildirmişlerdir (Anonim 1996). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Gövdesinden yapılan yaralamalar sonucu zamk elde edilir. Boğaz hastalıkları ve iltihaplarında, bir parça zamk ağıza alınarak emilir. Toprak üstü kısımları yakacak ve hayvan yemi olarak kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). Bitki dövülerek hayvan yemi olarak kullanılır. Bitkinin güneşi en fazla gören dalları toplanarak kaynatılır. Her gün saç bu su ile yıkanır ise saç dökülmesini önler (Gültaş 2009). Bu bitkinin balı özeldir. Arı bitkinin özünü kullanılmaktadır. Kökü infüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Gövdeden çıkan sakızımsı madde kireç içine katılarak kirecin duvara yapışmasını sağlanmaktadır. Dikenleri ateşte yakılarak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Tetik 2011). Çayı yapılır. iltihap sökücü, yüksek tansiyonu düşürücüdür. Yağı çıkarılır, yağı (kitre) kansere ve mide rahatsızlığına faydalıdır. Öksürük, bademcik, astım, bronşit, ağız yaraları için genelde ağızda emilerek yutulur. Yakacak olarak kullanılır. Kökü kesilip içindeki yağ eklem ağrıları için bacaklara sürülür. Yağından tutkal yapılır. Bitkinin tamamı dövülerek hayvanlara yem yapılır; sütü artırır (Karakurt 2014). Sapları kesilir, akan sakızı toplanır ve sakız gibi çiğnenir (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Kökünden çıkan zamk kitre yapımında kullanılır (Furkan 2016).

67. *Lathyrus aphaca* L.

Bitkinin yöresel adı: Sultani

Literatürdeki diğer adları: Sarı burçak, sarı çiçekli bezelye, Şekerpere

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı begbağ köyü hacımusa mevkisi, 655m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 77, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Tohum ve Yapraklar

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI-IV

Kullanım şekli: Olgunlaşmamış meyvadaki tohumları ve taze yaprakları yenilir (Kerim BOYNUKARA).

Literatür kullanımı: Tohumları çok yenildiğinde toksik etkisi vardır (latizim denen sinir sistemi hastalığına sebep olabilir). Az miktarda yenilebilir besleyicidir. (Freethy 1985, Cooper and Jonson 1984) Taze yaprakları çiğ olarak yenildiğinde mideyi rahatlatır. Taze yaprakları çiğ olarak yenilir (Olgun 2019).

68. *Lathyrus cicera* L.

Bitkinin yöresel adı: Kesa baklası

Literatürdeki diğer adları: Bayır fiyi, Colban, Collik, Yalancı fasulye, kürülü, Gürül, Şokıl

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı hacı musa mevkisi (Begbağ köyü) , 655m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 53, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak, Tohum

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Genç meyvadaki taze tohumları yenilir. Ayrıca genç sürgün ve yaprakları da çiğ olarak yenilir (Kerim BOYUNKARA).

Literatür kullanımı: Bitkinin meyvesi taze iken, tohumları insanlar tarafından yenir. Bitki tazeyken hayvan yemi olarak kullanılır (Balos 2007). Tohumları kurutulduktan sonra toz haline getirilip balla karıştırılarak dahilen sarılık tedavisinde kullanılır. Taze tohumları çiğ olarak yenir. Ayrıca Ödeme karşı kullanıldığı kaydedilmiştir.(Doğan 2014)

69. *Pisum sativum* L. subsp. *elatius*(M. Bieb) Aschers & Graebn

Bitkinin yöresel adı: Bekle

Literatürdeki diğer adları: Bezelye

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası güneyi, step, 699m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ89, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Meyve, Yaprak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA I-IV

Kullanım şekli: Tohumları taze olarak yenilir. Yaprakları taze iken yenilir (Fatih YILDIZ, İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Yaprakları besin olarak tüketilir (Ertuğ 2000). Meyveleri taze olarak yenilir. Toprak üstü sürgünleri taze olarak yenilir (Olgun 2019).

70. *Vicia narbonensis*L.

Bitkinin yöresel adı: Sultani

Literatürdeki diğer adları: Collik, Çolgeni, Yalancı Cülban, Colban

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı begbağ köyü hacı musa mevkisi, 653m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 81, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Yeşil meyvadaki taze tohumları gıda olarak tüketilir (Kerim BOYNUKARA)

Literatür kullanımı: Meyve içindeki tohumları, yöre halkı tarafından, tazeyken, çiğ olarak, gıda amaçlı yenir (Balos 2007). Taze iken toplanıp, hayvanlara yem olarak verilir. Genç tohumları çiğ olarak yenilir (Dağlı 2015).

71. *Vicia noeana* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Bakla

Literatürdeki diğer adları: -

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı begbağ köyü hacı musa mevkisi, 655m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 75, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Hayvan yemi

Kullanım kodu: IVA

Kullanım şekli: Hayvan yemi olarak kullanılır (Daha çok diğer otlarla birlikte biçilir) (Kerim BOYNUKARA, Musa ÇETİN).

Literatür kullanımı:

72. *Vicia sativa* L.

Bitkinin yöresel adı: Pekle

Literatürdeki diğer adları: Colbane maran

Lokalitesi: Çermik merkez, Çermik güneybatısı seyhan çayı yukarı kısmı begbağ köyü hacı musa mevkisi, 653m, 38°07'17.3"N 39°26'24.0"E, İÇ 118, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Yeşil meyva içerisindeki taze tohumları gıda olarak tüketilir. Hayvan yemi olarak kullanımı yaygındır (Kerim BOYNUKARA).

Literatür kullanımı: Meyve içindeki tohumları, çiğ olarak, gıda amaçlı yenir (Balos 2007). Hayvan yemi olarak kullanılır (Nacakçı 2015)

73. *Vicia sericocarpa* Fenzl.

Bitkinin yöresel adı: Fig

Literatürdeki diğer adları:

Lokalitesi: Bahçe Köyü Güneyi, Step, 836m, 38°06'58.6"N 39°23'14.7"E, İÇ 142,04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak Üstü Kısımları

Kullanım amacı: Yem

Kullanım kodu: IV A

Kullanım şekli: Toprak Üstü kısımları toplanır hayvan yemi olarak kullanılır (İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

20. FAGACEAE

74. *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. subsp. *pinnatiloba* (K.Koch) Menitsky (END)

Bitkinin yöresel adı: Mazi

Literatürdeki diğer adları: Meşe, Kara meşe, Sapsız meşe, Meşe, Mazı Meşesi, Palıt, Pelit, Dağ meşesi, Palamut çalısı, Dara mazi.

Lokalitesi: Yayıklı köyü güneyi, ormanlık alan, 703 m, 38°04'01.1"N 39°19'46.6"E
İÇ 92, 19.08.2019

Toplanma dönemleri: Yıl boyunca

Kullanılan kısım: Tüm bitki, Tohum

Kullanım amacı: Gıda, Yem, Yakacak

Kullanım kodu: IAI, IIIA, IVA

Toplanma dönemleri: Haziran-Eylül

Kullanım şekli: A- Olgun meyvaları toplanıp toprak altına gömülür. Kış aylarında çıkartılıp közlenerek yenilir (Ceyda BAYRAM). B- Yakacak olarak dalları, yapraklarında hayvan yemi olarak kullanılır (Cuma ALÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Göğüs yumuşatıcı olarak ve şeker hastalığı tedavisinde kullanılmaktadır (Polat vd 2013). Meyveleri ateşte kebab edilip yenerek hemoroid tedavisinde kullanılır. Gövde ve dallarından elde edilen odunu yakacak olarak kullanılır. Dalları çit yapımında kullanılır. Yapraklı dalları çardak ve çatı üzerine güneşten koruyucu olarak konur (Doğan 2014). Ayak parmaklarında oluşan tahriş ve yaralarda bitki yapraklarında oluşan gal rendelenerek sürülür ve sarılır (Nadiroğlu 2017).

75. *Quercus infectoria* G.Olivier

Bitkinin yöresel adı: Mazi

Literatürdeki diğer adları: Meşe, Meşe Mazısı, Palıt, Pelit, Dağ meşesi, Palamut çalısı, Dara mazi.

Lokalitesi: Yayıklı köyü güneyi, ormanlık alan, 703 m, 38°04'01.1"N 39°19'46.6"E
İÇ 37, 26.04.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI, IIIA, IVA

Kullanım şekli: A- Olgun meyvaları toplanıp toplanıp toprak altına gömülür. Kış aylarında çıkartılıp közlenerek yenilir (Ceyda BAYRAM). B- Yapraklar hayvan yemi, dalları yakacak olarak kullanılır (Cuma ALÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Mazısı sünnet yaralarında kullanılır. Meyvesi dişleri beyazlatmak için kullanılır. Meyvesi şekerle birlikte kaynatılarak öksürüğe karşı içilir. Bitki boyacılıkta da kullanılır (Tonbul ve Altan, 1989). Tohum pişirilerek yenir. Kabuk doku ve damar büzücüdür. Deri tahrişleri, ağız ve burun yaraları ve egzama tedavisinde kullanılır. Ağacın üzerindeki gallar kan durdurucu, kronik ishal ve dizanteri tedavisinde kullanılır (Türkoğlu 2000). Cilt iltihaplanmalarında yaprak lapası sarılır (Bulut, 2006). Kabuğundan elde edilen merhem egzema türü deri rahatsızlıklarına ve doğumdan sonra loğusalıktaki iç kanama ve ağrılara karşı kullanılır. İlaç yapımında genellikle meşe kabuğunun ekstresi kullanılır. İshal ve dizanteriyi keser. Bağırsak bozukluklarını giderir. Boğaz ve bademcik iltihaplarını tedavi eder. Kanamaları durdurur. Basur memelerinden doğan şikâyetleri giderir. İshal kesici, damar ve doku büzücü, antimikrobiyal özellikler göstermektedir. Deri sanayinde derilerin dabaklanması ve sepicilikte ve tekstilde kumaşların boyanması işlemlerinde kullanılır. Travers, kaplama, yapı malzemesi, mobilya, doğrama, ev ve süs eşyaları, odun kömürü deri sanayi ve tekstilde kumaş boyama gibi kullanımları mevcuttur (Göndüz vd. 2008). Yayık tulumunun kokmaması için mazı toplanır dövülerek tulumda bir hafta bekletilir. Mazı ezilerek un haline getirilir ve kanayan yerin üzerine konursa kanamayı durdur (Güldaş 2009). Toz haline getirilip gargara yapılır ve bu şekilde diş ağrıları için kullanılmaktadır (Tetik 2011). Bitki taze yeşil yapraklı iken dal ile beraber kesilir ve kurumaya bırakılır. Daha sonra kışın hayvanlara verilir. Aynı zamanda bitki kışın yakacak olarak kullanılır (Kaval 2011). Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Yaprakları ve meyveleri hayvan yemi olarak değerlendirilir (Gelse 2012). Mazılar (Kahverengi renk) boyar madde olarak kullanılır (Polat vd.2013). Meyveleri ateşte kebab edilip yenerek şeker hastalığı tedavisinde kullanılır. Yaprakları yazın toplanıp kurutulduktan sonra kışın süt artırıcı olarak hayvanlara yedirilir. Kupulaları çocuklar tarafından düdük olarak kullanılır. Mazısı suda kaynatılıp suyu, yünü boyamak amacıyla kullanılır (Doğan 2014). Kaşık, kepçe, ekmek tahtası ve terzilerin kumaş ölçerken kullandıkları metrenin yapımında kullanılır. Yaprakları kışın hayvan yemi olarak kullanılır. Baston yapımında kullanılır. Kapı ve pencerelerin döşemesinde, parke yapımında kullanılır (Furkan 2016).

21. GERANIACEAE

76. *Geranium stepporum* P.H.Davis

Bitkinin yöresel adı: Sivok

Literatürdeki diğer adları: Tavşantopu, Tavşan topuğu, Yer elması, Hillok, Hilok

Lokalitesi: Konuksever köyü ile bayırbağı köyü yol ayrımı güneyi, Step, 932m, 38°06'35.7"N 39°31'30.4"E, İÇ 67, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak altı kısımları

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA III

Kullanım şekli: Toprak altı yumruları çıkartılıp taze iken tüketilir (Fethi ÖZKAHRAMAN)

Literatür kullanımı: Toprak altı yumrusu kabuğu soyulduktan sonra yenir (Doğan 2014).

77. *Erodium cicutarium* L.

Bitkinin yöresel adı: Leylek Gagası

Literatürdeki diğer adları: Ebe iğnesi, Leylek Otu, Leylek Gagası, İğnelik, Çobaniğnesi, Turna Gagası.

Lokalitesi: Çermik ilçesi-Eskibağ köyü yolu üst kısmı, üzüm bağı tarla kenarları, 834m, 38°07'39.1"N 39°25'25.6"E, İÇ 86, 30.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisa-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Süs, Zaman belirleme

Kullanım kodu: VIA VIII

Kullanım şekli: Çocuklar tarafından çiçekleri kopartılıp oyuncak olarak kullanılır. Çiçeğin ovaryum kısmı uç kısmından açılıp saat gibi yapılarak kendi merkezi etrafında döndürülür. Zaman belirleme için kullanılır (Mehmet DEMİR).

Literatür kullanımı: Bitki kan kesici ve kabız tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). İnfüzyon Şeklinde hazırlanan drog cilde tonik amaçlı sürülmektedir. Yemeği yapılarak tüketilmektedir (Tetik 2011). Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları çığ olarak ekmek arasına konulup yenir. Meyveleri çocuklar tarafından oyun aracı olarak

kullanılır. Meyveler oyuncak saat yapımında akrep ve yelkovan olarak değerlendirilir (Şenkardeş 2014). Yara ve çibanların üstüne taze olarak sürülür. Lapa halinde haricen kullanılır (Furkan 2016).

22. HYPERICACEAE

78. *Hypericum scabrum*L.

Bitkinin yöresel adı: Kantaron

Literatürdeki diğer adları: Kantaron, Batov, Karahasan çayı, Kulilka zar, Sancı otu, Kan otu, Kılıç otu, Koyun kıran, Kuzu kıran, Kepir otu, Püre, Yara otu, Kızılıcak otu, Mayasıl otu, Mide otu

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Dağlık alan, 1180m,38°10'15.2"N 39°18'25.0"E, İÇ 57, 21.08.2017

Toplanma dönemleri: Mart- Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Bitki çiçeklenme dönemlerinde toplanıp güneşte veya gölgede kurutulur. Su ile birlikte çok kısa bir süre (1-2 dk) kaynatılıp suyu; iştah açıcı, midevi rahatsızlıklar, strese karşı sakinleştirici ve kadın hastalıklarında adet düzensizliğine karşı kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ).

Literatürdeki kullanımı: Çiçekli haldeki bitki zeytinyağı ile karıştırılarak ülser tedavisinde kullanılır (Honda vd. 1996). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon(%1), dâhilen basura karşı kullanılmaktadır (Baytop 1999). Kaynatılmış suyu çay olarak içilirse mayasılı iyi gelir (Bağcı 2000). Bitki hemoroid tedavisinde dekoksasyon halinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon (%1) dâhilen kabızlığa ve basura karşı kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakırcıoğlu vd. 2007). Bitki dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon kabızlığa ve basura karşı kullanılır (Kırbağ vd. 2005). Hemoroid ve karın ağrıları tedavisi için dekoksasyon halinde bitki kullanılır (Özkan ve Koyuncu 2005). Çiçekli dallarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı hemoroit tedavisinde ve kabızlığı gidermek için kullanılır (Öztürk ve Dinç 2005). Çiçeklerin dekoksasyonu hazırlanır veya çiçekler zeytinyağı ile karıştırılıp güneşte bekletildikten sonra antiseptik olarak pansuman

yaparken kullanılır (Oral 2007). Hazırlanan infüzyonu dâhilen adet ağrılarında kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen karın ağrılarında kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen ağrı kesici olarak kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen mide ağrılarında bir çay bardağı kadar kullanılır. Hazırlanan infüzyonu dâhilen rahatlatıcı olarak kullanılır (Yeşil 2007). Sinir, strese iyi geldiği, depresyonu azatlığı, mide asitini azaltarak mide ülserine iyi geldiği söylenmektedir. Yöre halkı tarafından samanların etrafına koyulur. Ayrıca tat ve renk vermesi amacıyla pekmeze karıştırılıyor. Yakacak olarak ta kullanılır. Kaynatılarak suyu içilir (Bakır Sade 2014).Çiçekli kısımlarından hazırlanan dekoksiyon dahilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla) kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon dahilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Yaprakları kurutulduktan sonra toz haline getirilip haricen yara tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımları suda kaynatılıp suyu, yünü kahverengine boyamak amacıyla kullanılır (Doğan 2014). Toprak üstü kısmı suda kaynatılır. Kaynamış suyu bir leğene doldurup ılık olana kadar beklenir. Çıplak tenle leğen içindeki suya kalça üstü oturulur. Basur hastalığına iyi gelir. Çiçekli sapları gölgede kurutulur 10-15 dakika kaynatılır. Suyu içildiğinde mide, bağırsak ve böbrek rahatsızlığını giderir (Olgun 2019).

23. IXIOLIRIACEAE

79. *Ixiolirion tataricum* (Pall.) Schult. &Schult. f.

Bitkinin yöresel adı: Enjurok

Literatürdeki diğer adları: Hıyarcık, Enjurok, Sıllığ badır, it soğanı,

Lokalitesi: Sinek köyü, Kuzeybatısı, Çermik Çüngüş yolu Yol kenarı, Çayrılık, 910 m, 38°10'32.5"N 39°25'37.1"E, İÇ 27, 25.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IAI-VI

Kullanım şekli: Çiçek, çiçek sapından koparılıp tatlı sıvısı emilir Çiçeği taze olarak yenilir (Havva KILIÇ, Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Çiçeği taze olarak salata niyetine yenir (Balos 2007). Çiçek ve yaprakları gıda amaçlı kullanılır (Alpaslan 2012). Genç meyveleri çiğ olarak yenilir. Hemoroid tedavisinde kullanılır (Dağlı 2015).

24. JUNCACEAE

80. *Juncus inflexus* L.

Bitkinin yöresel adı: Kamır

Literatürdeki diğer adları: Kamır, Kofalık, Sazak, Su otu, Su süpürgesi, Kova otu, Palağ, Saz, Sazotu, Azmak otu, Kava, Caraş

Lokalitesi: Bayrak Köyü Kuzeybatısı, Seyhan çayı kenarı, 570m, 38°03'45.9"N 39°21'40.7"E, İÇ 73,

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Tedavi, Sepet

Kullanım kodu: IIA I, VA III

Kullanım şekli: Kök kısmı temizlenip çiğnedikten sonra suyu emilip atılır. Kök kısmı temizlendikten sonra suda kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlıklarına karşı içilir. Toprak üstü kısmı sepet yapımında kullanılır (Necmettin KARTAL)

Literatürdeki kullanımı: Yakacak olarak kullanılır (Ertuğ 1998). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 1999; Ertuğ vd. 2004; Ertuğ 2006). Yaprakları yakacak, gövdeleri el sanatları yapımında kullanılır (Ertuğ 2000). Kesilip kurutulduktan sonra bağ yapılacak yere getirilir. Islatıldıktan sonra üzerine büyük bir bez atılır ve 1-2 saat bekletilir. Daha sonra leydan denilen bir alet ile yavaş çevrilip birbirine eklenerek bağ yapılır ve o bağ ile de hayvanlar için biçilen otlar bağ haline getirilir. Aynı zamanda hayvanlara yem olarak ta verilir (Behçet ve Arık 2013). Bitkinin toprak üstünden hazırlanan dekoksasyon dâhilen böbrek taşlarını düşürmek için kullanılır (Tuzlacı 2006). Toprak üstü kısımları insan ve hayvan barınaklarının yapımında kullanılır ve evlerin ve hayvan barınaklarının damlarının kapatılmasında kullanılır. Toprak üstü kısımları çocuklar tarafından şapka yapımında kullanılır. Yaprakları at ve eşek semerlerinin yapımında kullanılır (Gencay 2007). Üstüne tarhana serilir ve çocuklar şapka yapar (Yeşil, 2007). Çiçek kurulu sapsarı ile soğan-sarımsak demetleri bağlanır. Çiçek kurulu sapsarı örülerek takke yapılır (Bulut

2008). Gövdeleriyle sepet örülür. Gövdeleriyle soğan ve maydanoz demetleri bağlanır (Kızıllarslan 2008).

25. JUGLANACEAE

81. *Juglans regia* L.

Bitkinin yöresel adı: Gozey, Ceviz, Guz

Literatürdeki diğer adları: Ceviz ağacı, Kuz, Yondak, Guz

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzey Batısı, Bahçe içleri, 927m, 38°11'30.8"N 39°22'49.5"E, İÇ 98, 19.08.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Eylül

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi, Boya

Kullanım kodu: IA IV, IIA I, VAI

Kullanım şekli: A- Ceviz tohumları bahar aylarında tomurcuklamadan hemen sonra 40 adet toplanıp derin dondurucu veya bozulmayacak şekilde muhafaza edilir. Taze cevizler her sabah aç karna birer adet tiroid rahatsızlıklarına karşı kullanılır (Orhan İNİK). B- Kuruyan ceviz içi ve içerisindeki zarla birlikte yaklaşık 10 adet ceviz 0.5 litre suyun içerisine bırakılır ve aç karna her sabah kolesterol ve guatr hastalığına karşı günde bir çay bardağı suyu içilir (Ümran ÇİÇEK). C- Cevizin yeşil kabukları soyulup saç boyamada kullanılır (Müşerref ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Ceviz ağacının kökünden, gövde kabuklarından, yapraklarından ve meyvesinin yeşil kabuklarından boya yapılır (Eyüpoğlu vd. 1983). Kökleri zeytinyağı içinde bir müddet bekletildikten sonra, bu zeytinyağı romatizma ve adale ağrılarını giderici olarak ve cilde sürülerek kullanılır (Tuzlacı 1985). Taze dövülmüş yaprak kanamayı durdurmak için kullanılır. Taze meyve olgunlaşmış çıban tedavisinde kullanılır (Tabata vd. 1994). Çiçekler kaynatılarak romatizmal ağrılara karşı kullanılır. Yapraklar romatizmal ağrılara karşı ya çiğ yenir ya da kaynatılarak suyu içilir (Fujita vd. 1995). Olgunlaşmış meyveler dâhilen guatr tedavisinde 1 adet yenir (Erol 1995). Yaprak kısmı antiseptik olarak kullanılır. Yaprak deri, saç ve göz hastalıklarına karşı kullanılır (Sayar vd. 1995). Gövde kabuğu dekoksasyon halinde kabızlık için kullanılır. Yapraklar ve ince dal dekoksasyon halinde egzama tedavisinde kullanılır. Yaprak öz suyu kesikli yaralara konur. Yaprak ve meyve dekoksasyon halinde saç bakımı için kullanılır (Tuzlacı ve

Yazıcıoğlu. 1996). Yaprak egzama tedavisi için dekoksasyon halinde kullanılır. Yaprak romatizma ağrıları için dâhilen kullanılır (Honda vd. 1996). Tohumlar kısırlık tedavisinde kullanılır. Yapraklar güneş çarpması ve hemoroid tedavisinde kullanılır (Sezik vd. 1997). Besin olarak kullanılmasının yanında meyve kabukları yünleri boyamak için kullanılır (Vural vd. 1997; Tugay vd. 2004; Satıl vd. 2006). Yeşil meyve kabukları yün boyamada, kerestesi mobilyacılıkta kullanılır. Yaprakları ciltteki sivilcelerin giderilmesinde haricen etkilidir. Tohumları da kuruyemiş olarak tüketilir (Duran 1998). Soğuk algınlığı durumunda vücut bitkinin taze yaprakları ile örtülür. Egzama tedavisi için taze meyvenin perikardı ezilerek vücudun kaşıntılı bölgelerine sürülür. Yaprak romatizma tedavisi için dekoksasyon halinde kullanılır (Yeşilada vd. 1999). Meyveler, iştah açıcı, kabız, kan şekerini düşürücü ve kuvvet verici olarak kullanılır (Baytop 1999). Meyvelerinden kahvemsî renkte bir boya elde edilir. Yeşil haldeki meyveler akrep sokmalarına karşı kullanılır (Ertuğ 1999). Meyvelerin yeşil kabuğu suda kaynatılır, süzölen suyu ile kına yoğrulularak boyamada kullanılır. Meyvelerin yeşil kabuğu dövölüp romatizma hastalığında dizlere sarılır. Olgunlaşmamış meyveleri mayasıl için yenir. Yaprığın lapası ayak parmakları aralarında oluşan mantara sarılır (Koçak 1999). Meyveleri gıda, yaprakları ilaç yapımında kullanılır (Ertuğ 2000; Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004; Keskin ve Alpınar 2002). Meyve kabuğu ve ceviz kökünün kabuğu halı boyamada kullanılır (Bağcı 2000). Meyve karın ağrıları için tüketilir. Yaprak güneş yanıkları durumunda kullanılır (Sezik vd. 2001). Meyveleri boya elde etme amaçlı olarak kullanılır. Genellikle yünleri kahverengine boyamak için kullanılır. Tuz kullanılırsa elde edilen renk siyaha dönüşür (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Meyvenin yeşil kabuğu kaynatılarak suyu baş ağrılarına karşı içilir (Koca 2003). Kanamaları durdurmak için taze yaprakları kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Kurutulmuş yapraklar saç dökölmesine karşı ve saçları boyamada kullanılmaktadır. Sivilcelere karşı etkilidir (Malyer vd. 2004). Gıda ve boya elde etme amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004c). Yaprakların dekoksasyonu güneş çarpmasına karşı haricen ve kan dindirici olarak kullanılır (Ezer ve Avcı 2004). Meyve nohut büyüklüğünde iken toplanıp, zeytinyağında oda sıcaklığında 1 saat bekletilir. Bronşite karşı sabahları aç karnına bir tane yutulur. Yaprakları ve meyve kabuğu infüzyon halinde haricen saçları kuvvetlendirmek için kullanılır. Yaprakları ve meyve kabuğu dekoksasyon halinde keten liflerini siyaha boyamada kullanılır. Ceviz kabuğunun ezilmesiyle elde edilen sıvı siğillere sürölür (Koçyiğit 2005). Meyvesinin içi ile kayısı meyvesi sıcak suda haşlanıp süzöldükten sonra süzöntü günde 1 su bardağı

içildiğinde kabızlığa iyi gelmektedir (Koyuncu 2005). Meyve dekoksasyonu damar sertliklerine karşı kullanılır ve kolesterolü düzenler (Ezer ve Arısan. 2006). Gövde kabuklarından hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, kan şekerini düşürücü olarak kullanılır. Gövde kabuklarıyla yapraklarından hazırlanan dekoksasyonun buharı, üstüne oturtularak, kadınların adet sancılarını gidermek amacıyla kullanılır. Bitkinin yaprağı dövülüp haricen eldeki çatlakların tedavisinde kullanılır. Tohumları iyice dövülüp balla karıştırılarak dâhilen bronşit tedavisinde kullanılır. Tohumları iyice dövülüp balla karıştırılarak dâhilen laksatif (çocuklar için) olarak kullanılır. Genç sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, bir beze emdirildikten sonra, bu bez ağırlı bölgeye sarılıp, romatizma ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Kökleri zeytinyağı içinde bir müddet bekletildikten sonra, bu zeytinyağı, haricen, romatizma ve adale ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Meyveler henüz olgunlaşmadan, yaklaşık leblebi ve fındık büyüklüğüne eriştiğinde ezilir ve günde 1 adet yenilerek, guatr tedavisinde kullanılır. Dal ve yapraklarının, *Quercus coccifera* yaprakları, *Rubus sanctus* yaprak ve meyveleri ve *Sorghum halepense* var. *halepense* rizomları ile birlikte hazırlanan infüzyonu, soğutulduktan sonra, dâhilen, kanser tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon (1 bardak suya 1 tatlı kaşığı yaprak tozu), aç karnına, günde 2 bardak dolusu içilerek, iltihaplı bademcik hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Yapraklar, taze olarak bacaklara sarılıp, romatizma ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Henüz olgunlaşmamış küçük meyveleri, dâhilen, guatr tedavisinde kullanılır. Meyvenin içinde, tohumların bağlı olduğu kısımlardan hazırlanan dekoksasyon, dâhilen, kemik erimesi tedavisinde kullanılır. Yapraklar, kaynatılıp bir bezle sarılarak, romatizma tedavisinde kullanılır. Yapraklar kaynatılıp bir bezle sarılarak, arı sokmasına karşı kullanılır. Genç dallarının, *Malva sylvestris*, *Urtica dioica*, bitkileri, *Rubus sanctus* kökü ve *Petroselinum crispum* yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyon, sabahları aç karnına 1 çay bardağı dolusu içilerek, egzama tedavisinde kullanılır. Tohumları 2-3 gün boyunca günde 3 adet yenilerek, tansiyon düzenleyici olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyonun buharı, üzerine oturularak, bayanların adet kramplarının giderilmesinde kullanılır. Taze yaprakları, ayakkabıların içine yerleştirilerek, ayak terlemesinin önlenmesinde kullanılır. Taze yaprakları, dövülüp ağırlı yere bir bezle sarılarak, romatizma tedavisinde kullanılır. Her uygulama için birkaç yaprak yeterlidir ve uygulama uzun süreli olmamalıdır. Yapraklar uzun süre bırakılırsa ciltte yaralar oluşur. Gövde kabuklarının kurutulduktan sonra hazırlanan dekoksasyonu, dâhilen ishale karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan

dekoksasyon, 3 gün dinlendirildikten sonra, dâhilen, mayasıl tedavisinde kullanılır. Yaprakların ezilmesiyle elde edilen özsuyu, haricen, kesik ve yara tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Yapraklar boğaz ve eklem ağrıları için ılık suda ısıtılıp 5-10 dakika ağrıyan yere sarılır (Elçi ve Erik 2006). Yaprakları cilt yaralanmalarında lapası yapılıp sarılır. Yaprakları iştah açmak için çayı içilir. Yaprak lapası romatizma görülen yere sürülür. Yaprak safra artırıcı ve şeker hastalığı tedavisinde çayı hazırlanıp içilir. Yaprak kaynatılarak suyu ile saç yıkanır. Meyvenin yeşil kabuğu kaynatılıp boya elde edilir (Bulut 2006). Meyvesi iştah açıcı, kolesterolü düşürücü, hafızayı güçlendirici, kuvvet verici olarak yenir. Yeşil kabukları ve yaprakları kaynatılarak kök boya elde edilir. Yaprakları kaynatılarak egzama tedavisi için kullanılır (ztrk ve Dinç 2005). Bitkinin meyveleri kurutulur, kabukları soyularak yenir. Ham olgunlaşmamış meyvenin kabuğu ezilip suyu ele ve ayaklara sürülür. Mantar kabuk oluşturarak dökülür. Bitkinin yaprakları suda kaynatılır. Boyanacak eşya da konularak kaynatılır. Uygun olan gövde ve dallardan işlenerek mobilya yapılır. Ağacın kabuğunun dvlp toz haline getirilerek elde edilen kına suyla karıştırılarak ellere sürülür. Yaprığı da kaynatılarak suyu saçlara sürülür (Onar 2006). Meyveleri iştah açıcı ve kuvvet verici olarak tüketilir. Meyve kabukları ynle birlikte suda kaynatılarak ynn renk almasında kullanılır. Meyve kabuğundan yeşil renkte boya elde edilir (Gencay 2007). Meyvelerinin perikarplarından hazırlanan dekoksasyonuna ştmeden dolayı çocuğu olmayan kadınlar oturtulur. Yaprakları ayak kokularını giderici olarak kullanılır. Meyvelerinin perikarpları yn kahverengine boyamada kullanılır. Kuru yaprakları ekmek pişirmek için toplanır (Yeşil 2007). Gıda olarak kullanılır (Balos 2007; Yüzbaşıoğlu 2010). Defne yapraklarıyla ya da sadece ceviz yaprakları kullanılarak hazırlanan dekoksasyon ile saçlar durulanmaktadır ya da bu dekoksasyon kına ile karıştırılarak saça uygulanmaktadır. Ceviz ve sulfata yaprakları zeytinyağı ile birlikte bir şişeye konulur ve güneşte 40 gün bekletilmektedir. Elde edilen yağ ağrıyan bölgeye günde bir ya da iki defa sürülmektedir. Bir ceviz içi suyun içine ısıtılarak bir gece bekletilir, bu şekilde elde edilen mazerasyon aç karnına içilir ve ısıtılmış ceviz de yenilir. Yakacak olarak kullanılmaktadır. (Kazan 2007). Bitkinin kurutulmuş ğtlmş yaprakları ve meyvesinin dış kabuğu direk boyama yöntemiyle boyamada kullanılır (Karadağ 2007). Bitkinin meyveleri aç karnına kolesterol düşürmek için kullanılır. Ağacın yaprakları saça kına yakılırken daha koyu bir renk tutmasını sağlamak için kullanılır (Esen 2008). Ham meyvenin kabuğu ezilip suyu ele ve ayaklara sürülür. Mantar dökülür (Uysal vd. 2008). Kolesterolü düşürmek amacıyla bir ceviz içi

suyun içine ıslatılarak bir gece bekletilir, bu şekilde elde edilen mazerasyon aç karnına içilir ve ıslatılmış ceviz de yenilmektedir. Bronşit tedavisinde Ceviz içi rahatsızlık süresince günde 3-4 tane yenilmektedir. Şeker ve tansiyon dengeleyici olarak meyve veya yaprakları kaynatılıp günde 1-2 bardak içilmelidir. Antioksidan olarak tüketilmelidir. Her gün düzenli olarak kabukların yerken kırılmasına özen göstererek günde 2-3 tane yenilmelidir. Mayasıl tedavisinde ceviz içi zeytinyağı ile karıştırılıp bölgeye doğrudan sürülmelidir. Guatr hastalığının tedavisinde ceviz henüz olgunlaşmamış iken yeşil dış kabuğu ile birlikte sabahları aç karın ile 40 gün süreyle yedirilmektedir. Egzama hastalığının tedavisinde ceviz henüz olgunlaşmamış iken yeşil dış kabuğunun suyu çıkarılıp bölgeye doğrudan geçene kadar günde 1-2 defa sürülmelidir. Ateşi düşürmek için yapraklar soğuk su ile ıslatılıp ateşli bölgeye ateş düşene kadar basılır. Baş ağrısı tedavisinde yapraklar başa bir bez yardımı ile sarılır. Tansiyon tedavisinde kuru veya yaş yaprakların kaynatılarak hazırlanan dekoksionu rahatsızlık süresince günde 2-3 bardak içilmelidir. Eşya boyamada kullanılır. Ceviz yaprakları kullanılarak hazırlanan dekoksion ile kına karıştırılarak saça uygulanmaktadır (Uysal 2008). Kurutulmuş yapraklarından elde edilen ekstrat mikrop öldürücü ve saç kaybını önleyici olarak kullanılır (Yıldırım vd. 2008). Olgunlaşmamış meyvelerinden hazırlanan infüzyon (40 adet meyve 1 litre su), sabahları aç karnına 1 çay kaşığı içilerek, guatr tedavisinde kullanılır. Olgunlaşmamış meyvelerinin ezilerek çıkartılan suyu, haricen, egzama tedavisinde kullanılır. Olgunlaşmamış meyveleri balla birlikte, sabah-aksam 1 çorba kaşığı yenerek, hemoroitlere karşı kullanılır. Tohumları yenir. Gövdesi silah kabzası yapımında kullanılır. Meyve kabukları, yaprakları ve kökünden halı, kilim ipliklerinin ve yünlü giysilerin boyanmasında (açık kahverengi renk verir) kullanılır. Meyvenin endokarp kısmı külde yakılıp kaşa ve göze sürme çekilmesinde kullanılır. Meyve kabukları yakacak olarak kullanılır (Bulut 2008). Yapraklarının dekoksionu içine limon sıkılarak şekeri ve kolesterolü düşürmek için 1 hafta arayla içilir. Yapraklarının dekoksionu romatizma ağrısı olan yere sürülüp sarılır. Olgun meyvelerinin sert endokarpı havanda iyice dövülüp un haline getirilerek balla karıştırılıp hemoroid tedavisinde yenir. Meyvenin içinde tohumların bağlı olduğu kısımların dekoksionu hazırlanıp şifa niyetine içilir. Tohumu gıda olarak kullanılır. Özellikle şeker ve kolesterol düşürücü olarak yenir (Kızılsalan, 2008). Ceviz, hamur işi ve tatlılarda tüketilmesi yanında kuruyemiş olarak ta tüketilmektedir. Zihni açtığına ve sinirlere iyi geldiğine inanılmaktadır (Saday 2009). Ceviz içi kuruyemiş olarak tüketildiği gibi çörek, pasta, kek

ve tatlı içine tat ve renk versin diye konur. Ceviz kabuğu kaynatılıp saç boyamada kullanılmaktadır. Kabuğu suda kaynatılıp elde edilen sıvı direk saça sürüldüğü gibi kına içine de karıştırılarak saça tatbik edilmektedir. Yeşilken ve kuruyunca meyvesinin kabuğu kaynatılıp kahve yeşil arası boya elde edilmektedir. Yaprığı suda kaynatılıp elde edilen sıvı kına içine konup ve saç dökülmesini önlemesi için bu sıvı ile karıştırılan kına saça sürülmektedir. Yaprığı suda kaynatılıp elde edilen sıvı tansiyon ve şekeri düşürmesi için içilmektedir. Yaprığı dövülüp akrebin canlıların vücudunda açtığı yaraya sarılmaktadır. Çeyiz sandıkları ceviz ağacından yapılmaktadır. Ceviz içi dövülür yağı çıkarılıp tahta cilalamada ve silah yağlamada kullanılmaktadır (Metin 2009). Yaprak romatizmal ağrılarda kullanılır. Perikarp boya yapımında kullanılır (Sarper vd. 2009). Yapraklar başa ğrısı tedavisinde kullanılır. Meyve deoksijen halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Yapraklar bir beze sarılarak fungal enfeksiyon, egzama ve eklem ağrılarında kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010). Meyve yenir. Yaprak, kök ve meyve boya yapımında kullanılır. Gövde el sanatlarında kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Meyvenin yeşil olan kabuğu baş ağrısı için kaynatılarak suyu içilir (Koca ve Yıldırım 2010).

26. LAMIACEAE

82. *Ajuga vestita* Boiss.(END)

Bitkinin yöresel adı: Abamayasıl otu

Literatürdeki diğer adları: -

Lokalitesi: Çermik ilçesi-eskibağ köyü yolu üst kısmı, Kayalık alanlar, 834m, 38°07'39.1"N 39°25'25.6"E, İÇ 88, 30.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü Kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Genç toprak üstü kısımları taze iken toplanıp çiğ olarak yenilir. Ayrıca acı tadından dolayı kurutulduktan sonra demlenerek çeşitli tatlandırıcılarla birlikte şeker hastalığı durumunda şekeri düşürmek için içilir (Hakkı YILDIZDAĞ, Mehmet DEMİR, Bülent SITACI).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

83. *Lamium amplexicaule* L.

Bitkinin yöresel adı: Puney

Literatürdeki diğer adları: Baltutan, Karabaş Otu, Balıcak, Mavi Çay, Ballıbaba, Baltutan, Aslanağzı

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Ormanlık alan, 1375,38°10'30.5"N 39°18'10.5"E , İÇ 82, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA VII, IIAI

Kullanım şekli: Bitkinin toprak üstü kısımları toplanıp kurutulur ve bitki çayı olarak kullanılır. Soğuk algınlığı ve gribal hastalıklar için diğer bitki çayları gibi demlenip tüketilir (Reşat ULAŞ, Sebiha ALTUNBAŞ).

Literatür kullanımı: Bitki gıda amaçlı kullanılır. Bitki toplandıktan sonra çiçeklerinde bulunan bal özü, herhangi bir işlem uygulanmadan tüketilmektedir. (Yücel vd 2010). Çayı yapılıp içilirse adet sancılarını giderir, kanı temizler, mide ve bağırsak hastalıklarını giderir, idrar yapamama ve böbrek hastalıklarında kullanılır (Furkan 2016)Bitkinin toprak üstü kısımları toplanarak kurutulur ve kışın soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Suda kaynatılarak her gün bir bardak suyu içilir (Nadiroğlu 2017).

84. *Melissa officinalis* L. subsp. *inodora* Bornm.

Bitkinin yöresel adı: Melisa, Oğul otu

Literatürdeki diğer adları: Melisa, Oğul otu, limon otu,

Lokalitesi: Sinek Köyü, sinek çayı kenarı, çalılık alan, 670m, 38°09'49.2"N 39°28'01.4"E, İÇ35, 04.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Kök hariç Tüm bitki

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Çiçeklenme dönemlerinde toprak üstü kısımları toplanır. Taze iken veya kurutulduktan sonra diğer bitki çayları gibi demlenip nefes darlığı hastalıklarına karşı veya iltihap kurutucu olarak kullanılır (Havva AYDOĞDU).

Literatür kullanımı: Tüm bitkiden infüzyon şeklinde hazırlanan drog, sinir sistemi rahatsızlıkları ve nefes darlığı için tüketilmektedir. Tanen ve uçucu yağ taşımaktadır. Uçucu yağ içinde bilhassa sitral, sitronellol ve linalol bulunmaktadır. Yatıştırıcı, gaz söktürücü, mideyi, terletici ve antiseptik etkilere sahiptir. Kullanım şekli: Infüzyon (%2-5) yemeklerden önce veya sonra bir fincan içilir. Uçuk, mutsuzluk depresyon, , kalp krizi, , stres, gerginlik huzursuz bağırsak rahatsızlıkları gibi hastalıklarda kullanılmaktadır (Tetik 2011). Sinir, stres, uykusuzluk, kalp çarpıntısına iyi geldiği söylenmektedir. Ayrıca yörede lapa yapıp akrep sokulan yere sürülür. Yaprakları, dalları ve çiçeği kaynatılarak suyu içilir. Kurutulup bala karıştırılarak yenir. Kaynatılarak banyosu yapılır. (Bakır Sade 2014)

85. *Mentha longifolia* L. subsp. *typhoides* (Briq.) Harley

Bitkinin yöresel adı: Vızdorey, Puney

Literatürdeki diğer adları: Nane, Yarpuz, Yarpız, İt nanesi, Tüylü nane, Yaban nanesi, Punk, Pink, Pünk, Pınge, Puni, Pünk, Dere nanesi, Pungasor

Lokalitesi: Karkaya Köyü Doğusu, Seyhan Çayı Kenarı, 551m, 38°03'35.9"N 39°19'03.7"E İÇ 42, 26.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan,-Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA I, IIA I

Kullanım şekli: A-Genç sürgünlerdeki yaprakları taze iken veya kurutulduktan sonra ayran çorbası veya çeşitli yemeklere katılır (Fatma KAYA, Musa ÇETİN). B- Mideyi rahatlatıcı ve gribal hastalık gibi iltihabi hastalıklara karşı kullanılır (Remziye YILDIZ, Hasret ÖZTÜRK, Havva KILIÇ).

Literatür Kullanımı: Toprak üstü kısımları mide bulantısını giderici, gaz söktürücü ve koku verici olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Bitki taze olarak yenerek veya dekoksasyonu antihelmintik olarak kullanılır (Yeşilada 1993). Soğuk algınlığı ve nezleyle karşı yapraklar dekoksasyon olarak, çarpıntıya karşı bitkisel çay olarak kullanılır (Tabata vd 1994). Topraküstü kısımları peynire katılır (Özçelik 1994). Bütün bitki iç hastalıklar, karın ağrılarına, adet ağrılarına, öksürüğe, bronşite, baş ağrısına, mide ağrılarına ve hemoroide karşı kullanılır (Sezik 1997). Mide bulantılarını kesici, gaz söktürücü, koku verici, uçucu yağı hafif antiseptik, ferahlatıcı, koku verici olarak kullanılır (Çubukçu

1994). Yapraklar taze veya kurutulmuş halde yemeklere koku ve lezzet vermek için kullanılır (Baytop 1994a). Gıda amaçlı yararlanılmaktadır (Ertuğ, 1998a). Mideyi rahatlatmak için, kurutularak baharat olarak yemeklere katılır (Koçak 1999). Baharat olarak kullanılır. İp boyamada kullanılır. Boyamada gri bir renk verir. Taze olarak ve salataların içine doğranır (Bağcı 2000). Yaprakları ilaç, hayvan yemi ve değişik amaçlar için kullanılır (Ertuğ 2000). İzmir aktarların halka en çok sundukları ilk 10 bitkinin arasındadır (Karademir ve Öztürk 2002). Çiğ olarak yapraklar kurutulup, çorbalara konur. Yaprak dekoksasyonu nezle ve solunum yolları enfeksiyonlarına karşı dahilen kullanılır (Şimşek vd 2002). Astım tedavisinde, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Sadıkoğlu 2003). Yaprakların infüzyonu mide rahatsızlıklarına karşı dahilen kullanılır (Ezer 2004). Gıda ve tedavi amaçlı kullanılmaktadır (Ertuğ ve Tümen 2004). Boya yapımında kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2004). Yapraklarından hazırlanan dekoksasyonun buharı, inhalasyon yoluyla, astım tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılır. Bitkiden hazırlanan dekoksasyon, dahilen, karın ağrısının ve sancısının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen, mide bulantısına ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı kullanılır. Taze yaprakları, doğrudan yenilerek, bağırsak solucanlarının düşürülmesinde kullanılır. (Tuzlacı 2006). İshale karşı kullanılır (Kültür 2007). Romatizma tedavisinde kullanılır (Bulut 2008). Boğaz hastalıkları tedavisinde kullanılır (Çakılıoğlu vd.2010). Çocuk düşürmek amacıyla kullanılır (Aktan 2011). Taze veya kurutularak baharat olarak tüketilmektedir. Çorbalara katılmaktadır (Tetik 2011). Yapraklar taze iken çorbaya katılır. Salata olarak tüketilir. Baharat olarak kullanılır. Dalları karın ağrısı, soğuk algınlığı, grip gibi rahatsızlıklarda infüzyon olarak kullanılır (Polat vd.2012). Özellikle yaprakları koku ve tat vermesi için ayranaşı çorbasına ve diğer yemeklere katılır. Eski saman, *Malva neglecta*, *Plantago major*, *Rumex patientia* ile birlikte kaynatılır ve yeni doğum yapmış doğum sancısı olan kadınlara sancının geçmesi için bu karışım içirilir. Karın, ayak veya baş bölgelerinin şişkinliklerinin tedavisinde kullanılır. Karın şişkinliğinde yapraklar taze veya kurutulduktan sonra kaynatılır ve içilir. Taze halde yaprak ve çiçekleri toplanır. Yaklaşık 10-15 dakika kaynatılır, karın ağrıları, sancılar böbrek ve barsak rahatsızlıklarının tedavisi için içilir. Yaprakları taze iken *Aristolochia bottsae* (Zelindar) kökü ile birlikte kaynatılır, karın ağrıları, Siroz, kanser, verem, böbrek rahatsızlıklarının tedavisi için içilir (Behçet ve Arık 2013). Bitkinin yaprak

kısmı kurutulularak, baharat amacı ile kullanılır. Bitkinin yaprak kısmı hamura katılarak börek yapılır. Bitkinin yaprak kısmı salata yapılarak tüketilir. C vitamini eksikliğinin giderilmesi amacı ile tüketilir. Yaprak kısmı kaynatılmış suya katılır, 3-5 dakika bekletilir, demlenir suyu çay olarak içilir, grip, nezle ve soğuk algınlığının tedavisinde kullanıldığı belirtilmiştir (Arı 2014). Toprak üstü kısımları ağızda çiğnenerek, ferahlatıcı ve sakinleştirici olarak kullanılır. Yaprakları taze veya kurutulmuş halde koku ve lezzet vermek için ayran çorbasına katılır (Şenkardeş 2014). Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen solunum yolları hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen karın ağrısı, mide ağrısı ve mide bulantısının giderilmesinde kullanılır. (Doğan 2014) Toprak üstü kısımlarından yemek ve salata yapılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Yaprakları çay ve baharat olarak kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015). Yaprığı dekoksiyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Taze yapraklarından yarpızlı köfte yemeği ve hıtap yapılır. Yaprakları cacık ve salata yapımında kullanılır (Furkan2016)Yaprakları kaynatılarak günde bir bardak suyu içilir. İltihap gidericidir, baş ve mide ağrılarına iyi gelir.Mide ağrılarında yaprakları çiğ olarak yenir yada aç karınla kaynatılarak suyu içilir.Yazın kuruttulan bitkinin yaprakları kışın soğuk algınlığında kaynatılarak suyu içilir.Ayran çorbasında kullanılır.Boğaz ağrısında yaprakları kaynatılarak bir bardak suyu içilir.Yemeklerde baharat olarak kullanılır.Nefes darlığı hastalığında toprak üstü kısımları çiğ olarak yenir.Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılarak, iltihaplı hastalıklar, mide ve baş ağrıları için günde bir bardak suyu içilir.Kurutulmuş olan bitki kaynatılarak solunum zorluğu çekilen durumlarda kullanılır.Yaprakları ayran çorbasına katılarak yenir.Bitkinin toprak üstü kısımları çorbalarda baharat olarak kullanılır.Çorbalarda baharat olarak kullanılır.Ayran çorbasına katılır.Ayran, nohut, buğday ile kaynatılır (Nadiroğlu 2017).

86. *Micromeria myrtifolia* Boiss. &Hohen.

Bitkinin yöresel adı: Çaya çuçka

Literatürdeki diğer adları: Boğumlu Çay, Dügümlü çay, Güvercin otu

Lokalitesi: Çermik merkez Güneyi, Çermik siverek yol kenarı, step, 723m, 38°07'56.7"N 39°28'39.4"E, İÇ 94, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek

Kullanım amacı: Tedavi, Gıda

Kullanım kodu: IA VII, IIAI

Kullanım şekli: Nefes darlığı hastalıklarına karşı rahatlatıcı olarak bitki çayları şeklinde demlenerek içilir. Haricen bitki çayları şeklinde demlenerek kullanılır (Fethi ÖZKAHRAMAN, Ahmet ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Bitkinin uç filizleri çay olarak içiliyor. Bitkinin uç filizlerinden hazırlanan dekoksasyon soğuk algınlığına karşı içilir (Polat 2010). İştah açıcı, gaz söktürücü ve uyarıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Soğuk algınlığı, sakinleştirici ve ferahlatıcı olarak kullanılır (Eşen 2008).,Nefes darlığı ve ferahlatıcı olarak kullanımları vardır (Url1)

87. *Nepeta italica* L.

Bitkinin yöresel adı: Çaya sermi

Literatürdeki diğer adları: Eşek çayı, Nezle otu

Lokalitesi: Çermik kalecik köyü yolu yol kenarı, Kayalık çalılık alan, 826m, 38°07'16.4"N 39°29'12.5"E, İÇ 17, 29.05.207

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIA I

Kullanım şekli: Bitkinin yaprakları toplanıp kurutularak çay şeklinde demlenir ve özellikle soğuk algınlığına karşı günde en az iki öğün birer bardak içilir (Hakkı YILDIZDAĞ, Nazife ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır.Yaprakları koku ve lezzet vermek amacıyla çorbalara ve yemeklere katılır. Yapraklarından çay yapılır (Doğan 2014). Soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır (Özdemir E. (2005). Vücut direncini artırıcı olarak kullanılır (Yeşilada vd. 1993).

88. *Origanum vulgare* L.

Bitkinin yöresel adı: Zahter, Dağ kekiği

Literatürdeki diğer adları: Deli kekik, Karakekik, Güve kekiği, Anzer çayı, Dağ kekiği, Eşek kekiği, Kekik, Kır kekiği, Kuş zemulu, Yaban kekiği

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ87, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Yaprak ve çiçekleri toplanır yemeklerde baharat olarak kullanılır. Nane limon karışımına kekik eklenip kaynatılarak soğuk algınlığı ve gribal hastalığa karşı içilir (Hakkı YILDIZDAĞ).

Literatür kullanımı: Yaprakları baş ve diş ağrısına karşı ağızda çiğnenir. Kurutulan filizlerinden hazırlanan infüzyon çay olarak içilir. Kurutulup ufalanan yapraklar baharat olarak kullanılır. Filizlerinden hazırlanan infüzyon soğuk algınlığı ve boğaz ağrılarına karşı sıcak içilir (Polat 2010). Mide rahatsızlıklarında, kan şekerini düşürmek, diş eti hastalıklarında, baharat, çay, güvelere karşı, soğuk algınlığında, basur tedavisinde, iştahsızlık tedavisinde, mide ağrısının giderilmesinde ve yara tedavisinde kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır (Bulut 2008), (Kızılaslan 2008), (Koçyiğit 2005), (Onar 2006). Çiçekli kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen karın ağrısı ve sancısının giderilmesinde kullanılır. Yaprakları ve çiçekli kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı ve grip tedavisinde kullanılır. Yaprakları ve çiçekli kısımları koku ve lezzet vermek için yemeklere, çorbalara ve salatalara katılır (Doğan 2014)

89. *Phlomis armeniaca* Willd.

Bitkinin yöresel adı: Ada çayı

Literatürdeki diğer adları: Ada çayı, Ballıbaba, Yayla çayı, Silvanok, Reyhan, Fesleğen, Ayıkulağı, Karağan çalısı, Boz şavlak, şalba, Çalba, Yelotu, Yayla Otu, Çoban Çırası Emecen, Sarı şabla

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Ormanlık alan, 1367m, 38°10'30.5"N 39°18'10.5"E, İÇ 28, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos

Kullanılan kısım: Yaprak ve çiçek

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IAI, IAVI

Kullanım şekli: Tam olgunlaşmamış Dal ve yaprakları ile çiçekleri kurutulup bitki çayları şeklinde tüketilir. Bitkiden hazırlanan infüzyon daha çok göğüs yumuşatıcı ve gribal hastalığa karşı kullanılır. (Muharrem ÇELİK, Reşat ULAŞ).

Literatürdeki Kullanımı: Yaprakları basur ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Çiçeklerinden sıtma hastalığının tedavisi yapılmaktadır (Özçelik 1987). Petalleri yenir. İlkbaharda çiçekleri arılara uğrak teşkil eder. Çayı hazırlanıp içilmektedir (Özçelik vd 1990) Taze yaprakları, göz ağrılarını tedavi için göz üzerine bırakılır. Taze ve kurutulmuş yaprakları salatalarda ve çorbalarda kullanılır. Yaprakları ve çiçekleri antispazmadik, aromatik, gaz giderici, sindirici ve güç vericidir. Ateşli hastalarda özellikle soğuk algınlığı ve nezlede, iştahsızlık, karın krampları migren, uykusuzluk, bulantı, depresyon, aşırı yorgunluk tedavisinde kullanılır. Haricen böcek ve yılan sokmalarında ve deri enfeksiyonlarında kullanılır. Tohumları bel soğukluğu, dizanteri, kronik ishal tedavisinde infüzyon halinde kullanılır. Kökleri çocukların barsak şikâyetlerinde kullanılır. Bitki ekstraktı bakteri öldürücü ve dahili parazitlere karşı etkilidir (Türkoğlu 2000). Çiçeklerindeki bal özü yöre insanları tarafından emilir (Abay ve Kılıç 2001). Yaprakları çay olarak içilir (Tütenocaklı 2002). Gıda amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2004b).Antiseptik olarak, beyin tümörü tedavisinde, kanser tedavisinde, yara tedavisinde kullanıldığı kaydedilmiştir (Çimen 2007). Hemoroitlere karşı, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde, sıtma tedavisinde, soğuk algınlığı tedavisinde kullanıldığı kaydedilmiştir (Gençay 2007). Mayıs ve Haziran aylarında çiçekleri toplanarak çayı yapılır (Gelse 2012). Çiçekli dallarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı soğuk algınlığına ve mide ağrılarına karşı içilir (Mükemre 2103). Bitkinin çiçek kısımlarının yağları çıkarıldığında ağrıyan bölgeye sürüldüğünde, tedavi edici özelliği ifade edilmiştir (Arı 2014). Bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon kalp kuvvetlendirici olarak kullanılır (Doğan 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen iştah açıcı olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır (Şenkardeş 2014). Toprak üstü kısımları ve çiçeği infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Soğuk algınlığı için kullanılır. Bir bardak suya bir çay kaşığı bitki konulur ve günde iki defa içilir (Furkan 2016). Doğum yapmış kadınlarda süt arttırmak için yaprak ve çiçekler kaynatılarak suyu içilir veya haşlandıktan sonra yoğurt ile yenir (Nadiroğlu 2017).Çiçekli dallarını çay gibi demlenip içilir. Soğuk algınlığına ve göğüs ağrılarına karşı faydalıdır (Olgun 2019)

90. *Salvia multicaulis* Vahl

Bitkinin yöresel adı: Pung

Literatürdeki diğer adları: Kılıkkırk, Sıvsıvok, Kaşgatenik, Giyacılık, Kürt Reyhanı, Ada Çayı, Çok Dallı Ada Çayı

Lokalitesi: Çermik-Ergani yolu yol kenarı, Bintaş köyü kuzeybatısı, Step, 850m38°11'50.9"N 39°34'42.2"E, İÇ 47.03.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımlar

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA I, IIAI

Kullanım şekli: Çiçeklenme dönemlerinde bitki toplanıp kurutulur. Kurutulan bitki çay şeklinde demlenerek içilir (Hakkı YILDIZDAĞ). Toprak üstü kısımları toplanıp kurutulur. Kurutulan bitkiden öğütülmüş halde 1 litre suya yaklaşık 4-5 kaşık kaynatılmış suyun içerisinde demlemeye bırakılarak gribal hastalıklar ve soğuk algınlığında kullanılır (Hacer ÇİÇEK).

Literatürdeki Kullanımı: Yaprakları keyif verici olarak tütüne katılmaktadır. Yaprakları haricen yaraları deşmede kullanılır (Özçelik vd 1990). Çay halinde içilir (Baytop, 1994a). Yaprakları kaynatılarak çay olarak içilir (Koçak 1999). Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Yaprakları haricen yara iyi edici olarak kullanılmaktadır (Türkoğlu 2000). Kurutulmuş toprak üstü kısımlar suyun içine konular yünle birlikte kaynatılarak gri renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Yapraklar ve çiçekler soğuk algınlığına karşı kaynatılarak içilir (Özgökçe ve Özçelik 2004). Öğütülüp kaynatılan bitki, lapa halinde, haricen, vücuttaki şişliklerin tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Öğütülüp kaynatılan bitki, lapa halinde, haricen, vücuttaki şişliklerin tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Mayıs ve Haziran aylarında çiçekleri toplanıp kaynatılarak çayı yapılır (Gençay 2007). Yaprakları haricen yara iyi edici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca çayı yapıp içilir (Çakılcıoğlu vd.2007). Toprak üstü kısımları kurutulur ve taze olarak hayvan beslemede yem olarak kullanılır. Yara tedavisinde ellerde çıkan siğillere karşı kaynatılıp burçak ile karıştırılır ve ellere sürülür gece bağlanır sabah açılır. İmtabso (Papaver spp) olarak adlandırılan bitki ile karıştırılarak kaynatılır, suyu öksürük ve nezle için içilir. Sancı giderici, toprak üstü kısımlarından bir miktar çay yapar gibi alınarak suda kaynatılır suyu süzülerek içilir. İltihap giderici, çıban türü yaraların tedavisinde iltihabı boşaltmak için kullanılır. Kaynatılır suyu ellere sürülür sarılır sabah açılır. Akrep

sokmalarına karşı toprak üstü kısımları, bitki kaynatılır suyu yaralı bölgeye sürülür sarılır (Akgül 2008). İştah açıcı olarak kullanılır. Solunum ve idrar yolları rahatsızlıkları tedavisinde kullanılır (Yapıcı vd.2009). Taze veya kuru infüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Bu şekilde mideyi rahatlatmaktadır. Bademcik enfeksiyonunda, nezlede, gripde kullanılmaktadır. Yaprakları, ezilerek yaraların üzerine koyularak yara iyileştirici olarak kullanılmaktadır (Tetik 2011). Mayıs ve Haziran aylarında çiçekleri toplanıp kaynatılarak çayı yapılır (Gelse 2012). Yeşil yaprakları taze olarak iltihaplı ve bıçak kesiği yaralarının üzerine bırakılarak bir bez ile bağlanır. Tohumları olgunlaştıktan sonra kabuklarından ayrılıp yenir ve çöreğe katılır (Behçet ve Arık 2013). Demlenerek içilir; halsizlik, öksürük için faydalıdır. Mide ağrısına iyi gelir. Doğal antibiyotiktir, gribal enfeksiyonlar için faydalıdır. Rahatlatıcı özelliği vardır. Böbrek taşı düşürmek ve vücut direnci için kullanılır. Sinirleri yatıştırır. Gargara yapılır; boğaz iltihabını iyileştirir. Faranjit, bronşit için kullanılır (Karakurt 2014). Genç sürgünleri çay gibi içilir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Çayı yapılır ve soğuk algınlığı için kullanılır (Furkan2016).Mide ve migren ağrılarında toprak üstü kısımları kaynatılarak tok karınla bir bardak suyu içilir.(Nadiroğlu 2017). Toprak üstü taze ve kurutulmuş kısmı suda kaynatılıp suyu içilir. Soğuk algınlığına iyi gelir. Toprak üstü kısmı kurutulup, baharat olarak kullanılır. Bitki güzel kokulu olduğundan günlük hayatta da kullanılır (Olgun 2019).

91. *Satureja boissieri* Hausskn. ex Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Kekik

Literatürdeki diğer adları:

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası batısı, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ48, 05.05.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yapraklar

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI

Kullanım şekli: Nisan veya Mayıs aylarının ortalarına kadar bitki tam olgunlaşmadan toplanıp kurutulur. Halk arasında yabancı kekik olarak (Kültür kekiğinden çok daha keskin kokulu) yemeklerde kullanılır (Fatih YIDIZ, İbrahim BAYRAM).Kadın hastalıklarına karşı suda kaynatılarak içilir (Havva KILIÇ).

Literatür kullanımı: Baharat ve bitki çayı olarak kullanılmaktadır. (Satıl vd. 2008)

92. *Satureja hortensis* L.

Bitkinin yöresel adı: Yabani kekik

Literatürdeki diğer adları: Kaya Kekiği, Sater, Dağ Kekiği, Kara Kekik, Zahter Anıh, Anık

Lokalitesi: Eskibağ köyü Gençeli Köyü yolu yukarı kısmı, Ormanlık alan, 912m, 38°08'15.8"N 39°25'07.9"E, İÇ 76,

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Yaprak, çiçek

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A- Toprak üstü kısımları çiçeklenmeden önce toplanıp kurutulur baharat olarak kullanılır ve demlenerek kadın hasatlıklarına karşı günde 1 bardak içilir (Ümran ÖDEN, Havva KILIÇ, Ümran ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Çayı keyf için içilir. Damarları açar, kolesterolü düşürür (Özçelik ve Balabanlı 2005). Yaprakları baharat olarak kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). İnfüzyon şeklinde hazırlanan drog üst solunum yolu enfeksiyonu için tüketilmektedir (Tetik 2011). Gıda olarak kullanılır (Kültür 2014). Toprak üstü kısımları dahilen iştah açıcı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen grip ve soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır (Doğan 2014). Yaprak ve çiçekleri baharat olarak kullanılır (Doğan ve Tuzlacı 2015). Salatalara çok hoş tat verir. Baş ağrısı için çayı demlenerek içilir (Furkan2016). Toprak üstü kısmı kurutulur. Suda kaynatılarak suyu grip, nezle ve vücut iltihaplanmasına karşı kullanılır. Toprak üstü kısmı süpürge olarak kullanılır. Çiçekli ince dalları kurutularak baharat olarak kullanılır. Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir (Olgun 2019).

93. *Teucrium multicaule* Montbret&Aucher ex Benth.

Bitkinin yöresel adı: Yabani kekik

Literatürdeki diğer adları: Cehter, Zehter, Kekik

Lokalitesi: Çermik ilçesi-eskibağ köyü yolu üst kısmı, Kayalık alanlar, 834m, 38°07'39.1"N 39°25'25.6"E, İÇ 88, 30.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Bitki çiçeklenme dönemlerinden önce toplanıp kurutulur ve yemeklerde kullanılır. Ayrıca bitki nane limon karışımı ile 3-4 dk kaynatılarak yapılan bitki çayı soğuk algınlığı ve gribal hastalıklara karşı kullanılır (Cemile ARSLAN, Beşir ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Bitkinin topraküstü kısımları kurutulduktan sonra toz haline getirilir. Baharat olarak yemeklerde kullanılır. Bitki kaynatılarak suyu içildiğinde birçok hastalığa iyi geldiği söylenir (Dağlı 2015).

94. *Teucrium polium* L.

Bitkinin yöresel adı: Meryemhot, Meyero

Literatürdeki diğer adları: Mayasıl Otu, Tüylü Kısamahmut, Peri Yavşanı, Keselmehmut, Yermişesi, Meryem Otu, Yerpalamudu, Kinin Otu, Payavşan, Erkurtaran, Dalak Otu, Hava Otu, Basur Otu, Bodur Otu, Acı Yavşan, Ülper Yavşağı, Paryavşağı, Yavşan Otu, Tehlik, Tiskinik otu, Ülper

Lokalitesi: Yabanardı Köyü kuzeyi, taşlık alan, 863m, 38°03'05.3"N 39°21'47.2"E, İÇ 49, 03.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi, inanış

Kullanım kodu: IIAI, VIAI

Kullanım şekli: A-Bitki çiçeklenme dönemlerinde toplanıp desteler halinde kurutulur ve evlerde asılarak kokusundan dolayı yılanların girmesine mani olduğuna inanılır (Fatih YILDIZ). B- Ayrıca kurutulmuş bitki çay şeklinde demlenerek (kaynamış suda demlemeye bırakılarak) şeker hastalığı için günde bir bardak suyu içilir. Mideyi yorucu yemeklerden sonra rahatlatıcı olarak taze iken 3-5 yaprak yenilir. Süt emziren anneler tarafından taze iken yenilir veya kurutulduktan sonra çay şeklinde demlenerek günde 1-2 bardak içilir. (Remziye YILDIZ).

Literatür kullanımı: Baş ağrısını gidermek için kaynatılmış bitkinin suyu ile kına karıştırılarak başa yakılmaktadır. Kulak ağrılarının tedavisinde ise, bitkinin kurutulmuş yaprakları sigara şeklinde sarılıp içilmektedir. Şeker hastalığı tedavisinde bitkinin yaprak ve çiçek kısımları kekik (*Thymus kotschyanus* var. *glabrescens*) aynı oranlarda karıştırılıp kaynatılarak çay gibi içilmektedir (Tonbul ve Altan, 1989). Yara iyileştirici,

sancı giderici, uyarıcı, iştah açıcı, midevi olarak kullanılır (Ayanoğlu vd.1999). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Devenci 2002). Mide rahatsızlıkları, sindirim ve boşaltım sistemi rahatsızlıklarına karşı çayı içilir. Bu çay, iştahsızlık, şeker hastalığı ve ishale karşı da faydalıdır. Tadının acı oluşu nedeni ile tercih edilmemekle beraber pek çok hastalığa karşı iyi sonuçlar alınmaktadır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Çiçekli dalları mide ağrılarına, iştah açıcı ve şeker hastalığına karşı infüzyon (% 1) günde 2-3 bardak içilir. Bağırsak iltihabı ve tembelliğine karşı suda kaynatılıp suyu sabah, akşam bir çay bardağı içilir (Çakılcıoğlu vd.2007). Mide ağrısının giderilmesinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Çimen 2007). Verem tedavisinde kullanılır (Yeşil 2007). Mide ağrılarının tedavisi için kullanılır. Toprak üstü kısımlarından bitkinin çayı yapılır sancı çeken büyükler ve çocuklara içirilir (Akgül 2008). Bitki yaş veya kurutulmuş olarak kullanılabilir. Çiçekli dalları veya yaprakları mide ağrısı, karın ağrısı, sancı ve şeker hastalığına karşı infüzyon halinde (% 1) kullanılır. Günde 1 kahve fincanı içilir. Bebeklerde gaz sancısını kesmek amacıyla sabah akşam bir çay kaşığı verilir (Gültaş 2009). İştah açıcı, mide ağrılarını dindirici tansiyon düzenleyici olarak kullanılır (Yapıcı vd.2009). Kök hariç diğer kısımlar suda kaynatılıp elde edilen sıvı dökülmekte ikinci kez kaynatılmaktadır. Bu sıvı karın ağrısı, barsak hastalıkları, öksürük, grip, adet sancıları ve göbek düşmesi denilen rahatsızlıkların tedavisinde ve şeker düşürmek için kullanılmaktadır. Andız kozalağı pekmeze kaynatılıp ishal rahatsızlığında karna sarılmaktadır. Yaprakları kaynatılıp şeker düşürmesi için içilmektedir. Kurutulmuş ezilerek pekmeze bulamaç edilip soğuk algınlığında sırt üzerine sarılmaktadır. Göçebe olanlar ya da tarlada çalışanlar karın ağrısını gidermesi için acı yavşanı çiğneyip tülbentten süzüp sıkarak çocukların ağızlarına damlatmaktadırlar. Dalları kaynatılıp mide sancısı olanlara içirilmektedir. Ayrıca bu sıvı kas ve mide spazmlarında, baş ve migren ağrılarında da içilmektedir. Düşüklere neden olabileceği için hamile bayanların içmemesi söylenmektedir. Bitki suda kaynatılıp elde edilen suya basur ve cilt hastaları oturtulmaktadır. Sıtma tedavisinde kinin yerine kullanıldığı belirtilmektedir (Metin, 2009). Bitkinin toprak üstü kısımlarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı, solunum ve sindirim sistemi rahatsızlıkları ve şeker hastalığı için kullanılmaktadır. Ayrıca iştah açıcı, kuvvet verici, ishal önleyici ve uyarıcı etkileri de vardır (Doğan ve Bağcı 2011). İnfüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Bu şekilde çocukların ağrılarına, mide ağrılarına ve ishale karşı kullanılmaktadır. Hayvanlara mide şişkinliği için yedirilmektedir. Hemen etki göstermektedir. Çiğ sütte bekletilip süzülerek elde edilen süt her türlü karın ağrısı için

tüketilmektedir. infüzyon şeklinde hazırlanan drog aç karınla yarım bardak şeker hastalığı için tüketilmektedir. İnfüzyon şeklinde hazırlanan drog tansiyon hastalığı için tüketilmektedir (Tetik 2011). Mide, böbrek ağrıları ve kanser tedavisi için bitkinin toprak üstü kısmı suda kaynatılarak suyu içilir (Kaval 2011). Bağırsak kurtlarına karşı kullanılır (Akan vd.2013). Toprak üstü kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra 2 yemek kaşığı bitki tozu 3 su bardağı suda kaynatılıp elde edilen sıvı, tüm kanser türlerin tedavisi için sabah-akşam 1 çay bardağı içilmektedir. Toprak üstü kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra kaynar suda biraz demlendirilerek elde edilen çay nefes darlığı, romatizmal ağrıları, soğuk algınlığı ve şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Mükemre 2013). Çayı demlenir. Sancıyı kesmek için kullanılır (Karakurt 2014). Bitkinin gövde kısmı kaynatılarak suyu içilir ve basur bölgesine sürülerek tedavi amaçlı kullanıldığı ifade edilmiştir (Arı 2014).Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı ve şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla) kullanılır. Yaprakları ağızda çiğnenerek diş ağrısının giderilmesinde kullanılır (Doğan 2014).Ağız kokularını giderdiği, basurun tedavisinde, sara rahatsızlığı ile baş dönmesinin de tedavisi için faydalı olduğu söylenmektedir. İdrar söktürücü olduğu, vücutta su toplanmasını önlediği, ödemi attığı, safranın arttırmasını sağladığı, ağrı kesici uyuşturucu özelliği olduğu da belirtilmektedir. Yöre halkı tarafından 1 lt suya 50 gr yavşan koyularak 1 çay bardağı çay olarak tüketilir (Bakır Sade 2014).Gaziantep“te adet sancısı, doğum sancısı, karın ağrısı gibi durumlarda kullanılmaktadır. Ayrıca annenin yediği acı, baharatlı ya da gaz yapıcı yiyeceklerin bebeğe geçmesini önlemek amacıyla anne tarafından toprak üstü kısımlarından infüzyon yoluyla hazırlanan çayı tüketilmektedir. Aynı çayın sütü arttırıcı etkisi olduğu da düşünülmektedir (şahin Yiğit 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) kullanılır. Toprak üstü kısımlarından çay yapılır (Şenkardeş 2014). Mide ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı kullanılmaktadır. Yarım litre kaynamış suya iki tatlı kaşığı konulur ve 10 dakika demlendikten sonra içilir Yoğurt ile karıştırılır bezin üzerine serilir alına konulursa ateşi düşürür (Furkan 2016).

95. *Thymus kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. *glabrescens* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Yabani kekik

Literatürdeki diğer adları: Catır, Gül kekiği, Kekik

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası batısı, Dağlık, Kayalık alan, 697m,

38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ115, 05.05.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Bitkinin taze sürgünleri toplanıp kurutularak yemeklerde baharat olarak kullanılır (Fatih YILDIZ). Baharat olarak kurutulan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır ve adet düzensizliği ile iltihabi hastalıklar için kullanılır (Remziye YILDIZ, Havva AYDOĞDU, Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Bitkinin yaprakları daha ziyade baharat olarak kullanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik 1991; Altundağ ve Özhatay 2010). Yapraklar ve çiçekler nefes açıcıdır. Boğazı temizlemek için taze veya kurutulmuş halde bir hafta boyunca çiğnenilir. Yemeklerde baharat olarak kullanılır. Ayran aşına katılır (Arık 2003). Toprak üstü kısımları boya yapımında kullanılmaktadır (Özgökçe ve Yılmaz2003). Bitkinin kurtulmuş yaprakları baharat olarak kullanılıyor (Mart 2006). İnfüzyonu dahilen soğuk algınlığında ve şeker hastalığında kullanılır. Dekoksasyonu dahilen karın ağrılarında kullanılır. Taze olarak veya kurutulup baharat olarak kullanılır (Yeşil 2007). Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılarak nefes darlığı için çayı içilir ve yemeklere güzel tat vermek için kullanılır. Bitkinin toprak üstü kısmı mide iltihabı için kaynatılarak suyu içilir. Genç haldeki bitkinin toprak üstü kısmı temizlendikten sonra tat vermek amacıyla peynire katılır. Toprak üstü kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra kaynar suda biraz demlendirilerek elde edilen çaya limon katılıp, soğuk algınlığı ve bademcik iltihabı tedavisinde kullanılır (Mükemre 2013). Toprak üstü kısımları kurutulup toz haline getirildikten sonra kaynar suda biraz demlendirilerek elde edilen çaya limon katılıp, soğuk algınlığı ve bademcik iltihabı tedavisinde kullanılır (Mükemre vd 2016). Genç sürgünler kurutulduktan sonra böreklerde baharat olarak kullanılır. Boğaz ağrısında kaynatılarak bir su bardağı suyu içilir (Nadiroğlu 2017).

96. *Thymus kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. *kotschyanus*

Bitkinin yöresel adı: Kekik

Literatürdeki diğer adları: Kekik, Catri, Kakuk, Kek otu, Çatıra kuvi, Catır, Zater

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası batısı, Dağlık, Kayalık alan, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ116, 05.05.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-Temmuz

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A- Bitkinin taze sürgünleri toplanıp kurutularak yemeklerde baharat olarak kullanılır (Fatih YILDIZ). B- Baharat olarak kurutulan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır ve adet düzensizliği ile iltihabi hastalıklar için kullanılır (Remziye YILDIZ, Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Bitkinin yaprakları daha ziyade baharat olarak kullanılmaktadır (Öztürk ve Özçelik, 1991).Yapraklar ve çiçekler nefes açıcıdır. Boğazı temizlemek için taze veya kurutulmuş halde bir hafta boyunca çiğnenilir. Yemeklerde baharat olarak kullanılır. Ayran aşına katılır (Arık, 2003). Toprak üstü kısımları boya yapımında kullanılmaktadır (Özgökçe ve Yılmaz, 2003). İnfüzyonu dahilen soğuk algnlığında kullanılır. İnfüzyonu dahilen şeker hastalığında kullanılır. Dekoksiyonu dahilen karın ağrılarında kullanılır. Taze olarak veya kurutulup baharat olarak kullanılır (Yeşil, 2007).

Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılarak nefes darlığı için çayı yapılır ve içilir. Bitkinin toprak üstü kısmı mide iltihabı için kaynatılarak suyu içilir. Bitkinin genç haldeki toprak üstü kısmı taze veya kurutulmuş halde yemeklerde baharat olarak kullanılır. Genç haldeki bitkinin toprak üstü kısmı temizlendikten sonra tat vermek amacıyla peynire katılır (Kaval 2011). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen idrar yolları antiseptiği, bağırsak kurtlarını düşürme ve idrar artırıcı olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksiyon, dahilen, böbrek taşlarının düşürülmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen bağırsak kurtlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Yaprakları koku ve lezzet vermek için yemeklere, çorbalara ve salatalara katılır (Doğan 2014).

97. *Vitex agnus-castus* L.

Bitkinin yöresel adı: Hayıt ağacı

Literatürdeki diğer adları: Hayıt, Kürf, Acı hayıt

Lokalitesi: ArmutluKöyü kuzey batısı, dere kenarı, 645m, 38°03'54.6"N 39°18'33.9"E, İÇ 54, 07.08.2018

Toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül

Kullanılan kısım: Yaprak, Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: A-Havanda dövülen hayıt tohumu daha sonra çay gibi demlemeye bırakılır. Demlenen hayıt tohumları özellikle kadınlarda yumurtalık gelişimi, adet düzensizliği, sıkıntı ve strese karşı kullanılır (Remziye YILDIZ). B- Toprak üstü kısımları toplanıp desteler halinde kurutulur ve süpürge olarak kullanılır. (Semih AYDOĞDU)

Literatür kllanımı: Meyvelerinin infüzyon halinde (%2-5) idrar arttırıcı, gaz söktürücü ve yatıştırıcı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Baytop, 1984). Urfa (Siverek) bölgesinde meyvesinden hazırlanan infüzyonun erken doğumları önleyici etkisi bulunduğu iddia edilmektedir (Tümen ve Sekendiz, 1989). Batı Anadolu bölgesinde (Muğla ve Aydın) çiçek distilasyonundan elde edilen uçucu yağ, kekik yağı yerine kullanılmaktadır. Meyve veya yaprak tozunun, yünlü kumaşları güvelere karşı koruduğu, (Baytop, 1984; Tümen ve Sekendiz, 1989) ve ayrıca hayıt (V. agnus-castus) içerdiği luteolin maddesinden ötürü doğal boyamacılıkta kullanılmakta olup çeşitli mordanlanma yöntemleri ile turuncu-sarı, zeytin yeşili, haki ve açık sarı gibi renkler elde edildiği bilinmektedir (Karadağ, 2007). Aydın ve Muğla yöresinde 3 tip kullanım biçimi tespit edilmiştir. El ve ayaklardaki mantar hastalığına karşı hastalıklı bölgeyi bitkinin su ile kaynatılan buharına tutmakta veya bitki su ile kaynatılarak el veya ayak bu su içine daldırıp bir müddet bekletilir. Kadın hastalıklarına karşı ise bitkinin çiçekleri su ile kaynatılıp, buharına hasta kadın oturtulmaktadır. Ayrıca idrar söktürücü olarak kullanımı oldukça fazla olup, meyveleri kaynamış su içinde bekletilmekte ve hazırlanan infüzyondan bir çay bardağı içilmektedir (Dülger vd., 2002). Köklerinin külü çamaşır yıkamada deterjan olarak kullanılır. Gaz giderici olarak tohumları yakı olarak kullanılır (Nacakçı 2015). Yüksek ateşe, adet sancısına, gaz sorununa iyi gelen ve idrar söktürücü özelliği olan hayıt otu özellikle kadın hastalıkları için çok faydalı olduğu söylenir. Yörede yakacak olarak kullanılır (Bakır Sade 2014).

27. LINACEAE

98. *Linum mucronatum*. Bertol. subsp. *armenum* (Bordz.) P.H.Davis

Bitkinin yöresel adı: Çiçekta zer

Literatürdeki diğer adları: Çekem, Sarı çiçek

Lokalitesi: Çermik ilçesi-eskibağ köyü yolu yol kenarı, Step, 834m, 38°07'39.1"N 39°25'25.6"E, İÇ 86, 30.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak, Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Bitkinin yaprak ve çiçekleri toplanıp kurutulduktan sonra tereyağı veya süt ile karıştırılıp krem haline getirilerek el ve ayaklarda çatlaklara veya yaralara karşı kullanılır (İbrahim BAYRAM, Nazife ÇİÇEK).

Literatürdeki kullanımı: Bitkinin çiçekleri kurutulup, havanda dövülerek toz haline getirilir. Daha sonra bu toz hayvansal yağ ile karıştırılıp krem haline getirilir. Bu krem haricen yaralara ve sivilcelere sürülür (Dağlı 2015). Kadınlarda kısırlığın tedavisinde kullanıldığı kaydedilmiştir (Gençay 2007). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen prostat hastalıklarının tedavisinde kullanılır (Doğan 2014).

28. MALVACEAE

99. *Alcea apterocarpa* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Hiro

Literatürdeki diğer adları: Fatmagül, Gülfatma

Lokalitesi: Çermik merkez, Bahçe içi ve Kenarları, tarla kenarları, 707m, 2338°08'41.6"N 39°28'52.5"E, İÇ 24, 25.04.2018

Toplanma dönemleri: Haziran-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları, çiçek, tohum

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI, IIBI

Kullanım şekli: A- Vücutta oluşan yaraların iyileşmesi için çiçekleri taze iken ezilerek veya kurutulup süt ile birlikte bulamaç haline getirilir. Bu bulamaç yara veya çiban gibi hastalıklarda yara üzerine 1 gün süre ile bırakılır. Bahçelerde süs bitkisi olarak ekimi yapılır (Yusuf ADIYAMAN). B- Çiçeği taze iken veya kurutulduktan sonra bir tutam (3-5 adet) havanda dövülür, içerisine 1 çay bardağı süt ve 2-3 kaşık un katılır. Oluşan karışım vücutta çıkan çibanın üzerine sürülür (İmhan YILDIZ).

Literatür kullanımı: Süs bitkisi olarak evlerin önlerine ekilir (Cansaran vd 2007). *Malva neglecta*, *Plumbago europaea* ve *Alcea apterocarpa*'nın topraküstü kısımları ile *Betula litwinowii*'nin yapraklı dallarından hazırlanan dekoksilyonunun buharına, çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur (Yeşil 2007). Kadınlarda adet sancılarını önlemek için 3-4 çiçek bir bardak su ile kaynatılarak yarım çay bardağı suyu içilir. Kadınlarda rahim hastalıklarında (kist) yaprak, çiçek ve tohumları kaynatılıp suyu içilir. Vücutta oluşan yaraların hızlı iyileşmesi için çiçekleri ezilerek yaraları üzerine sürülür. Mide ağrılarında bitkinin toprak üstü kısımları kaynatılarak bir bardak suyu içilir. İltihaplı yaralarda çiçekler kaynatılarak yaranın üzerine sürülür. Vücuttaki iltihabı söker. Yaprakları kaynatılarak günde bir bardak suyu içilir. (Nadiroğlu 2017)

100. *Alcea hohenackeri* (Boiss. Et Huet)Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Hiro, Vılıka hiro

Literatürdeki diğer adları: Gül Hatmi, Hatmi Çiçeği, Hevur, Hıra Çiçeği, Hatmi, Deli Ebegümece, Fatmaana Gülü, Fatmacık, Hevur, Horoz ibiği

Lokalitesi: Çermik merkezi, yol kenarı, bahçe kenarları, step, 687m, 38°08'28.6"N 39°28'35.3"E, İÇ 16, 23.06.2016

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım amacı: Tedavi, Oyuncak, Süs

Kullanım kodu: IIAI, VIA 8

Kullanım şekli: Çiçeklenme döneminde çiçekleri toplanıp kurutulur. Kurutulan çiçekler soğuk algınlığı öksürük gibi gribal hastalıklarda demlenerek günde üçer defa içilir. Ayrıca çiçeklenme döneminde çiçek yaprakları ikiye ayrıldığında yapışkan özelliği ile el ve yüzde çeşitli süslemeler yapılır (İmhan YILDIZ, Nazife ÇİÇEK, Hakkı YILDIZDAĞ).

Literatür kullanımı: Kökleri cilt yaralarını iyileştirmede kapanmış yaprakları deşmede kullanılır ve iltihap kurutucu olarak bilinir. Köklerinin kaynatılmış suyu idrar yolu rahatsızlıklarında ağrı dindirici olarak ve böbrek taşlarını düşürmek amacıyla içilir. Toprak üstü kısmından mide rahatsızlıklarının tedavisinde ve ağrılarının dindirilmesinde kullanılır (Özçelik vd. 1990). Gıda amaçlı yararlanılmaktadır (Ertuğ 1998). Çiçekler ilaç yapımında ve hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Kök idrar söktürücü, yara iyi edici, yumuşatıcı ve koruyucu, mide barsak hastalıklarına ve öksürüğe karşı kullanılır (Türkoğlu, 2000; Türkoğlu vd. 2006). Yaprakları kurutulduktan sonra toz haline getirilip

yaralara sürülür. Yapraklar ve çiçekler birlikte suda kaynatılıp hazımsızlığa karşı içilir. Yapraklar ve çiçekler birlikte suda kaynatılır, hayvanlarda doğumdan sonra plasentanın dışarı atılması ve bağırsakların temizlenmesi için hayvanlara içilir. Kökleri yıkanır, kaynatılır hemoroide karşı içilir. İnsan ve hayvanlarda karın şişkinliğine karşı yaprakları yaş iken kurutulduktan sonra kaynatılır içilir. İlkbaharda yapraklar taze iken toplanıp kısa bir süre haşlanır ve sarması yapılır (Arık, 2003). Tedavi amaçlı kullanımı var (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen, 2004). Bitkinin kök kısmı un haline getirildikten sonra ıslak olan saça sürülür. Böylece saçın yumuşamasını ve kolay taranmasını sağlar. Kadınlar eskide bunu genellikle banyodan önce kullanırlardı. Çiçekleri Haziran ve Temmuz aylarında toplanıp kurutulduktan sonra, kış mevsiminde gribal enfeksiyonlara ve soğuk algınlığına karşı çayı yapılarak içilir. Bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılır (Gencay, 2007). Toprak üstü kısmı toplanarak doğranır ve suda kaynatılarak elde edilen köpük temizlik maddesi olarak kullanılır (Güldaş 2009). Yaprak suda kaynatılarak böbrek sancıları ve idrar yolları hastalıkları için suyu içilir. Bitkinin yaprak kısmı yumurta ve limon ile tüketilerek, böbrek taşı düşürmede kullanılır. Mide ağrıları durumunda bitkinin kök kısmı suda kaynatılır ve suyu içilir (Kaval 2011) Kırıkların iyileştirilmesinde kullanılır. Yapraklar gölgede kurutulup toz haline getirilir, toz haline getirilmiş olan bitki tozun üzerine yumurta akı bırakılır. Bunların üzerine de sabun kazıyarak karışım elde edilir. Karışım temiz bir bez üzerine döküldükten sonra kırığın üstüne konur. Toprak üstü kısımların suda kaynatılmasıyla elde edilen çay barsakların temizlenmesi için tüketilir. Baş ağrısı durumunda bitkinin kök kısmı suda kaynatılır ve suyu içilir (Mükemre 2013). Çiçek kısımları infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Yapraklarında sarma yapılır. Çocuklar yapışkan olan çiçeklerini yüzlerine yapıştırıp oynarlar. Çiçekleri soğuk algınlığı ve gribal enfeksiyonlara karşı kullanılır. Öksürük ve bademcik ağrılarına iyi gelir (Furkan 2016).

101. *Malva neglecta* Wallr.

Bitkinin yöresel adı: Tolik

Literatürdeki diğer adları: Ebegümeçi, Toluk,Yastıman, Develik, Ebemekmeği, Kömeç,Ebegümeç, Tolik, Katırtırnağı, Devetabanı, Ebekömeçi, Çoban yatağı, Tolga küvi, Tolga badinga, Ebemövmeci,

Lokalitesi: Konuksever, Güney tarafı, Tarla kenarı, 815m 38°06'33.3"N 39°32'28.3"E, İÇ 05, 22.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları.

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A-Haşlanıp çeşitli soslarla birlikte yemeği yapılır. Kadın hastalıkları ve çocuğu olmayan kadınlar tarafından lapası yapılıp karın bölgesine sürülür (Nazife ÇİÇEK). B- Toprak üstü kısımları toplanıp kaynatıldıktan sonra suyu süzülerek posası bir bezin için konulur ve karın bölgesine bezle birlikte sarılır; bu yöntem özellikle gaz sorunu olan çocuklarda kullanılır.(Bülent SITACI). C- Toprak üstü kısımları taze iken toplanıp haşlanır ve suyu çocuklara kabızlık durumunda günde 1-2 bardak suyu içirilir (Semih AYDOĞDU).

Literatür kullanımı: Yaprak ve çiçekleri cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Özçelik, 1987; Sezik vd. 1991; Fujita vd. 1995; Özgökçe ve Özçelik, 2004). Tohumlarından kan pıhtılaştırıcı olarak yararlanılmaktadır. Taze yaprakları sebze olarak tüketilir. Kökleri toz haline getirildikten sonra ağız yaralarını iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda sütle kaynatılır ve daha sonra da vücuttaki şişkinliklerinin tedavisinde kullanılır. Yapraklar ve tohumlar yiyecek olarak ve tedavide kullanılır (Öztürk ve Özçelik, 1991). Haricen çıiban iyi edici olarak kullanılır (Tabata vd. 1994). Karın ağrıları için bitki dahilen kullanılır. Bitki kök kısmı ile kavrulur ve olgun çıibanların üzerine bırakılır. Bitki ezilerek abse olan bölgeye sürülür. Hemoroid için bitki dekoksasyon halinde kullanılır (Yesilada vd. 1995). Bitki sebze olarak tüketilir (Isık vd. 1995; Ertuğ 2004c). Yapraklar karın ağrısı için dekoksasyon halinde çayı yapılarak kullanılır. Yapraklar lapa halinde morarmıs bölgeye uygulanır (Honda vd. 1996). Karın ağrıları için bitki dekoksasyon olarak; iltihaplı yaralara yapraklar haricen; ülser içinde toprak üstü kısımları dahilen kullanılır (Sezik vd. 1997). Solunum ve sindirim sistemleri tahrisleri ve iltihaplarında koruyucu olarak kullanılır. Taze yapraklarından hazırlanan lapa cilt üzerindeki çıiban ve yaraların ağrılarını dindirmek için tülbent arasında deri üzerine bırakılır (Baytop, 1999; Öztürk ve Dinç, 2005). Toprak üstü kısımlarının lapası romatizma da ağrıyan yerlere sürülür. Bitki kaynatılarak göğüs yumusatici olarak içilir. Bitki kaynatılıp nefes darlığında tedavi edici olarak kullanılır. Kökü mide ağrısını dindirmek için dövülüp çiğnenir. Toprak üstü kısımları dövülüp iltihaplı yaralara veya arpa unu ve inek sütü ile pisirildikten sonra ılık iken sarılır. Toprak üstü kısmının dekoksasyonu mide- bağırsak gazının dindirilmesi amacıyla kullanılır. Yapraklar

pisirilerek yenir (Koçak 1999). Meyveler çiğ olarak yenir. Bitkinin toprak üstü kısmı kaynatılarak öksürük için kullanılır (Bağcı 2000). Yaprakları gıda ve hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Tohumlar tıbbi amaçlı olarak kullanılmaktadır (Ertuğ 2000). Gövde ve yapraklar yiyecek olarak kullanılır. Ayrıca karın ağrısında kullanılır (Dönmez, 2000). Genç yaprakları yaralar için kullanılır. Bitki abse tedavilerinde kullanılır. Karaciğerde safra salgılaması için bitki dekoksasyon halinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Tüm bitki suda haslanır süzülür, soğanla kavrulur üzerine yumurta kırılarak yenir. Yaprak dekoksyonu adet sancularına, vereme, kansere, hemoroide, soğuk algınlıklarına, idrar yolu enfeksiyonlarına, romatizmaya, kalp rahatsızlıklarına, vajinal akıntılara, kısırlığa, karın ağrılarına, böbrek rahatsızlıklarına, egzamaya, yaralara, tansiyona, boğaz ağrılarına ve öksürüğe karşı kullanılır (Simsek vd. 2002). Yaprakları solunum ve sindirim sistemi tahrisleri ve iltihaplarında koruyucu olarak kullanılır. Çocuğu olmayan bayanları meyvelerinden yapılan çay içirilir. Yapraklardan hazırlanan lapa yara ve çibanların üzerine konur. Bitkinin yaprakları su ile kaynatılıp içilmek suretiyle romatizma tedavisinde kullanılır. Mide ağrılarında tedavi amacıyla kullanılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakırcıoğlud. 2007). Çiçek açmamış genç dal ve yapraklar haslanıp yumurta ile birlikte yemeği yapılır, meyveleri çiğ olarak yenir. Toprak üstü kısımları kaynatılır, kaynatılmış bitki ve suyu mide rahatsızlıklarını tedavi etmek, karın siskinliklerini gidermek için kullanılır (Arık 2003). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var ayrıca hayvan yemi olarak kullanılır. Karın siskinliklerinde haslanıp suyu içilir. Karın ağrısında yakılara ebeğümeci yaprağı da katılır. Tarhana ve kül ile karıştırılarak da yakı yapılır (Ertuğ vd.2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Yaprakların lapası haricen kas ağrılarına karşı kullanılır. Yapraklar siskinliğe, karın ağrılarına, öksürüğe, adet dönemi sancılara, hemoroide, doğum sonrası iltihaplanmalara, bebeklerde göbük düşürmelere karşı haslanarak yenilir (Ezer ve Avcı, 2004). Tüm bitki soğanla kavrularak sulu yemeği yapılır (Şimşek vd. 2004). Bitki çiğ veya pişirildikten sonra yenir (Özgen vd. 2004; Mart, 2006; Korkut, 2006, Akan vd. 2008; Satılv. 2008; Yapıcı vd. 2009; Cansaran ve Kaya, 2010). Bitkinin yapraklı dalları suda haslanarak sarımsaklı yoğurt ile yemeği yapılmaktadır. Bitkinin haslanan yapraklı dallarından pirinç ile yemeği yapılmaktadır. Bitkinin haşlanan yapraklı dallarından börek yapılmaktadır (Koyuncu, 2005). Bitkinin toprak üstü kısmı romatizma ağrıları, karın ağrısı, şişkinlikler ve abse tedavilerinde dekoksasyon halinde kullanılır (Özkan ve Koyuncu, 2005). Yaprak dekoksyonu karın ağrılarına karşı kullanılır ve adet düzenleyici görevi görür (Ezer ve Arısan, 2006). Yaprak kaynatılarak suyu idrar söktürücü olarak

içilir (Elçi ve Erik, 2006). Her türlü maraza karşı tercihen soğanla kavrulmuş yemeği yapılır ve yenir. Lapası çıban deşmede ve yara iyileştirmede kullanılır. Çayı yara iyileştirici, tansiyon düşürücü ve adet sancılarını dindirici olarak bilinir (Bulut, 2006). Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüzyon günde 2-3 bardak dolusu içilerek soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüzyon günde 3-4 bardak dolusu içilerek, iltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yaprak ve çiçeklerinden hazırlanan infüzyon sabah akşam birer bardak dolusu içilerek kabızlığa karşı kullanılır. Yapraklar su ve un ile karıştırılarak lapa haline getirilir. İçine bir miktar kırmızı pul biber katılarak haricen karın ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Taze yapraklar doğrudan yenilerek, karın ağrısının giderilmesinde kullanılır. Taze yapraklar haricen çıban tedavisinde kullanılır. Yaprakları suda kaynatıldıktan sonra haricen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Yapraklarının *Malva sylvestris*, yaprakları, *Platanus orientalis*, *Quercus cerris* var. *cerris* ve *Salix babylonica* kök kabukları, *Verbascum cheiranthifolium* ve *V. Chrysochaete* çiçek ve yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyon, biraz soğutulduktan sonra içinde 1-2 saat oturularak, ileri derecedeki hemoroidlere karşı kullanılır (Tuzlacı, 2006). ilkbahar aylarında özellikle Nisan ve Mayıs aylarında genç toprak üstü kısımları kadınlar tarafından toplanarak yağda yumurta ile pisirilip günün üç öğününde yenilmektedir. Meyveleri çocuklar tarafından soyularak yenir. Yaprakları iltihaplanmaları gidermek amacıyla kaynatılarak suyu içilir. İyi bir antibiyotik olup solunum yollarına iltihaplanmalarına karşı toprak üstü kısımları kaynatılarak içilir (Gencay, 2007). Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyonunun buharına çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur. Tüm bitkinin, *Plumbago europaea* ve *Alcea apterocarpa*'nın topraküstü kısımları ile *Betula litwinowii*'nin yapraklı dallarından hazırlanan dekoksasyonunun buharına, çocuğu olmayan kadınlar kısırlık tedavisi için oturtulur. Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde yaralara doğrudan sarılır. Tüm bitkiden hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde haricen mayasıyla uygulanır. Toprak üstü kısmından hazırlanan dekoksasyon, tereyağı ve arpa unu ile karıştırılıp hamur halinde haricen mayasıyla uygulanır. Toprak üstü kısmı ezilip yaralara doğrudan konur. Toprak üstü kısmı haslanıp mayasıyla doğrudan konur. Toprakaltı kısmı çocuk düşürmek için fitil gibi yapıp kadınlar tarafından kullanılır. Taze yapraklarından yemek yapılır (Yeşil, 2007). İlkbaharda kadınlar ve çocuklar tarafından toplanır. Evde gıda amaçlı olarak kullanıldığı gibi, çerçi ve komisyoncular tarafından satın alınarak, Birecik'teki pazarlarda

da satılmaktadır. Gıda olarak tüketimi su sekildedir; bitkinin ince ince doğranan toprak üstü kısımları, suyla haslandıktan sonra, el ile sıkılarak suyundan arındırılır. Yağda ince doğranmış soğan iyice kızartılır, baharat, tuz eklenir, haslanmış olan bitki ilave edilir ve ateste iyice kızartılır. Üstüne taze yumurta veya salça eklenir, biraz karıştırılıp pişirilir ve sıcak olarak servis yapılır. Bazen de pistikten sonra üzerine yoğurt dökülerek de yenmektedir. Bitkinin haslanan kısımları, börek malzemesi olarak da kullanılır. Ayrıca, kurutulan toprak üstü kısımları, yöre halkı tarafından, idrar söktürücü, iltihap kurutucu ve çıiban açıcı olarak kullanılır (Balos, 2007). Toprak üstü kısımları dekoksasyon, infüzyon veya yapraklar lapa halinde yaraya sarılır. İltihap sökücü olarak kullanılır. Göğüs yumusadır. Bademcik iltihaplarına karşı kullanılır (Oral, 2007). Yaprakları sebze olarak kullanılır. Yemeği yapılır. Böreklere ve bükmenin içine katılır. Yaprakları ve yeni açan çiçekleri kaynatılıp gargara yapılarak boğaz ağrılarında kullanılır. Mide ve bağırsakların düzenli çalışmasını sağlar. Kökü kaynatılarak boğaz ve bademcik iltihaplarını gidermede kullanılır (Deniz, 2008). Meyve kabuğu soyularak taze iken yenir. Yaprakları toplanarak taze ya da kuru olarak çayı yapılır (Tugay ve Koçer, 2009). Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı suda kaynatılıp elde edilen sıvı iltihabı sökmesi için içilmektedir. Suda gövde, yaprak ve çiçek kısmı kaynatılıp elde edilen sıvı böcek ısırılmalarında pansuman için kullanılmaktadır. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı pişirilerek ya da dövülerek yaraya sarılmaktadır. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısmı ısırılanla birlikte su da kaynatılıp elde edilen sıvı adet sancılarını gidermek için içilmektedir. Yaprakları haslanıp üzerine nar ekşisi dökülerek yenilmektedir. Yaprak ve gövde kısmı kullanılarak yemeği yapılmaktadır. Bitkinin taze gövde ve yaprakları alınıp temizlenmekte, yağ içerisinde soğan kavrulduktan sonra üzerine bu kısımlar doğranıp domates ile birlikte ilave edilmektedir. Bir avuç pirinç, bir baş sarımsak ve kırmızı pul biber yemeğe eklendikten sonra yemek kendi suyu ile pişirilmekte ve ocaktan indirilmeden önce tuz ilave edilmektedir. İsteğe göre soğanların kavrulma aşamasında kıyma ilave edilebilmekte ayrıca yemek piştikten sonra sarımsaklı yoğurt ile tüketilebilmektedir. Yaprakları suda kaynatılıp elde edilen sıvı bağırsakları çalıştırması için içilmektedir. Kökü sütle pisirilmektedir. İltihaplı yaranın üzeri yakılıp iltihabı çıkınca pişirilen ebegümeçi yara üzerine konulmaktadır. Büyük yaprakları haşlanıp sarma yapımında kullanılmaktadır. Yaprakları haslanıp doğrandıktan sonra üzerine domates, soğan doğranıp nar ekşisi ve tuz ilave edilerek salata olarak tüketilmektedir. Taze olursa sapı ile yaprağı doğranmaktadır. Soğan doğranıp tuz ile ovulduktan sonra üzerine doğranan ebegümeçi karıştırılmakta ve

kırmızı biber, domates kurusu ve sıvı yağ ilave edilip börek içi olarak kullanılmaktadır. Çocuklar tohumlarını taze iken yemektedirler (Metin, 2009). İnce ince doğranan bitki soğan ile yağda kavrulur ve yenir. İnce ince doğranan bitki, yağda soğan ve salça ile kavrulup bulgur ve su ilave edilip pisirilerek yenir. Dolma yapmak için sarılır. Bağırsak rahatsızlıkları için kaynatıldıktan sonra suyu içilir. Yapraklar yaranın üstüne sarılır ve yarayı hızla iyileştirir. (Yüzbaşıoğlu, 2010).(Yapıcı vd.2009). Yaprakları sebze olarak kullanılır. Yemeği yapılır. Böreklere ve bükmenin içine katılır. Yaprakları ve yeni açan çiçekleri kaynatılıp gargara yapılarak boğaz ağrılarında kullanılır. Mide ve bağırsakların düzenli çalışmasını sağlar. Kökü kaynatılarak boğaz ve bademcik iltihaplarını gidermede kullanılır (Deniz vd.2010). Yemeği yapılarak tüketilir. Ayrıca yapraklarını haşlamak suretiyle elde edilen lapası tülbentle deri üzerine konarak çıbanları olgunlaştırmak için kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). infüzyon ve dekoksasyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Vajinal akıntı için dekoksasyon şeklinde hazırlanan drog tüketilmektedir. infüzyon şeklindeki drog ise mide rahatsızlıkları, kabızlık, kalp, şeker hastalığı ve sinüzit için tüketilmektedir. infüzyon şeklinde hazırlanan drog iltihap giderici olarak tüketilmektedir. Sedef hastalığı için lapa haline getirilmiş tüm bitki yaraların üzerine bırakılmaktadır. Lapa haline getirilerek doğumdan sonra oluşan göğüs şişlikleri (mastit) için kullanılmaktadır. Bu amaçla sütle kaynatılarak içine arpa unu katarak lapa haline getirilip enfeksiyon olan göğsün üzerine bırakılarak bir gün bekletilmektedir. Lapa haline getirilerek yaraların üzerine sarılmaktadır. Kök, gövde ve yapraklar haşlanarak yemek olarak tüketilmektedir (Tetik 2011). Bitkininin taze yaprakları ezilerek elde edilen lapa vücutta yara olan bölge üzerine konur. Bitkinin toprak üstü kısımları suda kaynatılarak suyu mide ağrıları durumunda tüketilir (Kaval 2011).Toprak üstü kısımları haşlanıp yemek olarak tüketilir. İdrar yolları hastalıkları, karın ağrısı, iltihaplanma, yara kesikler, kısırlık için dekoksasyon, infüzyon ve haşlama olarak kullanılır (Polat vd.2012). Toprak üstü kısımlarının suda kaynatılmasıyla elde edilen çay bağırsak iltihabına karşı içilir Bitkinin toprak üstü kısımları suda kaynatılarak suyu eklem ağrıları durumunda tüketilir. Ayrıca bitki unla birlikte suda kaynatılarak iltihaplanmış yaralara bırakılarak iltihabı çeker (Mükemre 2013). Bitkinin taze yaprakları hamur katılır, börek yapılarak tüketilir. Bitkinin yaprağı kurutulur, kaynamış suyun içerisine katılır 10 dakika demlemeye alınır, tekrar bir süre kaynatılarak beklemeye alınır. Haftada en az bir fincan içilerek mide ağrısının tedavisinde kullanılmaktadır (Arı 2014). Çayı demlenir. İltihap sökücüdür. Yorgunluk, ayak şişmesi, bademcik, öksürük ve mide ağrılarına, böbrek rahatsızlıklarına

iyi gelir. Şeker hastalığı, astım-bronşit için faydalıdır. Lapası yaralara sarılır ve çıbanın üzerine konur. Çıbanı ve iltihaplı yaraları iyileştirir. Lapası; boğaz ağrısı, bademcik şişmesi için kullanılır. Lapası diz ağrılarına konur. Lapası avret yerine konur kadın hastalıkları ve iltihabı söker. Apseli rahatsızlıklarda kullanılır. Gargara yapılması diş ağrısı için faydalıdır. Yaprakları ağrıyan yere sarılır. Bitkinin tamamı iyice dövülüp dize sarılır romatizma için kullanılır (Karakurt 2014). Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen kadın hastalıkları tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen kadınlarda kısırlık tedavisinde kullanılır. Kökleri, eskiden çocuk düşürmek amacıyla (vajina içine sokularak) kullanılmıştır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen mide ülseri tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen baş ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyonun buharı solunarak, burun tıkanıklığının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen halsizlik ve yorgunluğa karşı kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen vücuda dinçlik kazandırmak için kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen kansere karşı koruyucu olarak kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan yemek, bağırsak iltihaplanmasına karşı kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan yemek, bağırsak yumuşatıcısı olarak kabızlığa karşı kullanılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları bulgur veya pirinçle pişirilerek yemek yapılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt katılıp yenir. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları haşlandıktan sonra kavurma yapılır. Genç (körpe) bitkinin toprak üstü kısımları ile yumurtalı kavurma yapılır. Tam olgunlaşmamış meyveleri yenir. Yaprakları kız çocukları tarafından ipe dizilip kolye yapılır (şenkardeş 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen solunum yolları rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Bitki doğrandıktan sonra süt içinde kaynatılıp unla karıştırılarak lapa halinde haricen (bir bezle sarılarak) kırık, çıkık ve burkulma şişiliklerine karşı kullanılır (Dağlı 2014). Genç yaprakları pişirilerek yemek olarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Çiçeği dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Çiçeklenmeden önce taze yaprakları çiğ olarak tüketilir. Eskiden açmamış çiçekleri tomurcuk iken ipe dizilir kız çocukları kolye olarak kullanırlar (Furkan, 2016).

29. MORACEAE

102. *Morus alba* L.

Bitkinin yöresel adı: Tu, Tuyer

Literatürdeki diğer adları: Dut, Akdut, Beyaz Dut, Dut Ağacı, düreş,

Lokalitesi: Çermik merkezi, yol kenarı, bahçe kenarları, step, 685m, 38°08'28.6"N 39°28'35.3"E, İÇ78, 23.06.2018

Toplanma dönemleri: Haziran

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve.

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAIV, IIAI

Kullanım şekli: Dut pekmezi mide rahatsızlıkları için sabah aç karna yoğurtla karıştırılıp veya sade olarak iki yemek kaşığı yenilir (Mehmet sinan KURT, Reşat ULAŞ).

Literatür kullanımı: Göz kızarıklarını gidermek için meyvenin özsuyunun konsentrasyonu günde 2-3 defa kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Yaprak ateş düşürücü olarak kullanılır (Sayar vd. 1995). Yaprakları şeker hastalığına karşı kullanılır (Yazıcıoğlu 1996). Meyveler gıda amaçlı kullanılır (Ertuğ 2000). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, dahilen, şeker hastalığı tedavisinde kan şekerini düşürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, aç karnına sabah akşam birer bardak dolusu içilerek, öksürüğe karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, aç karnına günde 3 bardak dolusu içilerek, karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, haricen, egzema tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon, günde 1-2 bardak dolusu içilerek, vücut direncinin artırılması için kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan pekmez, dahilen karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan pekmez, dahilen karın sancısını gidermek amacıyla kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon (1 lt suya 15–20 gr kuru yaprak tozu), gargara halinde, diş ağrısının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Ateş düşürücü olarak kullanılır (Gençay 2007). Meyveleri yenir. Kurutulur. Aktarlarda dut kurusu olarak satılır. Göğsü yumuşatır (Deniz vd.2010). Yaprakları kaynatılıp suyu içilirse, idrar sökücü ve ateş düşürücü etki yapar. Dutun taze yaprakları ayrıca burun kanamalarında tampon olarak kullanılmaktadır. Dut aynı

zamanda iştah arttırıcı ve enerji verici olarak da bilinmektedir (Doğan ve Bağcı 2011). Bağırsak rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır (Güneş ve Özhatay 2011). Meyvesi taze veya kuru şekilde tüketilmektedir. Taze veya kuru yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog yağları eritmektedir. Yaprakları bulgurla sarılarak yemek yapılmaktadır (Tetik 2011).Meyva yenir. Aynı zamanda kuruyan bitki yakacak olarak değerlendirilmektedir (Kaval 2011). Meyvalarından pekmez yapımında, odunundan yakacak olarak yararlanılır (Altay ve Karahan 2012). Gövde ve dallar kap ve kaşık yapımında, dibek tokmağı, dirgen yapımında kullanılır (Polat vd.2013). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd.2013). Pekmezi yapılır; kansızlık için kullanılır (Karakurt 2014). Meyveleri, dahilen ağız yarasının tedavisinde kullanılır. Meyveleri, dahilen kolesterol düşürücü olarak kullanılır. Meyveleri, dahilen karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. Meyvesi yenir. Yaprakları ile sarma yapılır (şenkardeş 2014). Meyvelerinden elde edilen pekmez dahilen gastrik ülser tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden elde edilen pekmez dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden elde edilen pekmez (sıcak suyla karıştırılarak) dahilen göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Doğan 2014). Meyveleri çiğ olarak yenir. Pekmezi yapılır. Kurutulduktan sonra yumurtayla pişirilip yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Meyve ve yaprakları dekoksasyon olarak ve pekmezi yapılarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Meyve olarak tüketilir. Kurutularak kışın yenilir. Kurusu vücuttaki iltihapları kurutur. Pekmez yapımında kullanılır. Sağlam ve dayanıklı olduğu için arı kovanı yapımında kullanılır. Taze yapraklarıyla yöresel yemeğimiz. Tevenk sarması (damat sarması) yapılır (Furkan2016).

103. *Morus nigra* L.

Bitkinin yöresel adı: şam dutu, Tureş

Literatürdeki diğer adları: Karadut

Lokalitesi: çermik merkez, bahçe, tarla kenarları, 707m, 2338°08'41.6"N 39°28'52.5"E, İÇ 128, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tedavi

Kullanım kodu: IB IV, II BI

Kullanım şekli: Bitkinin olgunlaşan meyveleri ağızdaki yaralara karşı ağızda bir müddet çiğnendikten sonra yenilir. (Nihat DOKRUL).

Literatür kullanımı: Meyveleri gıda olarak tüketilir. Karadut suyu kolesterol seviyesini düşürür. Karadut suyu hepatit hastalığına karşı içilir karabaş). Karadut şurubu ağaç yaralarına sürülür. Ciğerlerinde kelebek olan hayvanlara karadut suyu içirilir (Polat 2010). Kansızlık tedavisinde (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), şeker hastalığında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Bulut ve Tuzlacı 2013), ağızdaki mantarlara karşı kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır (Bulut ve Tuzlacı 2013). Olgun meyveleri yenilirse kadınlarda sütü artırır ve bebeklerin gelişimine yardımcı olur. Kansızlığa karşı faydalıdır. Yaprakları suda kaynatılıp suyu içilirse vücuttaki iltihabi ve kabızlığı giderir. İdrar söktürür (Olgun 2019).

104. *Ficus carica* L. subsp. *rupestris* (Hauskn.) Browicz

Bitkinin yöresel adı: Hecir

Literatürdeki diğer adları: Bardak incir, İncir, İt inciri, Köpek inciri.

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzey Batısı, Bahçe içleri, 927m, 38°11'30.8"N 39°22'49.5"E, İÇ 45, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Haziran-Temmuz

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, tedavi

Kullanım kodu: IAIV, IIAI

Kullanım şekli: Kurutulan incirler doğranıp süt ile birlikte kaynatılarak soğuk algınlığı ve çeşitli iltihabi hastalıklara karşı günde 3-4 çay bardağı içilmektedir (Bülent SITACI, Ümran ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Meyvelerinden hazırlanan infüzyonu veya şurup bilhassa çocuklarda kullanılabilen bir müshildir. İncir sütü haricen siğillere karşı etkilidir. Taze yaprak lapa halinde çibanların olgunlaştırması ve delinmesi için kullanılır (Baytop 1999). Meyve ateşte közlenir. Kömür gibi olunca zeytinyağı ile dövülür. Çıban ve termiye tedavisinde haricen kullanılır. Kesik yarasına da iyi gelir. İncir meyvesi bağırsakları yumuşatır, peklığı önler (Ertuğ 2002). Bitkinin sütü haricen çıban tedavisinde, siğillerin yok edilmesinde egzama tedavisinde mantar hastalığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen mide ülseri tedavisinde kullanılır. Meyveleri kolesterolü düşürmek amacıyla yenir (Doğan 2014). Meyveleri taze olarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Meyve olarak tüketilir. Kurutularak kışın yenilir. İncir

reçeli yapımında kullanılır basur hastalıklarına iyi gelir. Süt sıcakken içine üç, dört damla incir sütü damlatılır ve teleme olarak ekmele yenilir (Furkan 2016).

30. OLEACEAE

105. *Jasminum fruticans* L.

Bitkinin yöresel adı: Gezi

Literatürdeki diğer adları: Boruk Çalısı, Sarı Çiçekli Yasemin, Yasemin, Yabani Yasemin

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzebatısı, Step, 919m,38°11'23.8"N 39°22'52.4"E, İÇ 96, 07.08.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Eylül

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Sepet örme, Süpürge

Kullanım kodu: VA III-IV

Kullanım şekli: Dalları, keklik kafesi yapımında kullanıldığı gibi; üzüm sepeti ve süpürge yapımında da kullanılır (Muharrem ÇELİK, Sebiha ALTUNBAŞ)

Literatür kullanımı: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Devenci 2002). Genç dallar süpürge yapımında kullanılır (Polat vd.2013). Yaseminin hepatit, siroz, dizanteri, cüzzam, karın ağrısı, adet sancısı, kaşıntı, mide ve baş ağrısı için kullanımı literatürde kayıtlıdır. Gaziantep'te yaprak ve çiçeklerinden infüzyon yoluyla elde edilen çay hepatite ve adet sancısına karşı kullanılmaktadır. Ayrıca saçlar parlaklık ve canlılık vermek amacıyla bu suyla yıkanmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Dallarından küçük el sepetleri yapılır. Meyve taşımada kullanılır. Kuş kafesi yapımında kullanılır. Keklik yavruları o kafeste büyütülür. Ayrıca süpürge yapımında kullanılır (Furkan 2016)

31. PAPAVERACEAE

106. *Papaver dubium* L.

Bitkinin yöresel adı: Bukık

Literatürdeki diğer adları: Gelincik, Alvala, Arıgülü, Loğmuşne, Vıllıkey gonumo, As Otu, Börek Otu, Çaplançanak, Dügmeli ot, Gagaç, Gelincik Mancarı, Ginelili, Gelingülü, Gelinkadın, Gelin Otu, Gündüz Gülü, Gülgülü, Hüddüdü, biççe, bificcei Kahma,

Kahmacık, Kakma, Kangılız, Kapçık, Kapçık Otu, Kapıncak, Kapırcak, Kapırcak, Karagöz, Karakazancık, Köpeklolosu, Malasa, Mümülü, Titregızım, Tultuk, Vıccı Vıccı, Yordanlı

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, step, 699m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ141, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Oyuncak, Süsleme

Kullanım kodu: IAI, VIAVIII-XVI

Kullanım şekli: Taze yaprakların yemeği yapılır. İçi boşaltılan kuru kapsüller çocuklar tarafından düdük olarak kullanılır. Çizilen, kesilen gövdelerden akan özsu (beyaz sıvı) ile vücutta (el, kol gibi) çeşitli süslemeler yapılır (Fatih YILDIZ, Ümran ÇİÇEK, Gülizar ÇİÇEK)

Literatür kullanımı: Çiçekleri öksürük kesici, yaprakları ise sebze olarak kullanılır, çiğ olarak yenir (Baytop 1994) Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dâhilen öksürük kesici olarak kullanılır) Çiçekleri doğrudan yüze sürülüp, krem gibi kullanılır. Yapraklarından yemek yapılır. Çocuklar kuru kapsulalarından, tohumlarını boşaltıp düdük yaparlar (yaygın). Toprakaltı kısmı (bordo renk) ve bazen çiçeği (gri renk) yün boyamak için kullanılır (Yeşil 2007) Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayırarak suda haşlanır. Yağda yumurta veya taze çökelek ile kavrulurken yenir. Sofralarda yemek olarak yenir. Çiçeği kurutulduktan sonra çay gibi demlenip içilir. Nefes darlığına, öksürük, soğuk algınlığına faydalı olup yanıkları çabuk iyileştirir (Olgun 2019).

107. *Papaver tauricola* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Bukık

Literatürdeki diğer adları: Gelincik, Buke, uzun başlı gelincik

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, step, 699m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ89, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Süs, Oyuncak

Kullanım kodu: VA I, VAV

Kullanım şekli: Çizilen, kesilen gövdelerden akan uzsü (beyaz sıvı) ile vücutta (el, kol gibi) çeşitli süslemeler yapılır (Gülfer ÇELİK). Tohumları boşaltılan kuru kapsüller çocuklar tarafından düdük olarak kullanılır. (Şaban ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

108. *Papaver rhoeas* L.

Bitkinin yöresel adı: Bukık

Literatürdeki diğer adları: Gelincik, Gelin Eli, Gül Lale, Kel Lale, Kapçık, Zemperlik, Ala Haşhaş, Yabani Haşhaş, Pıtçık, Pampal, Aş Otu

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezarası batısı, Patika yolu yol kenarı, 697m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ141, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Süs

Kullanım kodu: IAI, VIAVIII-XVI

Kullanım şekli: A- Taze yaprakların yemeği yapılır. (Gülizar ÇİÇEK). B- İçi boşaltılan kuru kapsüller çocuklar tarafından düdük olarak kullanılır. (Fatih YILDIZ). C- Çizilen, kesilen gövdelerden akan uzsü (beyaz sıvı) ile vücutta (el, kol gibi) çeşitli süslemeler yapılır (Ümran ÇİÇEK,)

Literatür kullanımı: Çiçek tomurcukları veya genç kapsülleri yenir (Baytop 1994). Göğüs yumuşatıcı, öksürük kesici, yatıştırıcı, olarak kullanılır (Ayanoğlu ve vd. 1999). Yaprakları tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Genç yapraklar kaynatılır, kızartılarak ve çiçekler bulgur pilavına katılarak yenir. Toprak üstü kısımları kurutularak ve taze olarak hayvan beslemede yem olarak kullanılır (Akgül 2008). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl ve vd. 2008). Çiçeklenmeden önce yaprakları taze olarak tüketilir (Altay ve Karahan 2012). Çankırı-Yapraklı Hazım Dağlı Tabiat Parkı'nın doğal süs bitkilerindendir (Dölarslan ve Gül 2012). Süs bitkisi olarak evlerde vazolarda kullanılır. Çocuklar tarafından yaprakları çeşitli şekillerde vücuda yapıştırılarak oyun amaçlı kullanıldığı gözlenmiştir (Gelse 2012). Çayı demlenir. Balgam sökücü olarak kullanılır. Yemeği yapılır (Karakurt 2014). Gaziantep'te aşlık otunun toprak üstü kısımlarından infüzyon yoluyla elde edilen çay astım, diş ağrıları ve aritmide kullanılmaktadır. Ayrıca aşırı heyecanlanan ya da korkan çocuklarda da kullanılmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Genç (körpe) bitkinin toprak üstü

kısımları bulgur veya pirinçle pişirilerek yemek yapılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt katılıp yenir (Şenkardeş 2014). Çiçeği dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu ve vd. 2015). Taç yapraklarından şerbet yapılır (Furkan 2016).

32. POACEAE

109. *Cynodon dactylon* (L.) Pers.

Bitkinin yöresel adı: Fırız

Literatürdeki diğer adları: Ayrıkkökü, Ayrık, Ayrık otu

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü, Kuzeypbatı, dere kenarı, Bahçe içleri, 698m, 38°11'54.4"N 39°30'12.1"E, İÇ 21, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: A-Bir bardak kadar arpa tohumu, bir deste maydanoz ve bir deste ayrık rizomu ile kaynatılıp elde edilem material süzülerek böbrek taşı düşürme ve idrar yolları enfeksiyonlarına karşı suyu içilir (Fatih YILDIZ). B- Bitkinin taze rizomları damar sertliğine karşı ağızda çiğnenip suyu emilir. (Ahmet ÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen kadınlarda idrar yolları antiseptiği olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır. Bitkinin tümü hayvan yemi olarak kullanılır (Doğan 2014).

110. *Hordeum bulbosum* L.

Bitkinin yöresel adı: Pivonk

Literatürdeki diğer adları: Sivsivok, Yabani arpa, Çavdarlık, Çimardık, Kılçık, Sahte arpa, Kedi bıyığı, Ceyi keran, Pivok, Boncuk arpa,

Lokalitesi: Yiğitler köyü, Güneyt batısı, Çayırılık alan, 773m, 38°06'19.1"N 39°34'34.5"E, İÇ18, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan

Kullanılan kısım: Toprak altı bulb

Kullanım amacı: Gıda, Süs

Kullanım kodu: IAI, VIA XVI

Kullanım şekli: Toprak altı bulbları taze iken gıda amaçlı kullanılır (yenilir). Bitkinin gövdeleri ile başı güneşten korumak için örgü yapılır (Sefer POLATOĞLU).

Literatürdeki kullanımı: Hayvan yemi olarak kullanılır (Duran 1998). Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Bitki yaprak vermeye başladığında kökler topraktan çıkarılır ve haşlandıktan veya doğrudan una bulandırıldıktan sonra yenir (Keskin ve Alpınar 2002) İlkbaharda sökülen bulbları çiğ yenir (Behçet ve Arık 2013). Toprak üstü organları kaynatılır, su ısıtıldıktan sonra bacak ağrılarının ve tutulmalarının geçmesi için suyun içinde bekletilir (Koca 2003). Hayvan yemi olarak kullanılır (Korkut, 2006). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ, 2006).İlkbahar aylarında toprak altında çıkarılan bulbları çiğ olarak yenir. Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak değerlendirilir (Gencay 2007). Yumrusu, yöre halkı tarafından toplanarak yenir. Hayvan yemi olarak kullanılır (Balos 2007). Hayvan yemi olarak kullanılır (Akan vd 2008). Hayvan yemi olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). Bitkinin bulb kısmı genç iken çiğ olarak yenir. (Kaval 2011) Çiğ olarak tüketilmektedir (Tetik 2011). Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak değerlendiriliyor (Gelse 2012). Toprakaltı kısmı yenilen bitkilerdendir (Ertuğ 2014).Bamya tohumu ve arpa çekilerek kahvesi yapılırsa basura iyi gelir. Hayvan yemi olarak kullanılır (Furkan 2016).

111. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

Bitkinin yöresel adı: Kamış

Literatürdeki diğer adları: Kamış, Süpürge Otu, Deli Kargı, Kargı, Saz

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü, Kuzeybatı, dere kenarı, Bahçeçleri, 698m, 38°11'54.4"N 39°30'12.1"E, İÇ 135, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak Üstü Kısımları

Kullanım amacı: Çatı örtüsü, Çardak, Çit

Kullanım kodu: VIA I

Kullanım şekli: Toprak damlı ev yapılırken damların üzeri kamış bitkisi ile örtüldükten sonra toprak-çamur ile üzeri örtülür. Sepet ve çit yapımında kullanılır. Bostanlarda gölgelik yapımında kullanılır (İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Köklerinin idrar arttırıcı, terletici ve kan temizleyici özellikleri vardır. İdrar yolları hastalıklarında, gut ve romatizmada kullanılır. Gövdesi sepet ve

nefesli saz (çalgi aleti) yapımında kullanılır. Çiçek durumlarından süpürge yapılıır (Baytop 1999). Gövdesi el sanatları yapımında, yakacak v.b. amaçlar için kullanılmaktadır (Ertuğ 2000). Boyu 1,5-2 m. ye ulaştığı zaman kesilir. Bağ yapılıp bahçelerin çevrilmesinde, samanlık yapımında, saman yığınlarının üstünün örtülmesinde, yazlık yakacak yeri yapımında, evlerin ve ahırların üstünün kapatılması, hayvanlara çit yapılması gibi işlerde kullanılır (Behçet ve Arık 2013). Sazları evlerin çatılarını kapatmada, sepet yapımında ve süpürge yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Çit yapımında kullanılır. Sepet yapımında kullanılır. Hayvan barınaklarının yapımında kullanılır. Evlerin çatılarının kapatılmasında kullanılır. Uçurtma yapımında kullanılır. Av aletlerinin yapımında kullanılır (Gençay 2007). Toprak üstü kısmı küçük parçalara ayırarak suda kaynatılıp cilt hastalıkları için suyu içilir (Olgun 2019).

112. *Triticum durum* Desf.

Bitkinin yöresel adı: Genım, Ğela

Literatürdeki diğer adları:

Lokalitesi: Yiğitler köyü, batısı, tarla içi, 853m, 38°06'49.7"N 39°33'49.9"E, İÇ14

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Başak

Kullanım amacı: İnanç

Kullanım kodu: VI BVI

Kullanım şekli: Bitki kurduktan sonra hasat döneminden önce başakları toplanıp deste haline getirilir. Deste haline getirilen başak evlerin girişlerine veya odalarda bereket timsali olarak asılır (Fethi ÖZKAHRAMAN, Havva KILIÇ).

Literatür kullanımı: Gıda olarak (Makarnalık buğday) tüketimi herkeseçe malum olmasına rağmen Etnobotanik açıdan benzer kullanımına rastlanmamıştır.

113. *Zea mays* L.

Bitkinin yöresel adı: Lazut, Mısır

Literatürdeki diğer adları: Mısır, Darı, Cala püskülü, Lazut, Laus, Lazuk, Mısır pürçüğü, Mısır püskülü, Mekke püskülü

Lokalitesi: Yiğitler Mahallesi Güneybatısı, Halılan Göleti yakın tarlalar, 768m, 12.04.201738°06'37.4"N 39°34'43.5"E, İÇ122, 08.07.2018

Toplanma dönemleri: Temmuz-Eylül

Kullanılan kısım: Püskül, Tohum

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IB IV, IIB I

Kullanım şekli: A- Dişi çiçeklerden alınan püsküller (stiluslar) gölgelik bir yerde kurutulur. Bu yapılardan infüzyon veya dekoksasyon halinde hazırlanan sıvı; zayıflama, böbrek ve idrar yolu taşlarını düşürme, mesane iltihabı ve romatizmal hastalıklara karşı içilir (Nazife ÇİÇEK). B- Tam Olgunlaşmış koçanları kurumadan suda haşlanır veya közde pişirilip yenilir. (Mürüvet AKGÜMÜŞ).

Literatür kullanımı: Stiller böbrek taşı düşürmek için dekoksasyon halinde kullanılır (Yeşilada vd. 1995; Sezik vd. 1997; Öztürk ve Dinç, 2005; Saday, 2009). Çiçekler dekoksasyon halinde soğuk algınlığına karşı kullanılır. Stiller dekoksasyon halinde böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır (Fujita vd. 1995). Stiller dekoksasyon halinde idrar yolu, üriner hastalıklar ve prostat tedavilerinde kullanılır. Stiller suda kaynatılarak böbrek taşı ve böbrek kumu düşürücü olarak kullanılır. Meyve toz haline getirilerek çatlamış yaralara konur (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu, 1996). Tanelerinden nişasta elde edilir (Baytop, 1999). Bağırsak solucanları için mısır tohumu ve fasulye pişirilerek haricen alınır (Yeşilada vd. 1999). Tohumları gıda olarak tüketilir. Toprak üstü kısımları hayvan yemi olarak kullanılır. Çiçekleri hemoroide karşı çayı yapılarak içilir (Ertuğ, 2000). Tohumları çiğ veya pişirilerek yenilir. Olgunlaşmamış tohumlar kurutulur veya un edilerek nişasta elde edilir. Tohumlar kahve yapımında kullanılır. Gövdenin süngerimsi dokusu şeker gibi çiğnenir ve bazen şurubu yapılır. Yaprak ve kök dekoksasyonu ağırlı idrar ve basur tedavisinde kullanılır. Tohumlarından yenilebilir yağ elde edilir. Yakıt, yağ, yapıştırıcı ve kâğıt yapımında kullanılır. Tohumlar idrar arttırıcı ve hafif uyarıcıdır (Türkoğlu, 2000). İdrar zorluğu durumunda stiller oral yolla alınır. Hemoroid için stiller dekoksasyon halinde kullanılır. Boğaz ağrıları için stiller kurutulup sigara şeklinde kullanılır (Sezik vd. 2001). Meyveler haşlanarak kış için çorbalık ve ekmeklik olarak saklanır. Püskülü altını ıslatan çocuklara kaynatılarak suyu içirilir (Koca, 2003). Stillüsleri infüzyon halinde idrar yolu hastalıkları ve hemoroid tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik, 2004). Tohumları yenir. Ayrıca yem olarak kullanılır (Tugay vd. 2004; Balos, 2007; Satıl vd. 2008). Tohumları antiseptik olarak kullanılır (Pieroni vd. 2005). Bitkinin kocan püskülleri suda kaynatılıp soğutulduktan sonra elde edilen süzöntü süzülüp günde 2 su bardağı içilerek idrar yollarında iltihap söktürücü olarak ve hemoroid tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu, 2005). Bir yıl bekletilmiş stiluslarından hazırlanan infüzyon

dahilen böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Kurutulmuş mısır püsküllerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen prostat hastalıkları tedavisinde kullanılır. Kurutulmuş mısır püsküllerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen idrar söktürücü olarak kullanılır. Stiluslarının, *Urtica dioica* bitkisi, *Petroselinum crispum* yaprakları ile birlikte hazırlanan dekoksasyonu, dahilen, böbrek kumunu ve taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Stiluslarından hazırlanan infüzyon, dahilen, diüretik olarak kullanılır. Stiluslarından hazırlanan dekoksasyonu, bir gece ayazlatıldıktan sonra, sabahları aç karnına, bir bardak dolusu içilerek, böbrek ağrılarının giderilmesinde kullanılır. Stiluslarından hazırlanan infüzyon, 15–20 gün boyunca, sabahları aç karnına, 2 bardak dolusu içilerek, nefrit tedavisinde kullanılır. Meyveler öğütülüp, un haline getirilir. Bu un yağda kavrulup haricen kırıkların tedavisinde kullanılır. Meyveler öğütülüp un haline getirildikten sonra, ayran ilave edilip, haricen, çarpma sonucu oluşan şişliklerin giderilmesinde uygulanır (Tuzlacı, 2006). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ, 2006). Meyveleri gıda olarak tüketilir. Toprak üstü kısımları hayvan yemi ve yakacak olarak kullanılır. Tohumu ve yaprakları ve püskülü kaynatılarak böbrek ve idrar yolları rahatsızlıklarını gidermek amacıyla dahilen kullanılır (Gencay, 2007). İdrar yolu iltihaplarının tedavisinde püsküller sıcak suda demlenerek hazırlanan infüzyon çay olarak günde 2 ya da 3 bardak tüketilmektedir. Maydanoz yaprakları, altın otunun toprak üstü kısımları ve mısır püskülleri suda demlenerek infüzyonu hazırlanmaktadır ve rahatsızlık süresince günde 2-3 bardak tüketilmektedir (Kazan, 2007). Arılar bal yapımı için bitki polenlerinden faydalanır (Karaca, 2008). Çiçekler dekoksasyon halinde idrar yolu ve böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Çömlekçiöğlü ve Karaman, 2008; Eşen, 2008). Bitkinin Darı közlenerek ya da suda haşlanarak yenir. Haşlanmış mısır taneleri salatalara katılır, balık avcılığında yem olarak kullanılır. Tohumundan yağ çıkarılır. Mısır püskülünün kaynatılmasıyla elde edilen çayı böbrek taşı ve kum düşürmede idrar söktürücü olarak içilir (Deniz, 2008). Püskülleri idrar yolu iltihaplarının ve rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Sıcak suda demlenerek hazırlanan infüzyon veya suda kaynatılarak hazırlanan dekoksasyon rahatsızlık süresince çay olarak günde 2 ya da 3 bardak tüketilmektedir. Böbrek taşı tedavisinde darı ve ayırık otunun bir miktar suda kaynatılıp hazırlanan dekoksasyonu 2-3 hafta günde 2 bardak tüketilmektedir. Kesilmelerde kanamayı durdurmak için Meyvesinin öğütülmesinden elde edilen un bölgeye doğrudan sürülmektedir (Uysal, 2008). Suda kaynatılan püsküllerden elde edilen sıvı böbrek rahatsızlıklarını gidermek için ve sakinleştirici olarak kullanılmaktadır. Kabukları

soyulduktan sonra suda haşlanmakta ya da yanmış odun korunda pişirilerek yenmektedir. Tohumları tencerede bir miktar yağ ile kavrulup tuz ilave edilip patlatılarak yenmektedir. Tohumlarını tavuk, keçi ve inekler yemektirler. Dalları ve koçanları ateşi tutuşturmak ve harlı ateş gerektiğinde yakacak olarak kullanılmaktadır (Metin, 2009). Meyve yenir. Tohumlar nazar ve tütsüde kullanılır (Cansaran ve Kaya, 2010). Toprak üstü kısmı suda kaynatılarak romatizmal hastalıklarda kullanılır (Koca ve Yıldırım, 2010).

33. PLANTAGINACEAE

114. *Plantago lanceolata* L.

Bitkinin yöresel adı: Pelheves, Sinir otu

Literatürdeki diğer adları: İlandılan, Boduk kulağı, Pağa yaprağı, Sinir otu, Kırk sinir, Uzun damar otu, Kesik otu, Yılandili, Dar yapraklı sinirotu, Demra otu, Sinirli ot, Gelinparmağı, Damar otu, Bağcı yaprağı, Bağa, Giyamambel, Giyabironug, Damarlıca

Lokalitesi:Aşağışeyhler köyü derekenarı çayırılık alanlar, 694m, 38°11'33.0"N 39°29'47.1"E, İÇ36.12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan- Ekim

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Bir tutam kurutulmuş bitki bir litre suda demlenir.Günde bir bardak yemeklerden sonra gribal hastalıklar ve öksürüğe karşı içilir. Ayrıca akciğer rahatsızlıklarına karşı rahatlatıcı olarak kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ)

Literatürdeki kullanımı: Yaprakları solunum yollarını yumuşatıcı ve öksürük kesici olarak ayrıca yaraları iyi edici ve çıban açıcı olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Taze yaprakları yeni olgunlaşmış iltihaplı yaralar için kullanılır (Tabata vd 1994).Yaprakları tedavi amacıyla doğrudan yara üzerine sarılır (Vural vd 1997). Yaprakların kaynatılması ile elde edilen sıvının şeker hastalığına karşı etkili olduğu söylenmesine karşın kullanımı yaygın değildir (Duran 1998). Dahilen kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar artırıcı olarak etkilidir. Haricen bilhassa taze yaprak yara iyi edici ve çıban açıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Yapraklar yara üzerine sarılarak kullanılır (Bağcı 2000). Yapraklar ilaç olarak kullanılır (Ertuğ, 2000). Kökler astım hastalığı için yarım saat kaynatıldıktan sonra günde üç kez suyu içilir (Saçlı ve Akalın 2001). Yaprakları yara iyi

edici olarak kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2003). Solunum yolu hastalıkları, balgam söktürücüve boğmaca için çayı içilir. 1 tatlı kaşığı ince kıyılmış bitki 1 bardak suda haşlanır, içilir. Yara kapatmada yapraklar ezilip yaranın üstüne kapatılır (Ertuğ 2004) Dekoksiyon hazırlandıktan sonra bir gece bekletilmelidir. Tazesı dövölüp yaranın üzerine konur. Böbrek ve İdrar yolları iltihabını alır (Şimşek vd 2004). Bitkinin yaprakları eldeki siğillerin üzerine 12-24 saat sarılmak suretiyle siğil tedavisinde kullanılmaktadır. Bitkinin yaprakları suda kaynatılıp süzöldükten sonra elde edilen süzöntü soğutulup günde 1 su bardağı içilerek iltihaplı romatizma tedavisinde kullanılmaktadır. Bitkinin yaprakları iltihaplı bölgelere sarılmak suretiyle iltihabın akıtılmasında kullanılmaktadır. Bitkinin yaprakları kaynatıldıktan sonra 24 saat bekletildikten sonra günde 1 su bardağı içilmek suretiyle hemeroid tedavisinde kullanılmaktadır (Koyuncu 2005).Yaprakları maraz giderici olarak meyveleri dövölür ve evcil hayvanlara yedirilir. Yara üzerine yaprakları dövölüp sarılır veya kaynatılıp suyu içilirse iltihaplanmalara iyi gelir. Strese ve yorgunluğa iyi gelir (Bulut 2006). Yapraklar doğrudan yaraya sarılır, diğerlerinde ise yapraklar ısıtılarak yaralı bölgeye sarılır (Onar 2006). Taze yaprakları yara iyi edici ve çıiban açıcı olarak kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu vd 2007). Apse ve çıiban dağıtıcı olarak, astım hastalığına ve sinir hastalıklarına karşı kullanılır. Çıibanlara karşı yaprakları sarılarak kullanılır, astım ve sinir hastalıklarına karşı dekoksiyon ve infüzyonu hazırlanır (Oral 2007). Ayaklardaki mantar ve kasıntıları geçirmek amacıyla kullanılmaktadır. Yapraklar ezilerek bir bez yardımıyla sorunlu olan bölgeye sarılır (Kazan 2007). Arılar bal yapımında bitkiden yararlanır (Karaca 2008). Bitkinin yaprakları lapa haline getirilip çıibanların üzerine sarılıp iltihabını çekip patlatması için kullanılır (Eşen 2008). Kökleri astım tedavisinde kullanılır (Bulut, 2008) . Yapraklarının özsuyu antibakteriyel etkiye sahiptir. Ağız, üst solunum yolu enfeksiyonunda gargara şeklinde, göz iltihabında damla şeklinde kullanılır. Çayı altını ıslatan çocuk ve yaşlılara içirilir. Yapraklarından lapa yapılarak, yara iyileştirmede ve çıiban açmada kullanılır. Çiğ olarak tüketilebilir. Tohumları iyi bir müshildir (Deniz 2008). Yapraklar dövölüp bölgeye doğrudan sarılarak uygulanmaktadır. Diş ağrısı tedavisinde Yaprakların kaynatılması ile hazırlanan dekoksiyon rahatsızlık süresince günde 2-3 defa içilerek tüketilmektedir (Uysal 2008).Yapraklar yara iyi edici olarak kullanılır (Yapıcı vd 2009). Yeşil yaprakları suda kaynatılıp elde edilen sıvı mide ağrılarını tedavi amacı ile aç karna içilmektedir. Yeşil yaprakları ezilerek lapa haline getirilip yaraların kapanması için ihtiyaç duyulan bölge üzerine konmaktadır. Taze yaprağı parmaklar arasında sıkıştırılıp ezilerek; kuru yapraklar

ise aynı şekilde toz haline getirilerek kesik veya yara olan bölgenin üzerine sürülmektedir. Çay gibi demlenerek solunum yolları rahatsızlıklarının tedavisi amacı ile kullanılmaktadır (Metin 2009). Yaprak ve kökler tıbbi ve gıda amaçlı kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Yapraklar yara iyileştirici olarak kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde çocuk ishal tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd 2010). Bitkinin yaprakları iltihaplı bölgelere sarılmak suretiyle iltihabın akıtılmasında kullanılmaktadır. Hemoroid, karın ağrısı, nefes darlığı tedavileri için bitkinin yaprak kısmı çiğ olarak yenir. Bitkinin taze yaprakları mide ağrıları durumunda tuzlanarak çiğ olarak yenir veya kurutularak çayı yapıp içilmektedir (Mükemre 2013). Sinir otu balgam söktürdüğü, akıntıları giderdiği, kanı temizlediği söylenmektedir. Yörede 2 lt. suya 150 gr. sinir otu koyup kaynatılarak aç karnına içilir (Bakır Sade 2014). İltihaplı yaralara sarılır yada ezilerek sürülür. İltihaplı yaralara sarılır yada ezilerek sürülür. Mide ağrılarını dindirmek ve mide yaralarını tedavi etmek için hergün bir tutam bir bardak sıcak suda demlenerek suyu içilir. Çiğ olarak yendiğinde de aynı etkiyi gösterir. (Nadiroğlu 2017)

115. *Plantago major* L. subsp. *major*

Bitkinin yöresel adı: Sinir otu

Literatürdeki diğer adları: Sinir otu, Belgheviz, Belgbirin, Yara otu, Damar otu, Kesik otu, Katırtırnağı, Siğilli yaprak, Çıban otu, Bahar otu, Siğil otu, Balzaağva, Damarlı ot, Kırk sinir otu, Cahevez, Sinirli yaprak, Bağa yaprağı, Yara yaprağı, Damar yaprağı, Marotu, Siyilyaprağı, Belhavis, Pel melvaş

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü dere kenarı, çayırılık alanlar, 694m, 38°11'33.0"N 39°29'47.1"E, İÇ119, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisa-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Toprak üstü kısımları toplanıp kurutulur. Kuru bitkiden öğütülmişse 2 çorba kaşığı; eğer öğütülmemişse 4-5 yaprak 1 litre suda demlenir ve balgam söktürücü olarak kullanıldığı gibi; öksürük, böbrek ve akciğer rahatsızlıklarına karşı da kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ, Fatih YILDIZ).

Literatür kullanımı: Yaprakları doğrudan cilde yapıştırılarak veya ezilerek çıkarılan suyu cilde sürülerek yara iyi edici olarak kullanılır. Ayrıca aynı yöntemle iltihaplı

çıbanların iltihabının akıtılarak iyileştirilmesinde kullanılır (Tuzlacı 1985). Bitkinin yaprakları sebze ve salata olarak kullanılmaktadır. Tıbbi bir bitkidir. (Öztürk ve Özçelik 1991; Tugay vd. 2004). Yapraklar taze veya kurutulmuş olarak yeni olgunlaşmış iltihaplı yaralar için ve yara iyileştirici olarak kullanılır (Tabata vd. 1994; Gümüs 1994; Fujita vd. 1995; Yeşilada vd. 1995; Vural vd. 1997; Sezik vd. 1997; Ertuğ 2000; Özgökçe ve Özçelik 2004; Sarper vd. 2009; Cansaran ve Kaya 2010; Tuzlacı ve Doğan 2010). Genç yapraklar dâhilen çıban tedavisinde kullanılır. Yapraklar dekoksasyon halinde karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Honda vd. 1996). Yapraklar dekoksasyon halinde böbrek hastalıkları, boğaz ve tuberkolöz hastalığında kullanılır (Tuzlacı ve Yazıcıoğlu 1996). Dâhilen kabız, göğüs yumuşatıcı, balgam ve idrar artırıcı olarak etkilidir. Haricen bilhassa taze yaprak, yara iyi edici ve çıban açıcı olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999). Büyük oval yaprakları iltihaplı çıbanların ağızını açmak için çıban üzerine bağlanır. Ayrıca mide ülseri için bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısımları kaynar suda 1-2 dakika bekletildikten sonra suyu süzülür ve içilir (Altan vd. 1999). Yaprakları yas iken bütün olarak veya ezilerek yahut kurutulduktan sonra lapa haline getirilip yara üzerine bırakılır. Mide rahatsızlıkları için çiğ olarak yenir veya taze hali ile kaynatılıp içilir veya kurutulup öğütüldükten sonra kaynatılıp içilir. Eski saman, *Malva neglecta* (Torık), *Rumexpatientia* (Avilok), ve *Mentha longifolia* (Punk) ile birlikte kaynatılır. Özellikle doğum sonrası sancıları olan kadınlara bu karışım ile banyo yaptırılır (Behçet ve Arık 2013). Kanser tedavisi için yaprağın kaynatılmış suyu her akşam içilir. Kemoterapi yan etki önleyicidir (Elçi ve Erik 2006). Tüm bitki taze iken midevi olarak kullanılır. Yaprakları tereyağında ısıtılıp yara veya yanık tedavisi için direkt uygulanır. Yaprığı ezilip iltihaplı yaralara konur, iltihabı çeker (Yeşil 2007). Köküyle beraber tüm bitkinin dekoksasyonu gırtlak kanserinde içilir. Yapraklarının, *Mentha* sp. Ve *Urtica* sp. Yaprakları ile beraber hazırlanan dekoksasyonu damar açıcı olarak içilir. Yapraklarının dekoksasyonu mide ağrısında içilir. Yapraklarının dekoksasyonu vücut kaşıntısında ve parmak arasında oluşan mantar tedavisinde içilir. Yapraklarının infüzyonu böbrek ve bağırsak rahatsızlıklarında içilir. Yapraklarının dekoksasyonu iltihap söktürücü olarak ve sabahları aç karnına tansiyonu düşürmek için içilir. Yaprakları doğrudan veya ısıtılıp yara çıbanının üzerine sürülür. Yaprakları *Thymus* sp. Yaprakları, *Tilia* sp. Çiçek durumları ve bir adet *Allium cepa* soğanı ile beraber kaynatılır, içine limon sıkılır, bu su süzülür ve günde 2-3 defa bağırsakları yumuşatmak amacıyla içilir. Yaprakları *Urtica* sp. Yaprakları ile beraber kurutulup hazırlanan dekoksasyonu bağırsak yumuşatmak amacıyla içilir. Tohumlarının

Urtica sp. Tohumları ile beraber hazırlanan infüzyonu *Malus sylvestris* ve *Cydonia oblonga* meyveleri katılarak astım, bronsit ve öksürük için içilir. Tohumları dövülüp balla karıştırılarak öksürük ve soğuk algınlığı tedavisinde yenir. Tohumları yoğurda katılıp ishal kesici olarak yenir. Yaprakları haşlanıp yemeği ve sarma dolması yapılır (Kızıllarslan 2008). Toprak üstü kısmı dekoksasyon halinde mide ağrılarında kullanılır. Ayrıca yaprak dekoksasyon halinde şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Tuzlacı vd. 2010). Toprak üstü taze yaprakları dövülüp lapa haline getirilir. Yaraların üstüne konularak iltihabı söktürüp yarayı temizler. Taze yaprakları arı sokulan yerin üstüne konup şişkinliği önler. Toprak üstü taze yaprakları çay gibi demlenip içilirse, diş eti iltihaplanması, ateş düşürücü ve deri kaşıntılarında kullanılır. Kanı, mideyi ve akciğeri temizler (Olgun2019).

34. PLATANACEAE

116. *Platanus orientalis* L.

Bitkinin yöresel adı: Delbır, Çınar

Literatürdeki diğer adları: Çınar, Çaymığ, Kavlan, Biladan

Lokalitesi: Çermik Merkezi, bahçe içleri, 689m, 38°08'01.3"N 39°27'33.5"E, İÇ46, 20.06.2018

Toplanma dönemleri: Haziran -Temmuz

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım amacı: Yakacak, Tedavi

Kullanım kodu: IIBI, IIIB

Kullanım şekli: Taze yaprakları toplandıktan sonra gölgede kurutulur. Kurutulan yapraklar demlenerek diz ağrıları romatizmal hastalıklar veya kireçlenmelere karşı çay şeklinde içilir (Hakkı YILDIZDAĞ). Tüm bitki yakacak olarak kullanılır (Cuma ALÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Taze sürgünlerinin kaynatılmasıyla elde edilen suyu astıma karşı ve kuvvet verici olarak bilinir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog şeker hastalığı için tüketilmektedir (Tetik 2011). Çelik-çomak oyunu başta olmak üzere çocuk oyunlarında tercih edilen sopalardan biridir. Ayrıca el sanatları alanında kaşık yapımında kullanılır (Altay ve Karahan 2012). Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak değerlendirilir (Gelse 2012).

Gövde ve dallar kap ve kaşık, semer yapımında kullanılır (Polat vd. 2013). Kan temizlemede, sarılıkta ve kanı sulandırmada kullanıldığı söylenmektedir. Yörede 5 lt suya yarım kilo çınar yaprağı konularak günde 6 bardak içilir (Bakır 2014). Gaziantep'te çınar ağacı yaprakları kadın hastalıklarında kullanılmaktadır. Ayrıca son zamanlarda televizyonda çıkan haberler sonucunda bitkinin bacak ağrılarına karşı satışının da artmış olduğu gözlenmiştir (Şahin 2014). Dalları çardak yapımında, yaprakları su ile köpürtülerek sabun gibi kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Taze sürgünlerinden yapılan çay astım tedavisinde kullanılır (Melikoğlu vd. 2015). Hayvan semeri (eyer) ve boyundurluk yapımında, toprak damları loğlamak için loğdur yapımında ve damların kenarının (süyük) çökmemesi için kullanılan tokaç yapımında kullanılır. Yaprakları tarhana sermede kullanılır. Yaprakları kaynayan suya konulur ve demlendikten sonra ılık olarak romatizma ağrıları için ağrıyan bölgeye sürülür. Bir ay boyunca her gün devam edilir Damar tıkanıklığı için kullanılır. Kozalaklarını çocuklar oyuncak olarak kullanır. Ayrıca çocuklar dallarını çelik çomak oynarken vurma sopası olarak kullanırlar. Kaşık, kepçe, halbur, doğrama tahtası, ekmek tahtası, hayvan semeri, baston yapımında kullanılır. Odunu yakacak olarak kullanılır (Furkan 2016). Olgun yaprakları kurutulup sıcak suya daldırılır ve ağrı olan yerlerine sürülürse ağrının sancısını giderir. Olgun yaprağını küçük parçalara ayırıştırıp çay gibi demlenip içilir. Romatizma, Kireçleme ve depresyona karşı faydalıdır. Olgunlaşmış gövdesinden kaşık, elek ve kova yapılır. (Olgun 2019)

35. POLYGONACEAE

117. *Rheum ribes*L.

Bitkinin yöresel adı: Kap, İçkın

Literatürdeki diğer adları: Rıbez, İçkın, Işgın, Uşkun, Rıbes, Işkın, Işgın, Işkın, Uçkun, Eşgın, Ohçur, Zaza Muzu, Kürt Muzu, Yayla Muzu, Doğu Muzu, Dağ Muzu

Lokalitesi: Pınarlı Köyü güneyi, dağlık alan, step, 1386m, 38°10'30.5"N 39°18'10.5"E, İÇ 100, 03.06.2018

Toplanma dönemleri: Nisan, Mayıs

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IIAI, IAI

Kullanım şekli: Bitkinin genç taze gövdeleri çiçek açma döneminde toplanıp kabuğu soyulur ve şeker hastalığına karşı çiğ olarak yenildiği gibi; tadından dolayı gıda olarak da tüketilir (Reşat ULAŞ).

Literatür kullanımı: Bitkinin gövdesi ve yaprak sapları mide hazımsızlığını giderici ve iştah artırıcı olup taze halde yenilerek kullanılır. Ayrıca gövdesi soyularak besin olarak kullanılır. Kaynatılan kökünün suyu dahilen şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Tuzlacı, 1985). Taze sürgünler çiğ olarak yenir veya yemeklerde kullanılır. Yaprak ve kökler kaynatılarak ilk suyu dökülür. İkinci defa kaynatıldıktan sonra suyunun içilmesi veya kaynatılmış kısımlarının yenilmesi, astım ve nefes darlığına iyi geldiği gibi, ülserli mideler ile böbrek hastalıklarının tedavi etmek ve idrar yolu rahatsızlıklarını gidermek için uygulanan bir tedavi metodudur (Tonbul ve Altan, 1989). Kökleri kabızlığa karşı iyidir (Yıldırım 1991). Yaprak sapları veya gövdeleri çiğ veya pişirilerek yenir. Köklerinden Hakkari’de mavi renk bir yün boyası elde edilir. Rizomlarından ilaç elde edilir (Öztürk 1991). Kökleri dekoksasyon olarak ülser, ishal, parazit, akciğer hastalıkları ve hemoroide karşı kullanılır. (Tabata vd 1994). Genç gövdeleri ve yaprak sapları ilkbaharda toplanır ve kabuğu soyulduktan sonra taze olarak yenir (Baytop 1999). Kökleri hayvanlarda parazit düşürücü olarak kullanılır (Ertuğ 1999b). Genç sürgünleri çiğ veya pişirilerek yenir. Genç gövdeler mide kuvvetlendirici, kusmayı önleyici ve kabız etkisine sahiptir. Ayrıca odunumsu köklerini şeker hastaları kullanmaktadır. Kök ve yaprakları bir defa kaynatılıp su atıldıktan sonra ikinci kaynatma suyu içilir. İçilen suyun özellikle astım, nefes darlığı, ülser ve böbrek rahatsızlıklarına iyi geldiği düşünülmektedir (Türkoğlu 2000). Hypoglisemik etkenleri tespit edilmiştir (Özbek vd 2002). Rizomlar suyun içinde tutulur. Daha sonra yünler suda ki materyale eklenerek üç saat kaynatılarak koyu bir bej rengi elde edilir. (Özgökçe ve Özçelik 2003). Kök çıkarıldıktan sonra kurutulur ve toz haline getirilir. Daha sonra kaynatılır, eldeki karışım şeker hastalığı için uzun süre içilir. Aynı karışım mide ve sarılık ağrıları için sabah aç karınla içilir (Behçet ve Arık 2013). Kökler suda kaynatılır, daha sonra yün ipliğın reklenmesi için bir saat kaynar suda kalır. Sonra iplik yıkanır ve kurutulduktan sonra iplik mavi renk alır (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Diabet, ishal ve hemoroid için dekoksasyon olarak, hazmettirici olarak ve mide rahatsızlıkları için taze olarak yenir (Özgökçe ve Özçelik 2003). Sürgün ve kök dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Köklerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen hemoroidlere karşı kullanılır. Gövdeleri mide

hazımsızlığına karşı doğrudan yenir.Kökleri toz haline getirildikten sonra, bu toz kaşıkla yedirilerek veya suya karıştırılıp içilerek, hayvanların akciğer tedavisinde kullanılır.Köklerinin toz haline getirilip elendikten sonra hazırlanan dekoksionu dahilen hemoroidlere karşı veya mayasıl tedavisinde kullanılır.Tedavi 15-20 gün sürer, günde bir bardak dolusu içilir (Tuzlacı 2006).Bitkinin gövde kısmı satıcılar tarafından toplanarak satılmaktadır.Gövde kısmı soyularak yenir.Şeker hastalığına karşı kökü kaynatılarak içilir.Gövdesi yüksek tansiyonu düşürmek ve mide rahatsızlıklarını gidermek için yenir (Gencay 2007).Genç sürgünleri çiğ olarak yenir. Ekşi olan genç dallar şeker hastalığı için kullanılır. Ayrıca odunumsu kökleri de şeker hastalığı için kullanılmaktadır. Kök talaş haline getirilir kaynatılır ve suyu sabah aç karnına bir bardak içilir (Gültaş 2009). Kök kaynatılarak hemoroid tedavisinde kullanılır.Gövde şeker ve mide ağrısı için çiğ olarak yenir (Tuzlacı ve Doğan 2010).Sürgünleri çiğ olarak tüketilmektedir veya parçalara ayrılıp kurutulup yemeği yapılarak tüketilmektedir. Sürgünleri, şeker hastalığı için tüketilmektedir. Kökleri de infüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Bu şekilde şeker hastalığı için kullanılmaktadır. infüzyonun tadı acı olduğundan elma kabuğu da katılmaktadır (Tetik 2011). Genç haldeki bitkinin gövde kısmı ve yaprak sapı soyulduktan sonra çiğ olarak yenir. Kök kurutulduktan sonra toz haline getirilip suda kaynatılarak şeker hastalığı tedavisi için içilir. Bitkinin gövde kısmı toplanarak pazarlarda satıldığı gibi çevre illere de satışı yapılmaktadır (Kaval 2011). Gövdeler soyulup taze olarak yenir. Toprak üstü kısımları astım, şeker hastalığı, böbrek taşları, kalp hastalıkları dekoksion ve taze olarak tüketilir (Polat vd.2012). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd.2013). Meyvesi soyulduktan sonra taze olarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Toprak üstü kısımları, tohumu ve kökü infüzyon ve dekoksion olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).İltihaplı hastalıkları tedavi etmek için çiğ olarak yenir. Şeker hastalığında bitkinin gövdesi soyularak çiğ olarak yenir. Şeker hastalığında kök kısmı suda kaynatılıp içilir. Romatizma ağrılarında kök kısmı kaynatılıp, sabahları aç karınla yarım çay bardağı suyu içilir. Bağırsak ağrılarında gövdesi soyularak çiğ olarak yenir, Kalp Hastalıklarında gövdesi soyularak çiğ olarak yenir. Şeker hastalığında gövdenin kabuğu soyularak çiğ yenir ya da kanser hastalıklarında kök kısmı kaynatılarak suyu içilir (Nadiroğlu 2017)

118. *Rumex acetosella* L.

Bitkinin yöresel adı: Tırşo, Tırşık

Literatürdeki diğer adları: Kuzukulağı, Ekşikulak, Ebem ekşisi, Eşkimenek ve Tırşok, Evelik, Evelik otu, İlabada, İlimondoru, Kara labada, Kazankulpu, Konştrak, Kökükızıl mancar, Köpek kuzukulağı, Labada, Olabada, Öfelek, Öferik, Sığırkuyruğu, Tatlı labada, Yabani labada

Lokalitesi: Çermik Çüngüş yolu yol kenarı, Ormanlık alan, 38°10'32.7"N 39°25'35.9"E, 905 m, İÇ 70, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs, Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIA I

Kullanım şekli: A-Genç ve taze sürgünleri toplanır ekşi tadından dolayı salatası yapılır ve ayrıca yemek yapımında kullanılır. Çermik Yöresinde özellikle kardi'den (*Arum conophalloides*) yapılan yemeğin acısını gidermek için kullanılır (Zübeyde KISA, Ümran ÇİÇEK) B- Şeker hastalığı ve tansiyona karşı çiğ olarak yaprakları tüketilir (Bilay ŞİMŞEK, Feyzi ARSLANOĞLU, Musa ÇETİN, Reşat ULAŞ).

Literatür kullanımı: Yaprakları ekşi lezzetleri nedeniyle salatada kullanılır (Baytop 1999; Şimşek vd 2004; Birinci 2008; Koyuncu, 2005). Lapa halinde çibanları olgunlaştırmak için kullanılır (Baytop 1999). Kökleri infüzyon (% 5) halinde dahilen idrar artırıcı, safra söktürücü ve ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır (Baytop 1999; Eraydın 2010; Birinci 2008). Gövdesinin, doğrudan ağızda ezilerek çıkarılan özsuğu, dahilen şeker hastalığının tedavisinde kullanılır (Doğan 2008). Yapraklarında sarma dolması yapılır. Aynı zamanda yaprakları çiğ olarak tüketiliyor. Bağırsak çalıştırıcı özelliği vardır (Alpaslan 2012). Yapraklarından hazırlanan dekoksiyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla) kullanılır. Körpe yapraklı kısımları doğrudan yenerek mide spazmları giderici ve hazım kolaylaştırıcı olarak kullanılır (Doğan 2014). Tansiyon yüksekliğinde toprak üstü kısımları çiğ olarak yenir. Bulantı ve kusmada yaprakları suda kaynatılıp bir su bardağı içilir. Salataya katılır. Doğranarak peynirle birlikte börek harcı olarak kullanılır (Nadiroğlu 2017). Taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Şeker hastalığına faydalıdır (Özgen vd. (2012). Taze yaprakları yenilir. Taze yapraklarıyla sarma yapılır. (Olgun 2019).

119. *Rumex crispus* L.

Bitkinin yöresel adı: Tırşo zurey

Literatürdeki diğer adları: Acı labada, Adam eveliği, Alabada, Dırşo, Efelek, Evelek, Evelik, Evelik otu, İlabada, İlemondoru, İlimondoru, Kara labada, Kazankulpu, Konştrak, Kökükızıl mancar, Köpek kuzukulağı, Kuzukulağı, Labada, Olabada, Öfelek, Öferik, Sığırkuyruğu, Tatlı labada, Tırşik, Tırşo, Yabani labada

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü, Kuzeybatı, dere kenarı, Bahçeçleri, 698m, 38°11'54.4"N 39°30'12.1"E, İÇ 129, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Nisan- Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak, Çiçek

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, II AI

Kullanım şekli: Genç sürgün yaprakları taze iken çiğ olarak yenilir, salatası yapılır. Yapraklarının sarması yapılır. İltihabi ve kadın hastalıklarına karşı da kullanılır (Gülfer ÇELİK, Remziye ARSLANPARÇASI)

Literatür kullanımı: Şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığı daha önce literatürde kaydedilmiştir (Özgen vd. 2012; Tetik vd. 2013). Bademcik hastalıkları tedavisinde (Han 2012), boğaz ağrısının giderilmesinde (Şimşek vd. 2001), böbrek hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), cilt yaralarının tedavisinde (Ertuğ 2000), çıban tedavisinde (Ecevit ve Özhatay 2006), damar sertliğine karşı (Özgen vd. 2012), guatr tedavisinde (Özgen vd. 2012), hemoroitlere karşı (Ertuğ, 2000; Özgökçe ve Özçelik 2004; Özgen vd. 2012), idrar artırıcı (Bulut 2011), iltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), iltihaplı hastalıkların tedavisinde (Özgökçe ve Özçelik 2004), iltihaplı yara tedavisinde (Kültür 2007), ishale karşı (Sarper vd. 2009), kabızlığa karşı (Ezer ve Avcı 2004; Özgen vd. 2012), kadın hastalıkları tedavisinde (Özgen vd. 2012), kalp hastalıkları tedavisinde (Tetik vd., 2013), karın ağrısının giderilmesinde (Özgen vd. 2012), mide ağrısının giderilmesinde (Özgen vd. 2012), mide ülseri tedavisinde (Şimşek vd. 2001), ödeme karşı (Özgen vd. 2012), öksürük kesici olarak (Özüdoğru vd. 2011), yara tedavisinde (Yeşilada vd. 1999) kullanıldığı kaydedilmiştir. Heterozitler, flavonoitler (kuersitrin), antrasen türevleri (antranoidler, krizofanol, emodin, rein), naftalen türevleri, lökoantosiyanidoller, oksalatlar (oksalik asit, kalsiyum oksalat) ve tanen taşır (Kuruüzüm ve Demirezer 1997; Gruenwald vd. 2000; Tanker 2003). Taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Şeker hastalığına faydalıdır. Taze yapraklarıyla sarma yapılır (Olgun 2019).

36. PORTULACACEAE

120. *Portulaca oleracea* L.

Bitkinin yöresel adı: Pırpar, Parpar

Literatürdeki diğer adları: Pirpirim, Semizotu, Parpar, Pırpor, Madımak, Kazan kulpu, Töhmekan, Cibile, Çibirotu, Elmelik, Erekleme, Perpertikan, Semizlik, Semizebe, Tokmakan, Soğukluk, Pırpere, Tömeken, Ebemeç, Pırpar

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü kuzey doğusu, dereye yakın çimenlik alan,692 m,38°11'36.8"N 39°29'52.6"E, İÇ 149, 18.08.2016

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI-II, IIA I

Kullanım şekli: A- Genç sürgünleri toplanıp temizlendikten sonra ince ince doğranıp haşlanır ve haşlanan bu materyalin suyunun süzülmesi için bir filenin içerisine bırakılarak üzerine taş bırakılır. Suyu süzülen bu yapıya ayran ilave edilerek tüketilir. 10-15 gün süreyle arada bir ayranı değiştirilmek suretiyle yeni ayran ilave edilir. Lezzetinden dolayı gıda olarak tüketildiği gibi; midevi rahatsızlıklara karşı ve idrar söktürücü olarak da tüketilir (Semih AYDOĞDU). B- Bitki taze iken toplanıp genellikle yoğurtlu ve bazen de soslu yemekleri yapılır (Remziye ARSLANPARÇASI, Cemile ARSLAN, Meral ŞİMŞEK, Berfin AKGÜMÜŞ, Havva KILIÇ, Hasret ÖZTÜRK).

Literatür kullanımı: Sebze olarak tüketilir. Mide hastalıkları tedavisinde ve zayıflatıcı olarak kullanılmaktadır (Özçelik 1987). Bağırsakları yumuşak tutmak ve hazmı kolaylaştırmak amacıyla toprak üstü kısımlarının yemeği yapılır (Özçelik vd. 1990; Öztürk ve Özçelik 1991). Yaprakları lapa halinde hemoroide iyi gelir. Tohumları solucan düşürücüdür. Pazarlarda sebze olarak satılır (Yıldırım 1991). Bitki idrar söktürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılır (Sayar vd. 1995; Işık vd. 1995). Bitki soğuk algınlığı, güneş yanıkları ve yüksek ateş tedavilerinde dâhilen kullanılır (Yeşilada vd. 1995). Bağırsak solucanların düşürülmesinde ve kabızlığın önlenmesinde dâhilen kullanılır (Duran 1998). Bitki sebze olarak tüketilir (Ertuğ 1998; Bağcı 2000; Dönmez 2000; Ertuğ 2000; Onar 2006; Öztürk ve Dinç 2005; Balos 2007; Akgül 2008). Bitki idrar söktürücü, tohum kurt düşürücü, yaprak lapa halinde hemoroide karşı kullanılır (Baytop 1999). Sebze olarak kullanılmaktadır. Barsak kurtlarını düşürmek için çiğ olarak yenir. Rahim

hastalıklarında su ile kaynatılarak içilir (Koçak 1999). Aşırı aybaşı kanamalarında kaynatılarak suyu içilir (Ertuğ 2002). Özellikle kümes hayvanlarına vermek üzere toplanır (Keskin ve Alpınar 2002). Bitkinin toprak üstü kısımları taze halde iken toplanır, kaynatılıp pişirildikten sonra suyu süzülür. Sarımsaklı yoğurt yemeği yapılır. Ayrıca salatalara katılıp çiğ olarak yenir (Behçet ve Arık 2013; Doğan vd. 2004; Şimşek vd. 2004; Koyuncu 2005; Sarper vd. 2008). Yaprakları lapa halinde basura, yaralara iyi gelir. Tohumları solucan düşürücüdür. Pazarlarda sebze olarak satılmaktadır. Eşini düşürmesi için yeni doğum yapmış sığırlara haşlama suyu içirilir (Türkoğlu vd. 2006). Yaprakları gıda ve yem olarak kullanılır (Ertuğ vd. 2003). Toprak üstü kısımlarının çiğ olarak salatası yapılır, sulu yemeği yapılır, soğanla kavrulup bulgur eklenerek yemeği yapılır. Toprak üstü kısımları kaynatılarak suyu, bağırsak bozukluklarına, kansızlığa karşı kullanılır (Ertuğ 2004b). Yem bitkisi olarak toplanır, otluğa yığılır (Ertuğ vd. 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Toprak üstü kısmı soğanla kavrulup sulu yemeği yapılır. Yaprakları aroma amacıyla yemeklere katılır. Lapası yara iyileştirici olarak bilinir. Mide hastalıklarına iyi gelir (Bulut 2006). Genç toprak üstü kısımları salatası yapılır. Genç gövde dallar ve yaprakları yağda yumurta ile birlikte kızartılarak yenir. Genç toprak üstü kısımları şeker hastalığına karşı yenir. Demir eksikliğini gidermek ve kemikleri güçlendirmek amacıyla özellikle çocuklara yemeği yapılır (Gencay 2007). Kabızlık durumlarında ya da gıda amaçlı olarak tüketilmektedir. Pişirilerek ya da çiğ olarak tüketilmektedir (Kazan 2007). Bitkinin toprak üstü kısımları çiğ olarak yoğurtla karıştırılıp tüketildiğinde sindirim sistemini düzenleme ve tansiyon düşürmede kullanılır (Esen 2008). Taze yapraklar yıkanır çiğ veya pişirilerek yenir. Yemeği ve yoğurtlu salatası yapılır. Fazla yenildiğinde diyare yapabilir (Deniz 2008). Yaprakları salatalara katılır. Taze toprak üstü organları parçalanarak yoğurtla karıştırılır. Su ilave edilerek cacık yapılır. Yağda kızartılan yağ ve salçanın üzerine bitkinin parçalanmış taze toprak üstü organları, su ve tuz ilave edilerek pişirilip yemek yapılır (Vural 2008; Saday 2009). Toprak üstü kısımları pişirilip yemek yapılır. Toprak üstü kısımları çiğ olarak doğranıp zeytinyağı ve limon suyu katılarak salata yapılır (Bulut 2008). Toprak üstü organları menopoz dönemine girişte rahatlatıcı olarak tüketilmektedir. Pişirilerek veya salata olarak ta tüketilmektedir. Şeker hastalığı tedavisinde kullanılmaktadır. Kabızlık tedavisinde kullanılmaktadır. Çocuk olmaması durumunda tohum tüketilmektedir (Uysal 2008). İdrar söktürücü olarak yendiği gibi böbrek taşlarını düşürmesi için de çiğ olarak tüketilmektedir. Bitki üzerine üzerine soğan, domates, zeytin yağı, tuz ve kırmızı toz dalları ile yapılmış iç ile hazırlanan börekler

biber ilave edilip börek içi olarak kullanılmaktadır. Yıkanıp doğranan bitkinin dal ve yapraklarının üzerine doğranmış domates ve soğan ilave edildikten sonra tuz, kırmızıbiber, zeytinyağı ve nar ekşisi katılarak salata hazırlanmaktadır. Doğranan bitki içine doğranmış yeşilbiber, soğan, domates, fesleğen ve tuz ilave edilmekte bu karışım saçta pişirilmiş yöresel bir çeşit ekmek içine sarılıp (çomaç etmek) yenmektedir. Bu yiyeceğe HAC YEMEĞİ adı verilmektedir (Metin 2009). Toprak üstü kısmı dekoksion halinde idrar yolu enfeksiyonlarında kullanılır. Ayrıca iltihaplı yaralara ezilerek konur (Tuzlacı ve Doğan 2010). İnce ince doğranan bitki, soğan ile yağda kavrulup yenir. İnce ince doğranan bitki, yağda soğan ve salça ile kavrulup bulgur ve su ilave edilerek pişirilip yemeği yapılır (Yüzbaşıoğlu 2010). Kışın yoğurtla karıştırılıp yenilirse bağırsakları çalıştırır, kilo verdirir. Toprak üstü taze kısmı aç karımla veya yoğurtla karıştırıp yenilirse şeker hastalığına faydası vardır. Çiğ olarak yenilirse bağırsak kurtlarını düşürür. Toprak üstü taze kısmı küçük parçalara ayrılır. Suda yıkanır tuzlu su üzerine katıp bidona doldurulur. Bidonun ağzı 3-5 saat bekletildikten sonra ağzı sıkıca kapağıyla kapatılıp soğuk yere bırakılır Toprak üstü taze kısmı salataya katıldığı, yoğurt ve yağda kavrulup yendiği zaman idrar söktürür. Bronşit, bağırsak rahatsızlıkları ve kansızlık için kullanılmaktadır Yaprakları lapa haline getirilip basura karşı kullanılır (Olgun 2019).

37. PUNICACEAE

121. *Punica granatum* L.

Bitkinin yöresel adı: Hınar

Literatürdeki diğer adları: Nar

Lokalitesi: Sinek Köyü camisi, cami bahçesi aşağı kısımlar, bahçe içleri, 673m, 38°09'49.7"N 39°27'58.3"E, İÇ 131, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Çiçek, Meyve

Kullanım amacı: Gıda ve Tedavi

Kullanım kodu: IB IV, II BI

Kullanım şekli: Nar çiçeği toplanıp çay şeklinde demlenerek sindirim sistemi rahatsızlıklarına karşı ve vücudu dinç tutmak için kullanılır (Sebiha ALTUNBAŞ).

Literatür kullanımı: Nar kabuğu ve kökü kaynatılarak sarı renk boya elde edilir. Meyve ezilerek hazırlanan nar ekşisi kan şekerini düşürmek için kullanılır (Polat 2010), Barsak

tenyaları (Baytop 1999), ishale karşı (Baytop 1999, Gencay 2007), bağışıklık güçlendirici (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), boyarmadde olarak, deri tabakalanmasında (Gencay 2007), gıda olarak (Bulut 2008), tansiyon dengeleyici (Ertuğ 2004), basura karşı (Sarıkan 2007, Gürhan ve Ezer 2004), iç kanamalara karşı ve adet düzenleyici olarak kullanılmıştır (Sarıkan 2007) Birkaç meyvesini alınıp tanelerini tahta kaşıkla çıkarıldıktan sonra bir kaseye konup sert bir cisimle ezilerek elde edile sıvı karışımına zeytinyağı katıldıktan sonra 1-2 hafta bekletilir. Bu karışım cilt kırıışıklığı, doğum çatlakları, bebek pişiklerinde sürülerek tedavisi sağlanır. Meyveleri teker teker ayklanır. Ayıklanan nar taneleri bir tülbent içine konup sert bir cisimle bastırılarak suyu çıkarılır. Elde edilen suyu tencereye konur kısık ateşle ara ara karıştırılarak üstündeki köpük alınarak katımsı bir hal alana kadar kaynatılır. Soğutmaya bırakılır. Nar ekşisi olarak kullanılır. Olgun meyveleri besin olarak yenilir (Olgun 2019).

38. RHAMNACEAE

122. *Paliurus spina-christi* Mill.

Bitkinin yöresel adı: Teli

Literatürdeki diğer adları: Kara Diken, İsa Diken, Karaçalı, Çalı Diken, Çeşmezen Çatlıdiken, Çalta üzümü, Mağaylun, Çaltı ağacı, Çaltı, Dikenliçalı, Avanaktamisi, Kunar, Kızılçalı

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Köyü içi dere kenarı, 883m, 38°10'48.0"N 39°23'45.2"E, İÇ 80, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: A-Kök kısmı sökülüp temizlendikten sonra küçük parçalara ayrılarak su ile pekmezimsi kıvam alıncaya kadar kaynatılır (yaklaşık 2kg 5 lt suyun içerisine katılır). Sabah akşam birer bardak tansiyon, şeker ve basur hastalıklarına karşı içilir (Hüseyin GÜNDOĞDU, Cuma ALÇİÇEK), B- Meyveleri yaşken veya kuruduktan sonra toplanıp kaynatılır ve günde 1-2 bardak ishale karşı veya idrar söktürücü olarak kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ)

Literatür kullanımı: Meyve idrar söktürücü, taş ve kum düşürücü olarak kullanılır (Sayar vd. 1995). Meyveleri kabız yapıcı ve idrar söktürücü olarak dahilen kullanılır. Ayrıca meyveleri nazar ve süs için kullanılır. Dikenlerinin sert ve kancalı özelliğinden dolayı çit yapımında kullanılır (Duran, 1998). Meyve, dahilen kabız giderici, idrar arttırıcı, taş düşürücü ve göz hastalıklarında kullanılır. Taze yaprakları çıban açıcı olarak yaranın üzerine sarılır (Baytop, 1999; Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). İdrar arttırıcı, taş düşürücü olarak kullanılır (Ayanoglu vd.1999). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Meyvelerin dekoksasyonu idrar arttırıcı olarak kullanılır. Bitki avlu yapımında kullanılır. Meyve nazara karşı çocukların elbiselerine takılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon sabahları aç karnına dahilen idrar yolu iltihaplarında ve böbrek taşlarını dökmek için kullanılır (Koçyiğit, 2005).Kalp, eklem romatizması ve böbrek taşı için meyve kaynatılarak suyu içilir (Elçi ve Erik 2006). Meyveleri dahilen kabız, idrar arttırıcı ve göğüs hastalıklarında ve taş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Genellikle dekoksasyon veya infüzyon (% 5) halinde kullanılır. Taze yaprakları, çıban açıcı olarak çıbanların üzerine sarılmaktadır (Çakılcıoğlu vd.2007). Gövde dalları tarla çiti yapımında kullanılır. Meyve baş ağrısına karşı kullanılır (Akgül 2008). Kökü çıkarıldıktan sonra kaynatılarak suyu hayvana bir çay bardağı içirilirse hayvanda öksürüğü keser (Güldaş 2009). Çiçek ve dalları nazara karşı kullanılmaktadır. Dallarını ve çiçekleri kapılara evlerin girişine asılmaktadır. İnce dalları kesilip cepte taşınmakta ya da bir ucu delinerek kıyafetlere çatal iğne ile takılmaktadır. Kökü ve meyveleri kaynatılıp şeker hastaları tarafından içilmektedir. Meyveleri suda kaynatılıp elde edilen sıvı astım hastalığı ve basur tedavisi için içilmektedir (Metin, 2009). Meyveleri ateş düşürücü olarak kullanılır (Yapıcı vd.2009). Meyveleri kabız yapıcı ve idrar söktürücü olarak dahilen kullanılır. Ayrıca meyveleri nazar ve süs için kullanılır. Dikenlerinin sert ve kancalı özelliğinden dolayı çit yapımında da tercih edilmektedir (Doğan ve Bağcı 2011). Çayı yapılarak tüketilmektedir (Tetik 2011). Bitkinin dal kısmının yakılması sonucu bir yağ maddesi elde edilir. Bu madde mantar görülen bölgeye sürülür. Bitkinin yeşil yapraklı hali hayvan yemi olarak kullanılır (Kaval 2011). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Çiçek kurullarından hazırlanan dekoksasyon dahilenböbrek kumunu ve taşını düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden (dövüldükten sonra) hazırlanan dekoksasyon dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. (Doğan 2014)Meyvesi hayvan yemi olarak kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Meyvesi dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Hayvan yemi, Çit, Yakacak ve

Tedavi amaçlı kullanılır. Meyvesi ve yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. Kökü böbrek taşlarını düşürmede etkilidir. Çit olarak kullanılır. Kuruyunca yakacak olarak kullanılır (Furkan 2016) Olgun meyvesi kurutulup çay gibi demlenip (infüzyon) içilir. İdrar yolları (Böbrek) rahatsızlığına faydalıdır (Olgun 2019).

39. ROSACEAE

123. *Amygdalus arabica* Olivier

Bitkinin yöresel adı: Bihif

Literatürdeki diğer adları: Arap Bademi, Tatlı payam, badem

Lokalitesi: Sinek köyü, Kuzeybatısı, Çermik Çüngüş yolu Yol kenarı, Çayrlık, 910 m, 38°10'32.5"N 39°25'37.1"E, İÇ 113, 29.04.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve, Tohum

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Bitkinin genç taze meyveleri (çağla) çiğ olarak yenildiği gibi kuruyan meyvanın tohumu (badem içi) çerez olarak da tüketilir (Gülfer ÇELİK, Erdil GÜLELİ)

Literatür kullanımı: Tazeyken meyveleri, kurusunun da badem dediğimiz çekirdekleri yenir. Çiçeği hayvanların sevdiği yemlerdendir (Balos 2007)

124. *Amygdalus communis* L.

Bitkinin yöresel adı: Bihif, Çekele, Çağla

Literatürdeki diğer adları: Badem, Bayi, Payam, Acı badem, Çağla, Badem yağı, Vom

Lokalitesi: Çermik merkezi, yol kenarı, bahçe içleri ve kenarları, 687m, 38°08'28.6"N 39°28'35.3"E, İÇ137, 23.06.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IIA I

Kullanım şekli: Kurutulmuş acı badem tohumları şeker hastalığına karşı kullanılır. Tatlı bademin genç meyvaları(çağla) ve tohumu (badem içi) kuruduktan sonra yenilir (Senem ÇİÇEK, Ayşe ÇİÇEK)

Literatürdeki kullanımı: Badem ağacının yaprakları yün boyamada kullanılır (Eyüpoğlu vd. 1983). Meyvesi taze ve kuru olarak yenir. Esansı kasılmaları giderici, aromatzandır (Yıldırımli 1991). Meyveleri gıda amaçlı kullanılır (Ertuğ 1998; Ertuğ 2000; Behçet ve Arık 2013; Ertuğ 2004b; Balos 2007; Saday 2009; Cansaran ve Kaya 2010). Badem yağı dâhilen müşhil, haricen yumuşatıcı ve yara iyi edici olarak kullanılır. Haricen yara ve yarıklara sürülür (Baytop 1999). Meyveleri yenir, pestil yapımında ve şeker yapımında kullanılır (Dönmez 2000). Taze meyve kabuğu boğaz ağrılarına iyi gelir. Tohumlarından elde edilen yağ yumuşatıcı, kurt düşürücü, müşhil, yara iyi edici olarak kullanılır. Meyveleri taze ve kuru olarak yenir (Türkoğlu 2000; Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007). Meyve ve tohumları yenir. Tohumlarından badem yağı elde edilir (Duran vd. 2001). Acı badem içi kavrulur, dövülür ve yaralara ekilir. Pişiklere de iyi gelir. Çok yakar ama yarayı çok çabuk iyileştirir (Ertuğ 2002). Meyvesi yenir. Ayrıca tedavi amaçlı kullanılır (Ertuğ vd. 2003). Yaprakları boya yapımında kullanılır. Kurutulmuş yapraklar suyun içinde bekletilir, daha sonra yünle birlikte kaynatılarak sarı bir renk elde edilir (Özgökçe ve Yılmaz 2003). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var. Badem ağacının akması sıcak suda eritilip içilince böbrek taşını düşürür. Yemeklerden önce 1-2 tane acı badem yenirse şekeri düşürür (Ertuğ vd. 2004). Acı badem yağı öksürük ve ses kısıklığına çok iyi gelmektedir. Baş ağrısı, siyatik, böbrek kumu dökmede, soğuktan meydana gelen çatlaklara, yaralara, kulak mayasılına iyi gelmektedir (Malyer vd. 2004). Meyveleri tuzlanarak yenir. Tohumları yenilir. Düzgün dallarından baston yapılır. Düzgün ve ince dallarından örme aleti yapılır (Gencay 2007). Tohumları doğrudan yenir. Tohumları dövülüp çeşitli tatlıların yapılmasında kullanılır. Meyve kabukları tutuşturucu olarak kullanılır. Tohumları külde yakıldıktan sonra kaş ve göze sürme çekmede yararlanır (Bulut 2008). Tohumları, şeker hastalığı tedavisinde ve böbrek rahatsızlıklarında kullanılır (Yapıcı vd. 2008). Meyve diabet tedavisinde kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008). Arılar bal yapımı için bitkinin polen ve nektarından faydalanır (Karaca 2008). Meyvesi kuruyemiş olarak yenir. Şeker hastalığında kullanılır. Acı badem ezmesi ekmeğe sürülüp yenir. Öksürüğü keser. Balgam söker. Badem yağı kabızlığı önler. Cilde sürüldüğünde lekeleri ve çatlakları önler. Saça sürüldüğünde saçı gürleştirir (Deniz 2008). Tohumlarından elde edilen yağ, uzatıp gürleştiresin diye kas ve kirpiklere sürülmektedir. Badem yağı kulak çınlomasında kulağa 2-3 damla damlatılmaktadır. Acı bademin kan şekerini düşürmesi için taze iken meyvesi çiğ veya

çekirdeği kurutulup yenmektedir. Meyvesi taze iken çiğ yenmekte çekirdeği ise kurutulup çerez olarak yendiği gibi tatlılara da katılmaktadır (Metin 2009)

Taze genç meyveleri (çağla halinde) hamile kadınlar yediğinde sütünü artırır ve bebeklerin gelişimine yardımcı olur. Tohumları besin olarak yenilir. Acı badem tohumu aç karınla yenilirse vücuttaki şeker miktarını ayarlar (Olgun 2019).

125. *Cerasus mahaleb*(L.) Mill. var.*mahaleb*

Bitkinin yöresel adı: Tey

Literatürdeki diğer adları: Melem ağacı, Mahlep, İdris ağacı, Yabani kiraz, Endülüs, Delice kiraz, Cinav, Kınır

Lokalitesi: Karakaya köyü, Gölbaşı mezrası köy içi, 683m, 38°03'43.7"N 39°16'30.0"E, İÇ 140, 04.05.2019

Toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Olgunlaşmış meyveleri taze iken veya kurutulularak yenilir (İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Yetişmiş meyveleri yenir (Gümüş, 1994). Olgunlaşmamış meyvesi kuru öksürüğü giderir. Ayrıca tohumu kuvvet verici, balgam söktürücü, idraryolları iltihabı, idrar arttırıcı ve nefes darlığına karşı kullanılır. Çayı yapılır. Kurumuş tohumları toz edilerek balla karıştırılır (Türkoğlu vd. 2006; Çakırcıoğlu vd.2007). Tohumlarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı cinsel gücü arttırıcı, solunum yolurahatsızlıklarında rahatlatıcı, idrar arttırıcı ve seker hastalığına karşı kullanılır (Öztürk ve Dinç, 2005). Yapraklar kaynatılarak çayı yapılır kavanoza konur ve her sabah bir çaybardağı içilir. Meyvesi çiğ olarak yenir (Akgül, 2008). Tohumlar ezilerek karın ağrısırahatsızlıklarında yenir (Tuzlacı vd. 2010). Mahlep meyvelerinin tohumları halkarasında toz haline getirilerek pasta ve çöreklerde kullanılır. Meyve tıbbi amaçlıkullanılır (Cansaran ve Kaya, 2010). Bir zamanlar bitkinin dalları baston veya pipo yapımında kullanılırmıs. Ancak günümüzde bu kullanım utulmuştur (Kaval 2011).

126. *Cerasus microcarpa* (C. A. Mey.)Boiss. subsp. *microcarpa*

Bitkinin yöresel adı: Borınc, Kiraz

Literatürdeki diğer adları: Yabani Kiraz, Çoban Çırası, Yaban Kirazı, Zerdali, İşney mılçiko

Lokalitesi: Aşağışeyhler köyü kuzey doğusu, dereye yakın tarla kenarları,693 m,38°11'36.8"N 39°29'52.6"E, İÇ 62, 23.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs- Temmuz

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: A-Meyvesi çiğ olarak yenilir. Ayrıca kurutulmuş meyvelerin kompostosu yapılarak vücudu dinç tutmak için kullanılır (Süleyman ARSLANCA). B- Meyvesi kabızlık durumlarında ishali sağladığı için yenilir (Hacı GÖK).

Literatür kullanımı: Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Gövde kabuklarından hazırlanan dekoksasyon dahilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen öksürüğe karşı kullanılır. Meyveleri doğrudan yenilerek şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla) kullanılır. Meyveleri doğrudan yenilerek prostat hastalıkları tedavisinde kullanılır. (Doğan 2014) (*Satyrium abdominalis* türü kelebekler bu bitki ile beslenir (<http://www.trakel.org>). Meyve olarak tüketilir (Furkan2016).

127. *Crataegus aronia* (L.)Boiss. ex DC.

Bitkinin yöresel adı: Sizer, sez

Literatürdeki diğer adları: Za'rur, dağ elması, Sarı alıç

Lokalitesi: Yayıklı Köyü, Yayıklı ilkokulu yanı, Ormanlık alan ,763 m, 38°04'28.3"N 39°20'11.0"E, İÇ 56,07.08.2018

Toplanma dönemleri: Temmuz-Eylül

Kullanılan kısım: Taze sürgünler, yaprak, meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: Taze yaprak ve sürgünleri koparılıp hem taze iken hemde kurutulduktan sonra kaynamış suda bitki çayları gibi demlemeye bırakılarak böbrek hastalıkları için günde 3 bardak suyu içilir (Remziye YILDIZ).Olgunlaşmış meyveleri yenilir (Kadri KARA).

Literatür kullanımı: Olgun meyveleri toplanarak yenir. Toplanan bu meyveler pazarlarda da satılır. Odunu yakacak olarak kullanılır (Balos 2007). Gövde kabuğu ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog eklem ağrıları ve romatizmal hastalıklar için tüketilmektedir. Çiçeklerinden, infüzyon şeklinde hazırlanan drog kalp yetmezliği, stres için ve uykusuzluk için tüketilmektedir (Tetik 2011)

128. *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna*

Bitkinin yöresel adı: Sez, Sizer

Literatürdeki diğer adları:Kırmızı Alıç, Guviç, Alıç, Beyaz Diken, Ekşi Muşmula, Keçi Alıcı, Kocakarı Hurması, Kız Elması, Yemişen, Alıç çiçeği, Güjok

Lokalitesi: Karakaya köyü güneybatısı, ormanlık alan,659m,38°03'27.0"N 39°17'20.7"E, İÇ 74, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IIA I

Kullanım şekli: Meyvesi olgunlaşınca sonbaharda toplanıp hem taze meyvesi yenilir hem de kurutulup kompostosu yapılarak soğuk algınlığı ve halsizlik durumlarında içilir (Kerim BOYNUKARA, Kadri KARA).

Literatür kullanımı: Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Damar sertliğine karşı, idrar artırıcı olarak, yatıştırıcı olarak, ishale ve kireçlenmeye karşı kullanılır (Akan vd.2005). Baş ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd.2006). Çiçeklerinden çay yapılır. Sinir sistemini yatıştırıcı, tansiyon düşürücü, kalp atışlarının hızını yavaşlatıcı, idrar söktürücü olarak kullanılır. Ayrıca çiçekleri dövülerek toz haline getirilir. 1 kg dut pekmezi içine bir çorba kaşığı bu tozdan katılır. Bir kaşık da toz halinde ısırgan yaprağı konur. Hazırlanan bu karışım bronşit ve nefes darlığı tedavisinde kullanılır (Çakılcıoğlu vd.2007). Astım tedavisinde, öksürük kesici olarak, yılan ısırıklarına karşı kullanılır (Kültür 2007). Meyvesi yenilir (Deniz vd.2010). Çiçekleri ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog kalp için tüketilmektedir (Tetik 2011). Bitkinin meyve kısmının marmelatı yapılır. Bitkinin meyve kısmı kaynatılmış suya katılarak 3-5 dakika demlenir çay şeklinde tüketilir. Soğuk algınlığı tedavisinde kullanıldığı ifade edilmiştir (Arı 2014). Şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Doğan 2014). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Gaziantep'te alıç çiçek ve

meyvelerinden infüzyon ya da dekoksasyon yoluyla elde edilen çay kalp kaslarını kuvvetlendirici, ritim düzenleyici ve kan akışını düzenleyici olarak faydalanılmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Çiçekleri ve genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dahilen bronşit tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dahilen kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden hazırlanan infüzyon, dahilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon, dahilen kalp hastalıkları tedavisinde kullanılır. Yapraklı sürgünlerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen tansiyon düşürücü olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen mide ülseri tedavisinde kullanılır. Yapraklı ve çiçekli genç sürgünlerinden çay yapılır. Gövde kabuklarından çay yapılır. İnce ve düzgün dalları, yün çırpma sopası olarak kullanılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Şenkardeş 2014). Kalbi kuvvetlendirir ve damar sertliğine karşı koruyucu yüksek tansiyonu düşürücü, mideyi kuvvetlendirici olduğu söylenir. Yörede bir avuç dolusu alıç ezilerek lapa haline getirilerek şiş yerin üzerine sarılır.(Bakır Sade 2014) Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) ve tansiyona karşı (tansiyon düşürücü olarak) kullanılır Meyveleri doğrudan yenerek kabızlığa karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen bağırsak kurtlarına karşı kullanılır (Doğan 2014). Meyvesi taze olarak yenilir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Çiçeği dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Meyve olarak tüketilir. Tansiyon düşürücü, kalp ve damar hastalıklarını tedavi edici özelliği vardır. İshali geçirmek için çiçek ve yapraklarının suyu demlenerek içilir (Furkan2016). Yaprakları ve çiçekleri birlikte kurutulur. Çay gibi demlenip içilir. Kalp hastalıklarına iyi gelir. Yaprakları kurutulup çay gibi demlenip içilir. Mide rahatsızlıklarına iyi gelir. Olgun meyveleri yenilir. (Olgun 2019)

129. *Crataegus sinaica* Boiss.

Bitkinin yöresel adı: Sez

Literatürdeki diğer adları: Çöl Alıcı

Lokalitesi: Karakaya köyü güneybatısı, ormanlık alan, 662m, 38°03'27.0"N

39°17'20.7"E, İÇ 84, 19.10.2017

Toplanma dönemleri: Ekim-Kasım

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Olgunlaşan meyvesi çiğ olarak yenilir (Fatih YILDIZ, İbrahim BAYRAM).

Literatür kullanımı: Etnobotanik açıdan literatör kullanımına rastlanmamıştır.

130. *Cydonia oblonga* Mill.

Bitkinin yöresel adı: Heyva

Literatürdeki diğer adları: Maru, Ayva

Lokalitesi: Çermik Merkezi, bahçe içleri, 689m, 38°08'01.3"N 39°27'33.5"E, İÇ 34, 08.10.2018

Toplanma dönemleri: Ekim-Kasım

Kullanılan kısım: Çiçek ve yapraklar

Kullanım amacı: Tedavi, Gıda

Kullanım kodu: IBI,IB IV,IIBI

Kullanım şekli: Yaprakları kuru veya yaş olarak kaynatıldıktan sonra suyu mideyi rahatlatmak için içilir. Çekirdekleri Meyvenin içinden çıkartıldıktan sonra en az bir gece suda bekletilir (8-10 çekirdek yarım çay bardağı suya konulur). Krem kıvamını alan sıvı el ve ayak çatlaklarında kullanılır, elleri yumuşatır (Ayşe ÇÇEK).

Literatür kullanımı: Yaprak ve çiçekleri yaş ya da kuru olarak 5 dak. kaynatılır (ıhlamur da eklenebilir), göğüs yumuşatıcıdır. Yaprakları mide ağrısında kaynatılıp içilir. Meyva çekirdekleri nezlede kaynatılıp içilir (Ertuğ 2002). Nefes darlığı, bronşit, öksürük kesme, verem ve kanın temizlenmesinde kullanılır. Nefes darlığında ayvanın yaprağı, bronşit için ayvanın çiçeği, diğerleri içinde ayvanın kendisi haşlanır. Elde edilen sıvı çay gibi içilir (Savran vd.2002). Bağırsak rahatsızlıkları tedavisinde, eldeki yara ve çatlakların tedavisinde kullanılır (Sadıkoğlu 2003).Yaprak ve tohumları karın ağrılarına, öksürük (Avcı 2004). Hemoroide karşı kullanılır (Şimşek vd 2004). Meyvalarının yenmesi soğuk algınlığı, grip vb. enfeksiyonlara karşı gelir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Astım tedavisinde, böbrek taşı düşürmek için, bronşiyal yatıştırıcı olarak, grip tedavisinde, idrar artırıcı olarak, ishale karşı, kullanılır (Kültür 2007). Yapraklarından bir

miktar alınarak suda kaynatır, boğaz ağrısına karşı kullanılır, ağrı geçene kadar kullanılır (Akgül 2008). ilaç olarak yararlanır (Satıl vd.2008). Verem tedavisinde kullanılır (Savran vd.2009). Taze veya kurutulmuş yaprakları ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog tüketilmektedir. Öksürük için ve nefes darlığı için ve yüksek ateş için tüketilmektedir (Tetik 2011). Meyvesi çiğ olarak veya pişirilerek yenir. Ayrıca meyvelerinden komposta yapılır. Hamile bayanlar çocukları güzel olsun diye yerler içindeki çekirdeği boğaz ağrısının tedavisi için yenilmektedir. Suda bekletilen çekirdeği emzikli kadınlar tarafından göğüs uçları yara olmasın diye sürülmektedir. Suda bir gün bekletilen çekirdeği cildi temizlemek için kullanılmaktadır (Tekin 2011). Yaprakları kaynamış suya atılıp çay gibi demlenerek soğuk algınlığını ve öksürüğü geçirmesi için içilmektedir. Meyve olarak tüketilir. Meyveleri çiğ tüketildiği gibi reçel yapımında da kullanılmaktadır (Alpaslan 2012). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd.2013). Gaziantep'te ayva yapraklarından infüzyon yoluyla elde edilen çay soğuk algınlığı ve öksürüğe karşı kullanılmaktadır (ğahin Yiğit 2014). Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen bronşit tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon, dahilen öksürük kesici olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon yada dekoksasyon, dahilen göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen sindirimi kolaylaştırıcı olarak kullanılır. İnce ve düzgün dalları, yün çırpma sopası olarak kullanılır (Şenkardeş 2014). Yaprığı infüzyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015). Gıda, Tedavi ve Doğal oda kokusu olarak kullanılır. Meyve olarak tüketilir. Reçeli yapılıdır. İshali geçirmek için kullanılır. Hamile kadınlar bebekleri gamzeli ve güzel olsun diye hamileyken yerler. Güzel koku vermesi için evin çeşitli yerlerine konulur (Furkan 2016).Çiçek ve yapraklar kaynatılarak astım ve bronşit hastalıklarının tedavisi için günde bir bardak suyu içilir (Nadiroğlu 2017).

131. *Malus sylvestris* (L.) Mill.

Bitkinin yöresel adı: Seva çoli

Literatürdeki diğer adları: Yabani elma, Sev, Acuk, Elma

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Dağlık alan, 1180m,38°10'15.2"N 39°18'25.0"E, İÇ 123, 21.08.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IIA I

Kullanım şekli: A- Elma kabuğu (Özellikle kırmızı kabuklu olanlar) suda kaynatılıp Bal ile karıştırılıp içildiğinde balgam söktürücü ve öksürük kesici olarak kullanılır (Ayşe ÇİÇEK). B- Meyvesi olgunlaşınca yenilir, kurutulup kompostosu yapılarak tüketilir (Cemile ARSLAN).

Literatür kullanımı: Meyveleri yenir (Özçelik, 1991; Gümüş, 1994; Ertuğ, 2000, Duran vd. 2001; Mart, 2006; Cansaran ve Kaya, 2010). Yatıştırıcı, uyku verici, baş ağrılarını gidericidir. Kireçlenmeye de iyi gelir (Yıldırım, 1991). Meyvesi haşlanarak ezilir ve sıcak olarak beze sarılarak boğaz ağrılarına tatbik edilir (Vural vd. 1997). Yapraklar ve kuru elmalar kahverenginde boya elde etmek için kullanılır (Ertuğ, 1999). Kökler yatıştırıcı, uyku verici, baş ağrılarını giderici olarak kullanılmaktadır. Meyveleri dövülerek elde edilen lapa incinmiş ve şişmiş yerlere sarılır. Kireçlenmeye de iyi gelir. Meyvelerinden elde edilen sirke, kolesterol düşürücü ve damarların içindeki yağlanmayı giderici olarak meyve suyu, çay ve çorbalara katılarak kullanılmaktadır (Türkoğlu, 2000). Meyve bronşit ve soğuk algınlığı tedavilerinde kullanılır (Sezik vd. 2001). 146 Sonbahara doğru meyveleri olgunlaşınca yenir veya kurutulup kışın kompostosu yapılır (Arık, 2003; Gencay, 2007). Meyveleri olgunlaşmadan tuzlanarak zevk için yenir. Olgun meyveleri hazmı kolaylaştırır (Bulut, 2006). Meyvası yenir. Aynı zamanda meyve ufalanıp kurutulduktan sonra komposto yapılır (Kaval 2011).

132. *Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *ursina*(Kotsch) Browicz

Bitkinin yöresel adı: Aluce

Literatürdeki diğer adları: Domuz eriği, Güven, Erik, Yunus eriği, Dağ Eriği, Yaban Eriği, Mamoğ, Hurtışık.

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzey Batısı, Tarla kenarları, 911m,38°11'11.3"N 39°23'13.3"E, İÇ 43,19.08.2107

Toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tedavi, Gıda

Kullanım kodu: IIAI, IAI

Kullanım şekli: Soğuk algınlığı tedavisinde, mide ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı meyvesi kurutulmuş kış aylarında komposto ve hoşabı yapılarak içilir. Ayrıca meyva kurusu komposto olarak yörede bolca tüketilir (Havva KILIÇ, Cuma ALÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Grip, soğuk algınlığı, astım tedavisinde, nefrit tedavisinde, şeker hastalığı tedavisinde kaynatılarak suyu içilir. (Kültür 2007). Meyvesi yenir ve ekşisi yapılır. Şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır. Bunun için yaş meyveden günde 5–10 adet yenir (Gültaş 2009). Meyveleri çiğ olarak tüketilmektedir. Grip ve soğuk algınlığı için infüzyon şeklinde hazırlanan drog tüketilmektedir (Tetik 2011). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürmek amacıyla- kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen soğuk algınlığı ve grip tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen mide bulantısını gidermek amacıyla kullanılır. Meyveleri yenir. Taze meyvelerinden komposto, kurutulmuş meyvelerinden hoşaf yapılır. (Doğan 2014) Bitkinin meyve kısmı doğrudan yenerek tüketilir. Bitkinin meyvesi tüketilerek vitaminsizlik ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile kullanılır (Arı 2014). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Suyu çıkarılır içilir. Anne sütü artırıcı, kanı temizleyici, ishal kesici, toksin atıcıdır ve kanlı basur için faydalıdır. Şeker hastalığına iyi gelir, şekeri düşürür (Karakurt 2014). Meyvelerinden komposto yapılır (Şenkardeş 2014). Meyveleri çiğ olarak ve kompostosu yapılarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Meyvesi dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Göğüs hastalıkları ve gripte meyvesi çiğ olarak yenir. Yüksek ateş durumunda meyvesi kaynatılarak suyu içilir. Meyvesi yenir (Nadiroğlu 2017).

133. *Pyrus elaeagnifolia* Pallas.

Bitkinin yöresel adı: Hermi

Literatürdeki diğer adları: kurmut, yabani armut, Ahlat, Aklap, Alfat, Argun, Banda, Banta, Çakal armudu, Çötür, Çövür, Dıgdığı, Dızdığı, Halfat, Haliç, Kerte, Kertme, Kialmas, Kokoz, Panta, Üngülüz

Lokalitesi: Kuyu Köyü Kuzey batısı, Dağlık alan, 1169m,38°10'15.2"N 39°18'25.0"E, İÇ 124, 21.08.2017

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Olgunlaşmış meyvesi yenilir. Meyvesi kurutularak kompostosu yapılır (Merala ŞİMŞEK).

Literatürdeki kullanımı: Meyvesi kurutulup kışın komposto yapılır. Gövdesi yakacak olarak kullanılır (Yeşil 2007). Olgun meyvesi yenir, ham meyvelerinden de turşusu yapılır. Olgun meyve, yaprak ve taze (yeşil) dalları ezilip lapa haline getirilir, iyileşmeyen yaralar için pansuman olarak kullanılır (Sargın 2013). Meyveleri yenir. Kurutulmuş çiçekleri çay olarak demlenir ve kalp rahatsızlıkları ve bronşit için içilir. İshal kesici, zehirli hayvan sokmaları için filizleri dövülüp konur (Nacakçı 2015(3)).

134. *Pyrus syriaca* Boiss. var. *syriaca*

Bitkinin yöresel adı: Hozık, Hermi

Literatürdeki diğer adları: Dağ Armudu, Yabani Armut, Çakal Armudu, şekuke, şekoke, şikoke, Gırsık

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü kuzeybatısı, Ormanlık alan, 898m, 38°10'57.7"N 39°23'40.3"E, İÇ 41, 19.08.2017

Toplanma dönemleri: Ağustos-Eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: Olgunlaşmış meyveler toplanır hem taze iken yenilir hemde kurutulup kış aylarında kompostosu yapılır (Fatih YIDİZ).

Literatür kullanımı: Meyvelerinin yenmesi ishali keser (Özçelik ve Balabanlı 2005). Meyveler infüzyon halinde balgam söktürücü ve mide ağrısı için yenir (Tuzlacı ve Doğan, 2010) . Olunlaşan meyve yenmektedir. Aynı zamanda ufalanıp kurutulduktan sonra kompostosu yapılır. Kuruyan bitki kışın yakacak olarak kullanılır (Kaval 2011). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Meyvesi turşu ve sirke yapımında kullanılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Meyvesi taze olarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Meyve olarak tüketilir. İshale iyi gelir (Furkan 2016).

135. *Rosa canina* L.

Bitkinin yöresel adı: Kuşburnu, Şilan

Literatürdeki diğer adları: Yabani gül, Kuşburnu,şillan, Purç, Gülburnu,İt gülü, İtburnu, Köpek gülü, Şilanik, Deli gül, Öküz gülü, Şeytan gülü, Yaban gülü, Gülbüzük, Kuşgülü, Şilan

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzeybatısı, Tarla kenarları, 919m,38°11'23.8"N 39°22'52.4"E, İÇ 50, 07.08.2019

Toplanma dönemleri: Eylül, Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IIA I

Kullanım şekli: Olgunlaşmış meyveleri toplanıp kurutulur.Çekirdekleri çıkartılıp demlenerek suyu; soğuk algnlığına, gribal hastalıklara, böbrek iltihaplanmalarına, romatizma hastalıklarına, kalp hastalıklarına, nefes darlığına, tansiyona, hazımsızlık ve bronşite karşı kullanılır (Hakkı YILDIZDAĞ)

Literatürdeki kullanımı: Meyvelerinden idrar arttırıcı olarak faydalanılır ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır (Özçelik 1987). Trakya bölgesinde peyzaj planlanmasında biti kullanılır (Korkut 1993). Yaprakları kabızlığa ve sıtmaya karşı kullanılmaktadır. Kök ve meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen hülasa şeker hastalığının tedavisinde ve kuvvet verici olarak içilmektedir. Tohumları haricindeki meyve kısımları kaynatılarak öksürüğe karşı içilmektedir. Meyve ve çiçeklerinin reçeli yapılmaktadır (Özçelik vd 1990). Meyveleri C vitamini bakımından zengin olup astrenjan (anti septik) olarak kullanılır (Yıldırım 1991). Meyvelerin infüzyonu kabız, kuvvet verici, şeker hastalığına karşı kullanılmaktadır (Baytop 1994a). Meyveleri ve köklerinin kabukları hemoroide karşı, çocuklarda baş ağrısı ve mide ağrısına karşı kullanılır (Tabata vd 1994). Kök dekoksasyonu böbrek taşlarını düşürmede kadınların kısırlığında, meyvelerin suyu kanser için, kalp ve sedef hastalığı için, meyveler yenerek bronşitte, barsak gazı için, göğüs ağrısı için, hipertansiyon için ve soğuk algnlığı için kullanılır (Erol 1995). Romatizma ve siyatikte kökü kaynatılarak içilir (Santur 1995). Hemoroid ve bronşitte, böbrek rahatsızlıklarına karşı kullanılır (Honda 1996). Köklerinden hazırlanan dekoksasyon bol miktarda içilerek taş düşürücü olarak kullanılır (Saçlı 1996). Meyvelerin infüzyonu midevi olarak içilir. Meyveleri yenir ve çay olarak içilir (Vural vd 1997). Meyveleri, kökleri, çiçekleri ve yaprakları hemoroid, baş ağrısı, bronşit, yüksek ateşe karşı kullanılır. Meyveleri yiyecek olarak kullanılır. Meyvelerinden çay yapılır. Çayı soğuk algnlığına karşı içilir (Sezik vd 1997). Meyveleri yenir (Ertuğ 1998). Meyveleri

kaynatılıp çay olarak içilir. Grip, nezle gibi rahatsızlıklara kullanılır. Nadiren meyvelerinden reçel yapılır (Duran 1998). Kabız ve kuvvet verici etkilere sahiptir. Halk arasında şeker hastalığına karşı da kullanılmaktadır (Baytop 1999). Meyveleri barsak bozukluklarında kaynatılıp içilir. Meyvelerin infüzyonu şeker hastalığında içilir (Koçak 1999). Meyveleri hayvan yemi, yiyecek ve ilaç olarak kullanılır (Ertuğ 2000). Marmelatı yapılarak yenir. Çayı yapılıp içilir (Bağcı 2000). Meyveleri soğuk algınlığına karşı kullanılır. Meyvelerinden çay ve marmelat yapılır (Duran vd 2001). Meyveler dekoksasyon halinde çayı yapılıp boğaz ağrısı ve hemoroid tedavisinde kullanılır. Kökler Tilia ile dekoksasyon halinde boğaz ağrısı ve böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır (Saçlı ve Akalın 2001). Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen sistit tedavisinde kullanılır (Tuzlacı 2002a). Güneşte kurutulan hipantiyumlardan infüzyon hazırlanır (Keskin ve Alpınar 2002) Meyveleri taze veya marmelatı yapılarak tüketilir. Meyve dekoksasyonu grip, öksürük, diyabet, böbrek iltihaplanmaları, romatizma, kalp hastalıkları, nefes darlığı, soğuk algınlığı, tansiyon, alerji, basur, öksürük, astım, hazımsızlık ve bronşit gibi rahatsızlıklar için kullanılır (Şimşek vd 2002). Basur hastalığının tedavisinde, bronşit, öksürük gibi soğuk algınlığında ve midenin yumuşatılmasında, tansiyon düzenlemede ve idrar yolları rahatsızlığında kullanılır. Bunun için bitkinin çayı yapılıp içilir. Kökünün kabuğu kurutulup öğütüldükten sonra kaynatılır ve hemoroide karşı içilir (Arık 2003). Kökünün kabuğu kurutulup öğütüldükten sonra kaynatılır ve hemoroide karşı içilir. Meyveler olgunlaştıktan sonra taze olarak yenir, reçeli yapılır. Meyveler kurutulup öğütüldükten sonra çayı yapılır. Bu çay soğuk algınlığı ve soğuk algınlığına bağlı solunum yolu hastalıklarına karşı içilir (Behçet ve Arık 2013). Meyveler kaynatılarak hemoroid, öksürük ve karın ağrısı tedavisinde kullanılır (Özgökçe ve Özçelik 2003). Gıda ve tedavi amaçlı kullanımı var. Meyveleri karın şişliğinde ve mide ağrısında kaynatılıp içilir (Ertuğ vd 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Meyve dekoksasyonu çeşitli hastalıklara karşı kullanılır (Pieroni vd 2005). Gıda soğuk algınlığı, grip vb. solunum yolu rahatsızlıkları için meyve dekoksasyon veya infüzyon halinde kullanılır. Hazımsızlık için marmelatı yapılıp yenir. Meyve dekoksasyon halinde diyabet tedavisinde kullanılır (Şimşek vd 2004). Taze ve kurutulmuş meyve reçel ve marmelat yapılır. Bronşit, boğaz ve bademcik iltihabı, dinçlik verici, soğuk algınlıklarında böbrek kumlarını dökücü, safra arttırıcı olarak kullanılır (Malyer vd 2004). Kök ve meyve dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Bitkinin olgun meyveleri taze veya kuru olarak yenilmektedir. Bitkinin olgun meyvelerinden reçel

yapılmaktadır. Bitkinin taze sürgünlerinden börek yapılmaktadır (Koyuncu 2005). Kuvvetlendirici amacıyla marmelatı yapılır. Çayı öksürük, şeker hastalığı, kalp hastalıkları, böbrektaşı iltihabi, romatizma ve nefes darlığına karşı bol miktarda içilir (Özçelik ve Balabanlı 2005). Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzildükten sonra, şeker katılarak dahilen sıtma tedavisinde kullanılır. Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzildükten sonra, şeker katılarak dahilen hemoroidlere karşı kullanılır. Olgun meyveler, kaynatılıp, tülbentten süzildükten sonra, şeker katılarak dahilen sarılık tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen bronşit tedavisinde kullanılır. Olgun meyvelerinden hazırlanan dekoksasyonu dahilen ishale karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen kalın bağırsak kanamasına karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen kabızlığa karşı kullanılır. Köklerinden hazırlanan infüzyon böbrek taşlarını düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan koyu kıvamlı dekoksasyon dahilen ülser tedavisinde kullanılır. Köklerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen, kadınlardaki kısırlığın tedavisinde 1-2 ay boyunca kullanılır. Meyvelerinin suyu, dahilen, kanser tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan koyu kıvamlı dekoksasyon, dahilen, kalp ve sedef hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Meyveleri, doğrudan yenilerek veya meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon, dahilen, bağırsak gazının giderilmesinde kullanılır. Meyveleri doğrudan yenilerek tansiyon düşürücü ve göğüs ağrısının giderilmesinde kullanılır (Tuzlacı 2006). Kanser tedavisi, zatüre ve bronşit hastalıklarında dalın etrafından yeşilken koparılır, kahve değirmeninde çekilir, balla karıştırılarak yenir. Şeker hastalığında kök kaynatılır suyu içilir (Elçi ve Erik 2006). Kurutulmuş meyvelerinin kış aylarında soğuk algınlığına karşı çayının hazırlandığı ifade edilmiştir. Dioskorides, *Materia Medica* adlı yapıtında, kurutulmuş meyvelerinin barsak boşaltımını durdurduğunu ifade etmiştir (Kıran 2006). Meyveleri ve çiçekleri bünyeyi kuvvetlendirmek amacıyla marmelatı yapıp, yenilir. Çayı öksürük, şeker hastalığı, kalp hastalıkları, böbrektaşı iltihabı, romatizma ve nefes darlığına karşı bol miktarda içilir. Çayı mide rahatsızlıklarına, kemik erimesine kullanılır. Çayı kemik erimesine ve nezleye iyi gelir. C vitamini kaynağıdır (Bulut, 2006). Bu bitkinin meyveleri çay yapılarak kullanılıyor (Mart 2006). Meyve dekoksasyon halinde soğuk algınlığında kullanılır (Koçyiğit ve Özhatay 2006). Meyve dekoksasyon halinde soğuk algınlığı, daire, hemoroid

ve karın ağrıları tedavisinde kullanılır (Ezer ve Arısan 2006). Mide ağrısı, öksürük, kaşıntı ve boğaz ağrıları için kullanılır. Bitkinin meyveleri kaynatılarak suyu içilir. Tadını verebilmesi ve renk oluşabilmesi için fazla kaynatılmalıdır. Böbrek taşı düşürücü olarak kullanılır. Bitkinin kökü temizlenip kaynatılır. Oluşan sudan içilir. Meyvelerin kaynatılıp suyunun içilmesi de böbrek taşı düşürücü etkiye sahiptir (Onar 2006). Meyveleri kurutulduktan sonra suda kaynatılıp soğuk algınlıklarına karşı suyu içilir. Çiçek yaprakları bir şişenin içine doldurulur, üzerine su eklenir, şişe güneşte 1 gün bekletilir. Elde edilen gül aroması soğutulduktan sonra içilir. Evlerin bahçelerinde süs bitkisi olarak yetiştirilir (Gencay 2007). Meyvelerinin infüzyonu veya dekoksyonu kadın hastalıklarına karşı sabahları içilir. Nezle, astım, bronşit ve nefes darlığına karşı kullanılır. Meyvelerinin dekoksyon ve infüzyonu kullanılır (Oral 2007). Meyvelerinden hazırlanan dekoksyon, dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyveleri doğrudan mayasıl tedavisinde yenir. Köklerinden hazırlanan dekoksyon, dahilen hayvan hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Petallerinden ve olgun meyvesinden reçel yapılır. Kök kabuğu yün boyası (açık kahverengi tonları) için kullanılır. Gövdesi süpürge olarak kullanılır (Yeşil 2007). Bitki Van ve çevresinde konut bahçelerinde kullanılır (Alp 2007). Bitkinin meyveleri suda kaynatılır boğaz ağrısı, baş ağrısı ve soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden çay ve reçel yapılır. Ayrıca diabet ve sarılık tedavisinde de kullanılır (Yıldırım vd 2008).Arılar bal yapımı için bitkiden faydalanır (Karaca 2008). Meyve dekoksyon halinde soğuk algınlığında kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman 2008).Gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanılır (Satıl vd 2008). Meyvelerinden hazırlanan dekoksyon, dahilen, soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden marmelat yapılır. Meyvelerinden çay yapılır (Bulut 2008). Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çay, soğuk algınlığında boğazı yumuşatmak için, şurup ise mide ağrılarını gidermede kullanılır (Eşen 2008). Meyvelerinin infüzyonu şeker hastalığında içilir. Meyvelerinin dekoksyonu veya infüzyonu öksürük ve soğuk algınlığında içilir. Meyvelerinin infüzyonu astım tedavisinde içilir. Meyvelerinden reçel ve marmelat yapılıp şeker hastalığında yenir. Meyveleri kaynatılıp özsuyu çıkarılır, meyveleri de ezilir ve hazırlanan bu meyve suyu grip tedavisinde içilir. Olgun meyveleri yenir ve reçeli yapılır. Petalleri baharda şifa niyetine yenilir (Kızılarıslan 2008). Meyvesinden çay yapılır. Soğuk algınlığı, grip ve nezlede kullanılır. Meyvelerinden reçel yapılır. C vitamini kaynağıdır (Deniz 2008). Tansiyon dengeleyici olarak kullanılmaktadır. Meyvenin kaynatılmasıyla hazırlanan dekoksyon günde 1-2 bardak içilmektedir (Uysal 2008). Meyve ve tohumları

soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır (Yapıcı vd 2009). Meyve suda kaynatılarak solunum yolu, rahim içi hastalıkları, iltihaplanmalar ve bronşit tedavisinde kullanılır (Sarper vd 2009). Kuşburnu meyveleri çay gibi demlenip suyu şeker hastalığı ve mide rahatsızlıklarında kullanılıyor (Saday 2009). Meyvesi suda kaynatılır elde edilen sıvı nefes darlığı tedavisi için içilmektedir. Meyveleri su içinde haşlanıp delikli den geçirildikten sonra pekmezle kaynatılıp kavanozlarda saklanmaktadır. Elde edilen bu ürün bronşit hastaları tarafından tedavi amaçlı yenmektedir. Meyveleri sap ve çekirdeklerinden ayıklandıktan sonra yıkanıp şeker ile kaynatılmaktadır. Bir gece bu şekilde bekletilip ertesi gün tekrar kaynatılıp limon ilave edilerek reçel halini aldıktan sonra tüketilmektedir (Metin 2009). Arılar meyve ve çiçekler gıda ve tıbbi amaçlı kullanılır (Cansaran ve Kaya 2010). Çiçekler infüzyon halinde damar tıkanıklığı ve baş ağrılarında, meyve ise astım ve soğuk algınlığında kullanılır (Tuzlacı vd 2010). Meyve infüzyon halinde astım ve diabette kullanılır (Tuzlacı ve Doğan 2010). Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çayı kabızlığı giderici, kuvvet verici, şeker hastalığı, idrar artırıcı, böbrek taşlarının düşürülmesinde kullanılmaktadır (Öztürk 2006). Meyvesinden çay yapılır. Soğuk algınlığı, grip ve nezlede kullanılır. Meyvelerinden reçel yapılır. C vitamini kaynağıdır (Deniz vd.2010). Meyve infüzyon halinde astım ve diabette kullanılır (Tuzlacı ve Doğan, 2010). Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen çayı şeker hastalığı gidermede, böbrek taşı ve kumunu düşürmede kullanılır. Meyveleri direk veya reçeli yapılarak da tüketilebilir (Doğan ve Bağcı 2011). Bağırsak sancısının giderilmesinde kullanılır (Güneş ve Özhatay 2011). Taze veya kurutulmuş meyveleri ile infüzyon şeklinde hazırlanan doğru tüketilmektedir. Soğuk algınlığı için ve mayasıl için tüketilmektedir. Çiçekleri ile infüzyon şeklinde hazırlanan doğru soğuk algınlığı için tüketilmektedir. Meyveleri olgunlaştıktan sonra reçel yapılmaktadır. Bitkinin dikenleri taze iken ilkbaharda hayvanların memelerinin etrafında çıkan siğillere batırılıp 24 saat bekletilip çıkarılıyor bu şekilde siğiller tedavi edilmektedir (Tetik 2011). Meyve toplanıp kurutulduktan sonra soğuk algınlığı ve öksürük tedavileri için kaynatılarak içilir. Ayrıca bitkinin petalinden reçel yapılmaktadır (Kaval 2011). Çankırı-Yapraklı Hazım Dağlı Tabiat Parkı'nın doğal süs bitkilerindedir (Dölarıslan ve Gül 2012). Meyveler taze olarak yenir. Meyvesi soğuk algınlığı, grip, bronşit için infüzyon halinde kullanılır (Polat vd.2012). Bitkinin meyve kısmının marmelatı yapılır. Bitkinin meyve kısmı kaynamış suya katarak 3-5 dakika bekletilir ve çay şeklinde tüketilir. Bitkinin meyve kısmı kurutulur, suyun içerisinde uzun süre kaynatılır, marmelata dönüştürülür. Günde bir öğün

düzenli olarak tüketildiğinde bir aylık seans sonucunda böbrek rahatsızlıklarında (üre) ve basur tedavilerinde kullanılır. Bitkinin meyve kısmı kaynatılır, ezilerek elekten geçirilir soğutularak içilir. Bağırsak tutukluğuna ve mide ülserine iyi geldiği belirtilmiştir (Arı 2014). Meyvesi yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Reçel olarak tüketilir şillan olarak ta adlandırılır. Basur hastalığının tedavisinde, bronşit, öksürük gibi soğuk algınlığında ve midenin yumuşatılmasında, tansiyon düzenlemede ve idrar yolları rahatsızlığında kullanıldığı söylenmektedir (Bakır Sade 2014). Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen hemoroitlere karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen bronşit tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen öksürük kesici olarak kullanılır. Meyvelerinden yapılan pekmez, dahilen öksürük kesici olarak kullanılır. Meyvelerinden yapılan pekmez, dahilen balgam söktürücü olarak kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen iltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksion, dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) kullanılır. Kökünden hazırlanan dekoksion, dahilen sarılık (hepatit) tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden çay yapılır. Meyvelerinden reçel yapılır. Meyvelerinden marmelat yapılır (Şenkardeş 2014). Meyvelerinden bitkisel çay yapılır (Şenkardeş ve Tuzlacı 2014). Meyvesi çay olarak içilir. Pekmezi yapılarak yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Meyve ve kökü infüzyon ve dekoksion olarak ve yenilerek astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Meyveler soğuk algınlığında suda kaynatılır ve bir süre bekletildikten sonra içilir. Soğuk algınlığı için kullanılır. Kanı temizleyici ve tansiyonu düşürücü özelliği vardır. Renklendirmek için hibisküs ile çayı demlenir ve içilir Astım, bronşit, üst solunum yolu rahatsızlıkları için kullanılır(Furkan 2016) Meyveler suda kaynatılıp hergün bir bardak içilir. Mideyi rahatlatır, iştah açıcıdır. Halsizlik ve yüksek ateşte meyveler su ile kaynatılıp içilir.Psikolojik hastalıklarda (Aşırı stres) kökleri kaynatılarak bu suyla hasta yıkanır.Öksürük, boğaz ağrısı ve böbrek ağrılarında kaynatılıp suyu içilir.Soğuk algınlığında kaynatılarak suyu içilir. Soğuk algınlığında kaynatılarak suyu içilir. Şekerle kaynatılarak reçel yapımında kullanılır veya kurutularak kompostosu yapılır. (Nadiroğlu 2017)

136. *Rubus caesius* L.

Bitkinin yöresel adı: Dırık, Böğürtlen, Tu reş

Literatürdeki diğer adları: Böğürtlen, Düdırk, Dirne, Mimirk, Tütürk, Zincer üzümü, Büküzümü

Lokalitesi: Çermik Çüngüş yolu yol kenarı, sinek çayı kenarı,672m,38°09'41.5"N 39°27'42.0"E, İÇ 59, 23.07.2019

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ağustos

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA VI, IIA I

Kullanım şekli: Taze olgun meyvesi çiğ olarak yenilir.Kurutulan meyveleri kış aylarında soğuk algınlığı ve hastalıklara karşı direnci artırmak için komposto yapılır. Meyvesinden reçel yapılır (Sebiha ALTUNBAŞ, Hasret ÖZTÜRK).

Literatürdeki kullanımı: Meyve bademcik iltihabı tedavisinde kullanılır (Tabata vd 1994). Dahilen infüzyon veya dekoksasyon halinde kabız, kuvvet verici, idrar söktürücü ve şeker hastalığına karşı kullanılır. Bademcik iltihaplarında dekoksasyonu gargara halinde kullanılmaktadır. Yara iyi edici olarak kurutulmuş yaprak ince toz haline getirilir ve bu toz yara üzerine ekilir (Baytop 1999). Meyveleri yenir (Keskin ve Alpınar 2002). Kök dekoksasyon halinde hemoroid tedavisinde kullanılır (Gürhan ve Ezer 2004). Bitkinin kökünün genel olarak damar açıcı, şişkinliğe karşı, iltihap kurutucu, mide rahatsızlıklarına karşı kullanıldığı söylenmiştir. Bitkinin kök kısmının önce kurutulduğu, bu işlemden sonra küçük parçalar halinde kıyılarak kullanıma hazırlandığı ifade edilmiştir. Son işlem olarak kurutulmuş ve kıyılmış bitki kökünün demlenerek içildiği söylenmiştir (Kıran 2006). Bitkinin tohumu böbrek taşlarını düşürmek amacıyla çiğ olarak yenir ayrıca olgun meyvesi yenmektedir (Kaval 2011).Hastalıklara karşı direnci arttırmak için meyve çiğ olarak yenir. Meyve reçel yapımında kullanılır, ekonomik önemi vardır. Meyvesi pazarda satılır. (Nadiroğlu 2017). Yaprakları kurutulup suda kaynatılır. Suyu içilirse öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalarına iyi gelir. Susuz yerde yetişen bitkinin kökü kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlığı için içilir (Olgun 2019).

137. *Rubus sanctus* Schreb.

Bitkinin yöresel adı: Tuy dırık, Böğürtlen, Tureş

Literatürdeki diğer adları:Böğürtlen, Tuy dırık, Ahududu, Tarla Böğürtleni, Bük Üzümü, Yabani Üzüm, Gür Üzüm, Gökne, Katır Dikeni, Karamu, Karantı, Kapina,

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzeybatısı, Tarla kenarları, 919m,38°11'23.8"N

39°22'52.4"E, İÇ 130, 07.08.2018

Toplanma dönemleri: Temmuz-Ekim

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV, IIA I

Kullanım şekli: Olgunlaşmış meyveleri toplanıp hem taze iken hemde reçeli yapılarak tüketilir. Ayrıca kurutulan meyveleri komposto yapılır ve kompostosu gribal hastalıklar ve boğaz ağrıları için içilir (Nihat DOKRUL). Göz ağrılarında meyvası sıkılıp göze 1-2 damla damlatılır (H.Cemal BAYRAM)

Literatür kullanımı: Meyveleri taze olarak yenilir. Yerel pazarlarda satılır. Bitkini meyvelerinden reçel yapılır. Böğürtlen kökü ısırgan, ceviz yaprağı ve deli çavdar ile beraber karışım halinde prostat hastalığı tedavisinde kullanılır. Böğürtlen kökü kaynatıp suyu içilirse iştah açar. Bitkinin kökü ve Isırgan otu (*Urtica dioica*) kökünden hazırlanan karışım Zatüre hastalığına karşı kullanılır (Polat 2010), Gıda (Bulut 2008, Kızılaslan 2008, Koyuncu 2005, Koçyiğit 2005, Akgül 2008, Onar 2006), kan Geckerine karşı (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Bulut 2008), egzamaya karşı (Tuzlacı ve Bulut 2007), yanık tedavisinde (Bulut 2008), yara iyi edici olarak (Kızılaslan 2008, Koçyiğit 2005), cilt rahatsızlıklarında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007, Kızılaslan 2008), tansiyon dengeleyici, böbrek hastalıklarında (Tuzlacı ve Sadıkoğlu 2007), idrar yolu hastalıklarında kuvvet verici, (Kızılaslan 2008), grip, boğaz ve karın ağrılarında (Ertuğ 2004), kan durdurucu (Koçyiğit 2005), hemoroit tedavisinde kullanıldığı kayıtlarda yer almaktadır (Gürhan ve Ezer 2004). Yaprakları gölgede kurutularak suda kaynatıldıktan sonra süzülen kısım içilirse öksürük, boğaz ağrısı ve şeker hastalığına iyi gelir. Olgun meyveleri yenilir ve reçel yapılır. Kurak yerde yetişen bitkinin kökü suda kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlığı için içilir (Olgun2019).

40. SALICACEAE

138. *Salix alba* L.

Bitkinin yöresel adı: Bi, Vialer

Literatürdeki diğer adları: Söğüt ağacı, Aksöğüt, Köysöğüdü, Sorkun, Germajo

Toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül

Lokalitesi: Sinek köyü, dere kenarı, 38°09'49.4"N 39°27'58.5"E, İÇ 51, 02.07.2017, İÇ 51, 23.06.2017

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI, IIIA

Kullanım şekli: Yaş Yaprakları dövülerek veya haşlanıp lapası yapılarak romatizma hastalığı ve diz ağrılarına karşı ağrıyan yerlere sargı bezi ile sarılır. Çocuklarda gaz veya karın şişikliği durumlarında lapası karın bölgesine sürülür (Bülent SITACI)

Literatürdeki Kullanımı: Dahilen yatıştırıcı, kuvvet verici, ateş düşürücü, kabız ve romatizma ağrılarını giderici etkilere sahiptir (Baytop 1994a). Yaprakların dekoksasyonu romatizma tedavisinde kullanılır (Tabata vd 1994). Gövde kabuklarının dekoksasyonu, haricen romatizma tedavisinde, Gövdelerinden elde edilen kömür toz edilip içme suyuna katılarak hayvanların şişkinliklerinin giderilmesinde kullanılır (Eryaşar 1998). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 1999b). Yaprakları dövülerek veya haşlandıktan sonra lapası romatizma hastalığında ağrıyan yerlere sarılır. Yaprakları ve sürgünleri kaynatılarak baş ağrısını kesmek için içilir. Yaprığı anason ile beraber çay gibi ve romatizma ağrılarına karşı içilir (Koçak 1999). Bitkinin toprak üstü kısımları yakacak ve el sanatları yapımında kullanılır (Ertuğ 2000). Yakacak ve hayvan yemi olarak kullanılır. Düz dallarının kabuğu soyulup dayak, asa yapılır. Diz ağrılarında odunu yakılır, külü sıcak su ile karıştırılır, dizde ağrıyan yere bir bez içinde kısa süre sarılır (Ertuğ vd 2004; Ertuğ ve Tümen 2004). Yapraklarından hazırlanan, dekoksasyon romatizma tedavisinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon dahilen böbrek kumunu düşürmek amacıyla kullanılır. Gövde kabuklarından hazırlanan dekoksasyon haricen romatizma tedavisinde kullanılır. Gövdelerinden elde edilen kömür toz edilip hayvanların içme suyuna katılarak, hayvanların şişliklerinin giderilmesinde kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon haricen saç kepeklenmesine karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan dekoksasyon, sabahları aç karnına 1 bardak dolusu içilerek, kan Şekerini düşürmek amacıyla kullanılır (Tuzlacı 2006). Sepet yapımında kullanılır (Ertuğ 2006). Yaprak kısmı ezilerek sulu halde ağrıyan diş üzerine konur. Bitki yakacak olarak kullanılır. İnce dallar barınak ve sepet yapımında kullanılır (Kaval 2011). Gövdesi yakacak olarak kullanılır. Dalları sepet yapımında kullanılır. Söğüt ağacından yapılan ve hayvan yemi taşımacılığında kullanılan büyük spetlere halk arasında "Zembil" diye bilinir. Yaz ayları çok sıcak geçtiği için koyun ve keçi yavruları için ağacın danlarından barınaklar yapılır, keçi yavruları geceleri

bu barındırılır. Dallarından yapılan büyük sepetler, yiyeceklerin üzerine kapatılır ve etrafı çamurla sıvanarak uzun süre yiyeceklerin bozulmadan saklanması sağlanır (Doğan 2014). Gövde ve dalları çocuk beşiği yapımında kullanılır.(Dağlı 2015)

41. SCROPHULARIACEAE

139. *Verbascum lasianthum* Boiss. ex Benth.

Bitkinin yöresel adı: Sığırkuyruğu

Literatürdeki diğer adları: Sığırkuyruğu, Yalangı, Yılangı, Yunlü sığırkuyruğu

Lokalitesi: Çermik Çüngüş yolu yol kenarı, sinek çayı kenarı, 673m, 38°09'41.5"N 39°27'42.0"E, İÇ 102, 23.06.2018

Toplanma dönemleri: Mayıs-Ağustos

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi, Gölgelek

Kullanım kodu: IIAI, VIAI

Kullanım şekli: Bir litre kaynatılmış suyun içerisine 3-4 yemek kaşığı sığırkuyruğu yaprağı ve çiçeği bir süre bekletildikten sonra süzülerek günde 3 defa birer bardak suyu midevi rahatsızlıklar için içilir Ayrıca gölgelek için bostan ve bahçelerde çadırların üzerine bırakılır (Ayşe KILIÇ, Musa ÇETİN).

Literatür kullanımı: Hemoroide karşı kullanılmaktadır (Tuzlacı ve Erol 1999). Yaprak ve çiçekleri kurutulup karıştırılarak çay gibi demlenip ses kısıklığına, bronşit ve mide üşütmesine karşı içilir. Yaprakları lapa haline getirilip yara iyileştirici olarak kullanılır (Olgun 2019).

42. SOLANACEAE

140. *Solanum nigrum* L.

Bitkinin yöresel adı: Firing zure, Firingiya derevin, Yalancı Domates

Literatürdeki diğer adları: Tilki üzümü, Tri rovi, it üzümü,

Lokalitesi: Petekkaya Köyü, Bahçe içleri, 903m, 38°05'50.9"N 39°26'19.7"E, İÇ 33,19.08.2017

Toplanma dönemleri: Ağustos- eylül

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

Kullanım şekli: Diş ağrıları tedavisinde kullanılır. Meyvesinden çıkan suyu bir çubuğa sarılı pamuğun üzerine damlatılır ve pamuk sarılı çubuk yakılır, dumanı diş iltihabı tedavisinde kullanılır (Fethi ÖZKAHRAMAN)

Literatürdeki kullanımı: Tıbbi amaçlı olarak diş ağrılarında kullanılır. Bunun için yaprak ve meyve ile kuyruk yağı kaynatılır suyuyla ağza buğu yapılır. Diş çekiminden önce buğu yapılırsa kurtları döker, diş çekimi sırasında diş etlerini uyuşturduğundan diş ağrısının hissedilmediği söylenmektedir. Meyve ve yapraklarından elde edilen çay, solunum yolu hastalıklarında, öksürük giderici, ağrı kesici ve hafif uyuşturucu olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, olgun meyvesi de köylüler tarafından yenmektedir (Balos 2007)

43. TAMARICACEAE

141. *Tamarix smyrnensis* Bunge

Bitkinin yöresel adı: Sındık

Literatürdeki diğer adları: Bunge, İlgin, Gezde, Destay dero, Tafra, Keme, Kumi, Kemi, Dolaman

Lokalitesi: Sinek köyü, dere kenarı, 667m, 38°09'49.4"N 39°27'58.5"E, İÇ 136, 23.06.2017

Toplanma dönemleri: Nisan-Kasım

Kullanılan kısım: Toprak üstü Kısımları

Kullanım amacı: Temizlik, Yakacak, Sepet

Kullanım kodu: VA IV, VAIII, III

Kullanım şekli: Toprak üstü dalları toplanıp deste halinde bağ yapıp süpürge olarak kullanılır (Nihat DOKRUL). Sepet yapımı ve yakacak olarak kullanılır (Hayri KILIÇ).

Literatür kullanımı: İnce dalları, sepet yapımında kullanılır. Dalları, kamçı sapı yapımında kullanılır (Şenkardeş 2014). İnce dalları deste halinde bağlanıp süpürge olarak kullanılır. Odunsu kısmı yakacak olarak kullanılır (Olgun 2019).

44. ULMACEAE

142. *Celtis tournefortii* Lam.

Bitkinin yöresel adı: Tey

Literatürdeki diğer adları: Çitlembik, Dadığan, Dağdağan, Dağum, Dardağan, Dardoğan, Derdoğan, Kılığlı, Sarı çıtlık

Lokalitesi: Bintaş Köyü içi, Bahçe kenarları, 989m, 38°09'12.9"N 39°33'39.5"E, İÇ 90, 08.09.2018

Toplanma dönemleri: Eylül-Ekim

Kullanılan kısım: Meyvesi, Dalları

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IA IV

Kullanım şekli: A- Olgunlaşan taze ve kurumuş meyvaları çerez olarak yenir. (Hacı GÖK) B- Üzüm pekmezinden yapılan lapasına kesilen dalları hem lapayı iyi tuttuğu hem de pestilin tadını bozmadığı için pestil yapımında lapaya batırılır (Nihat DOKRUL).

Literatür kullanımı: Olgun meyveleri doğrudan yenerek ishale karşı kullanılır. Yapraklarından hazırlanan infüzyon dahilen mide ağrısının giderilmesinde kullanılır. Meyvelerinin etli kısımları yendikten sonra çekirdekleri bir tüp içinde üflenip (mermi gibi fırlatılarak) çocuk oyuncağı olarak kullanılır. (Doğan 2014).

45. URTICACEAE

143. *Urtica dioica* L.

Bitkinin yöresel adı: Gezok, Isırgan Otu, Adırvaş

Literatürdeki diğer adları: Isırgan Otu, Gezgezk, Geznik, Gezok, Isırgı, Sırgan Otu, Yığınç, Bırkı, Dalan, Daladiken, Dalağan, Cıncar, Cıncar, Cızlağan, Cincar, Çinçar

Lokalitesi: Sinek Köyü, sinek çayı dere kenarları, çalılık alan, 670m, 38°09'49.2"N 39°28'01.4"E, İÇ107, 03.04.2018

Toplanma dönemleri: Nisan-Mayıs

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım amacı: Tedavi, Gıda

Kullanım kodu: IAI, IIAI

Kullanım şekli: A- Bir bardak kaynatılmış suya bir tutam kuru öğütülmüş ısırgan otu yaprakları demlemeye bırakılır ve mide rahatsızlıklarına karşı içilir (Hakkı YILDIZDAĞ). B- Taze genç sürgünleri yemeklerde kullanılır. Kanser hastalıklarına iyi geldiği için bu tür hastalıklara tutulanlar tarafından kullanılmaktadır (Mustafa BALPETEK).

Literatür kullanımı: Yaprakları kan pıhtılaştırıcı, ağrı kesici olarak bilinir. Ayrıca yaprakları romatizma ve cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Haşlanmış taze gövde ve yaprakları sebze olarak tüketilir (Özçelik, 1987; Özçelik vd. 1990; Öztürk ve Özçelik, 1991; Baytop, 1994; Erol, 1995). Isırgan tohumlarının yörede deniz aygırı diye adlandırılan çok küçük bir balıkla hazırlanan macunu kanser tedavisinde kullanılır (Melikoğlu, 1987). Kan temizleyici olarak, romatizma, ülser, tansiyon için kullanılır (Ayanoğlu vd.1999). Kaynatılıp suyu içildiği zaman romatizma, şeker, guatr hastalığı ile mide ve karın ağrısı tedavisinde kullanılır. Ayrıca ısırganın tohumu bal ile karıştırılıp yenildiğinde kanser hastalığına iyi gelmektedir (Savran vd.2002). Adet düzenleyici olarak kullanılır (Akan vd.2005, 2013). Yapraklarının veya köklerinin kaynatılmasıyla ya da ballı veya şekerli bir macuna katılmasıyla hazırlanan madde (electuary), akciğerlerdeki hırıltıyı ve nefes darlığını önleyen iyi bir koruyucudur. Yapraklarından elde edilen dekoksiyon idrar artırıcı, mesane taşlarını eritici özelliindedir. Ayrıca çocuklarda görülen kurt ve solucanları öldürür. Tohumlarından yapılan bir içki köpek ısırıkları Ağıotu, Banotu, Köpeküzümü ve Adamotu zehirlenmelerine karşı bir ilaçtır (Akbulut vd.2006). Yaprak ve kök dahilen kan temizleyici, idrar arttırıcı ve iştah açıcı olarak kullanılır. Taze bitki romatizma ağrılarını gidermek için ağrıyan yerlere sürülerek tahriş yapılır ve kan toplanması sağlanır. Ateş düşürücü olarak kullanılır. Yapraktan hazırlanan İnfüzyon (% 2-5) veya kök dekoksiyonu (% 3-4), yemek aralarında 2-3 bardak içilir. İğker hastalığına ve idrar yolu rahatsızlıklarına iyi gelir (Çakılıoğlu vd.2007). Bağırsak iltihaplanmasına karşı, mide rahatsızlıklarının giderilmesinde, prostat hastalıkları tedavisinde, romatizma tedavisinde, safra kesesi hastalıkları tedavisinde, sakinleştirici olarak kullanılır (Kültür 2007). İlaç olarak kanser ve verem için genç yapraklar kaynatılır, suyu içilir (Akgül 2008). Toprak üstü kısımları pişirilerek gıda amaçlı kullanılır (Aksakal ve Kaya 2008). Gıda ve tedavi amaçlı yararlanılır (Satıl vd.2008).Yapraklarının kaynatılmasıyla elde edilen çay, idrar arttırıcı, iltihap söktürücü, kan temizleyici, kan yapıcı olarak kullanılır. Ayrıca kansere karşı yaprak ve sürgünleri salata şeklinde veya pişirilerek tüketilir (Eşen, 2008). Bitkinin taze toprak üstü organları böreklere katılır. Bitkinin taze toprak üstü organları doğranıp sade veya yumurtayla yağda kızartılarak yenir. Bitkiden koparılan bir miktar dal parçaları suya atılır. Kaynamaya başlayınca ocaktan alınıp soğumaya bırakılır. Oluşan çayı, saçı 169 seyrek olanlar saçlarının sıklaşması için şampuan gibi kullanır. Bitkinin toprak üstü organları toplanır. Kazana koyulup, 1/1 oranında su ilave edilip üstü kapatılır. 3-5 gün sonra suyu süzülür. Süzülen su meyve ve sebzelerdeki ‘‘Basıra’’ adı

verilen zararlıya pompayla püskürtülür (Vural, 2008). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, kanserden korunmak amacıyla kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, hemoroidlere karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen, kaşıntılı deri hastalıkları tedavisi için kullanılır. Yaprakları tuzla ovulduktan sonra içine un ve su katılıp tavada pişirilerek “çırpma”(bir çeşit krep) yapılır (Bulut, 2008). Yaprakları haricen romatizma ağrılarında kullanılır. Yaprakları toz haline getirilip veya tohumları balla karıştırılarak sabahları aç karnına 1 tatlı kaşığı guatr tedavisinde yenir. Toprak üstü kısımları kaynatılır ve suyuyla güneşten yanmamak için yüz yıkanır. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu şeker hastalığında içilir. Toprak üstü kısımlarının dekoksasyonu veya infüzyonu kanserli hastalara 1 hafta boyunca içirilir, sonraki 1 hafta bırakılır. Tohumları dövülüp balla karıştırılarak öksürük kesici ve balgam sökücü olarak yenir. Tohumları kurutulup dövülerek toz haline getirilir, keçiboynuzuyla karıştırılıp macun kıvamına getirilerek bronşit ve gırtlak kanseri tedavisinde yenir. Tohumları kavrulur, ezilip balla karıştırılıp birer kaşık yemekten önce böbrek iltihabı ve böbrek taşı tedavisinde yenir. Toprak üstü kısımları haşlanıp pirinçli yemeği ve börek içi yapılır (Kızıllar, 2008). Damar tıkanıklığı, romatizma, eklem romatizması hastalıkları, iştah açıcı ve saç dökülmesini önleyici olarak kullanılır. Yapraklardan ve bazende tüm bitkiden hazırlanan infüzyon veya dekoksasyon şeklinde hazırlanan su kullanılır. Özellikle sabahları aç karnına içilmesi gerekir. Saç dökülmesi için bitkinin demlenmesi ile elde edilen su ile saç günde bir kez yıkanır. Taze bitki romatizma ve eklem romatizmasında ağrı ve sızılara karşı ağrıyan yerlere sürülür. Bitki ilk çıktığında toplanarak haşlanır ve pilava katılır veya yağda kavrulur böreklerin içine harç olarak katılır (Gültaş 2009). Yapraklarından yemek yapılır. Böreklerin içine konulur. Yöre halkı tarafından kanser önleyici, bağışıklık sistemini güçlendirici, olarak biliniyor. Isırgan yaprağının kaynatılmasıyla elde edilen suyu saç dökülmelerini önlemede, kepeklenmeyi gidermede, saçları güçlendirmede kullanılır. Ayrıca kan temizleyici, iştah açıcı, bedeni güçlendirici etkileri nedeniyle kullandıkları saptanmıştır (Deniz vd.2010). Hormon dengeleyici, adet düzenleyici, zehir temizleyici, iltihap kurutucu, vücudu kuvvetlendirici, idrar söktürücü, saç dökülmesini önleyici özellikleri ile bilinirken, kansere karşı da tohumları toz haline getirilip bal ile karıştırıldıktan sonra sabah aç karnına bir çay kaşığı yenilmektedir (Doğan ve Bağcı 2011). İnfüzyon şeklinde hazırlanan drog balla karıştırılarak kanser için tüketilmektedir. Bu şekilde her şeye iyi gelmektedir. Ayrıca kanser için tohumları da balla karıştırılarak

kullanılmaktadır. Kan cıvıtcı özelliği bulunmaktadır. İdrar sökücü ve iltihap sökücü özelliği bulunmaktadır. Tohumlar ile infüzyon şeklinde hazırlanan drog basur için kullanılmaktadır. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanan drog mide rahatsızlıkları için kullanılmaktadır. İltihaplarda, balla karıştırılarak tüketilmektedir. Kadın hastalıkları için kullanılmaktadır. Saça iyi gelmektedir. Suda pişirilerek börek içi olarak kullanılmaktadır. Yemeği yapılmaktadır. Fazla tüketilmemesi gerekmektedir aksi takdirde kemik erimesi yapmaktadır (Tetik 2011). Kanser tedavisi için bitkinin tohumları balla ile karıştırılıp yenmektedir. Ayrıca bitki iyice yıkandıktan sonra sabah kahvaltısında veya yemeklerde yenir. Toprak üstü kısmı suda kaynatılarak soğuk algınlığı tedavisi için suyu içilir. Yaprak yakıcı olan özelliğinden dolayı romatizma ağrıları görülen bölgeye sürülür (Kaval 2011). Haşlanıp yemek olarak tüketilir. Toprak üstü kısımlar ve tohumlar romatizma, eklem iltihaplanmaları, sindirim kolaylaştırıcı, idrar artırıcı, basur, hepatit, kanser, böbrek taşları, saç yağlanması için infüzyon, haşlama, tohum ezmesi+bal, olarak kullanılır (Polat vd.2012). Toprak üstü kısmının suda kaynatılarak meşrubat şeklinde içilir. Toprak üstü kısmının soğan ve domates ile kavularak yemek yapılır. Bitkinin toprak üstü kısmının (yaprak) haşlanılarak börek yapılır. Kanser tedavisinde özellikle kan kanseri (lösemi) tedavisinde kullanılır (Arı 2014). Kaynatılıp suyu içildiği zaman romatizma, şeker, guatr hastalığı ile mide ve karın ağrısı tedavisinde kullanıldığı söylenmektedir. Ayrıca ısırganın tohumu bal ile karıştırılıp yenildiğinde kanser hastalığına iyi geldiği belirtilmektedir. Saçlara da çok iyi gelir. Yörede tohumu dövülüp bala karıştırılarak yenir (Bakır Sade 2014). Yaprığı yenen bitkilerdendir (Ertuğ 2014). Gaziantep’te taze bitkinin yemeği, salatası ve böreği yapılmaktadır. Kuru bitkinin toprak üstü kısımlarının dekoksion yoluyla elde edilen çayının kansere iyi geldiği düşünülmektedir. Ayrıca bitkinin her derde deva olduğu düşünülmekte ve bol miktarda tüketilmektedir (Şahin Yiğit 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen kanser tedavisinde kullanılır. Meyveleri bal ile karıştırılıp, dahilen kanser tedavisinde, toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen damar tıkanıklığına karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen prostat hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksion, dahilen iltihaplı idrar yolları hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksion, dahilen idrar artırıcı olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen şeker hastalığı tedavisinde (kan şekerini düşürücü olarak) kullanılır. Genç (körpe) taze bitkinin toprak üstü kısımlarından hazırlanan yumurtalı kavurma, şeker hastalığı tedavisinde (kan

şekerini düşürücü olarak) kullanılır. Toprak üstü kısımları, diz kısmına çarpılarak romatizmal diz ağrısının giderilmesinde kullanılır. Toprak üstü kısımları suda kaynatılıp lapa halinde, haricen (bir bezle sarılarak) eklem kireçlenmesine karşı kullanılır. Genç (körpe) taze bitkinin toprak üstü kısımları bulgur veya pirinçle pişirilerek yemek yapılır ve üzerine sarımsaklı yoğurt katılıp yenir. Genç (körpe) taze bitkinin toprak üstü kısımlarından börek yapılır (Şenkardeş 2014). Genç sürgünleri pişirilerek yenir (Doğan ve Tuzlacı 2015). Toprak üstü kısımları, tohum, kök ve yaprağı infüzyon ve dekoksiyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu vd.2015).Salatalarda kullanılır. Karaciğeri ve böbreği temizler. Bağışıklık sistemini güçlendirir. İdrar söktürücüdür, idrar yolu enfeksiyonlarının tedavisinde kullanılır (Furkan 2016).

46. VIOLACEAE

144. *Viola odorata* L.

Bitkinin yöresel adı: Menevşe

Literatürdeki diğer adları: Menevşe, Menekşe, Mor menekşe, Kokulu menekşe, Kır menekşesi, Binevşok

Lokalitesi: Sinek çayı ile çermik çüngüş yolu arası, bahçe içleri ve bahçe kenarları, 676 m, İÇ 68, 12.04.2017

Toplanma dönemleri: Mart- Nisan

Kullanılan kısım: Topraküstü kısımları

Kullanım amacı: Gıda, Süs, Tedavi

Kullanım kodu: IA-B VI, IIAI, VIA-B VIII

Kullanım şekli: Topraküstü kısımları kurutulur. Kurutulan bitkiden 1 litre kaynatılmış suyun içerisine bir tutam atılır ve 1-2 dk bekletildikten sonra isteğe bağlı şekerli veya şekersiz bağırsak hastalıkları, akciğer rahatsızlıkları ve nefes darlığı rahatsızlıklarına karşı günde 1-2 bardak tüketilir.Tüm bitki küçük desteler halinde güzel kokusundan dolayı odalarda bulundurulur (Sebiha ALTUNBAŞ, Yasin ALTUNBAŞ).

Literatür kullanımı: Yaprak, çiçek ve gövde kısımları koku elde etmek için kullanılır. Ayrıca bitki kaynatılarak terletici ve ateş düşürücü ve lapa veya gargara şeklinde göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Baytop, 1999; Bulut, 2006). Yaprak ve çiçekler hayvan yemi olarak kullanılır (Ertuğ, 2000). Çiçek dekoksiyon halinde, solunum sistemi bozukluğunda kullanılır (Çömlekçiöğlü ve Karaman, 2007). Yapraklar yanık tedavisinde

kullanılır (Uysal vd. 2008). Süs amaçlı park ve bahçelerde yetiştirilmektedir (Metin, 2009). Süs amaçlı park ve bahçelerde yetiştirilmektedir. Toprak üstü kısımlar hayvan yemi olarak kullanılır (Mükemre 2013). Damar, mide ve böbrek ağrıları için kurutulan tüm bitki suda kaynatılarak içilir. Mide yarası için bitki çiçekli halde iken çiğ olarak yenir (Kaval 2011). Toprak üstü kısmı kurutulur. Suda kaynatıp suyu içilir. Öksürük için ve bağırsak temizliğinde kullanılır. Toprak üstü kısmı çay gibi demlenip içilir. Toprak üstü kısmı demet halinde vazolara bırakılarak süs maksadıyla kullanılır (Olgun 2019).

47. VITACEAE

145. *Vitis vinifera* L.

Bitkinin yöresel adı: Tri, Ungur

Literatürdeki diğer adları: Üzüm, Tıriy, Asma, Koruk, Yabani asma, Çakal üzümü, Tri, Ğımb, Üzüm, Trıh, Korık, Ingur,

Lokalitesi: Elifuşağı Köyü Kuzeybatısı, Tarla kenarları, 919m,38°11'23.8"N 39°22'52.4"E, İÇ 83, 19.08.2019

Toplanma dönemleri: Mayıs-Eylül

Kullanılan kısım: Yaprak, Meyve

Kullanım amacı: Gıda, Tedavi

Kullanım kodu: IB-IV, IIBI

Kullanım şekli: A- İlkbahar aylarında yaprakları toplanıp salamurası yapılır ayrıca taze iken de sarması yapılır. Meyve olgunlaşmadan (Koruk) sirkeye alternatif olarak turşuya katılır.Genç sürgünleri çiğ olarak yenilir.Olgunlaşmış üzümlerin şiresi çıkartılıp pekmez, pestil, kesme, helva yapılır (Havva AYDOĞDU). B-Siyah üzümün Kurusu çekirdekleri ile birlikte krema haline gelinceye kadar iyice ezdirilir. Daha sonra hazırlanan krema ayak burkulmaları ve ayak şişkinliği gibi eklem ağrılarında ağrıyan yerlere sürülür (Cuma ALÇİÇEK).

Literatür kullanımı: Yaprakları ve Meyveleri gıda amaçlı kullanılır. Gövdesi el sanatları yapımında kullanılır. Genç yapraklar ağrıları dindirmek için yenir (Ertuğ 2000). Hemoroitlere karşı, çıban tedavisinde, eziklerin tedavisinde kullanılır (Sezik vd.2001). Trakya Bölgesinde arıcılık için önemli bitkilerdendir (Sıralı ve Deveci 2002). Göz ağrısının giderilmesinde kullanılır (Özaydın vd.2006). Meyveleri ezilerek kaynatılır pekmez ve Şarap yapılır, ayrıca naylona serilerek kurutularak ya da içine ceviz konup

kurutma şeklinde değişik ürünler yapılır satılır ve tüketilir. Kışın odun sobalarında yakacak olarak kurumuş dallar kullanılır (Akgül 2008). Gıda amaçlı yararlanılır (Satıl vd.2008). Taze sürgünlerini kırınca akan su kanamayı durdurması için kanayan yere damlatılmaktadır. Asmanın budanan 174 dallarından akan su saç ı uzatması için saç diplerine sürülmektedir. Meyvesinden elde edilen pekmez ezik ve berelere sarılmaktadır. Kuru üzüm çığnenip berenin üzerine konularak bezle kapatılıp sarılmaktadır. Kara üzümün kabuğu soyulup çekirdeği ile dövüldükten sonra, ölü hücrelerin atılması, parlaklık vermesi, ciltteki iz ve lekeleri gidermesi için cilde sürülüp en az 10 dk beklenerek ılık su ile durulanmaktadır. Meyvesinden elde edilen pekmezin üzerine kaynar su ilave edilip güneşte bekletilerek ekşimesi sağlanmakta ve turşu kurulumken sirke yerine kullanılmaktadır. Meyvesinden elde edilen pekmezi gök çapıt denilen bez üzerine avkı ile beraber sürüldükten sonra ateşli çocuklar bu bez üzerine yatırılmaktadır. Doğum yapan kadınların vücudu çabuk toparlansın diye pekmezle karabiber karıştırılıp içirilmektedir. Deri kesiklerinde yara üzeri yaprağı ile kapatılarak sarılmaktadır. Yapraklar haşlanıp etli ve zeytinyağlı sarma dışı olarak kullanılmaktadırlar. Asma kökleri kuruyunca sigara gibi içilmektedir (Metin, 2009). Üzüm meyvesi yaş veya kuru olarak yenilir. Kuru üzüm kansızlığa karşı kullanılır. Yaş üzümünden pekmez, sirke yapılır. Tatlılarda, keklerde, kompostolarda kurusu kullanılır. Çekirdekleri çığnendiğinde kanseri önler. Olgunlaşmamış üzümünden yapılan koruk suyu, turşuya ve ekşili yemeklere katılır. Asma yaprağı, tazeyken toplanır, haşlanır, içine etli veya zeytinyağlı harç konulup sarılarak yaprak sarması yapılır. Asma evlerin bahçesinde gölgelik oluşturur. Sarılıcı olması nedeniyle evlerin dış duvarlarını süsler (Deniz vd.2010). Yaprakları, yemek yapılarak tüketilmektedir. Meyvesi taze veya kuru olarak tüketilmektedir. Kan yapıcı özelliği bulunmaktadır (Tetik 2011). Bitki yaprağının salamurası yapılır. Olgunlaşan meyve yenir. Bu iki amaçla tüketilen bitkinin yaprak ve meyvesi ticari amaçla satılır (Kaval 2011). Yapraklarından sarma, meyvalarından da pekmez yapılır (Altay ve Karahan 2012). İltihaplı bademcik hastalıkları tedavisinde kullanılır (Polat ve Satıl 2012). Kemaliye (Erzincan) ilçesinde yöreye özgü bazı yemeklerin yapımında kullanılır (Yücel vd.2013). Üzüm sirkesi + bal, kalp damarlarını açar (sabah + akşam) 1 yemek kaşığı aç karnına içilir. Çekirdekleri kılcal damarları açar. Zeka çalıştırmak için aç karnına yenir. Anne sütünü artırır (Karakurt 2014). Gaziantep'te bütün halde ya da öğütölmüş halde siyah üzüm çekirdekleri kansere karşı tüketilmek üzere satılmaktadır (şahin Yiğit 2014). Kurutulmuş meyveleri, dahilen kansızlığa karşı kullanılır. Kurutulmuş meyveleri, dahilen

mide rahatsızlıklarının giderilmesinde kullanılır. Kurutulmuş meyveleri, kansere karşı koruyucu olarak yenir. Meyvelerinden yapılan pekmez, dahilen kansızlığa karşı kullanılır. Meyvelerinden yapılan pekmez, dahilen vücuda dinçlik kazandırmak için kullanılır. İlbaharda budanan dallarından akan özsu, haricen göz hastalıkları (kızarıklık ve yanma) tedavisinde kullanılır. Meyvelerinden elde edilen sirke su ile karıştırılıp, haricen ateş düşürücü olarak kullanılır. Meyvelerinden elde edilen sirke, haricen yeni doğum yapan büyükbaş hayvanların memelerinde görülen şişliklerin tedavisinde kullanılır. Meyveleri taze olarak veya kurutulularak yenir. Meyvelerinden pekmez yapılır. Meyvelerinden turşu yapılır. Meyvelerinden sirke yapılır. Meyvelerinden elde edilen pekmez ile "köftür ve tarhana" tatlıları yapılır Kurutulmuş meyvelerinden hoşaf yapılır. Yaprakları ile sarma yapılır. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır (Şenkardeş 2014). Meyvesi çiğ olarak ve kurutulularak tüketilir. Yaprığı yemeklerde, meyvesi pekmez, kesme, pestil yapımında kullanılır Yaprığı bağırsağı temizler. Evlerin bahçesine gölgelik ve görsel açıdan güzellik katmak için kullanılır. Meyvesi olgunlaşmadan önce yeşil haliyle toplanır biber, tuz ve yağla telemesi yapılır. Koruk haliyle suyu sıkılarak ishali kesmek için içilir. Sirke yapımında kullanılır. Çekirdeği öğütülerek kullanılırsa göz hastalıklarına ve birçok hastalığa iyi gelir. Posası toprağa dökülürse toprağı besler. İlbaharda yaprakları açılırken öz suyunu bırakır, bu öz su nisan yağmuruyla karışır ve bir kapta toplanıp saç o su ile yıkanırsa saç besler ve kepek oluşumunu önler. Meyve olarak tüketilir ve pekmez yapımında kullanılır(Furkan 2016).

48. ZYGOPHYLLACEAE

146. *Tribulus terrestris* L.

Bitkinin yöresel adı: Çoban Çökerten

Literatürdeki diğer adları: Çoban Çökerten, Demir Dikeni, Bıtırak, Çoban Hoplatan, Deve Bağırtan, Domuz Dikeni, Dikenli Pıtırak,Çarık dikeni, Çobançökeleği, Çobançökeltin, Çobankaldıran, Dadaş otu, Demir bıtırak, Deve dikeni, Devebağırtan, Deveçökerten, Dikenli pıtırak, Domuz dikeni, Domuz pıtırağı, Köygöçüren, Köykaldıran, Manda pıtırağı,

Lokalitesi: Konuksever köyü, Güneybatısı, Bahçe kenarları, 38°05'54.4"N 39°33'53.2"E, İÇ 20, 23.06.2018.

Toplanma dönemleri: Mayıs-Haziran

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım amacı: Tedavi

Kullanım kodu: IIAI

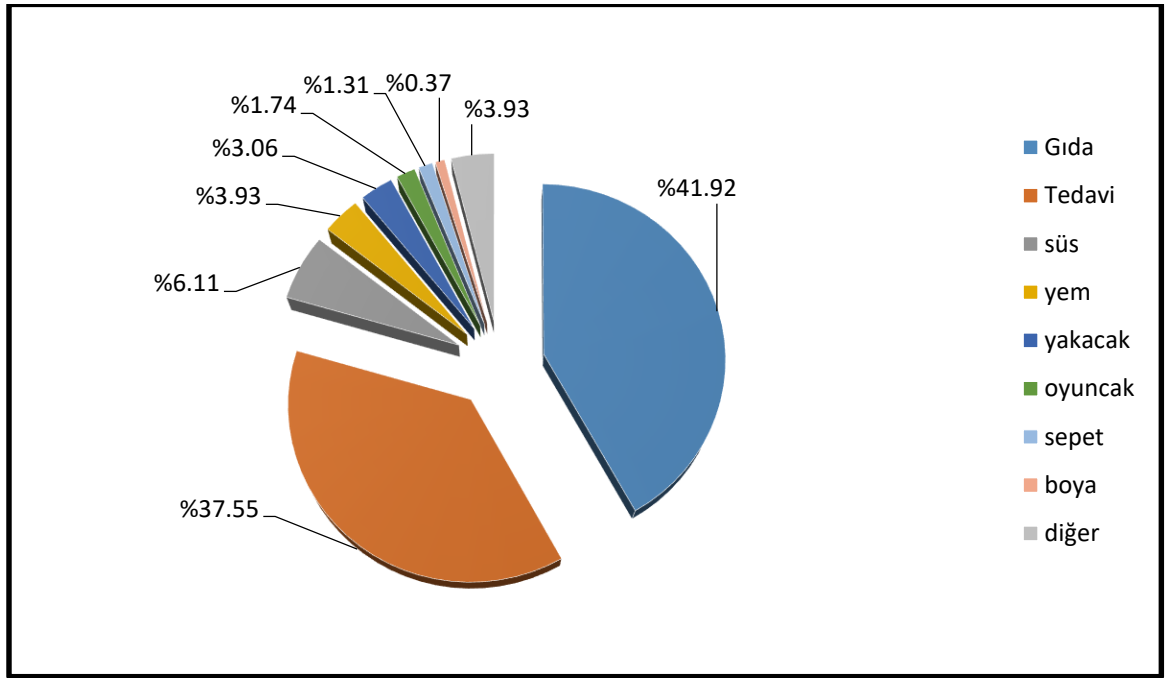
Kullanım şekli: Çiçeklenme dönemlerinde toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu; böbrek taşlarını düşürmede, şeker, idrar ve basur hastalıklarına karşı günde bir bardak içilir. Ayrıca çocuğu olmayan erkekler tarafından kullanılır (Abdurrahman EREN).

Literatür kullanımı: Tansiyon düşürücü olarak kullanılır (Sadıkoğlu 2003). Kaynatılmasından elde edilen suyu idrar söktürücü; böbrek taşı iltihabı ve şeker hastalığına karşı kullanılır (Özçelik ve Balabanlı 2005). Dekoksasyon halinde yaprak ve gövde kalp ve kolesterol hastalıklarında kullanılır (Çömlekçioğlu ve Karaman, 2007). Tohumları iltihap dağıtıcı olarak, böbrek iltihabına karşı, yara ve çıbanlara karşı, kalp damarlarını açıcı olarak kullanılır. Tohumları dekoksasyon ve infüzyon şeklinde hazırlanır ve içilir. Diken yakılır tozu hayvansal yağla karıştırılıp sürülür, iltihap dağılır (Oral, 2007). Böbrek ağrılarının tedavisi için bitki kaynatılır daha sonra süzülerek suyu içilir (Akgül, 2008; Bulut, 2008). Yapraklar dekoksasyon halinde böbrek taşı, damar açıcı ve idrar yolu hastalığı için kullanılır (Uysal vd. 2008). Bitkinin toprak üstü organlarından alınan 1–2 tatlı kaşığı parça, suda kaynatılarak, hazırlanan çay safra ve idrar yolu taşlarına karşı her gün içilir (Vural, 2008). Böbrek iltihaplanmasına karşı, damar sertliğine karşı, iltihaplı yara tedavisinde, yara tedavisinde kullanılır (Çimen 2007). Kolesterol düşürücü olarak kullanılır (Kültür 2007). Böbrek ağrılarının tedavisi için kullanılır. Toprak üstü kısımları kaynatılır daha sonra süzülerek suyu içilir, bir çay bardak günde içilir (Akgül 2008). Bitki toplanıp yıkanır. İnfüzyon veya dekoksasyon halinde (% 5) taş düşürücü ve idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır. Hazırlanan su bir gece ayazda bekletildikten sonra kullanılır. Ayrıca aynı şekilde hazırlanan su damar tıkanıklığında kalp rahatsızlığında da kullanılır (Gültaş 2009). Kaynatılıp içilince böbrek taşlarını döker. Ayrıca yumurtalık iltihaplarında kullanılır. Kalp, damar açıcı özelliği vardır (Deniz vd.2010). Bitkinin toprak üstü kısımlarının kaynatılmasıyla elde edilen çayı damar tıkanıklığını giderici ve böbrek taşı düşürücü olarak kullanılmaktadır (Doğan ve Bağcı 2011). Toprak üstü kısmı kaynatılarak suyu böbrek taşı düşürmek için içilir (Kaval 2011). İnfüzyon şeklinde hazırlanarak tüketilmektedir. Sabah akşam birer bardak içilir. Tatlandırmak için elma kabuğu, limon kabuğu, portakal kabuğu veya maydanoz sapı katılmaktadır. Kalp damar hastalıkları, kalp ağrıları için, ishal için ve mayasıl için tüketilmektedir (Tetik 2011). Bitkinin yaprak kısımları dürüm yapılarak tüketilir. Ayrıca

yağı çıkartılarak içilir, böbrek kumlarına iyi gelmektedir. Bitkinin yağı basur olan bölgeye sürülerek tedavi amaçlı kullanılır (Arı 2014). Böbrek taşı ve idrar yolu iltihabını önlediği söylenir. Demlenerek içilir (Bakır Sade 2014). Gaziantep'te bitkinin toprak üstü kısımlarından dekoksasyon yoluyla elde edilen çay böbrek kum ve taşlarını dökmek amacıyla kullanılmaktadır (Şahin Yiğit 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen kalp-damar hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen damar tıkanıklığına karşı kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen kolesterol düşürücü olarak kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon, dahilen kadınlarda kısırlık tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen bel soğukluğu tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen iltihaplı idrar yolları hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon, dahilen nefes darlığına karşı kullanılır (Şenkardeş 2014). Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen prostat hastalıkları tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan infüzyon dahilen böbrek kumunu ve taşını düşürmek amacıyla kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen ishale karşı kullanılır. Meyvelerinden hazırlanan dekoksasyon dahilen kalp-damar hastalıklarının tedavisinde kullanılır. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan dekoksasyon dahilen sarılık tedavisinde kullanılır (Dağlı 2014). Meyve ve yaprağı infüzyon ve dekoksasyon olarak astımda kullanılır (Melikoğlu ve vd.2015). Böbrek rahatsızlığına iyi gelir. Böbrek taşlarını düşürmeye yardımcı olur. Kalp hastalıkları ve damar tıkanıklığında etkilidir (Furkan 2016).

4.3. Tartışma

Çermik ilçesi ve köylerinde yaptığımız araştırma sonucunda 47 familyaya ait 8 taksonu endemik olmak üzere toplam 146 bitki taksonunun halk arasındaki yöresel adları, kullanım amaçları, kullanım şekilleri ve kullanılan kısımları ortaya konmuştur. Bu bitkilere ait 229 yöresel kullanım şekli tespit edildi. Araştırma sahasındaki yerli halk tarafından kullanılan bitkilerin kullanım amaçları ve her amaç için belirlenen takson dağılımları şu şekildedir; gıda 96 (% 41.92), tedavi 86 (% 37.55), Süs 14 (% 6.11), hayvan yemi 8 (% 3.49), yakacak 7 (% 3.06), oyuncak 4 (% 1.74), sepet 3 (% 1.31), boya 2 (% 0.87) ve diğer 9 (% 3.93) (Şekil 7).

Şekil 6. Kullanılan bitkilerin kullanım amaçlarına göre dağılım oranları

Çermik ilçesinde (48 köy) 210 kişi ile görüşülmüş ve 55 kişi kaynak kişi olarak belirlenmiştir. Bitki kullanımını konusunda bilgi alınan kaynak kişilerin 34'ü erkek ve 21'si kadındır. Görüşülen kişilerin 24'ü ilköğretim mezunu, 1'i okur-yazar, 12'si okur-yazar değil, 4'ü ortaokul, 7'si ön lisans, 6'sı üniversite, 1'i lise mezunudur (Tablo 6). Bilgi alınan kişilerin meslek dağılımı şu şekildedir; 18'i Ev hanımı, 14'ü Çiftçi, 2'si öğretmen, 9'u esnaf, 4'ü memur, 1'i emekli, 1'i şoför, 1'i aşçı, 5'i imam (Tablo 7).

Tablo 6. Bilgi alınan kişilerin eğitim durumu

Eğitim Durumu	Kişi sayısı
İlköğretim	24
Okur -Yazar	1
Okur –Yazar değil	12
Ortaokul	4
Lisans (Üniversite)	6
Ön Lisans	7
Lise	1
Toplam	55

Tablo 7. Bilgi alınan kişilerin meslek durumu

Meslek	Kişi sayısı
Ev hanımı	18
Çiftçi	14
Öğretmen	2
Esnaf	9
Memur	4
Emekli	1
Şoför	1
Aşçı	1
İmam	5
Toplam	55

Araştırmamız sonucunda gerek anket çalışmalarımız gerekse yüzyüze yapılan mülakatlarda elde ettiğimiz veriler yorumlandığında alanımızdaki yerli halk tarafından kullanımı en fazla kullanılan ilk 15 takson şunlardır; *Urtica dioica* L, *Malva neglecta*, *Rosa canina*, *Sinapis arvensis*, *Anchusa azurea* var., *azurea*, *Portulaca oleracea*, *Alcea apterocarpa*, *Tragopogon dubius*, *Satureja boissieri*, *Nasturtium officinale*, *Rheum ribes*, *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina*, *Thymus kotschyanus*, *Rumex acetocella*.

Yörede en fazla kullanımı belirlenen bu taksonların; öncelikle gıda, sonra ise tedavi amaçlı kullanıldıkları belirlendi. Türkiye’de yapılan etnobotanik çalışmalarının çoğunda da bu taksonlar benzer amaçlar için kullanılmaktadır.

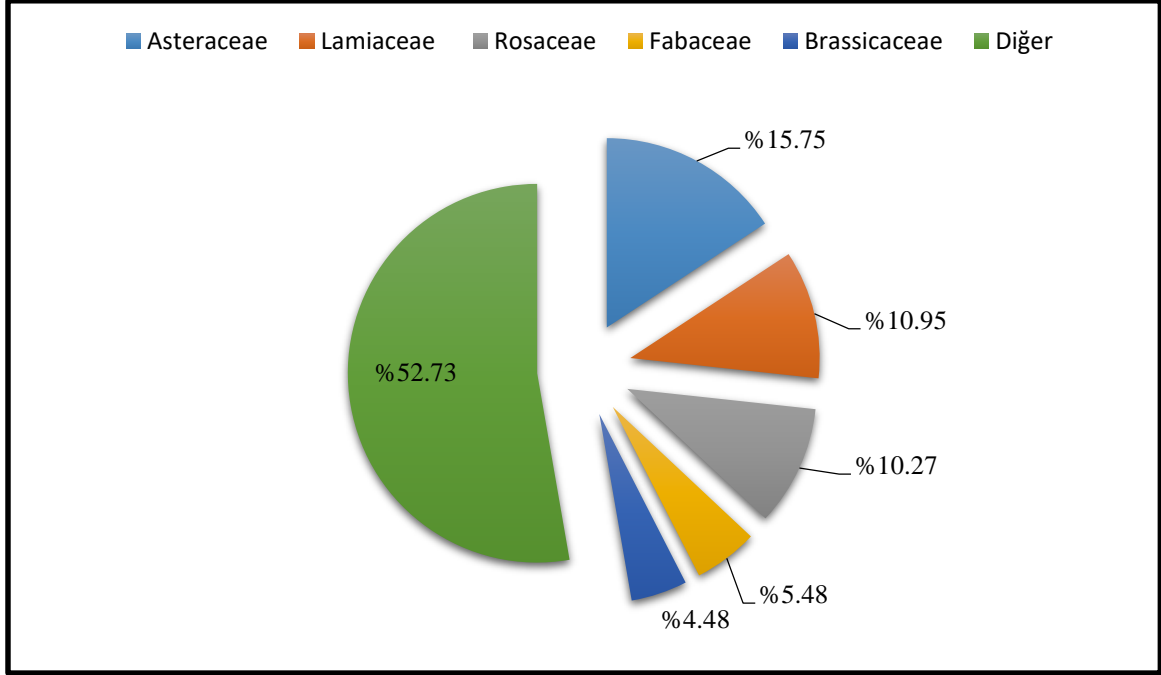
Araştırma alanındaki yerli halkın bitkiler için kullandığı yöresel isimler diğer yörelerden çok farklı olduğu (genelde zazaca ve kürçe) gibi; ilçe sınırları içindeki farklı veyahut aynı köyde oturanlar arasında bile aynı taksonun farklı isimlerle anıldığı görülmüştür. Bu

durum isimlendirme için bilimselliğin ne kadar önemli olduğu bu çalışmamızda da tespit edilmiştir.

Çalışmamız neticesinde tespit edilen 12 taksonun yapılan literatür araştırmasında bu çalışmamızdan önce etnobotanik açıdan herhangi bir kullanımına rastlanmamıştır. Bu taksonlar sırasıyla şöyledir; *Allium trifoliatum* Cirillo, *Ainsworthia trachycarpa* Boiss., *Ajuga vestita* Boiss., *Echinophora carvifolia* Boiss. & Balansa, *Tragopogon porrifolius* L., *Phyllocara aucheri* (A.DC.) Guşul., *Campanula baskilensis* Behçet, *Sedum pallidum* M.Bieb, *Vicia sericocarpa* Fenzl., *Papaver tauricola* Boiss., *Triticum durum* Desf., *Crataegus sinaica* Boiss.

Araştırma alanımızda kullanımı belirlenen endemik taksonlar ve bu taksonların dahil olduğu risk sınıfları; *Echinophora carvifolia* Boiss. & Balansa (LC), *Helichrysum arenarium* (L.) DC. (LC), *Scorzonera semicana* DC (LC), *Alkanna trichophila* Hub.-Mor.(LC), *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. subsp. *pinnatiloba* (K.Koch) Menitsky (LC), *Ajuga vestita* Boiss. (EN), *Campanula baskilensis* Behçet.(CR) şeklindedir.

Araştırma alanında kullanımı olan takson sayısı bakımından en fazla üyeye sahip ilk 5 familya dağılımı şu şekildedir; 23'ü (% 15.75) Asteraceae , 16'sı (% 10.95) Lamiaceae, 15'i (% 10.27) Rosaceae, 8'i (% 5.48) Fabaceae, 7'si (% 4.48) Brassicaceae ve 77'si (% 52.73) diğer şeklindedir. (Şekil 11.).

Şekil 7. Araştırma alanında kullanımı belirlenen bitkilerden en fazla takson içeren familyalar

Asteraceae'nın birinci sırada yer almasında; takson sayısı bakımından Türkiye'nin en çok taksona sahip familyası olmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Zira üye sayısı bakımındaki bu zenginlik çok değişik içeriğe sahip taksonun varlığı demektir. Bu zenginlik kullanım kültürünün artmasına sebep olduğunu düşündürmektedir.

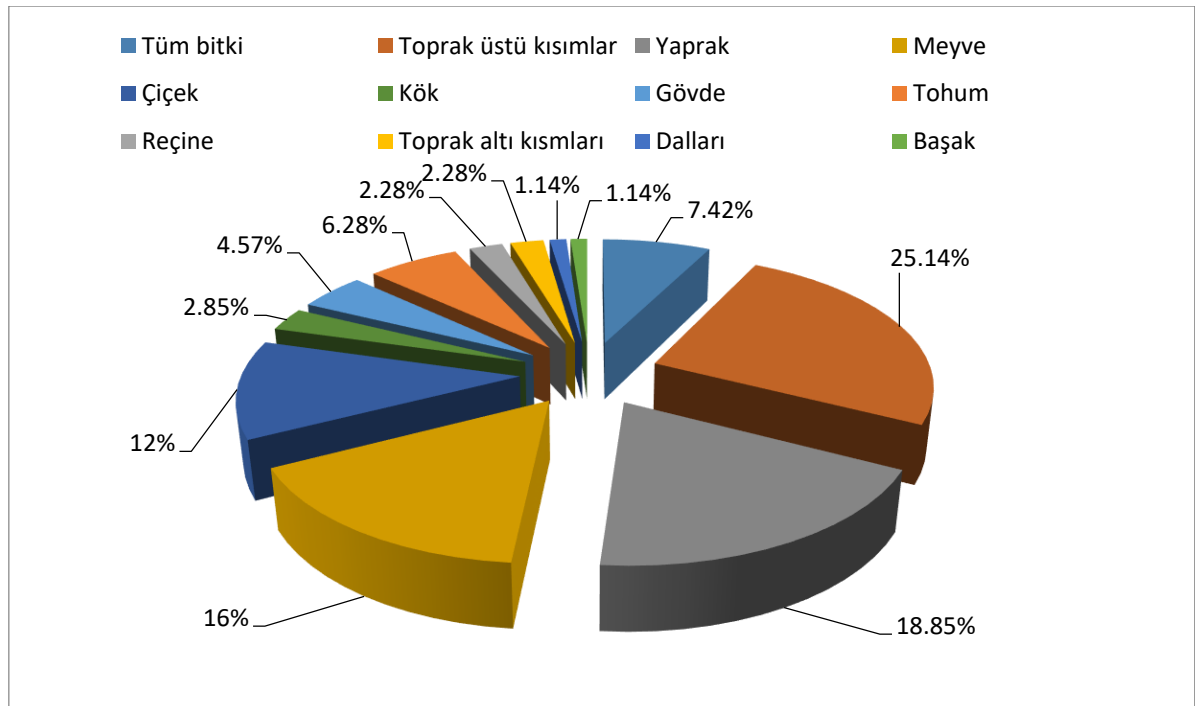
Lamiaceae familyasının ikinci sırada olması bu familya üyelerinin tıbbi ve aromatik özelliklerinden dolayı yörede yaşamış ve yaşamakta olan halk tarafından gıda ve tedavi amaçlı olarak kullanılması beklenen bir durumdur.

Sahip olduğu takson sayısı bakımından dünyanın ve ülkemizin zengin familyalarından olan Rosaceae'nın; bölgemizde kullanılan takson bakımından ilk beş familya arasında yer alması, birçok kültür bitkisinin (özellikle meyva bitkilerinin önemli kısmı) bu familya üyesi olmasının yanında; hibritleşmenin de çokça görülmesi bu familya üyelerinin muhteviyat farklılığını arttırmıştır. Türkiye ile ilgili etnobotanik çalışmaların çoğunda benzer durum söz konusudur.

Fabaceae'nin dördüncü sırada yer almasında bu familyanın da zengin bir çeşitliliğe sahip olması, çok farklı habitatlarda gelişebilen üyesinin oluşu ve bölgemizde de zengin bir çeşitliliğinin etkisi düşünülebilir.

Araştırma alanında yerli halk tarafından kullanımı tesbit edilen bitkilerin en fazla oranda kullanılan kısımları Şekil 12. de verilmiştir. Sahamızda kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısmı ve oranları şöyledir; toprak üstü kısımlar 44 (%25,14), meyve 28 (%16), toprak altı kısımlar(rizom bulb, korm, kök vs.) 4 (%2,28) , reçine 4 (%2,28) , yaprak 33 (%18,85), gövde 8 (%4,57), çiçek 21 (%12), dal 2 (%1,14), başak 2 (%1,14) şeklindedir.

Araştırma sonuçlarına göre; Gıda amaçlı kullanılan bitki kullanımının daha yaygın olduğu bununla birlikte gıda amaçlı kullanılan bitkilere yakın oranda tedavi amaçlı kullanılan bitkilerin olduğu bu maksatla kullanılan bitki kısımlarından (yaprak, çiçek, meyva veya toprak üstü bütün kısım beraberce kullanılan kısımlardır) faydalanılırken en çok karşılaşılan kullanım şeklinin özellikle tedavi amaçlı olanlar için infüzyon ve dekoksasyon olduğu belirlenmiştir.

Şekil 8. Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bitkilerin kullanılan kısımları

Çermik ilçe ve köylerinde kullanımlarını tespit ettiğimiz bitkilerin daha önce bölgemize yakın çalışmalarla karşılaştırılması literatür ışığında yapılmıştır. Tespit ettiğimiz kullanımlar ve literatür karşılaştırılması aşağıda sunulmuştur.

Tedavi Amaçlı Kullanılan Bitkiler

Tedavi amacıyla kullanılan bitkiler; alanımızda kullanımı belirlenen bitkiler arasında en yüksek ikinci sırada kullanım oranı olan bitkilerdir. Tedavi amaçlı kullanılan bitkiler daha çok soğuk algınlığı, mide rahatsızlıkları, Şeker hastalığı, nefes darlığı, yara iyileştirici, ve bağırsak hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Ayrıca kadın hastalıkları, kanser tedavisi ve cilt problemlerinin tedavisi için kullanılan bitkilerin yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Araştırma sürecinde tespit ettiğimiz bu bitkiler doğrudan çığ olarak yendiği gibi demlenerek (infüzyon) veya Kaynatılarak (dekoksiyon) halinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca tedavi amacıyla kullanılan bir bitki bazen birden çok farklı rahatsızlık için de kullanılabilir.

AMARANTHACEAE

-*Amaranthus retroflexus* L., Yemeğinin kanı sıvılaştırdığı ve damar sertliğine iyi geldiği ifade edilmiştir. Olgun (2019)'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

AMARYLLIDACEAE

-*Allium ampeloprasum* L., Bitki; tansiyon sıkıntısına iyi geldiği için yenmektedir. Olgun (2019)' nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Allium cepa* L., Beyaz soğan robottan geçirilir veya soğanı iyice ezdikten sonra suyu sıkılır ve sabah akşam birer çorba kaşığı hem akciğer hastalıklarına karşı hemde demir eksikliğine karşı kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

Soğanın toprak altı bulbları közlendikten sonra vücutta oluşan şişlikleri gidermek için kullanılır. Yazıcıoğlu vd (1993), Sezik (1997), Sezik (1997), Olgun (2019)' nun çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Kuru soğanın suyu çocuklarda kulak ağrılarına 1-2 damla damlatılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

ANACARDIACEAE

-*Pistacia khinjuk* Stocks., Menengiç tohumları kuruduktan sonra toplanıp kavrulur. Kavru lan tohumlar öğütülerek kavanozlara konulur ve kahve olarak tüketilir. Ayrıca kahvesi tokluğu sağlar, Kan dolaşımını hızlandırır, mide rahatsızlıklarına karşı ve zayıflamaya karşı kullanılır.

-*Pistacia terebinthus* L. subsp. palaestina (Boiss) Engler, Tohum kavrulup öğütülür ve elde edilen yağı mide rahatsızlıklarına karşı kullanılır. Şahin (2014) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

Gövdesinden çıkan reçinesi el ve ayaklarda oluşan çatlakları iyileştirmede kullanılır. Olgun (2019)'nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Reçinesi balla karıştırılıp günlük 1-2 kaşık yenilirse mide hastalıkları için faydalıdır. Tetik vd. (2013), Olgun (2019)' un çalışmalarında da benzer kullanımı tespit edilmiştir.

Olgunlaşmış meyveleri kavru lduktan sonra öğütülerek yağıyla birlikte kavanozlarda saklanıp yaş kahve olarak tüketilir. Koçak (1999), Ertuğ (2002), Özgökçe ve Özçelik (2004), Gültaş (2009)' ve Olgun (2019)' un çalışmalarında da benzer kullanım tespit edilmiştir.

-*Rhus coriaria* L., Toplanan olgun meyvesi Mide rahatsızlığı ve kanı sıvılaştırmak için yemeklere hem tedavi amaçlı hemde haricen bol miktarda yemeklerde kullanılmaktadır. Meyvesi suda bir müddet bekletilir ve suyu ağız içi ve boğaz yaralarını iyileştirmede gargarası yapılır. Tonbul ve Altan, (1989), Baytop, (1994), Abay ve Kılıç, (2001), Duran vd. (2001), Uysal (2008) ve Koyuncu ve Köroğlu (1991)'nun çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

APIACEAE

-*Petroselinum crispum* (Mill) Fuss, Bir tutam taze maydanoz 1 litre suda kaynatılır ve içerisine limon sıkılarak sabah akşam birer su bardağı adet düzensizlikleri için kullanılır, Karakurt (2014) ve Olgun (2019)' nun çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

Maydanoz suda kaynatılır ve içerisine limon sıkılarak zayıflama için kullanılır. Karakurt (2014)'un çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

Bir tutam taze maydanoz 1 litre suda kaynatılır ve içerisine limon sıkılarak sabah akşam birer su bardağı itihabi hastalıklar ve idrar yolu enfeksiyonları için kullanılır.

Savran vd. (2002), Yıldırım vd. (2008), Karakurt (2014) ve Olgun (2019)'nun çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

ASTERACEAE

-*Anthemis altissima* L., Çiçek tablası toplandıktan sonra kurutulur. Kurutulan çiçekler çay şeklinde demlendikten sonra soğuk algınlığı veya grip hastalığında ilaçlara alternatif olarak günde üç öğün birer bardak şeker veya bal ile tatlandırılıp içilir. Balos (2007) un çalışmasında benzer kullanıma rastlanmıştır.

-*Gundelia tournefortii* L. var. *tournefortii*, Kök kısmı keskin bir cisimle kesilerek sıvının akması sağlanır. Akıtılan sıvı biriktikten sonra kurumaya bırakılır ve doğrudan herhangi bir katkı maddesi katılmadan diş etleri ve mide rahatsızlıklarına karşı sakız oalarak çiğnenir. Özçelik vd. (1990), Gümüş (1994), Öztürk vd. (2000), Yeşil (2007). (Çakılcıoğlu vd. 2007). Metin (2009) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

- *Helichrysum pallasii* (Spreng.) Ledeb, Kök kısmı hariç kurutulmuş bitki böbrek rahatsızlıkları ve midevi rahatsızlıklara (hazımsızlık gibi) karşı bir litre suya yarım çay bardağı kadar bitkiyi demlikte 4-5 dk kaynattıktan sonra günde bir bardak öğlen yada akşam yemeğinden sonra içilir. Bakır Sade (2014)' nin çalışmasında benzer kullanıma rastlanmıştır.

-*Helichrysum arenarium*.(L.)DC. Kök kısmı hariç kurutulmuş bitki böbrek rahatsızlıklarına karşı bir litre suya yarım çay bardağı kadar bitkiyi demlikte 4-5 dk kaynattıktan sonra içilir. Bakır Sade (2014) ve Doğan (2014) 'nın çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

Midevi rahatsızlıklara (hazımsızlık gibi) karşı bir litre suya yarım çay bardağı kadar bitkiyi demlikte 4-5 dk kaynattıktan sonra günde bir bardak öğlen yada akşam yemeğinden sonra içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Serratula cerinthifolia* (Sm.) Boiss., Bitkinin taze yaprağından 1 adet ekmek veya diğer gıdalarla birlikte günde 3 öğün siğilleri tedavi etmek (tamamen iyileştirme) için yenilir (Önemli Not; Karın veya mide şişkinliği yapabildiği için az tüketilmelidir). Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

-*Centaurea iberica* Trev. ex Sprengel, Bitkinin taze genç sürgünleri toplandıktan sonra taze haliyle suda pişirilir, pişirilen bitkinin haşlama suyu süzülerek şeker hastalığı için

içilir. (Kıran, 2006), (Gencay, 2007), (Nadiroğlu 2017) 'nin çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Cichorium intybus L., Gövde ve dalları çizilerek veya kesilerek akıtılan özsuğu egzama, yaraları iyileştirme ve kesik tedavileri için yaralara sürülür. Yeşilada vd. (1999) ve Koçyiğit ve Özhatay, (2006) 'ın çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

Gövde ve dalları çizilerek veya kesilerek akıtılan özsuğu egzama, yaraları iyileştirme ve kesik tedavileri için yaralara sürülür. Sezik vd. (1991), Gümüş, (1994) 'ün çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Tanacetum ptarmiciflorum Sch.Bip., Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken toplanıp 1 tutam 1 litre suda 1-2 dk kaynatılmak suretiyle günde bir bardak suyu şeker hastalığı tedavisi için içilir. Kaval (2011) 'in çalışmasında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Anthemis hyalina DC., Soğuk algınlığı ve gribal hastalıklarda demlenerek çay şeklinde günde üçer defa birer bardak sıcak olarak içilir. Soğuk algınlığına karşı yaprakları kurutulur ve kaynatılmış suyun içerisinde 3-5 dk bekletildikten sonra suyu içilir. Furkan (2016)' in çalışmasında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Scorzonera latifolia (Fisch. & C.A. Mey.) DC., Bitki çiçekli veya meyvalı dönemde kök kısmı kesilir veya çizilerek bitkinin kesilen kısmından akan beyaz sıvı(özsu) kuruması için bir gün beklenir ve sonra toplanıp sakız olarak çiğnenir. Bu sakızın çiğnenmesi ile ağızdaki aft gibi yaralar tedavi edilir.. Öztürk ve Özçelik (1991) ' in çalışmasında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Achillea biebersteinii Afan., Çiçeklenme dönemlerinde toplanıp kurutulmuş toprak üstü kısımları; çay şeklinde demlenerek kadın hastalıklarında adet söktürücü olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır.. (Şahin Yiğit 2014) ve (Furkan 2016) 'ün çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

İdrar yolu iltihaplarına karşı infüzyon şeklinde 10-15 gram kadar 1.5 litre suda demlenerek yemeklerden sonra birer bardak içilir. Gültaş (2009) ve Tetik (2011) 'in çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-Xanthium strumarium L., Baş ağrısı tedavisi için bitkinin aken kabuğu kırılarak çıkarılan tohumu ağızda bir müddet çiğnenip atılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-Taraxacum officinale F.H. Wigg, : Bitkinin kurumuş tohumları kavrulmuş olarak kahve yapıp içildiğinde hem şeker hastalığında şeker düzeyini düşürmek için kullanılır.

Baytop (1999) ve Bakır Sade (2014)' nin çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

Bitkinin kurumuş tohumları kavruarak kahve yapılıp zayıflatma kahvesi olarak günde bir su bardağı tüketilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

BORAGINACEAE

-*Anchusa azurea* Mill var. *azurea*, Çocuğu olmayan kadınlar tarafından taze sürgünler toplandıktan sonra haşlatılıp yemeği yapılır. Haşlatılan lapa süzöldükten sonra karın bölgesinin üzerine günde bir defa gece boyunca sarılır. Böyle bir kullanım ilk kez çalışmamızla tespit edilmiştir.

Ayrıca bitkinin gövde soyunun kaynatılıp içilmesiyle şeker hastalığı ve böbrek taşı düşürmeye iyi geldiği bilinmektedir. Tonbul ve Altan (1989) nın çalışmasında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-*Alkanna kotschyana* A.DC., Kökün kabuk kısmı temizlenip doğrandıktan sonra kaynatılır ve içerisine tuzsuz tereyağı katılıp ince tülbentten geçirildikten sonra krem haline getirilir. Bu krem çarpma veya şişmelerde göze merhem olarak uygulanır ayrıca çalışmadan dolayı eldeki kırıışıklıları gidermek ve yumuşatmak veya yaraları iyileştirmek için kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

-*Alkanna trichophila* Hub.-Mor., Kökün kabuk kısmı temizlenip doğrandıktan sonra kaynatılır ve içerisine tuzsuz tereyağı katılıp ince tülbentten geçirildikten sonra krem haline getirilir. Bu krem çarpma veya şişmelerde göze merhem olarak uygulanır ayrıca çalışmadan dolayı eldeki kırıışıklıları gidermek ve yumuşatmak veya yaraları iyileştirmek için kullanılır. Literatürde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

-*Cardaria draba* (L.) Desv. subsp. *Draba*, Toprak üstü Kısımları taze iken toplanıp kurutulduktan sonra çay şeklinde demlenerek yemeklerden sonra böbrek ve idrar yolu rahatsızlıkları için içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

BRASICACEAE

-*Sinapis arvensis* L., Haşlanan taze sürgünler biraz ezdirilip çocuklarda karın bölgesine karın ağrılarını iyileştirmek için sürölür. Literatürde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Petroselinum crispum* (Mill) Fuss, Bir tutam taze maydanoz 1 litre suda kaynatılır ve içerisine limon sıkılarak sabah akşam birer su bardağı adet düzensizlikleri, zayıflatma, iltihabi hastalıklar ve idrar yolu enfeksiyonları için kullanılır. Savran vd. (2002) ve Karakurt (2014) çalışmalarında benzer kullanıma rastlanmıştır.

-*Serratula cerinthifolia* (Sm.) Boiss., Yaş yaprağından 1 yaprak ekmek veya diğer gıdalarla birlikte günde 3 öğün siğilleri tedavi etmek (tamamen iyileştirme) için yenilir (Önemli Not; Karın veya mide şişkinliği yapabildiği için az tüketilmelidir). Literatörde böyle bir kullanıma rastlanmamıştır.

-*Nasturtium officinale* R. BR., Şeker hastalığı ve iştah açıcı olarak bitki taze iken çiğ olarak yenilir. Özçelik ve Balabanlı (2005), Polat vd. (2012)'nin çalışmalarında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

-*Lepidium sativum* L., Şeker hastalığında şekeri düşürmek için çiğ olarak yenilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

CARYOPHYLLACEAE

-*Telephium imperati* L., Yaş yaprakları ve çiçeklerinden bir tutam ezdirilip süt veya tereyağı ile krem kıvamına getirilir ve ayak çatlakları veya yara iyileştirici olarak kullanılır. Tetik (2011)'in çalışmasında benzer kullanıma rastlanmıştır.

CUCURBITACEAE

-*Cucurbita mixta* L., Özellikle çocuklarda bağırsak kurtlarının (Tenia solium) atılmasında çekirdekleri çiğ olarak yedirilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai, Olgunlaşan meyve yenildiğinde idrar söktürücü olarak etkisini gösterir. Karpuz, çekirdeği ile birlikte yenildiğinde mide rahatlatıcı ve bağırsakları hareketlendirir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

EQUISETACEAE

-*Equisetum palustre* L., Bitki taze iken veya kurutulduktan sonra suda 3-5 dk kaynatılıp süzldükten sonra, suyu günde bir bardak böbrek taşı düşürmek veya idrar yolu

hastalıkları için içilir (Hoş olmayan koku ve acı tadından dolayı tatlı ve koku giderici bazı gıdalarla birlikte tüketilebilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

EUPHORBIACEAE

-*Euphorbia denticulata* Lam., Bitkinin yaprak veya gövdesi kesildikten sonra çıkan süt vücutta kazalarla oluşan yaraları iyileştirmek veya el ve ayaklarda oluşan çatlakları gidermek için sürülmek sureti ile kullanılır. Tetik (2011)' in çalışmasında da benzer kullanıma rastlanmıştır.

HYPERICACEAE

-*Hypericum scabrum* L., Bitki çiçeklenme dönemlerinde toplanıp güneşte veya gölgede kurutulur. Su ile birlikte çok kısa bir süre (1-2 dk) kaynatılıp suyu; midevi rahatsızlıklar durumunda Honda vd. (1996), Bakır Sade (2014), Doğan (2014) ve Olgun (2019)' nun çalışmalarında, strese karşı sakinleştirici olarak Bakır Sade (2014)' ün çalışmasında, kadın hastalıklarında adet düzensizliği için de Yeşil (2007)' nin çalışmalarında benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

JUNCACEAE

-*Juncus inflexus* L., Kök kısmı temizlenip çiğnendikten sonra suyu emilip atılır. Kök kısmı temizlendikten sonra suda kaynatılıp suyu böbrek rahatsızlıklarına karşı içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

JUGLANACEAE

-*Juglans regia* L., Ceviz tohumları bahar aylarında tomurcuklamadan hemen sonra 40 adet toplanıp derin dondurucu veya bozulmayacak şekilde muhafaza edilir. Taze cevizler her sabah aç karna birer adet tiroid hormonlarının düzenleyicisi olarak kullanılır. Uysal (2008)' in çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Kuruyan ceviz içi ve içerisindeki zarla birlikte yaklaşık 10 adet ceviz 0.5 litre suyun içerisine bırakılır ve aç karna her sabah kolesterol düşürücü olarak bir çay bardağı suyu

içilir. Ezer ve Arısan (2006), Öztürk ve Dinç (2005) ve Uysal (2008)' in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

LAMIACEAE

-*Ajuga vestita* Boiss., Toprak üstü Kısımları toplanıp taze iken yaprakları çiğ olarak şeker hastalığına karşı şekeri düşürmek için yenilir. Ayrıca acı tadından dolayı kurutulduktan sonra demlenerek çeşitli tatlandırıcılarla birlikte şeker hastalığına karşı şekeri düşürmek için içilir. Literatürde herhangi bir kullanımına rastlanmamıştır.

-*Melissa officinalis* L., Çiçeklenme dönemlerinde toprak üstü kısımları toplanır. Taze iken veya kurutulduktan sonra diğer bitki çayları gibi demlenip nefes darlığı hastalıklarında kullanılır. Tetik (2011)' çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

İltihap kurutucu olarak kullanımına literatörde rastlanmamıştır.

-*Mentha longifolia* L. subsp. typhoides (Briq.) Harley var. typhoides, Genç sürgünlerdeki Yaprakları taze iken çiğ olarak yenildiğinde mideyi rahatlatıcı olarak kullanılmaktadır. Yıldırım (1991), Çubukçu (1994), Koçak (1999), Ezer (2004), Tuzlacı (2006), Nadiroğlu (2017) ' nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Yaprakları taze iken çiğ olarak yenildiğinde gribal hastalık gibi iltihabi hastalıklara karşı kullanılır. Tabata vd (1994), Sezik (1997), Şimşek vd (2002), Çakılcıoğlu vd. (2010), Arı (2014) ve Nadiroğlu (2017) ' nun çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Micromeria myrtifolia* Boiss. & Hohen., Nefes darlığı hastalığına karşı rahatlatıcı olarak bitki çayları şeklinde içilir. Benzer kullanımına Kocabaş ve Gedik (2016) çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Origanum vulgare* L., : Yaprak ve çiçekleri toplanır yemeklerde baharat olarak kullanılır. Nane limon karışımına kekik eklenip kaynatılarak soğuk algınlığı ve gribal hastalığa karşı içilir. Polat (2010), Bulut (2008), Kızılaslan (2008), Koçyiğit (2005), Onar (2006) ve Doğan (2014) ' nın çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Phlomis armeniaca* Willd., Tam olgunlaşmamış dal ve yaprakları ile çiçekleri kurutulup bitki çayları şeklinde tüketilir. Bitkiden hazırlanan infüzyon daha çok göğüs yumuşatıcı ve gribal hastalığa karşı kullanılır. Türkoğlu (2000), Gençay (2007), Mükemre (2103), Şenkardeş (2014), Melikoğlu vd. (2015), Furkan (2016) ve (Olgun 2019) ' nın çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Lamium amplexicaule* L., Soğuk algınlığı ve gribal hastalıklar için diğer bitki çayları gibi demlenip tüketilir. Nadiroğlu (2017)'nin çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Satureja boissieri* Hausskn. ex Boiss., Kadın hastalıklarına karşı suda kaynatılarak içilir. Kadın hastalıklarına karşı suda kaynatılarak içilir. Herhangi bir kullanımına rastlanmamıştır.

-*Satureja hortensis* L., bitki yaprakları kadın hastalıklarına karşı demlenerek günde 1 bardak içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Nepeta italica* L., Bitkinin yaprakları taze iken toplanıp kurutularak çay şeklinde demlenir ve özellikle soğuk algınlığına karşı günde en az iki öğün birer bardak içilir. (Doğan 2014), Özdemir E. (2005) 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Teucrium polium* L., Kurutulan bitki çay şeklinde demlenerek (kaynamış suda demlemeye bırakılarak) şeker hastalığı için günde bir bardak suyu içilir. (Tonbul ve Altan, 1989). Ayanoğlu vd. (1999), Özçelik ve Balabanlı (2005). Doğan ve Bağcı (2011) ve Şenkardeş (2014)'in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Mideyi yorucu yemeklerden sonra rahatlatıcı olarak taze iken 3-5 yaprak yenilir. Özçelik ve Balabanlı (2005), Çakılcıoğlu vd. (2007), Çimen (2007), Akgül (2008), Yapıcı vd. (2009). Ve Furkan (2016). 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Teucrium multicaule* Montbret & Aucher ex Benth., Bitki çiçeklenme dönemlerinden önce toplanıp kurutulur ve yemeklerde kullanılır. Ayrıca bitki nane limon karışımı ile 3-4 dk kaynatılarak yapılan bitki çayı soğuk algınlığı ve gribal hastalıklara karşı kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Thymus kotschyanus* Boiss & Hohen var. glabrescens Boiss., Baharat olarak kurutulan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır ve adet düzensizliği için kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

Baharat olarak kurutulan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır iltihabi hastalıklar için kullanılır. Mükemre (2013) ve Nadiroğlu (2017) 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Thymus kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. kotschyanus, Baharat olarak kurutulan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır ve adet düzensizliği için içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

Baharat olarak kurutulanan bitkiden 1 tatlı kaşığı bir bardak kaynatılmış suda demlemeye bırakılır iltihabi hastalıklar için kullanılır. Kaval (2011)'nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Vitex agnus-castus* L., Havanda dövülen hayıt tohumu daha sonra demlemeye bırakılır. Demlenen hayıt tohumları Özellikle kadınlarda yumurtalık gelişimi, adet düzensizliği durumlarında kullanılır (Dülger vd., 2002) ve (Bakır Sade 2014)' nun çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Havanda dövülen hayıt tohumu daha sonra demlemeye bırakılır. Demlenen hayıt tohumları sıkıntı ve strese karşı kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Salvia multicaulis* Vahl. Toprak üstü kısımları toplanıp kurutulur. Kurutulanan bitkiden öğütülmüş halde 1 litre suya yaklaşık 4-5 kaşık kaynatılmış suyun içerisinde demlemeye bırakılarak gribal hastalıklar ve soğuk algınlığında kullanılır. Özgökçe ve Özçelik (2004), Tetik (2011), Karakurt (2014), Furkan (2016) ve Olgun (2019)' nun çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

LINACEAE

-*Linum mucronatum*. Bertol., Bitkinin yaprak ve çiçekleri toplanıp kurutulduktan sonra Tereyağı veya süt ile karıştırılıp krem haline getirilerek el ve ayaklarda çatlaklara veya yaralara karşı kullanılır. Dağlı (2015)' nın çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

LILIACEAE

-*Allium ampeloprasum* L., Bitki yenildiğinde tansiyona iyi geldiği söylenmektedir. Olgun (2019)' nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Allium cepa* L., Beyaz soğan robottan geçirilir veya soğanı iyice ezdikten sonra suyu sıkılır ve sabah akşam birer çorba kaşığı hem akciğer hastalıklarına karşı hemde demir eksikliğine karşı kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

Soğanın toprak altı bulbları közlendikten sonra vücutta oluşan şişlikleri gidermek için kullanılır. Sezik (1997), Yazıcıoğlu vd (1993). (Behçet ve Arık 2013), Ezer ve Arısan

(2006) Şenkardeş (2014) ve Olgun (2019)' nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Kuru soğanın suyu çocuklarda kulak ağrılarına 1-2 damla damlatılır. Olgun (2019)' nun çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Muscari comosum (L.) Mill., Ayrıca soğan kısmı ezilip ayak çatlakları ve nasır tedavisi için krem şeklinde kullanılır. Doğan (2014)'nın çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

MALVACEAE

-*Alcea apterocarpa* Boiss., Vücutta oluşan yaraların iyileşmesi için çiçekleri taze iken ezilerek veya kurutulup süt ile birlikte bulamaç haline getirilir. Bu bulamaç yara veya çıban gibi hastalıklarda yara üzerine 1 gün süre ile bırakılır. Çiçeği taze iken veya kurutulduktan sonra bir tutam(3-5 adet) havanda dövülür, içerisine 1 çay bardağı süt ve 2-3 kaşık un katılır. Oluşan karışım vücutta çıkan çıbanın üzerine sürülür. Nadiroğlu (2017)' nun çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Alcea hohenackeri* (Boiss. Et Huet) Boiss., Çiçeklenme döneminde çiçekleri toplanıp kurutulur. Kurutulan çiçekler soğuk algınlığı öksürük gibi gribal hastalıklarda demlenerek günde üçer defa içilir. Furkan (2016), Türkoğlu (2000) ve Türkoğlu vd. (2006)' nun çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Malva neglecta* Wallr, Haşlanıp çeşitli soslarla birlikte yemeği yapılır. Kadın hastalıkları ve çocuğu olmayan kadınlar tarafından lapası yapıp karın bölgesine sürülür. Simsek vd. (2002), Ertuğ vd. (2004) Ertuğ ve Tümen (2004), Bulut (2006), Tuzlacı (2006), Yeşil (2007), Bulut (2006), Tuzlacı (2006), Yeşil (2007)' in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Toprak üstü kısımları toplanıp kaynatıldıktan sonra suyu süzülerek posası bir bezin için konulur ve karın bölgesine bezle birlikte sarılır;bu yöntem özellikle gaz sorunu olan çocuklarda kullanılır. Toprak üstü kısımları taze iken toplanıp haşlatılır ve suyu çocuklara kabızlık hastalıklarında günde 1-2 bardak suyu içirilir. Yesilada vd. (1995), Sezik vd. (1997), Honda vd. (1996), Dönmez (2000), Simsek vd. (2002), Ertuğ vd. (2004), Ertuğ ve Tümen (2004), Ertuğ vd.(2004), Ertuğ ve Tümen (2004), Ertuğ vd. (2004) ve Şenkardeş (2014) 'in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

MORACEAE

-*Morus alba* L., Olgunlaşmış meyvelerden dut pekmezi yapılıp mide rahatsızlıkları için sabah aç karna yoğurtla karıştırılıp veya sade olarak iki yemek kaşığı yenilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Morus nigra* L., Bitkinin olgunlaşan meyveleri taze iken iki üç adet bile ağızda çiğnenip yutulduğunda ağız içinde oluşan yaraları iyileştir. Ayrıca bitkinin olgunlaşan meyvelerinden reçel yapılıp ağız yaraları iyileştirmek için kullanıldığı gibi haricen de kullanılır. Bulut ve Tuzlacı (2013) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Ficus carica* subsp. *rupestris* (Hausskn.) Browicz, Kurutulan incirler doğranıp süt ile birlikte kaynatılarak soğuk alınlığı ve çeşitli iltihabi hastalıklarda ilaca alternatif olarak özellikle çocuklarda ve yetişkinlerde yan etkisi veya rahatsız edici olmadığından günde 3-4 çay bardağı içilebilir. Doğan (2014)'nin çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

PLATANACEAE

-*Platanus orientalis* L., Yaprakları toplandıktan sonra gölgede kurutulur. Kurutulan yapraklar demlenerek diz ağrıları romatizmal hastalıklar veya kireçlenmelere karşı çay şeklinde içilir. Olgun (2019) ve Furkan (2016) 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

POACEAE

-*Cynodon dactylon* (L.) Pers., Bir bardak kadar arpa tohumu, bir deste maydanoz ve bir deste ayırık rizomu ile kaynatılıp elde edilem material süzülerek böbrek taşı düşürme ve idrar yolları enfeksiyonlarına karşı suyu içilir. Bitkinin taze rizomları damar sertliğine karşı ağızda çiğnenip suyu emilir.. Doğan (2014)'nin çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

Bitkinin taze kökleri ağızda çiğnenip suyu emilir. Kanı sıvılaştırıcı ve damar açıcı özelliği için kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Zea mays* L., Dişi çiçeklerden alınan püsküller (stiluslar) gölgelik bir yerde kurutulur. Bu yapılardan infüzyon veya dekoksasyon halinde hazırlanan sıvı; zayıflama, böbrek ve

idrar yolu taşlarını düşürme, mesane iltihabı ve romatizmal hastalıklara karşı içilir. Yeşilada vd. (1995), Sezik vd. (1997), Öztürk ve Dinç, (2005), Saday (2009), Fujita vd. (1995), Tuzlacı ve Yazıcıoğlu (1996), Sezik vd. (2001), Özgökçe ve Özçelik (2004), Koyuncu (2005) ve Uysal (2008) 'in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır. Romatizmal hastalıklar için kullanılmaktadır. Koca ve Yıldırım (2010) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

PUNICACEAE

-*Punica granatum* L., Nar çiçeği toplanıp çay şeklinde demlenerek sindirim sistemi rahatsızlıkları ve içerdiği c vitamininden dolayı vücudu dinç tutmak için kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

PLATANACEAE

-*Plantago lanceolata* L., Bir tutam kurutulmuş bitki bir litre suda demlenir. Günde bir bardak yemeklerden sonra gribal hastalıklar ve öksürüğe karşı içilir. Ayrıca akciğer rahatsızlıklarına karşı rahatlatıcı olarak kullanılır. Yıldırım (1991), Metin (2009), Bakır Sade (2014) 'nın çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Ayrıca akciğer hastalığına karşı rahatlatıcı olarak kullanılır. Baytop (1999), Ertuğ (2004) Metin (2009), Bakır Sade (2014) 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Plantago major* L., Toprak üstü kısımları yaş iken toplanıp kurutulur. Kuru bitkiden öğütülmüşse 2 çorba kaşığı eğer öğütülmemişse 4-5 yaprak 1 litre suda demlendirilir ve balgam söktürücü, öksürük, Böbrek rahatsızlıkları ve akciğer hastalıklarına karşı kullanılır. Tuzlacı ve Yazıcıoğlu (1996), Baytop (1999) ve (Olgun2019) 'nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

PORTULACACEAE

-*Portulaca oleracea* L., Bitkinin toprak üstü kısımları tohumlanmadan önce toplanıp temizlendikten sonra ince ince doğranıp haşlatılır ve bir filenin içerisine bırakılarak üzerine taş bırakılır. Daha sonra suyu alınmış bitki parçaları ayranın içerisine bırakılır 10-15 gün süreyle arada bir ayranı değiştirilmek suretiyle yeni ayran ilave edilir. Sürekli

olarak içildiği gibi daha çok midevi rahatsızlıklara ve idrar söktürücü olarak bolca tüketilmektedir. Özçelik (1987), Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991)' nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

POLYGONACEAE

-*Rheum ribes* L., Bitkinin genç taze gövdeleri çiçek açma döneminde toplanıp kabuğu soyulur ve şeker hastalığına karşı çiğ olarak yenilir. Tuzlacı (1985), Tonbul ve Altan (1989), Behçet ve Arık (2013), Tuzlacı (2006), Gencay (2007), Tuzlacı ve Doğan (2010) ve Nadiroğlu (2017)' nin çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Rumex acetosella* L., Şeker hastalığı ve tansiyon düşürücü olarak çiğ olarak yaprakları tüketilir. Doğan (2008), Özgen vd. (2012), Doğan (2014)' in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Rumex crispus* L., Yaprakları Taze iken çiğ olarak iltihabi ve kadın hastalıklarına karşı kullanılır. Kültür (2007) ve Özgökçe ve Özçelik (2004)' ün çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

ROSACEAE

-*Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *Monogyna*, Meyvesi olgunlaşınca sonbaharda toplanıp kurutulur kompostosu yapılarak soğuk algınlığı ve halsizlik durumlarında içilir. Kültür (2007), Arı (2014) ve Şenkardeş (2014)' ün çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Crataegus aronia* (L.) Bosc ex DC., Taze yaprak ve sürgünleri koparılıp hem taze iken hemde kurutulduktan sonra kaynamış suda bitki çayları gibi demlemeye bırakılarak böbrek hastalıkları için günde 3 bardak suyu içilir. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

- *Cydonia oblonga* Mill., Yaprakları kuru veya yaş olarak kaynatıldıktan sonra suyu mideyi rahatlatmak için içilir. Ertuğ (2002)' un çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

Çekirdekleri Meyvenin içinden çıkartıldıktan sonra en az bir gece suda bekletilir (En az 8-10 çekirdek yarım çay bardağı suya konulur). Krem kıvamını alan sıvı el ve ayak

çatlaklarında kullanılır, elleri yumuşatır. Sadıkoğlu (2003) ve Tekin (2011) ' in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Malus sylvestris* (L.) Mill., Elma kabuğu (Özellikle kırmızı kabuklu olanlar) suda kaynatılıp bal ile karıştırılıp içildiğinde balgam söktürücü ve öksürük kesici olarak kullanılır. Benzer kullanımı Sezik vd. (2001) Çalışmasında meyvesi bronşit ve soğuk algınlığı tedavisinde kullanılır şeklinde geçmektedir.

-*Prunus divaricata* Ledeb. subsp. ursina (Kotshc) Browicz, Soğuk algınlığı tedavisinde, mide ve bağırsak rahatsızlıklarına karşı meyvesi kurutularak kış aylarında komposto ve hoşabı yapılarak içilir. Kültür (2007), Tetik (2011) ve Nadiroğlu (2017)' in çalışmalarında da benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Rosa canina* L., Olgunlaşmış (Kırmızıya çalan renk) meyveleri toplanıp kurutulur.Çekirdekleri çıkartılıp demlenerek suyu soğuk algınlığına karşı, gribal hastalıklara karşı Erol (1995), Duran (1998), Duran vd (2001), (Şimşek vd 2002) Çalışmalarında, böbrek iltihaplanmaları (iltihap kurutucu olarak) olarak Honda (1996) çalışmasında, romatizma hastalıkların karşı, kalp hastalıklarına (içerdiği bol miktarda C vitamininden dolayı kanı sıvılaştırır) karşı olarak Özçelik ve Balabanlı (2005) çalışmasında, nefes darlığı, bronşit gibi rahatsızlıklar için kullanılır, tansiyon düşürücü, hazımsızlık durumlarında Vural vd (1997) ve Özçelik ve Balabanlı (2005)' in çalışmalarında benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

-*Rubus sanctus* Schreb., Ayrıca kurutulmuş meyveleri komposto yapılır ve kompostosu gribal hastalıklar ve boğaz ağrıları için içilir. Ertuğ (2004) ve Olgun (2019)' nun çalışmalarında benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

Göz ağrılarında meyvası sıkılıp göze 1-2 damla damlatılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Rubus caesius* L., Kurutulmuş meyveleri kış aylarında soğuk algınlığı ve hastalıklara karşı direnci artırmak için komposto yapılır. Baytop (1999), Kıran (2006) ve Nadiroğlu (2017)' nun çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

RHAMNACEAE

-*Paliurus spina-christi* Mill., Kök kısmı sökülüp temizlendikten sonra küçük parçalara ayrılarak su ile pekmezimsi kıvam alıncaya kadar kaynatılır (yaklaşık 2kg 5 lt suyun içerisine katılır). Sabah akşam birer bardak tansiyon, şeker ve basur hastalıklarına karşı

içilir. Metin (2009) ve Doğan (2014)' nın çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

Meyveleri yaşken veya kuruduktan sonra toplanıp kaynatılır ve günde 1-2 bardak ishale karşı veya idrar söktürücü olarak kullanılır. Sayar vd. (1995), Duran, (1998), Baytop (1999), Ayanoğlu vd. (1999), Elçi ve Erik (2006) ve Çakılcıoğlu vd. (2007) ve Olgun (2019)' nun çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

SALICACEAE

-*Salix alba* L., Yaş Yaprakları dövülerek veya haşlatılıp lapası romatizma hastalığı ve diz ağrılarına karşı ağrıyan yerlere sargı bezi ile sarılır. Baytop (1994a), Tabata vd (1994), Eryaşar (1998), Koçak (1999), Tuzlacı (2006). ' nın çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

Çocuklarda gaz veya karın şişikliği durumlarında lapası karın bölgesine sürülür. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

SOLANACEAE

-*Solanum nigrum* L., Meyvesinden çıkan suyu bir çubuğa sarılı pamuğun üzerine damlatılır ve pamuk sarılı çubuk yakılır, dumanı dış iltihabı tedavisinde ve dış kurtlarının düşürülmesinde kullanılır. Balos (2007)' un çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

SCROPHULARIACEAE

-*Verbascum lasianthum* Boiss. & Benth, Bir litre kaynatılmış suyun içerisine 3-4 yemek kaşığı sığırkuyruğu yaprağı ve çiçeği bir süre bekletildikten sonra süzülerek günde 3 defa birer bardak suyu midevi rahatsızlıklar için içilir Ayrıca gölgelik için bostan ve bahçelerde çadırlam üzerine bırakılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

URTICACEAE

-*Urtica dioica* L., Bir bardak kaynatılmış suya bir tutam kuru öğütülmüş ısrğan otu yaprakları demlemeye bırakılır ve mide rahatsızlıklarına karşı içilir. Kültür (2007)' un çalışmasında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

Kanser hastalıklarına iyi geldiği için bu tür hastalıklara tutulanlar tarafından kullanılmaktadır. Melikoğlu (1987), Savran vd. (2002) Eşen (2008), Bulut (2008)' un çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

VIOLACEAE

-*Viola odorata* L., Topraküstü kısımları kurutulur. Kurutulan bitkiden 1 litre kaynatılmış suyun içerisine bir tutam atılır ve 1-2 dk bekletildikten sonra isteğe bağlı şekerli veya şekersiz bağırsak hastalıkları, akciğer rahatsızlıkları ve nefes darlığı rahatsızlıkları için günde 1-2 bardak tüketilir.

Olgun (2019)'un çalışmasında Öksürük için ve bağırsak temizliğinde kullanılır şeklinde geçmektedir.

VITACEAE

-*Vitis vinifera* L., Siyah üzümün Kuru çekirdekleri ile birlikte krema haine gelinceye kadar iyice ezdirilir. Daha sonra hazırlanan krema ayak burkulmaları ve ayak şişkinliği gibi eklem ağrılarında ağrıyan yerlere sürülür. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

ZYGOPHYLLACEAE

-*Tribulus terrestris* L., Çiçeklenme dönemlerinde toprak üstü kısımları kaynatılıp suyu; Böbrek taşlarını düşürmede, idrar söktürücü olarak; benzer kullanımına Özçelik ve Balabanlı (2005), Özçelik ve Balabanlı (2005), Furkan (2016), Şahin Yiğit (2014)' in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

şeker ve basur hastalıklarına karşı günde bir bardak içilir. Ayrıca çocuğu olmayan erkekler tarafından kullanılır. Literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

Gıda amaçlı kullanılan bitkiler

AMARANTHACEAE

-*Amaranthus retroflexus* L., Toprak üstü taze kısımları toplanıp haşlanarak yemeği yapılır. Ertuğ (2000) ve Olgun (2019) çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

AMARYLLIDACEAE

-*Allium trifoliatum*. Cirillo, Bitki taze iken toplanır yumrusu hariç tüm bitki salata ve çeşitli yemeklere katılır. Çiğ olarak yenilir. Literatürde herhangi bir kullanımına raslanmamıştır.

ANACARDIACEAE

-*Cotinus coggygia* Scop., Bitkinin gövdesi veya dalları soyulup temizlendikten sonra ufak parçalar haline getirilir ve kısa bir süre (2-3 dk) kaynatılıp çay yerine (çay renginde) içilir Literatürde herhangi bir kullanımına raslanmamıştır.

-*Pistacia khinjuk* Stocks, Menengiç tohumları kuruduktan sonra toplanıp kavrulur. Kavrulan tohumlar öğütülerek yağıyla birlikte kavanozlara konulur ve kahve olarak tüketilir. Kaval (2011).’ in çalışmasında da benzer kullanımına rastlanmıştır

-*Pistacia terebinthus* L. subsp. palaestina (Boiss) Engler, Fıstık ağacını yetiştirmek zor olduğundan büyümüş menengiç ağacına fıstık aşısı yapılarak fıstık üretimi sağlanır. Olgun (2019) un çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır

-*Rhus coriaria* L., Hasat döneminde toplanan meyvesi haricen bol miktarda yemeklerde kullanılmaktadır Duran, (1998), Bağcı, (2000); Doğan vd. (2004); Satıl vd. (2006); Kazan, (2007); Akgül, (2008); Bulut, (2008); Yıldız vd. (2010)., Sezik vd. (2001). Koçyiğit, (2005), Mart, (2006), Bulut, (2006), (Onar, 2006), Metin, (2009) ve Kaval (2011)’ın Çalışmalarında da benzer kullanımlara rastlanmıştır

APIACEAE

-*Echinophora carvifolia* Boiss. & Balans, Bitkinin taze genç gövde ve sürgünleri kurutulduktan sonra haşlanıp peynire katılır. Literatürde herhangi bir kullanımına raslanmamıştır

-*Ferula orientalis* L., Bahar aylarında genç sürgünleri (taze iken acıdır bu acılığı gidermek için haşlanır) haşlanır ve kurutulur. Daha sonra bu haşlanıp kurutulan sürgünler yemeklerde kullanıldığı gibi; peynire katılarak da yenilir. Bitkinin genç sürgünlerinin salamurası yapılmaktadır. Öztürk ve Özçelik, (1991)., Özçelik, (1992), Özçelik, 1994; Öztürk vd. 2000)., (Baytop, 1999; Türkoğlu vd. 2006; Çakılcıoğlu vd. 2007), Arık, (2003) , Kaval (2011). Çalışmalarında da benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Eryngium billardieri* Delar , Bitkinin genç ve taze sürgünleri temizlenir çiğ olarak yenilir, yemeği yapılır (Özçelik vd. 1990; Öztürk 1991; Yıldırım 1991; Baytop 1999; Ertuğ 2004b; Ertuğ ve Tümen 2004; Behçet ve Arık 2013)., (Gencay 2007)., (Kaval 2011)., (Mükemre 2013), (Nadiroğlu 2017). Çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Petroselinum crispum* (Mill) Fuss, Bitkinin toprak üstü kısımları yemeklerde ve salatalarda gıda amaçlı kullanılır Deniz vd. (2010). ve Şahin (2014). Çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

ARACEAE

-*Arum conophalloides* Kotschy ex Schott , Bitki bahar aylarında toplanıp haşalandıktan sonra genellikle sumak, kuzu kulağı veya üzüm kuru suyunun içerisinde bekletilerek acı tadı giderildikten sonra yemekleri yapılır Mükemre (2013). ve Kaval, (2011). Çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Gundelia tournefortii* L. var. *tournefortii* , Bitkinin genç ve taze toprak üstü kısımları dikenlerinden arındırılıp haşlanarak yemeği yapılır. Özçelik vd. (1990); Gümüş (1994); Yeşil (2007), Tonbul ve Altan (1989), Öztürk ve Özçelik (1991), Öztürk vd. (2000) , Keskin ve Alpınar (2002), Behçet ve Arık(2013), Ertuğ (2004b) , Korkut (2006) , Gencay (2007), Çakılcıoğlu vd. (2007), Metin (2009) ve Olgun (2019)' un çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

ASTERACEAE

-*Lactuca serriola* L., Taze toprak üstü sürgünlerinden yemek yapılır. Bitki tohumları kuş ve keklik yemi olarak kullanılır. Doğan (2014) ve Nacakçı (2015) 'in çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Scorzonera semicana* DC Genç, taze toprak üstü kısımları toplanıp çiğ olarak veya salatası yapılarak yenilir Mükemre (2013), Çakılçioğlu ve Türkoğlu, (2009), Türkoğlu vd. 2006; Çakılçioğlu vd. (2007) 'nın çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Centaurea iberica* Trev. ex Sprengel, Bitkinin taze genç sürgünleri toplanıp haşlanarak yemeği yapılır. Gencay (2007), Arık, (2003), Balos, (2007), Korkut ve Akan (2008) ve Nadiroğlu (2017)'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Scorzonera kotschy* Boiss., Menengiç ağacının taze sürgünleri ile birlikte yaprakları çiğnenir. Literatürde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Echinops orientalis* Trautv., Kapitulumlarının üzerine oturduğu kısım, genç dönemde taze iken dikenli kısımlarından temizlendikten sonra yenir. (Dönmez, 2000), (Yeşil, 2007), (Kaval 2011), (Doğan 2014) 'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Tragopogon dubius* Scop., Toprak üstü kısımları taze iken toplanıp çiğ olarak veya alatası yapılarak yenilir. Tekin (2011), Nadiroğlu (2017)'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Tragopogon porrifolius*.L., Toprak üstü kısımları taze iken toplanır. Çiğ olarak yenildiği gibi salata yapılarakta yenilir. Literatürde benzer kullanımına rastlanmamıştır

-*Tragopogon longirostris* Sch.Bip., Genç toprak üstü kısımları taze iken toplanıp çiğ olarak veya salatası yapılarak yenilir. Yemeği yapılarak yenilir. Deniz vd. (2010) ve Doğan (2014) 'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Scorzonera latifolia* (Fisch. & C.A. Mey.) DC., Bitki çiçekli veya meyvalı dönemde kök kısmı kesilir veya çizilerek bitkinin kesilen kısmından akan beyaz sıvı(özsu) kuruması için bir gün beklenir ve sonra toplanıp sakız olarak çiğnenir. Yıldırım (1991), Baytop (1999) ve Kaval(2011) 'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Chondrilla juncea* L. subsp. *Juncea* , Taze genç yaprakları haşlatılıp yemeği yapılmaktadır (Doğan 2014) ve Baytop T.(2007) 'un çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Taraxacum officinale* F.H. Wigg , Bitki taze iken yaprakları toplanıp hem çiğ olarak hemde haşlatılıp yemeği yapılarak tüketilir. Baytop (1999), Deniz vd. (2010), Polat (2010) ve Bakır Sade (2014) 'nin çalışmalarında benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

BORAGINACEAE

-*Anchusa azurea* Mill var. *azurea* , Bitkinin yaprakları yağda kavrulup soğan, acı biber ve salça eklenip üzerine yumurta kırılması ile yemeği hazırlanmaktadır. Benzer kullanıma Öztürk ve Özçelik (1991), Şimşek vd. (2001), Tonbul ve Altan, (1989) (Arı 2014), Doğan (2014), Doğan ve Tuzlacı (2015), Nadiroğlu (2017) ve Olgun (2019) 'un çalışmalarında rastlanmıştır

-*Onosma albo-roseum* Fisch & C.A.Mey , Özellikle havanın ısınması ile birlikte çiçeği kurumadan önce toplanıp dip kısımlardaki tatlı suyu emilir. Benzer kullanımına Furkan (2016) ve Olgun (2019). un çalışmalarında rastlanmıştır

-*Phyllocara aucheri* (A. DC.) Guşul. Çiçeğin içerisindeki sıvısı tatlı tadından dolayı emilir. Etnobotanik açıdan literatörde benzer kullanımına rastlanmamıştır.

BRASSICACEAE

-*Capsella bursa-pastoris* L., Bitkinin taze genç sürgünleri çiğ olarak yenilir. Benzer kullanımına Altay ve Karahan (2012). , Bakır Sade (2014)., Şenkardeş (2014). ve Bakır Sade (2014) ' nin çalışmalarında da rastlanmıştır.

-*Eruca sativa* Mill. Bitki taze iken toplanıp hem iştah açıcı hemde gıda olarak tüketilir. Polat (2010), Baytop (1999) ' un çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır

-*Nasturtium officinale* R. BR., Salatası yapılarak veya yemeklerle birlikte yenilir. Satıl vd. (2008), Deniz vd. (2010), Altay ve Çelik (2011) , (Altay ve Karahan 2012) , Gelse (2012)

Polat vd. (2012), Şenkardeş ve Tuzlacı (2014) , Furkan (2016). çalışmalarında benzer kullanımlara rastlanmıştır.

-*Sinapis arvensis* L., Bitki taze iken yaprakları sarma yapımında kullanılır. Toprak üstü kısımları yemeklerde kullanılır. Taze iken gövdesi yenir. Bitkinin toprak üstü kısımları taze iken toplanıp, suda haşlatıldıktan sonra yağda çeşitli soslarla kavrulur veya yoğurtlu

yemeği yapılır. Akan vd. (2008) , Abay ve Kılıç (2001), Gldaş (2009), Şenkardeş (2014), Gelse (2012), Arı (2014), Tetik (2011)' in çalışmalarında da benzer kullanımlarına rastlanmıştır.

-*Sisymbrium septulatum* DC., Toprak st kısımları taze olarak tüketilmektedir. Benzer kullanımına Tetik (2011)' in çalışmasında rastlanmıştır.

-*Lepidium sativum* L. Toprak st taze sürgünler yaprakları ile birlikte toplanır çiğ olarak yenilir. Deniz vd. (2010), Satıl vd. (2008), Gelse (2012) ve Nadiroğlu (2017)'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

CAMPANULACEAE

-*Campanula baskilensis* Behçet., Taze yaprakları çiğ olarak yenilir. Literatrde herhangi bir kullanımına raslanmamıştır.

CARYOPHYLLACEAE

-*Silene conoidea* L. Çiçekleri tazeleyen çiğ olarak tatlı tadından dolayı yenilir. Dağlı (2015)' nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Stellaria media* (L.) Vill., Taze sürgünleri toplanıp genellikle yoğurtlu yemekleri yapılarak yenilir. Polat (2010) ve Saraç (2013)'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

CAPPARACEAE

-*Notobasis syriaca* (L.) Cass., Bitki taze iken gövdesi dikenlerden arındırılıp soyularak yenilir. Balos (2007) 'un çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

CRASSULACEAE

-*Sedum pallidum* M.Bieb., iek açmadan önceki genç ve taze yaprakları yenilir. Literatrde herhangi bir kullanımına raslanmamıştır.

CUCURBITACEAE

-*Cucurbita mixta* L., Tüm meyve yemeklerde farklı şekillerde pişirilir veya kurutulup yemeği yapılır. Satıl vd. (2008), Altay ve Çelik (2011), Altay ve Karahan (2012), Gelse (2012), Şenkardeş (2014) ve Olgun (2019) 'un çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Cucumis melo* L., olgunlaşmış meyvesi yenilir. Vural vd. (1997), Ertuğ (2000) ve Gencay (2007) 'ın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai , Olgunlaşan meyve yenilir. Karpuz çekirdeği haşlanarak veya kavrulularak yemeği yapılır. Ertuğ (2000) ve Gelse (2012)'nin çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Bryonia multiflora* Boiss. & Heldr., Genç sürgünlerindeki taze yaprakları sarma yemeği için kullanılır. Literatürde benzer bir kullanımına raslanmamıştır.

FABACEAE

-*Pisum sativum* subsp. *brevipedunculatum* (P. Davis & Meikle) Ponert, Tohumları taze olarak yenilir. Yaprakları taze iken yenilir. Olgun (2019) ve Ertuğ (2000) 'nin çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Lathyrus cicera* L., Genç meyvadaki taze tohumları yenilir. Ayrıca genç sürgün yaprakları da çiğ olarak yenilir Balos (2007) ve Doğan (2014) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Vicia narbonensis* L., Yeşil meyvadaki taze tohumları çiğ olarak gıda amaçlı tüketilir, Balos (2007) ve Dağlı (2015) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Lathyrus aphaca* L., Olgunlaşmamış meyvadaki tohumları ve taze yaprakları yenilir. Freethy (1985), Cooper and Jonson (1984) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Vicia sativa* L., Yeşil meyva içerisindeki taze tohumları gıda olarak tüketilir. (Balos 2007) ve (Nacakçı 2015) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

FAGACEAE

-*Quercus petraea* (Matt.) Liebl. subsp. *pinnatiloba* (K.Koch) Menitsky , Tohumlar taze iken toplanıp toprak altına gömülür. Kış aylarında çıkartılıp közlenerek yenilir. Doğan (2014) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Quercus infectoria* G.Olivier , Tohumu taze iken toplanıp toprak altına gömülür. Kış aylarında çıkartılıp közlenerek yenilir. (Türkoğlu 2000) ve (Doğan 2014) 'ün çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

GERANIACEAE

-*Geranium stepporum* P.H.Davis , Toprak altı yumruları çıkartılıp taze iken tüketilir. Doğan (2014) 'ün çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

IXIOLIRIACEAE

-*Ixiolirion tataricum* (Pall.) Schult. & Schult.f., Çiçek tablası çiçek sapından koparılıp tatlı sıvısı emilir. Çiçeği taze olarak yenilir. Balos (2007) ve Alpaslan (2012) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

JUGLANACEAE

-*Juglans regia* L., Ceviz tohumu hem yaş iken hem de kuruduktan sonra gıda olarak tüketilmektedir. Ertuğ (2000), Ertuğ vd. (2004) Ertuğ ve Tümen (2004), Keskin ve Alpınar (2002). 'ın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır. Ayrıca diğer literatörlerde gıda olarak kaydedilmemiş olmasına rağmen ceviz çok fazla bilinen bitkilerden olduğundan gıda amaçlı literatör kaydı fazlaca yapılmamıştır.

LAMIACEAE

-*Mentha longifolia* L. subsp. *typhoides* (Briq.) Harley var. *Typhoides*, Yaprakları taze iken veya kurutulduktan sonra ayran çorbası veya çeşitli yemeklere katılır. (Yeşilada 1993), (Özçelik 1994), (Baytop 1994a), Ertuğ (1998a), Koçak (1999), Ertuğ ve Tümen

(2004), Tetik (2011), Furkan(2016), Şenkardeş ve Tuzlacı (2014) ve Nadiroğlu (2017) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Micromeria myrtifolia* Boiss. & Hohen., Haricen bitki çayları şeklinde demlenerek kullanılır. Polat (2010) 'ın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Origanum vulgare* L., Yaprak ve çiçekleri toplanır yemeklerde baharat olarak kullanılır. Bulut (2008), Kızılaslan (2008), Koçyiğit (2005), Onar (2006) ve Doğan (2014) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Portulaca oleracea* L., Bitki taze iken toplanıp genellikle yoğurtlu ve bazen de soslu yemekleri yapılır. Özçelik (1987), Ertuğ (1998), Bağcı (2000), Dönmez (2000), Ertuğ (2000), Onar (2006), Öztürk ve Dinç (2005), Balos (2007), Akgül (2008), Koçak (1999), Behçet ve Arık (2013), Doğan vd. (2004), Şimşek vd. (2004), Koyuncu (2005), Sarper vd. (2008), Ertuğvd. (2003), Ertuğ (2004b), Bulut (2006), Gencay (2007), Esen (2008), Deniz (2008), Vural (2008), Saday (2009), Bulut (2008), Metin (2009), Yüzbaşıoğlu (2010), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Phlomis armeniaca* Willd., Tam olgunlaşmamış dal ve yaprakları ile çiçekleri kurutulup bitki çayları şeklinde tüketilir. Özçelik vd (1990), Tütenocaklı (2002), (Gelse 2012), Mükemre (2103), Nadiroğlu (2017), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Salvia multicaulis* Vahl., Çiçeklenme dönemlerinde bitki toplanıp kurutulur.Kurutulan bitki çay şeklinde demlenerek haricen içilir. Baytop, (1994a), Koçak (1999), Özgökçe ve Özçelik (2004), Gençay (2007), Çakılcıoğlu vd. (2007), Gelse (2012), Behçet ve Arık (2013), Akgül (2008), Doğan ve Tuzlacı (2015) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Satureja hortensis* L., Toprak üstü kısımları çiçeklenmeden önce toplanıp kurutulur yaprakları baharat olarak kullanılır. Aksakal ve Kaya (2008), Kültür (2014), Olgun (2019),

Furkan (2016), Doğan ve Tuzlacı (2015)'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Teucrium multicaule* Montbret & Aucher ex Benth., Bitki çiçeklenme dönemlerinden önce toplanıp kurutulur ve yemeklerde kullanılır. Dağlı (2015) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Thymus kotschyanus* Boiss & Hohen var. *glabrescens* Boiss., Bitkinin yaprakları toplanıp kurutulularak yemeklerde baharat olarak kullanılır. Öztürk ve Özçelik (1991),

Altundağ ve Özhatay (2010), Arık (2003), Mart (2006), Mükemre (2013), Nadiroğlu (2017) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Thymus kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. *kotschyanus* Bitkinin yaprakları taze olarak toplanıp kurutulularak yemeklerde baharat olarak kullanılır. Öztürk ve Özçelik (1991), Arık, (2003), Kaval (2011) ve Doğan (2014) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

LILIACEAE

-*Allium ampeloprasum* L., Bahar aylarında çiçeklenme dönemlerinden önce bitkinin yaprakları taze iken toplanır. Kültür sarmısağından daha çok tat verdiği için yemeklere azar azar katılır, salatası yapılır, çiğ olarak yenilir. Keskin ve Alpınar (2002), Ertuğ (2003), Arık (2003), Mart (2006), Tuzlacı (2006), Doğan ve Bağcı (2011), Gültaş (2009), Kaval (2011), Sargın vd. (2013), Kültür (2014), Furkan (2016) ve (Olgun 2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Allium cepa* L., Gıda olarak tüketilmektedir. Furkan (2016) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

MALVACEA

-*Malva neglecta* Wallr , Bitkinin toprak üstü kısımları haşlatılıp çeşitli soslarla birlikte yemeği yapılır. Bitki sebze olarak tüketilir Isık vd. (1995), Ertuğ (2004c), Ertuğ (2000), Dönmez (2000), Simsek vd. (2002), Arık (2003), Şimşek vd. (2004), Özgen vd. (2004), Mart (2006) Korkut, 2006, Akan vd. 2008; Satılv. (2008), Yapıcı vd. (2009), Cansaran ve Kaya (2010), Koyuncu (2005), Bulut (2006), Yeşil (2007), Balos (2007), Deniz (2008), Metin (2009), Deniz vd. (2010), Tetik (2011), Polat vd. (2012), Şenkardeş (2014) 'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

MORACEAE

-*Morus alba* L., Olgunlaşan meyvesi yaş veya kurutulularak yenilir. Ertuğ (2000), Deniz vd. (2010), Tetik (2011), Kaval (2011), Doğan ve Tuzlacı (2015), Furkan (2016) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Morus nigra* L., Bitkinin olgunlaşan meyveleri gıda olarak tüketildiği gibi reçel yapılarak da tüketilir. Polat (2010) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Ficus carica* subsp. *rupestris* (Hausskn.) Browicz , Meyvesi olgulaşınca yenilir veya kurutularak tüketilir. Doğan ve Tuzlacı (2015) ve Furkan (2016) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

PAPAVERACEAE

-*Papaver dubium* L., Taze yaprakların yemeği yapılır. Baytop (1994), Yeşil (2007) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Papaver rhoeas* L., Taze yaprakların yemeği yapılır. Akgül (2008), Satıl ve vd. (2008), Altay ve Karahan (2012), Şenkardeş (2014) ve Karakurt (2014) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

POACEAE

-*Hordeum bulbosum* L., : Toprak altı bulbları taze iken gıda amaçlı kullanılır (yenilir). Behçet ve Arık (2013), Gencay (2007), Balos (2007), Kaval (2011), Tetik (2011), Ertuğ (2014) 'un çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Zea mays* L., Tam Olgunlaşmış koçanları kurumadan suda haşlanır veya közde pişirilip yenilir. Ertuğ, (2000), Koca, (2003), Tugay vd. (2004) Balos, (2007) Satıl vd. (2008), Gencay, (2007), Cansaran ve Kaya (2010) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

PUNICACEAE

-*Punica granatum* L., Olgunlaşan meyvesi suyu sıkılarak veya taneleri çıkartılarak tüketilir. Olgun (2019) 'nun çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır. Ayrıca kültür bitkisi olduğundan gıda olarak tüketilmesi hemen hemen herkes tarafından bilinmektedir.

POLYGONACEAE

-*Rheum ribes* L., Gövdesi tazeleyen gıda olarak tüketilir. Tuzlacı, (1985), Öztürk (1991), Baytop (1999), Özbek vd (2002), Gültaş (2009), Polat vd. (2012), Doğan ve Tuzlacı (2015) ve Nadiroğlu (2017) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Rumex acetosella* L., Bitki taze iken yaprakları toplanır ekşi tadından dolayı salatası yapılır ve ayrıca yemek yapımında kullanılır. Baytop (1999), Şimşek vd (2004) Birinci (2008), Koyuncu (2005), Alpaslan (2012), Nadiroğlu (2017), Özgen vd. (2012), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Rumex crispus* L., Yaprakları Taze iken çiğ olarak yenilir, salatası yapılır. Yapraklarının sarması yapılır. Olgun (2019) 'nun çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

PORTULACACEAE

-*Portulaca oleracea* L., Bitki taze iken toplanıp genellikle yoğurtlu ve bazen de soslu yemekleri yapılır. Özçelik (1987), Ertuğ (1998), Bağcı (2000), Dönmez (2000), Ertuğ (2000), Onar (2006), Öztürk ve Dinç (2005), Balos (2007), Akgül (2008), Koçak (1999), Behçet ve Arık (2013), Doğan vd. (2004), Şimşek vd. (2004), Koyuncu (2005), Sarper vd. (2008), Ertuğ vd. (2003), Ertuğ (2004b), Bulut (2006), Gencay (2007), Esen (2008), Deniz (2008), Vural (2008), Saday (2009), Bulut (2008), Metin (2009), Yüzbaşıoğlu (2010), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

ROSACEAE

-*Amygdalus communis* L., Kurutulmuş acı badem tohumları şeker hastalığına karşı kullanılır. Tatlı bademin genç meyvaları(çağla) ve tohumu (badem içi) kuruduktan sonra yenilir. Ertuğ (1998), Ertuğ (2000), Behçet ve Arık (2013), Ertuğ (2004b), Balos (2007), Saday (2009), Cansaran ve Kaya (2010), Yıldırım (1991), Dönmez (2000), Türkoğlu (2000); Türkoğlu vd. (2006), Çakılcıoğlu vd. (2007), Ertuğ vd. (2003), Ertuğ vd. (2004), Gencay (2007), Deniz (2008), (Metin 2009) ve Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Amygdalus arabica.*, : Bitkinin genç taze meyveleri (çağla) çiğ olarak yenildiği gibi kuruyan meyvanın tohumu (badem içi) çerez olarak da tüketilir. Balos (2007) 'un çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Cerasus mahaleb* (L.) Mill. var. mahaleb , Olgunlaşmış meyveleri taze iken veya kurutularak yenilir. Gümüş (1994), Akgül (2008), Türkoğlu vd. (2006), Çakılcıoğlu vd. (2007) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Cerasus microcarpa* (C. A. Meyer) Boiss. subsp. Microcarpa , Meyvesi çiğ olarak yenilir. Ayrıca kurutulan meyvelerin kompostosu yapılarak vücudu dinç tutmak için kullanılır. Ertuğ (2014), Doğan (2014) ve Furkan (2016) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Crataegus sinaica* Boiss., Olgunlaşan meyvesi çiğ olarak yenilir.Literatör taramasında benzer kullanımına rastlanmamıştır.

-*Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna*, Meyvesi olgunlaşınca sonbaharda toplanıp hem taze meyvesi yenilir hem de kurutulup kompostosu yapılarak içilir. Çakılcıoğlu vd. (2007), Deniz vd. (2010), Arı (2014), Doğan ve Tuzlacı (2015), Melikoğlu vd. (2015), Furkan (2016), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Crataegus aronia* (L.) Bosc ex DC., Olgunlaşmış meyveleri çiğ olarak yenilir. Balos (2007) 'nin çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Cydonia oblonga* Mill., Kasım, Aralık aylarında olgunlaşan meyvesi yenilir. Furkan (2016) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Malus sylvestris* (L.) Mill., Meyvesi olgunlaşınca yenilir, kurutulup kompostosu yapılarak tüketilir. Kaval (2011), Arık (2003), Gencay (2007), Bulut (2006), Özçelik (1991) Gümüş (1994), Ertuğ (2000), Duran vd. (2001), Mart (2006), Cansaran ve Kaya (2010) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Pyrus syriaca* Boiss. var. *syriaca*, Olgunlaşmış meyveler toplanır hem taze iken yenilir hemde kurutulup kış aylarında komposto olarak kullanılır. Ertuğ (2014), Furkan (2016), Doğan ve Tuzlacı (2015) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Pyrus elaeagnifolia* Pallas., Olgunlaşmış meyvesi yenilir. Meyvesi kurutularak kompostosu yapılır. Yeşil (2007), Sargın (2013), Nacakçı (2015) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-*Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *ursina* (Kotsch) Browicz, Meyva kurusunun kompostosu yapılarak bolca tüketilmektedir. Gültaş (2009), Tetik (2011), Doğan (2014),

Arı (2014), Ertuğ (2014), Doğan ve Tuzlacı (2015), Şenkardeş (2014) 'in çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-**Rosa canina** L., Olgunlaşmış meyveleri toplanıp kompostosu yapılarak tüketilir. Özçelik vd (1990), Vural vd (1997), Sezik vd (1997), Ertuğ (1998), Ertuğ (2000), Şimşek vd (2002), Behçet ve Arık (2013), Koyuncu (2005), Tuzlacı (2006), Onar (2006), Yıldırım vd (2008), Satıl vd (2008), Kızılaslan (2008), Deniz vd. (2010), Doğan ve Bağcı (2011), Tetik (2011), Polat vd. (2012), Ertuğ (2014), Şenkardeş (2014), Nadiroğlu (2017) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-**Rubus sanctus** Schreb., Olgunlaşmış meyveleri toplanıp hem taze iken hemde reçeli yapılarak tüketilir. Ayrıca kurutulmuş meyvelerinden komposto yapılır. Polat (2010), (Bulut (2008), Kızılaslan (2008), Koyuncu (2005), Koçyiğit (2005), Akgül (2008), Onar (2006), Bulut (2008), Kızılaslan (2008), Koyuncu (2005), Koçyiğit (2005), Akgül (2008), Onar (2006), Olgun (2019) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

-**Rubus caesius** L., Meyvesi çiğ olarak yenilir. Meyvesinden reçel yapılır. Keskin ve Alpınar (2002), Kıran (2006), Kaval (2011), Nadiroğlu (2017) 'nun çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

ULMACEAE

-**Celtis tournefortii** Lam., Meyvesi olgunlaşınca kurutulmadan yenilir. Meyvenin etli kısmı kurduğunda tohum kabuğu kırılıp çerez olarak yenilir. Doğan (2014) 'nın çalışmasında benzer kullanımına rastlanmıştır.

URTICACEAE

-**Urtica dioica** L., Taze genç sürgünleri yemeklerde kullanılır. Özçelik (1987), Özçelik vd. (1990), Öztürk ve Özçelik (1991), Baytop (1994), Erol (1995), Aksakal ve Kaya (2008). Satıl vd. (2008), Bulut, (2008), Kızılaslan, (2008), Gültaş (2009), Kaval (2011), Polat vd. (2012), Arı (2014), Şenkardeş (2014), Doğan ve Tuzlacı (2015), Furkan (2016) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

VIOLACEAE

-*Viola odorata* L., Haricen Tüm bitki kurutulup bitki çayı olarak kullanılır. Kaval (2011) ve Olgun (2019) 'un çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

VITACEAE

-*Vitis vinifera* L., İlbahar aylarında yaprakları toplanıp salamurası yapılır ayrıca taze iken de sarması yapılır. Meyve olgunlaşmadan (Koruk) sirkeye alternatif olarak turşuya katılır. Genç sürgünleri çiğ olarak yenilir. Olgunlaşmış üzümlerin şiresi çıkartılıp pekmez, pestil, kesme, helva yapılır. Ertuğ (2000), Satıl vd. (2008), Akgül (2008), Metin (2009), Deniz vd. (2010), Tetik (2011), Kaval (2011), Altay ve Karahan (2012), Şenkardeş (2014), Furkan (2016) 'nın çalışmalarında benzer kullanımına rastlanmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma alanımızın bazı özellikleri (coğrafik yapı, geçmişte tıbbi ve ulaşım imkânlarının yetersizliği, bölge sakinlerinin genelde geçimlerinin hayvancılığa dayanması ve göçebe olarak hayatlarını devam ettirmeleri gibi) yerli halkın yabancı bitkilerden faydalanmasını zorunlu kılmıştır. Tedavi, gıda, yakacak, hayvan yemi, el sanatları, boya ve süs olarak kullanılan bu bitkiler tabiattan toplanarak değerlendirilmektedir.

Diyarbakır'ın Çermik ilçesi ve köylerinde yaşayan insanların sosyoekonomik durumları kentlerdeki imkânlara ulaşmayı kısıtlıyordu. Bu durum yöre sakinlerini bitki kullanım kültürünü oldukça arttırmıştır.

Bu çalışma esnasında Çermik ilçe merkezi ve köylerinde 55 kullanıcı ile yüz yüze görüşülerek yörede bitki kullanım kültürü konusunda bilgiler temin edildi. Bilgi alınan yöre halkının 34'u erkek 21'i ise bayandır. Kullanıcıların yaş ortalamasının 48,89 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum genç kuşağın bitki kullanım kültürü bakımından yeterli ilgi ve bilgiye sahip olmadığını; dolayısı ile bu bilgiler her geçen gün yok olma tehlikesi altında olduğunu göstermektedir. Bu sonuç; bu tarz çalışmaların ne kadar önemli ve yapılmasının aciliyet kesbettiğini göstermektedir.

Çalışmamız neticesinde tespit edilen 12 taksonun kullanımını konusunda yapılan literatür araştırmasında herhangi bir kullanıma rastlanmamıştır. Yörede kullanımı belirlenen 8 Takson endemiktir.

Gıda amaçlı kullanılan bitkiler araştırmamız içinde en yüksek oranı teşkil etmektedir. Gıda amaçlı kullanılan bu bitkiler daha çok pişirilerek, salatası yapılarak veya çiğ olarak yenilir.

Tedavi amaçlı kullanılan bitkiler araştırmamız içinde ikinci sırada yer almaktadır. Tedavi amaçlı kullanılan bu bitkiler daha çok soğuk algınlığı, nefes darlığı, kalp hastalıkları, mide- bağırsak hastalıklarının tedavisi amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca kanser tedavisi ve kadın hastalıklarının tedavisi ve cilt problemlerinin tedavisi için kullanılan bitkilerin yoğunluğu da dikkat çekmektedir. Yörede kullanılan bu bitkiler doğrudan çiğ olarak yendiği gibi; infüzyon/dekoksasyon halinde çayı yapılarak da kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma sahasında kullanımı belirlenen bazı bitki taksonları birden çok farklı kullanım şekline sahip olduğu ortaya konmuştur.

Çermik ilçesi ve köylerinde yaşayan halk genelde Türkçenin (yaşlılardan özellikle bazı kadınlar sadece zazaca veya kürtçe konuşabilmektedir) yanında zazaca ve Kürtçe dilini konuşmaktadır. Bitki kullanım kültürü belirlenirken yöre halkının kullandığı konuşma dilinin araştırıcı tarafından iyi bilinmesi çok önemlidir. Bu çalışma esnasında bu durumun ne kadar olumlu etkisinin olduğu görüldü.

Son dönemlerde köyden kente artan göç olayı ve kent yerleşimlerinde artan imkânlardan dolayı bitki kullanım kültürü ile ilgili bilgiler hızlı bir şekilde unutulmakta, kaybolmaktadır.

Bu kültür daha çok yaşlı sakinlerin sahip olduğu ve gün geçtikçe kaybolmaya yüz tutan bir durum arz etmektedir. Dolayısı ile yüz yıllarca ancak şekillenen bu kültürün kayıt altına alınması, korunması ve ileriye yönelik bu birikimden faydalanma açısından böyle çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Abay G, Kılıç A (2001) Pürenbeleni ve Yanıktepe (Mersin) yörelerindeki bazı bitkilerin yöresel adları ve etnobotanik özellikleri. OT Sistematik Botanik Dergisi 8(2): 97-104

Akalın E (1993) Tekirdağ İlinde ilaç ve gıda olarak kullanılmayan yabancı bitkiler. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 70

Akan H, Aydoğdu M, Korkut MM, Balos MM (2013) An ethnobotanical research of the Kalecik Mountain area (Şanlıurfa, South-East Anatolia). Biological Diversity And Conservation 6(2): 84-90

Akan H, Korkut MM, Balos MM (2008) Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. Science and Eng. J of Fırat Üniv. 20(1): 67-81

Akgül A (2008) Midyat (Mardin) civarında etnobotanik, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 176

Aksakal Ö, Yusuf K (2008) Erzurum ve çevresinde halk tarafından gıda amaçlı olarak kullanılan bitkiler. Türkiye 10. Gıda Kongresi, Erzurum, s. 1009–1012

Alp Ş (2007) Van kenti ve çevresindeki geleneksel konut bahçelerinde kullanılan bitki materyalinin belirlenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi 17(1): 1-6

Altay V, Çelik O (2011) Antakya semt pazarlarındaki bazı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi 4(2): 137-139

Altay V, Karahan V (2012) Tayfur Sökmen Kampüsü (Antakya-Hatay) ve çevresinde bulunan bitkiler üzerine etnobotanik bir araştırma. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi 2(7): 13-28

Altundağ E, Öztürk, M, (2011) Ethnomedicinal studies on the plant resources of east Anatolia, Turkey. Procedia Soc Behav Sci, 19: 756-77.

Altundağ E (2009) Iğdır ilinin (Doğu Anadolu Bölgesi) doğal bitkilerinin halk tarafından kullanımı. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 448

Arı S (2014). Afyonkarahisar ve civarında halk tarafından kullanılan bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri. Doktora tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, s. 232

Arslan Ö (2005) Dereli (Giresun) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 128

Asil E ve Şar S 1984, Mezopotamya Uygarlıklarında Eczacılık, Ankara Ecz. Od. Bült., 6(3): 74-77.

Ayanoğlu F, Mert A, Kaya DA (1999) Hatay yöresinde halk arasında kullanılan bazı önemli tıbbi ve kokulu bitkilerin tespiti ve toplanması. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 4(1-2): 101-116.

Bağcı Y (2000) Aladağlar (Yahyalı-Kayseri) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 7(1): 89-94

Bakır SY (2014) Kâhta (Adıyaman) merkezi ve narince köyünün etnobotanik açıdan araştırılması. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, s. 96

Balos MM (2007) Zeytinbahçe ile Akarçay arasında kalan (birecik) bölgesinin florası ve etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, s. 204

Baytop A (1994) Türkiye' de kullanılan yabani ve yetiştirilmiş aromatik bitkiler. Doğa-Tr. J. of Phannacy 1(2): 76–78

Baytop T (1984) Türkiye’de bitkilerle tedavi, İstanbul Üniv. Yay. No: 3255 Ecz. Fak. No 40

Baytop T (1999) Türkiye’ de bitkilerle tedavi; geçmişte ve bugün. Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti, İstanbul, s. 480

Baytop T (2007) Türkçe Bitki adları sözlüğü. TDK yayınları 3. baskı

Behçet L, Arık M, (2013) An ethnobotanical investigation in East Anatolia (Turkey). Tr. J. Nature Sci. 2(1): 1-14

Birinci S (2008) Doğu Karadeniz Bölgesinde doğal olarak bulunan faydalı bitkiler ve kullanım alanlarının araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 204

Bulut G, Tuzlacı E (2013) An ethnobotanical study of medicinal plants in Turgutlu (Manisa-Turkey). J. Ethnopharmacol. 149(3): 633-647

Bulut G.(2011) Folk medicinal plants of Silivri (İstanbul, Turkey). Marmara Pharm J.15: 25-29

Bulut GE (2008) Bayramiç (Çanakkale) yöresinde etnobotanik araştırmalar. Doktora tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, s. 463

Bulut Y (2006) Manavgat (Antalya) yöresinin faydalı bitkileri. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, s. 117

Cansaran A, Kaya FÖ (2010) Contributions of the ethnobotanical investigation carried out in Amasya district of Turkey (Amasya-Center, Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş villages; Yassıçal and Ziyaret towns). *Biological Diversity and Conservation* 3(2): 97-116

Cansaran A, Kaya ÖF, Yıldırım C (2007) Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler köyleri (Gümüşhacıköy/Amasya) arasında kalan bölgede etnobotanik bir araştırma. *Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi* 19(3): 243-257

Cotton, C. M., (1996). *Ethnobotany Principles And Applications*, John Wiley & Sons, Chichester, s. 424

Cooper MR, Johnson AV (1984) *Poisonous plants in Britain and their effects on animals and man*(Reference book/Ministry of Agriculture, Fisheries, and Food). The Stationery Office, United Kingdom, s. 305

Çakılcıoğlu U, Türkoğlu I (2010) An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 132: 165-175

Çakılcıoğlu U, Türkoğlu İ, Kürsat M (2007) Harput (Elazığ) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları (Daum) Dergisi* 5(2): 22-28

Çalka Ö, Akdeniz N, Özkul U, Karadağ A.S, Behçet L (2011) Irritant contact dermatitis caused by *Ranunculus kotschyi* Boiss. *Contact Dermatitis* 64: 174-176

Çimen OD (2007) Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde etnobotanik araştırmalar. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 146

Çömlekçiöğlu N, Karaman Ő (2008) Kahramanmaraş Şehir merkezindeki aktarlarda bulunan tıbbi bitkiler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi 11(1): 23-32

Çubukçu B, Atay M, Sarıyar G, Özhatay N (1994) Aydın ili halk ilaçları. Geleneksel ve Folklorik Droğlar Dergisi 1 (1): 1–58

Deniz L (2008) UŐak Üniversitesi 1 Eylül Kampüsü (UŐak) florası ve etnobotanik açıdan değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, s. 124

Deniz L, Serteser A, Kargıoğlu M (2010) UŐak Üniversitesi ve yakın çevresindeki bazı bitkilerin mahalli adları ve etnobotanik özellikleri, AKÜ Fen Bilimleri Dergisi 1: 57-72

Doğan A (2008) Ovacık (Tunceli) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 111

Doğan A, (2014) Pertek (Tunceli) yöresinde etnobotanik araştırmalar, M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Doğan A, Tuzlacı E (2015) Wild edible plants of Pertek (Tunceli-Turkey). Marmara Pharmaceutical Journal 19: 126-135

Doğan G, Bağcı E (2011) Elazığ'ın bazı yerleşim alanlarında halkın geleneksel ekolojik bilgisine dayanarak kullandığı bitkiler ve etnobotanik özellikleri. Fırat Üniv. Fen Bilimleri Dergisi 23(2): 77-86

Doğan Y, BaŐlar S, Ay G, Mert HH (2004) The use of wild edible plants in Western and Central Anatolia (Turkey). Economic Botany 58(4): 684-690

Dölarıslan M, Gül E, (2012). Çankırı-Yapraklı Hazım Dağı Tabiat Parkı'nın doğal süs bitkileri ve toprak özellikleri. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi 5(2): 76-80.

Dönmez A (2000) An ethnobotanical study in the Karagüney mountain (Kırıkkale), uses nutritional value and vernacular names. Hacettepe Bulletin of Natural Sciences and Engineering 28: 22-32

Duran A (1998) Akseki (Antalya) ilçesindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 5(1): 77-92

Duran A, Satıl F, Tümen G (2001) Balıkesir yöresinde yabani meyveler ve etnobotanik özellikleri, OT Sistemik Botanik Dergisi 8(1): 87-94

Ecevit GG, Özhatay N (2006) An ethnobotanical study in Çatalca (European Part of İstanbul) II. Turkish J Pharm Sci. 3(2): 73-89

Ekim T, Koyuncu M, Vural M, Duman H, Aytaç Z and Adıgüzel N, (2000). Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı Yayın no: 18, Ankara

Elçi B, Erik S (2006) Güdül (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Dergisi 26(2): 57-64

Emberger L (1955). Une classification biogeographique des climats. Rec. Trav. Lab. Bot. Fac. Sc. 7: 3-43

Eraydın S (2010) Camili biyosfer rezerv alanının tıbbi bitkileri. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin, s. 102

Erol MK (1995) Eğirdir (Isparta) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, s. 150

Ertuğ F (1998) Orta Anadolu'da bir etnoarkeoloji ve etnobotanik çalışması. Karatepe'deki Işık: Halet Çember'e Sunulan Yazılar, Ege Yay, İstanbul

Ertuğ F (1999a) Örenlerin bitkisi üzerlik (*Peganum harmala* L.). Bilim ve Teknik Dergisi 374: 88-90 219

Ertuğ F (1999b) Plants used in domestic handicrafts in central Turkey. OT Sistemantik Botanik Dergisi 6(2): 57-68

Ertuğ F (2000) An ethnobotanical study in Central Anatolia (Turkey). Economic Botany 54 (2): 155-182

Ertuğ F (2002) Bodrum yöresinde halk tıbbında yararlanılan bitkiler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiriler, Eskişehir, Türkiye, (29-31 Mayıs 2002), s 76-93

Ertuğ F (2003a) Ethnobotanical research in friday markets of Bodrum (Muğla, Turkey). Delpinoa 45: 167-172

Ertuğ F (2004a) Etnobotanik çalışmaları ve Türkiye’de yeni açılımlar. Kebikeç Dergisi 18: 181-187

Ertuğ F (2004b) Wild edible plants of Bodrum area (Muğla, Turkey). Turk J. Bot 28: 161-174

Ertuğ F (2004c) Buldan mutfak kültürü üzerinde bir deneme, Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar; Ot Kültürü ve Yemekler 11: 335-370

Ertuğ F (2006) An overview of the plaitedcrafts of Turkey (Anatolia and Thrace). Proceedings of theI Vth International Congress of Ethnobotany, İstanbul, s. 297-306

Ertuğ F (2014) Flora of Turkey- Ethnobotany Supplement: Wild Edible Plants s. 345-380

Ertuğ F, Tümen G (2004) Buldan (Denizli) etnobotanik envanter çalışması. TÜBA Kültür Envanteri Dergisi 2: 187-218

Ertuğ F, Tümen G, Çelik A, Dirmenci T (2004) Buldan (Denizli) etnobotanik alan araştırması. TÜBA Kültür Envanteri Dergisi 2: 187-218

Eşen B (2008) Aydınlar köyü ve çevresinin (Erdemli/Mersin) etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen Bilimler Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, s. 113

Evren H (1991) Elazığ yöresinden toplanmış Fabaceaeve Asteraceae familyalarına ait tıbbi ve endüstriyel bitkiler. Fırat Havzası Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri Sempozyumu, Elazığ, 127-135

Eyüpoğlu Ü, Okaygün I, Yaras F (1983) Doğal boyalarla yün boyama. Uygulamalı Eğitim Vakfı Bülteni, İstanbul

Ezer N, Arısan Ö (2006) Folk medicine in Merzifon (Amasya, Turkey). Turk. J. Bot. 30: 223-232

Ezer N, Avcı K (2004) Çerkes (Çankırı) yöresinde kullanılan halk ilaçları. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi 24(2): 67-80

Fujita T, Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Takeda Y, Tanaka T, Takaishi Y (1995) Traditional folk medicine in Turkey VII. folk medicine in middle and west Black sea regions, Economic Botany 49(4) : 406-422

Furkan MK (2016) adıyaman ilinde yetişen bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, s. 263

Gelse A (2012) Adıyaman ve çevresinin etnobotanik özellikleri, Yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, s. 231

Gençay A (2007) Cizre (Şırnak)'nin etnobotanik özellikleri. Yüksek lisans tezi, Fen bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, s. 267

Gruenwald J, Brendler T, Jaenicke C (2000) PDR for herbal medicines. Medical economics company, USA

Güldaş N (2009) Adıyaman ilinde etnobotanik değeri olan bazı bitkilerin kullanım alanlarının tespiti, Yüksel lisans tezi, Fen bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim dalı, Fırat üniversitesi, Elazığ, s. 62

Gümüş İ (1994) Ağrı yöresinde yetişen bazı faydalı bitkilerin yerel adları ve kullanışları. Tr. J. Of Botan. 18: 107-112

Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC (eds) (2000) Flora of Turkey and the east aegean islands, Vol. 11, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh

Güneş F, Özhatay N (2011) An ethnobotanical study from Kars (Eastern) Turkey. Biological Diversity And Conservation 4(1): 30-41

Gürhan G, Ezer N (2004) Halk arasında hemoroit tedavisinde kullanılan bitkiler-I, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi 24(1): 37-55

Haspolat K (2014) tüm yönleriyle çermik ilçesi ve turizm, dicle üniversitesi, s. 385

Han Mİ (2012) Kadışehri (Yozgat) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 124

Hayta Ş, Polat R, Selvi S (2014) Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey). Journal of Ethnopharmacology 154: 613-623

Honda G, Yeşilada E, Tabata M, Sezik E, Fujita T, Takeda Y, Takaishi Y, Tanaka T (1996) Traditional medicine in Turkey VI. folk medicine in west Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces. Journal of Ethnopharmacology 53: 75-87

Işık S, Gönüz A, Arslan Ü ve Öztürk M. (1995), "Afyon (Türkiye) İlindeki Bazı Türlerin Etnobotanik Özellikleri", *Ot Sistematik Botanik Dergisi*, 2 (1), 161-166

Karaca A (2008) Aydın yöresinde bal arılarının (*Apis mellifera* L.) yararlanabileceği bitkiler ve bazı özellikleri. *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* 5(2): 39-66

Karadağ R (2007) Doğal boyamacılık geleneksel el sanatları ve mağazalar işletme müdürlüğü. Ankara

Karademir M, Öztürk B (2002) İzmir aktarlarında halka sunulan tıbbi bitkiler. *Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir*, s. 391-393

Karakurt E (2014) Kelkit (Gümüşhane) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Erzincan Üniversitesi, Erzincan, s. 187

Kaval İ, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2014) Ethnobotanical study on medicinal plants in Geçitli and its surrounding (Hakkari-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 155: 171-184

Kaval İ (2011) Geçitli (Hakkari) Ve Çevresi'nin Etnobotanik Özellikleri Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi) s. 279

Kazan D (2007) Ortaca (Muğla) ilçesinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Muğla Üniversitesi, Muğla, s.144

Kıran Ö (2006) Kozan yöresi florasındaki tıbbi bitkiler ve bunların halk tıbbında kullanılışı. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 66

Kırbağ S, Kürsat M, Zengin KF (2005) Elazığ'da tıbbi amaçlar için kullanılan bazı bitki ekstraktlarının antimikrobiyal aktiviteleri. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi 168-171

Kızıllarslan Ç (2008) İzmit körfezi'in güney kesiminde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 291

Koca DA, Yıldırım Ş (2010) Ethnobotanical properties of the Akçakoca district in Düzce. Hacettepe Journal of Biology and Chemistry, 38(1): 63-69

Koçak S (1999) Karaman yöresinde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 236

Koçyiğit M (2005) Yalova ilinde etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 176

Koçyiğit M, Özhatay N (2006) Wild plants used as medicinal purpose in Yalova (Northwest Turkey). Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences 3(2): 91-103

Kocabaş Y Z, Gedik O, (2016) Kahramanmaraş İl Merkezi Semt Pazarlarında Satılan Bitkiler Hakkında Etnobotanik Araştırmalar, 6(4): 41-50

Komarov VL (ed.) (1933-1964) Flora of the USSR. (English translation), Vol. 1-30, Moscow and Leningrad: Akademiya Nauk SSSR

Korkut M (2006) Arat dağı florası ve etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, s. 109

Koyuncu M, Köroğlu A (1991) *Rhus coriaria* L. Yaprak ve meyvelerinin anatomik incelenmesi. Doğa – Tr. J. of Pharmacy 1(2): 89-96

Koyuncu O (2005) Geyve (Sakarya) floristik ve etnobotanik açıdan incelenmesi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, s. 253

Kuruüzüm A, Demirezer Ö (1997) Türkiye' de yetişen bazı *Rumex* türlerinin sitotoksik aktiviteleri. XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı, Ankara, s. 557

Kültür Ş (2007) Medicinal plants used in Kırklareli province (Turkey). Journal of Ethnopharmacology 111: 341-364

Kültür Ş (2007) Medicinal plants used in Kırklareli, Journal of Etnopharmacology 11: 24-35

Kültür Ş (2014) Medicinal plant recipes from Kırklareli. İstanbul Eczacılık Fakülte Dergisi 44(1): 63-68

Malyer H, Özaydın S, Tümen G, Er S (2004) Tekirdağ ve çevresindeki aktarlarda satılan bazı bitkiler ve tıbbi kullanım özellikleri. Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 7: 103-112

Mart S (2006) Bahçe ve Hasanbeyli (Osmaniye) halkının kullandığı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çukurova Üniversitesi, Adana, s. 68

Melikoğlu G (1987) Giresun ili halk ilaçları üzerinde farmakognozik ön araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 61

Melikoğlu G, Kurtoğlu S, Kültür İ (2015) Türkiye'de astım tedavisinde geleneksel olarak kullanılan bitkiler. Marmara Pharmaceutical Journal 19: 1-11

Metin A (2009) Mut ve çevresinde (Mersin) yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya, s. 239

Mükemre M, (2013) Konalga, Sırmalı, Dokuzdam Köyleri (Çatak-Van) ve Çevrelerinin Etnobotanik Özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van, s. 368

Mükemre M, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2015) Ethnobotanical study on medicinal plants in villages of Çatak (Van-Turkey). *Journal of Ethnopharmacology* 166: 361-374

Mükemre M, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2016) Survey of wild food plants for human consumption in villages of Çatak (Van-Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge* 15(2):183-191

Nadiroğlu M, Behçet L, Çakılcıoğlu U (2019) An ethnobotanical survey of medicinal plants in Karlıova (Bingöl-Turkey). *Indian Journal of Traditional Knowledge* 18(1):76-87

Nadiroğlu M, Behçet L (2018) Traditional food uses of wild plants among the Karlıova (Bingöl-Turkey). *International Journal of Nature and Life Sciences* 2 (2): 16-30

Olgun Ş (2019) Arıcak (Elazığ) İlçesinin Etnobotanik özellikleri, yüksek lisans tezi, Fen Bilimleri enstitüsü, Biyoloji anabilim Dalı, Bingöl Üniversitesi, Bingöl, s. 266

Onar S (2006) Bandırma (A1(A) Balıkesir) ve çevresinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, s. 138

Oral DÇ (2007) Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde etnobotanik araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 146

UrL1-<https://dergipark.org.tr/download/article-file/412482> (Nefes darlığı tedavisi)

Özçelik H (1987) Akseki yöresinde doğal olarak yetişen bazı faydalı bitkilerin yerel adları ve kullanılışları. *Doğa Türk Botanik Dergisi* 11 (3): 316-321

Özçelik H, Ay G, Öztürk M (1990) Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ekonomik yönden önemli bazı bitkileri. X.Ulusal Biyoloji Kongresi, Bildirileri, 18–20 Temmuz 1990, Erzurum, s. 1-10

Özçelik H, Balabanlı C (2005) Burdur ilinin tıbbi ve aromatik bitkileri. I.Burdur Sempozyumu, Burdur, s. 1127-1136

Özgen U, Kaya Y, Houghton P (2012) Folk medicines in the villages of Ilıca district (Erzurum, Turkey). Turkish Journal of Biology 36: 93-106

Özgen U, Kaya Y, Maksut C (2004) Ethnobotanical studies in the villages of the district of Ilıca (Erzurum) Turkey. Economic Botany 58(4): 691-696

Özgökçe F (1999) Vangölü havzasında yetistirilen bazı otsu bitkilerin yakacak olarak değerlendirilmesi üzerine düşünceler. International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehlami Karaçam 23-25 September 1999, Kütahya, s. 784-791

Özgökçe F, Özçelik H (2004) Ethnobotanical aspects of some taxa in East Anatolia Turkey. Economic Botany 58(4): 697-704

Özgökçe F, Yılmaz İ (2003) Dye plants of east Anatolia region (Turkey). Economic Botany 57(4): 454-460

Özhatay N, Koyuncu M, Atay S, Byfield, A, 1997. Türkiye'nin Doğal Tıbbi Bitkilerinin Ticareti Hakkında Bir Çalışma, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul

Özkan GA, Koyuncu M (2005) Traditional medicinal plants used in Pınarbası area (Kayseri-Turkey). Turkish J. Pharm. Sci. 2(2): 63-82

Öztürk A, Öztürk S, Kartal S (2000) Van otlu peynirlerine katılan bitkilerin özellikleri ve kullanılışları. OT Sistemik Botanik Dergisi 7(2): 167-179

Öztürk M, Dinç M (2005) Nizip (Aksaray) bölgesinin etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 12(1): 93-102

Öztürk M, Özçelik H (1991) Doğu Anadolu'nun faydalı bitkileri. Semih Ofset Basım Tesisleri, Ankara

Özüdoğru B, Akaydın G, Erik S, Yesilada E (2011) Inferences from an ethnobotanical field expedition in the selected locations of Sivas and Yozgat provinces (Turkey). J Ethnopharmacol 137: 85-98

Pieroni A, Nebel S, Quave C, Münz H, Heinrich M (2002.) Ethnopharmacology of Liakra: Traditional weedy vegetables of the Arbe"reshe" of the vulture area in Southern Italy. Journal of Ethnopharmacology 81: 165-185

Pieroni A, Quave C(2005) Traditional pharmacopoeiasand medicines among Albaniansand Italians in Southern Italy: A comparison. Journal of Ethnopharmacology 101: 258–270

Polat R, Çakıloğlu U, Satıl F (2013) Traditionaluses of medicinal plants in Solhan (Bingöl-Turkey). Journal of Ethnopharmacology 148: 951-963

Polat R, Satıl F (2012) An Ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir-Turkey). Journal of Ethnopharmacology 39: 626-641

Polat R, Selvi S, Çakılcıoğlu U, Açar M (2012) Bingöl semt pazarlarında satılan yabancı bitkilerin etnobotanik açıdan incelenmesi, Biological Diversity and Conservation 5(3): 155-161

Rechinger KH (1965-1977) Flora of Iranica. Graz. Akademisch Druck u Cerlanganstalt, Graz-Austria

Saçlı S (1996) Kazdağı ve çevresinde tıbbi amaçla kullanılan bazı bitkiler üzerinde morfolojik araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s. 83

Saçlı S, Akalın E (2001) Preliminary ethnobotanical study from Kazdağı (Balıkesir/Çanakkale) I: uses and vernacular Names. İstanbul Ecz. Fak. Mec, 34(2)

Saday H (2009) “Güzeloluk Köyü Ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri” (Yüksek Lisans Tezi) Fen Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya

Sadıkoglu E (2003) Koçarlı (Aydın) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 511

Santur A (1993) Karaman’ın oç köyünde tespit edilen ve hastalıkları tedavi amacıyla kullanılan bitkiler. Türk Kültüründen Derlemeler, 259–264

Saraç DU (2013) Rize ili etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, s. 90

Sargın SA, Selvi S, Akçiçek E (2013) Alaşehir (Manisa) ve çevresinde yetişen bazı geofitlerin Etnobotanik açıdan incelenmesi. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 29(2): 170-177

Sarıkan I (2007) Kazdağları yöresinin geleneksel ilaçlarının saptanması, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmakognozi Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir, s. 105

Sarper F, Akaydın G, Şimşek I, Yeşilada E (2009) An ethnobotanical fieldsurvey in the Haymana district of Ankara province in Turkey. Turk J. Biol. 33: 79-88

Satıl F, Akçiçek E, Selvi S (2008) Madra dağı (Balıkesir/İzmir) ve çevresinde etnobotanik bir alışma. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi* 1(1): 31-36

Satıl F, Tümen G, Dirmenci T, Çelik A, Arı Y, Malyer H (2006) Kazdağı milli parkı ve çevresinde (Balıkesir) etnobotanik envanter çalışması, *Tüba Kültür Envanteri Dergisi* 5: 171-187

Satıl F, Tümen G, Dirmenci T, Çelik A, Arı Y, Malyer H (2007) Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde (Balıkesir) etnobotanik envanter çalışması 2004-2006. *TUBA Kültür Envanter Dergisi* 5:171-203

Satıl F, Dirmenci T, Tümen G, Turan Y, (2008) Commercial and Ethnic Uses of *Satureja* (Sivri Kekik) Species in Turkey, *Ecoloji* 17-(67) 1-7

Savran A, Bağcı Y, Kargıoğlu M (2002) Gemerek (Sivas) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 8(1): 313-322

Sayar A, Güvensen A, Özdemir F, Öztürk M (1995) Muğla (Türkiye) ilindeki türlerin etnobotanik özellikleri. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 2(1): 151-160

Sezik E, Yeşilada E, Tabata M, Honda G, Takaishi Y, Fujita T, Tanaka T, Takeda Y (1997) Traditional medicine in Turkey VIII. folk medicine in East Anatolia; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır. *Provinces Economic Botany* 51(3): 195-211

Sezik E (1991) Türkiye’de halk ilacı araştırmaları ve önemi, IX. Bitkisel ilaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiriler, 16-19 Mayıs 1991, Eskisehir

Sezik, E, Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T (2001) Traditional medicine in Turkey X. Folk medicine in Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology* 75: 95-115

Sıralı R, Deveci M (2002) Bal arısı (*Apis mellifera* L.) için önemli olan bitkilerin Trakya bölgesinde incelenmesi. *Uludağ Arıcılık Dergisi* 2(1):17-26

Şahin YS (2014) Gaziantep ili aktarlarında satılan bitkiler ve etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, s. 195

Şenkardeş İ (2014) Nevşehir' in güney ilçelerinde (Acıgöl, Derinkuyu, Gülşehir, Nevşehir-Merkez, Ürgüp) etnobotanik araştırmalar, Doktora Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul, s. 459

Şenkardeş İ, Tuzlacı E (2014) Some ethnobotanical notes from Gündoğmuş district (Antalya/Turkey). *Journal of Marmara University Institute of Health Sciences* 4(2): 63-75

Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş (2002) Anadolu'da halk arasında bitkilerin kullanım amaçları üzerinde etnobotanik bir çalışma. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir, s. 434-457

Şimşek İ, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım Ş (2001) Ankara Gölbaşı'nda yabani bitkilerin kullanış amaçları ve şekilleri üzerinde bir araştırma. *OT Sistemik Botanik Dergisi* 8 (5): 15-120

Tabata M, Sezik E, Honda G, Yesilada E, Fukui H, Goto K, Ikeshiro Y (1994) Traditional medicine in Turkey III. Folk medicine in East Anatolia; Van and Bitlis provinces. *Int. J. Pharmacog* 32: 3-12

Tanker M, Tanker N (2003) *Farmakognozi* Cilt 1-2. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Tanker N (1967) Kenger Kahvesini veren bitki: *Gundelia tournefortii* L. İstanbul Üniv. Ecz. Fak. Mec. 3(2): 63-74

Tekin, S., (2011). Üzümlü (Erzincan) Glçesinin etnobotanik özellikleri, Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi, Erzincan.

Tetik, F., (2011). Malatya İlinin Etnobotanik Değeri Olan Bitkileri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Botanik Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. şemsettin Civelek.

Tetik F, Civelek S, Çakılcıoğlu U (2013) Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey). Journal of Ethnopharmacology 146: 331-346

Tonbul S, Altan Y (1989) Elazığ yöresinde halkın çeşitli amaçlar için yararlandığı bazı bitkiler. Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler) 3(2): 267-278

Towsend, CC, Guest E (1966-1974) Flora of Iraq. Vol. 1;2;4-6;8;9. Ministry of Agriculture Republic of Iraq. Baghdad

Tugay O, Ertuğrul K, Yıldıztuğay E (2004) Basarakavak (Konya) kasabası etnobotanik alan araştırması. Tüba Kültür Envanteri Dergisi 4: 245-256

Tugay O, Koçer E (2009) Yazır köyü'nde (Selçuklu/Konya) gıda ve içecek olarak kullanılan doğal bitkiler. S.Ü Fen Fakültesi Dergisi 33: 79-84

Tutin, TG, Heywood VH, Burges NA, Moore DM, Valentine DH, Walters SM, Webb DB (1964-1981) Flora Europaea. Vol. 1-5, Univ. Press, Cambridge

Tuzlacı E (1985) Türkiye'de bitkilerin yöresel kullanışları (I). J.Pharm. Univ. Mar 1(1-2): 101-106

Tuzlacı E (2002) Datça yarımadası (Muğla) forası ve bu yörede halkın yararlandığı bitkiler. Bitkisel ilaç Hammaddeleri Toplantısı, 29-31 Mayıs, Eskişehir

Tuzlacı E (2006) Şifa niyetine - Türkiye'nin bitkisel halk ilaçları. Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E (2011) Türkiye bitkileri sözlüğü (Genişletilmiş 2. baskı). Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E (2011). Türkiye'nin yabancı besin bitkileri ve ot yemekleri. Alfa Yayınları, İstanbul

Tuzlacı E, Doğan A (2010) Turkish folk medicinal plants, IX: Ovacık (Tunceli), Marmara Pharmaceutical Journal 14: 136-143

Tuzlacı E, Erol MK (1999) Turkish folk medicinal plants, Part II: Eğirdir (Isparta). Fitoterapia 70: 593-610

Tuzlacı E, İsbilen DFA, Bulut G (2010) Turkish folk medicinal plants, VIII: Lalapaşa (Edirne). Marmara Pharmaceutical Journal 14: 47-52.

Tuzlacı E, Sadıkoğlu E (2007) Turkish folk medicinal plants, part VI: Koçarlı (Aydın). J. Fac. Pharm 39: 25-37

Tuzlacı E, Yazıcıoğlu A (1996) Folk medicinal of Trabzon (Turkey). Fitoterapia 67(4): 307-318

Tümen G (1989) Labiatae family as medicinal plants from Balıkesir district in Turkey. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi 4(2):7-12

Türkoğlu İ (2000) Elazığ ilindeki etnobotanik değeri olan taksonların araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s. 161

Türkoğlu Ş, Civelek S, Kürşat M (2006) Gözeli ve kavak ovalarında (Elazığ) etnobotanik bir araştırma. 18. Ulusal Biyoloji Kongresi, Aydın, s. 107

Uysal G (2008) Köyceğiz (Muğla) ilçesinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Muğla, s. 244

Uysal İ, Avcıoğlu N, Karabacak N (2008) Çan ilçesinin köylerinde kullanılan tıbbi bitkiler. Çan Değerleri Sempozyumu, Çanakkale, s. 127-142

Vural G (2008) Honaz dağı ve çevresindeki bazı doğal bitkilerin etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s. 158

Vural M, Karavelioğulları FA, Polat H (1997) Çiçekdağı (Kırsehir) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. OT Sistemik Botanik Dergisi 4(1): 117–124

Yaldız G, Yüksek T, Sekeroğlu N (2010) Rize ili orman ve kıyı köylülerinin kalkındırılmasında tıbbi ve aromatik bitkilerin önemi. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Artvin, 3: 1176-1186

Yapıcı Ü, Hoşgören H, Savaş Ö (2009) Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 12: 191-196

Yazıcıoğlu A, Tuzlacı E (1996) Folk medicinal plants of Trabzon (Turkey). *Fitoterapia* 67(4): 307-318

Yeşil Y (2007) Kürecik (Akçadağ/ Malatya) bucağında etnobotanik bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul üniversitesi, İstanbul, s. 275

Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Fujita T, Tanaka T, Takeda Y, Takaishi Y (1995) Traditional medicine in Turkey V. folk medicine in the inner Taurus mountains. *Journal of Ethnopharmacology* 46: 133–152

Yeşilada E, Honda G, Sezik E, Tabata M, Goto K, Ikeshiro Y (1993) Traditional medicine in Turkey IV. folk medicine in the Mediterranean subdivision. *Journal of Ethnopharmacology* 39: 31-38

Yeşilada E, Sezik E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T (1999) Traditional medicine in Turkey IX: folk medicine in north-west Anatolia. Journal of Ethnopharmacology 64: 195-210

Yıldırım S, Terzioğlu Ö, Özgökçe F, Türközü D (2008) Etnobotanical and Pharmacological uses of some plants in the districts of Karpuzalan and Adıgüzel (Van-Turkey). Journal of Animal and Veterinary Advances 7(7): 873-878

Yıldırım Ş (1991) Munzur Dağlarının Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri. Fırat Havzası Tıbbi ve Endüstriyel Bitkileri Sempozyumu, Ankara, 83-102

Yıldırım Ş (1994) Türkiye'den *Brassicaceae*(*Cruciferae*) familyasından çeşitli kareler için yeni floristik kayıtlar. Tur. J. of Bot. 18: 389-392

Yücel E, Özel AN, Yücel İ (2013) Kemaliye (Erzincan) ilçesinde gıda olarak tüketilen bitkiler ve bölgeye has diğer yiyecekler, Biological Diversity and Conservation 6(2): 34-44

Yüzbaşıoğlu E (2010) Reşadiye (A6, Tokat, Türkiye) ve çevresinin etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, s.180

4Ek 1. Araştırma alanında kullanımı tespit edilen bitki taksonları ve kullanım alanları

1. AMARANTHACEAE	Yerel adı	Bitki Numara	Kullanım amacı	Kullanım kodu
1. <i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Karahindiba, Leğendur	İÇ 134	Gıda, Tedavi	IAI-IV, IIAI
2. AMARYLLIDACEAE				
2. <i>Allium ampeloprasum</i> L.	Sıra çolı, sirm	İÇ 85	Gıda, Tedavi	IA I, IIAI
3. <i>Allium cepa</i> L.	Piyaz, Piyaz sıpay	İÇ 91	Gıda, Tedavi	IA I-II, IIAI
4. <i>Allium kharputense</i> Freyn & Sint.	Luz	İÇ 8	Boya	VIAI
5. <i>Allium trifoliatum</i>	Sirma çoli	İÇ 12	Gıda	IAI
3. ANACARDIACEAE				
6. <i>Cotinus coggygria</i> Scop.	Kıjker	İÇ 72	Gıda	IA VII
7. <i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	Menegiç, Gızbonyer	İÇ 55	Gıda, Tedavi	IA IV, IA10, IIAI
8. <i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engler	Kızvan, Menegiç	İÇ 127	Gıda, Tedavi	IA IV, IA10, IIAI
9. <i>Rhus coriaria</i> L.	Sımak	İÇ 50	Gıda, Tedavi	IBIV, IIB I
4. APIACEAE				
10. <i>Ainsworthia trachycarpa</i> Boiss.	Kürdan	İÇ 22	Diş Temizliği	VA V
11. <i>Echinophora carvifolia</i> Boiss. & Balansa	Bümbarık	İÇ 71	Gıda	IA I
12. <i>Eryngium billardieri</i> Delar	Kerengkoz	İÇ 9	Gıda	IA II
13. <i>Ferula orientalis</i> L.	Helız, Çakşır	İÇ 79	Gıda, Tedavi	IA I-II
14. <i>Petroselinum crispum</i> (Mill) Fuss	Maydinos	İÇ132	Gıda, Tedavi	IB I, IIB I
5. ARACEAE				
15. <i>Arum conopthalloides</i> Kotschy ex Schott	Kardi	İÇ 145	Gıda	IA I-II

6. ASPARAGACEAE					
16.	<i>Muscari comosum</i> (L.) Mill.	Nergiz	İÇ 112	Süs, Tedavi	IIAI, VIA VIII
7. ASTERACEAE					
17.	<i>Achillea</i> <i>biebersteinii</i> Afan.	Gihaye zerg	İÇ 30	Tedavi	II AI
18.	<i>Anthemis altissima</i> L.	Papatya	İÇ 6	Tedavi	IIA I
19.	<i>Anthemis hyalina</i> DC.	Papatya	İÇ 11	Tedavi	IAVI,IIAI
20.	<i>Centaurea iberica</i> Trev. ex Sprengel	Kerbeşik, Çavbelok	İÇ 3	Gıda ve Tedavi	IAI, IIAI
21.	<i>Chardinia</i> <i>orientalis</i> (L.) Kuntze	Tokey	İÇ 61	Süs	VA VIII
22.	<i>Chondrilla juncea</i> L. subsp. <i>juncea</i>	Beniştok	İÇ 99	Gıda	IA I
23.	<i>Cichorium intybus</i> L.	Aşkavuz, Tahlık	İÇ 65	Tedavi, Yem	IIA I, IVA
24.	<i>Echinops orientalis</i> Trautv.	Topız	İÇ 25	Gıda, Yakacak	IA III,IV A
25.	<i>Gundelia tournefortii</i> L. var. <i>tournefortii</i>	Kenger	İÇ 148	Gıda ve Tıbbi	IA I-II-X
26.	<i>Helichrysum</i> <i>pallasii</i> (Spreng.) Ledeb.	Vıllıkey altın	İÇ 133	Tedavi, Süs	VIA VIII, IIAI
27.	<i>Helichrysum</i> <i>arenarium</i> .(L.)DC.	Vıllıkey altın	İÇ 44	Tedavi, Süs	VIA VIII, IIAI
28.	<i>Lactuca serriola</i> L.	Marula kera	İÇ 97	Gıda, Yem	IAI, IVA
29.	<i>Lactuca undulata</i> Ledeb.	Marul hera	İÇ 39	Yem	IVA
30.	<i>Scorzonera kotschyi</i> Boiss.	Kanikek	İÇ 26	Gıda	IA I
31.	<i>Scorzonera latifolia</i> (Fisch. & C.A. Mey.) DC	Kanikek	İÇ 103	Gıda, Tedavi	IAX
32.	<i>Scorzonera</i>	Pırç	İÇ 108	Gıda	IA I

	<i>semicana</i> DC				
33.	<i>Serratula cerinthifolia</i> (Sm.) Boiss.	Kuş yaprağı	İÇ 106	Tedavi	IIA I
34.	<i>Tanacetum ptarmiciflorum</i> Sch.Bip.	Şıngı	İÇ 117	Tedavi	IIA I
35.	<i>Taraxacum officinale</i> F.H. Wigg	Karahindiba	İÇ 126	Gıda, Tedavi	IAI, IIAI
36.	<i>Tragopogon dubius</i> Scop.	Pırç	İÇ 13	Gıda	IA I
37.	<i>Tragopogon porrifolius</i> L.	Pırç	İÇ 38	Gıda	IA I
38.	<i>Tragopogon longirostris</i> Sch.Bip.	Riye kalo	İÇ 144	Gıda	IA I
39.	<i>Xanthium strumarium</i> L.	Gürnük	İÇ 31	Tedavi	IIA I
8. BORAGINACEAE					
40.	<i>Anchusa azurea</i> Mill var. <i>azurea</i>	Guriz, Gelizvani	İÇ 23	Gıda ve Tedavi	IA I, IIA I
41.	<i>Alkanna kotschyana</i> A.DC.	Guriz dervin, Hevace	İÇ 67	Tedavi	IIA I
42.	<i>Alkanna trichophila</i> Hub.-Mor.	Guriz dervin	İÇ 109	Tedavi	IIA I
43.	<i>Onosma alboroseum</i> Fisch & C.A.Mey	Mijmjok	İÇ 87	Gıda	IA VI
44.	<i>Phyllocara aucheri</i> (A. DC.) Guşul.	Mijmjok	İÇ 147	Gıda	IA IV
9. BRASSICACEAE					
45.	<i>Capsella bursa-pastoris</i> L.	Nançuçık	İÇ 2	Gıda	IIAI-II
46.	<i>Cardaria draba</i> (L.) Desv. subsp. <i>draba</i>	Vaşi Pısıkey	İÇ 7	Tedavi	IIA I
47.	<i>Eruca sativa</i> Mill.	Roka	İÇ 105	Gıda	IB I, IIB I
48.	<i>Lepidium sativum</i>	Tuzık, Tuze	İÇ 4	Gıda, Tedavi	IIAI-II

L.					
49.	<i>Nasturtium officinale</i> R. BR.	Acice, tuzık	İÇ 110	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
50.	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Herdal, şelmuk	İÇ 1	Gıda ve Tedavi	IIAI-II, IIA I
51.	<i>Sisymbrium septulatum</i> DC.	Vaşıy zerg	İÇ 93	Gıda	IAI-II
10. CAMPANULACEAE					
52.	<i>Campanula baskilensis</i> Behçet.	Nani kerre	İÇ 139	Gıda	IA I
11. CARYOPHYLLACEAE					
53.	<i>Silene conoidea</i> L.	Şekşekok	İÇ 32	Gıda, Süs	IAI, VAV
54.	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	Çımanı mıçko, Kuş donu	İÇ 125	Gıda, tedavi	IA I-II, IIAI
55.	<i>Telephium imperati</i> L.	Vaşi rovenin	İÇ 64	Tedavi	IIA I
56.	<i>Vaccaria pyramidata</i> (Mill.) Rauschert	Şıngşın, Hışhışok	İÇ 15	Oyuncak, Süs	VA V
12. CAPPARACEAE					
57.	<i>Notobasis syriaca</i> (L.) Cass.	Kerbeşik	İÇ 10	Gıda	IA II
13. CRASSULACEAE					
58.	<i>Sedum pallidum</i> M. Bieb.	Engura mırıçkan	İÇ 138	Gıda	IA I
14. CUCURBITACEAE					
59.	<i>Cucurbita mixta</i> L.	Kundur	İÇ 52	Gıda ve Tedavi	IIB I, IB IV
60.	<i>Cucumis melo</i> L.	Şemamok	İÇ 120	Gıda, Süs	IB IV, VIB VIII
61.	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. & Nakai	Zebeş	İÇ 121	Gıda, Tedavi	IB IV, IIB I
62.	<i>Bryonia multiflora</i> Boiss. & Heldr.	Dolek	İÇ 101	Gıda	IA I

15. CUPRESSACEAE					
63.	<i>Cupressus sempervirens</i> L.	Selvi	İÇ 66	Süs, yakacak, alet	IB9, IIIB, IVIB VI
16. EQUISETACEAE					
64.	<i>Equisetum palustre</i> L.	Vaşı rovenin	İÇ63	Tedavi	IIA I
17. EUPHORBIACEAE					
65.	<i>Euphorbia denticulata</i> Lam.	Hoşrig	İÇ 40	Tedavi	IIA I
18. FABACEAE					
66.	<i>Astragalus gummifer</i> Labill	Guni	İÇ 19	Yakacak, Yem	IIIA, IVA
67.	<i>Lathyrus aphaca</i> L.	Sultani	İÇ 77	Gıda	IA I-IV
68.	<i>Lathyrus cicera</i> L.	Kesa baklası	İÇ 53	Gıda	IA IV
69.	<i>Pisum sativum subsp. brevipedunculatum</i> (P. Davis & Meikle) Ponert	Bakle	İÇ 104	Gıda	IA I-IV
70.	<i>Vicia narbonensis</i> L.	Sultani	İÇ 81	Gıda	IA IV
71.	<i>Vicia noeana</i> Boiss.	Bakla	İÇ 75	Hayvan yemi	IV A
72.	<i>Vicia sativa</i> L.	Pekle	İÇ 118	Gıda	IA IV
73.	<i>Vicia sericocarpa</i> Fenzl.	Fiğ	İÇ142	Hayvan yemi	IV A
19. FAGACEAE					
74.	<i>Quercus petraea</i> (M att.) Liebl.subsp. <i>pinnatifida</i> (K.Koch) Menitsky	Mazi	İÇ 92	Gıda, Yem, Yakacak	IAI, IIIA, IVA
75.	<i>Quercus infectoria</i> G.Olivier	Mazi	İÇ 37	Gıda, Yakacak	IAI, IIIA, IVA
20. GERANIACEAE					
76.	<i>Erodium cicutarium</i> L.	Leylek gagası	İÇ 86	Zaman belirleme	VIA VIII
77.	<i>Geranium</i>	Sivok	İÇ 69	Gıda	IA III

<i>stepporum</i> P.H.				
21. HYPERICACEAE				
78. <i>Hypericum scabrum</i> L.	Kantaron	İÇ 57	Tedavi	IIA I
22. IXIOLIRIACEAE				
79. <i>Ixiolirion tataricum</i> (Pall.) Schult. &Schult.f.	Enjurok	İÇ 27	Gıda	IA I-VI
23. JUGLANACEAE				
80. <i>Juglans regia</i> L.	Gozey, Ceviz, Guz	İÇ 98	Gıda, Tedavi ve boya	IA IV, IIA I, VAI
24. JUNCACEAE				
81. <i>Juncus inflexus</i> L.	Kamır	İÇ 73	Tedavi, Sepet	IIA I, VA III
25. LAMIACEAE				
82. <i>Ajuga vestita</i> Boiss.	Abamayıl, Kabamayasıl	İÇ 88	Tedavi	IIA I
83. <i>Lamium amplexicaule</i> L.	Puney	İÇ 82	Tedavi	IA IV, IIA I
84. <i>Melissa officinalis</i> L.	Melisa, Oğulotu	İÇ 35	Gıda ve Tıbbi	IIA I
85. <i>Mentha longifolia</i> L.subsp. <i>typhoides</i> (Briq.) Harley var. <i>typhoides</i>	Vızdorey, Puney	İÇ 42	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
86. <i>Micromeria myrtifolia</i> Boiss. & Hohen.	Çaya çuçka	İÇ 94	Gıda, Tedavi	IIA VII, IIA I
87. <i>Nepeta italica</i> L.	Çaya sermı	İÇ 17	Tedavi	IIA I
88. <i>Origanum vulgare</i> L.	Dağ kekiği, Zahter	İÇ 58	Gıda ve Tedavi	IIA I, IIA I
89. <i>Phlomis armeniaca</i> Willd.	Ada çayı	İÇ 28	Gıda, Tedavi	IAI ,IAVI
90. <i>Salvia multicaulis</i> Vahl.	Pung	İÇ 47	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
91. <i>Satureja boissieri</i> Hausskn. ex Boiss.	Kekik	İÇ 48	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I

92.	<i>Satureja hortensis</i> L.	Yabani kekik	İÇ 76	Gıda, Tedavi	IIA I, IIA I
93.	<i>Teucrium multicaule</i> Montbret & Aucher ex Benth.	Yabani kekik	İÇ 111	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
94.	<i>Teucrium polium</i> L.	Meryemhot, Meyero	İÇ 49	Tedavi	IIA I, VIA I
95.	<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss & Hohen var. <i>glabrescens</i> Boiss.	Yabani Kekik	İÇ 115	Gıda, tedavi	IAI, IIAI
96.	<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss. &Hohen.var. <i>kotschyanus</i>	Kekik	İÇ 116	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
97.	<i>Vitex agnus-castus</i> L.	Hayıt ağacı	İÇ 54	Tedavi	IIA I
26. LINACEAE					
98.	<i>Linum mucronatum</i> . Bertol.	Çiçeka zer	İÇ 114	Tedavi	IIA I
27. MALVACEAE					
99.	<i>Alcea apterocarpa</i> Boiss.	Hiro	İÇ 24	Tedavi	IIA I, IIB I
100.	<i>Alcea hohenackeri</i> (Boiss. Et Huet) Boiss.	Hiro, Vılıka hiro	İÇ 16	Tedavi,Oyuncak, Süs	IIAI,VIA 8
101.	<i>Malva neglecta</i> Wal lr	Ebe gömeci, Ğemilzek- Ğemazek	İÇ 5	Gıda ve Tedavi	IA I, IIA I
28. MORACEAE					
102.	<i>Ficus carica</i> subsp. <i>rupestris</i> (Hauskn.) Browicz	Hecir	İÇ 45	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I
103.	<i>Morus alba</i> L.	Tu, Tuyer	İÇ 78	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I
104.	<i>Morus nigra</i> L.	Şam dutu, Tureş	128	Gıda, Tedavi	IB IV, IIB I
29. OLEACEAE					

105.	<i>Jasminum fruticans</i> L.	Gezi	İÇ 96	Sepet örme, Süpürge	VA III-IV
30. PAPAVERACEAE					
106.	<i>Papaver dubium</i> L.	Bukık	İÇ 141	Gıda, Oyuncak ve Süsleme	IAI, VIAVIII-XVI
107.	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Bukık	İÇ 143	Gıda, Süs	IAI, VIAVIII-XVI
108.	<i>Papaver tauricola</i>	Bukık	İÇ 89	Süs, oyuncak	VA I, VA V
31. PLANTAGINACEAE					
109.	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Pelheves, sinirotu	İÇ 36	Tedavi	II AI
110.	<i>Plantago major</i> L.	Sinir otu	İÇ 119	Tedavi	IIA I
32. PLATANACEAE					
111.	<i>Platanus orientalis</i> L.	Delbır, Çınar	İÇ 46	Tedavi, Yakacak	IIB I, IIIB
33. POACEAE					
112.	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	Fırız	İÇ 21	Tedavi	IIA I
113.	<i>Hordeum bulbosum</i> L.	Pivong	İÇ 18	Gıda, Süs	IAI, VIA XVI
114.	<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud	Kamış	İÇ 135	Çatı örtüsü, Çardak, Çit	VIA I
115.	<i>Triticum durum</i> Des f.	Genim, Ğela	İÇ 14	İnanç	VIB VI
116.	<i>Zea mays</i> L.	Lazut, Mısır	İÇ 122	Gıda, Tedavi	IB IV, IB I
34. POLYGONACEAE					
117.	<i>Rheum ribes</i> L.	Kap, İçkın	İÇ 100	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
118.	<i>Rumex acetosella</i> L.	Tırşo, Tırşık	İÇ 70	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
119.	<i>Rumex crispus</i> L.	Tırşo zurey	İÇ 129	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
35. PORTULACACEAE					
120.	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Perpar	İÇ 149	Gıda, Tedavi	IA I-II, IIA I
36. PUNICACEAE					

121.	<i>Punica granatum</i> L.	Hınar	İÇ 131	Gıda, Tedavi	IB IV, IIB I
37. RHAMNACEAE					
122.	<i>Paliurus spinachristi</i> Mill.	Teli	İÇ 80	Tedavi	IIA I
38. ROSACEAE					
123.	<i>Amygdalus arabica</i> Olivier	Bıhif	İÇ 113	Gıda	IA IV
124.	<i>Amygdalus communis</i> L.	Bıhif, çekele, çağla	İÇ 137	Gıda	IA IV, IIA I
125.	<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill. var. <i>mahaleb</i>	Tey	İÇ 140	Gıda	IA IV
126.	<i>Cerasus microcarpa</i> (C. A. Meyer) Boiss. subsp. <i>microcarpa</i>	Borınç, Kiraz	İÇ 62	Gıda	IA IV
127.	<i>Crataegus aronia</i> (L.) Bosc ex DC.	Sezer, Sez	İÇ 56	Gıda, Tedavi	IA I, IIA I
128.	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Sz, Sızır	İÇ 74	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I
129.	<i>Crataegus sinaica</i> Boiss.	Sez	İÇ 84	Gıda	IA IV
130.	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Heyva	İÇ 34	Gıda, Tedavi	IBI, IBIV, IIBI
131.	<i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill.	Sıva çoli	İÇ 123	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I
132.	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pallas.	Hermi	İÇ 124	Gıda	IA IV
133.	<i>Pyrus syriaca</i> Boiss. var. <i>syriaca</i>	Hozık, Hermi	İÇ 41	Gıda	IA IV
134.	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>ursina</i> (Kotschy) Browicz	Aluce	İÇ 43	Gıda, Tedavi	IAI, IIAI
135.	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu, Şilan	İÇ 60	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I

136.	<i>Rubus caesius</i> L.	Dırık, Böğürtlen, Tureş	İÇ 59	Gıda, Tedavi	IA VI, IIA I
137.	<i>Rubus sanctus</i> Schr eb.	Böğürtlen, Tu reş, tuy dırık	İÇ 130	Gıda, Tedavi	IA IV, IIA I
39. SALICACEAE					
138.	<i>Salix alba</i> L.	Bİ, Vialer	İÇ 51	Tedavi, Yakacak	IIA I, IIIA
40. SCROPHULARIACEAE					
139.	<i>Verbascum lasianthum</i> Boiss. & Bentham	Sığırkuyruğu	İÇ 102	Tedavi, Gölgelek	IIAI, VIAI
41. SOLANACEAE					
140.	<i>Solanum nigrum</i> L.	Fıring zure, Fıring derevin	İÇ 33	Tedavi	IIA I
42. TAMARICACEAE					
141.	<i>Tamarix smyrnensis</i> Bunge	Sındık	136	Temizlik, Yakacak ve Sepet	VA IV, VAIII, III
43. ULMACEAE					
142.	<i>Celtis tournefortii</i> L am.	Tey	İÇ 90	Gıda, Tedavi	IA IV
44. URTICACEAE					
143.	<i>Urtica dioica</i> L.	Gezok, Isırgan Otu, Adırvaş	İÇ 107	Gıda, Tedavi	IIA I, IIA I
45. VIOLACEAE					
144.	<i>Viola odorata</i> L.	Menevşe	İÇ 68	Gıda, Tedavi ve Süs	IA-B VI, IIAI, VIA-B VIII
46. VITACEAE					
145.	<i>Vitis vinifera</i> L.	Tri, Ungur	İÇ 83	Gıda ve Tedavi	IB I-IV, IIBI
47. ZYGOPHYLLACEAE					
146.	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çoban çökerten	İÇ 20	Tedavi	IIA I

Ek 3.Öğrencilere verilen yenen bitkilerle ilgili anket formu

<p>Bilgiyi kaydeden öğrencinin adı:.....</p> <p>Sınıfı:.....</p> <p>Tarih:.....</p> <p>Konuşulan kişinin adı, soyadı: .....</p> <p>Yaşı :.....</p> <p>Yaşadığı yer: .....</p> <p>Adresi:.....</p> <p>.</p> <p>Konuşulan kişiye yakınlık: (büyükanne, dede, komşu gibi).....</p>			
YENEN OTLARA İLİŞKİN ALINAN BİLGİLER			
Bitkinin Adı	Kullanılan Kısım Neler Yapılır? (Börek, Pasta, Kavurma gibi)	Nasıl Pişirilir?	İçine Neler Konur?

Ek 4.Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ve bu kişilerle ilgili bilgiler

Adı-Soyadı	Cinsiyeti	Yaşı	Eğitim durumu	Mesleği
Remziye YILDIZ	K	51	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Fethi ÖZKAHRAMAN	E	49	İlkokul	Çiğci
Hakkı YILDIZDAĞ	E	52	Ortaokul	Esnaf
Nazife ÇİÇEK	K	50	Okur-Yazar değil	Ev Hanımı
Havva AYDOĞDU	K	63	İlkokul	Ev Hanımı
Semih AYDOĞDU	E	29	İlköğretim	Çiftçi
Reyis EROĞLU	E	40	Lisans	Öğretmen
Süleyman ARSLANCA	E	51	İlkokul	Esnaf
Cuma YIDIZHAN	E	59	Önlisans	Emekli
Kerim BOYNUKARA	E	36	İlköğretim	Esnaf
Mehmet DEMİR	E	41	Lise	Esnaf
Hacı GÖK	E	53	İlköğretim	Emekli
Remziye YILDIZ	K	51	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Hüseyin ÇİÇEK	E	91	Okur yazar	Çiğci
Bülent SITACI	E	39	Önlisans	Sağlıkçı
Hüseyin GÖNGÖRDÜ	E	82	Okur-Yazar değil	Çiftçi
Cuma ALÇİÇEK	E	84	Okur-Yazar değil	Çiftçi
Yusuf ADIYAMAN	E	65	İlkokul	Şöför
Mustafa BALPETEK	E	89	Okur-Yazar değil	Çiftçi
Ali CENGİZ	E	47	İlkokul	Çiftçi
Ahmet ÇİÇEK	E	62	İlkokul	Çiğci
Sefer POLATOĞLU	E	51	İlkokul	Esnaf
Feyzi ASLANOĞLU	E	69	İlkokul	Çiftçi
Sebiha ALTUNBAŞ	E	58	İlkokul	Ev hanımı
Reşat ULAŞ	E	47	İlkoul	Çiğci
Nihat DOKRUL	E	47	Önlisans	Memur
H.Cemal BAYRAM	E	69	Okur-Yazar değil	Çiftçi
İbrahim BAYRAM	E	48	İlkokul	Çiftçi
Esmâ KARAYILAN	K	49	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Fatih YILDIZ	E	29	Lisans	İmam
Ümran ÖDEN	E	30	Önlisans	İmam
Muhsin Gök	E	28	Önlisans	İmam
Muharrem ÇELİK	E	51	Lisans(Terk)	Esnaf
Ahmet YALÇIN	E	35	Önlisans	İmam
Necmettin KARTAL	E	38	Y.Lisans	Arş. Gör.
Mehmet Sinan KURT	E	53	Önlisans	Şef(Müftülük)
Müşerref ÇİÇEK	K	57	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Orhan İNİK	E	32	Lisans	Arş.Gör.
Senem ÇİÇEK	K	58	İlkokul	Ev hanımı
Ayşe ÇİÇEK	K	51	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Gülfer ÇELİK,	K	43	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Remziye ARSLANPARÇASI	K	38	Okur-Yazar değil	Ev hanımı
Mürüvet AKGÜMÜŞ	K	38	İlkokul	Ev hanımı
Gülfer ÇELİK	K	42	Ortaokul	Ev hanımı
Hamide GENÇ	K	48	İlkokul	Ev hanımı
Gülizar ÇİÇEK	K	43	Ortaokul	Ev hanımı
Zübeyde KISA	K	32	İlkokul	Ev hanımı
Bilay ŞİMŞEK	K	37	İlkokul	Ev hanımı
Musa ÇETİN	E	39	Oraokul	Çiftçi
Ceyda BAYRAM	K	49	Okur-Yazar değil	Ev Hanımı
Abdurrahman EREN	E	53	İlkokul	Esnaf
Sakine ÖZTÜRK	K	39	İlkokul	Ev hanımı
Süleyman ARIYURDU	K	43	ilkokul	Esnaf
Kadri KARA	E	39	Lisans	Öğretmen
Erdil GÜLELİ	E	30	İlköğretim	Aşçı
Beşir ÇİÇEK	E	43	İlköğretim	Esnaf

Ek 5. Araştırma alanındaki yerleşim yerlerinin isimleri

1. Adalar Köyü
2. Akpınar Köyü
3. Armağantaşı Köyü
4. Armutlu Köyü
5. Artuk Köyü
6. Aşağışeyhler Köyü
7. Asmalık Köyü
8. Aynalı Köyü
9. Bademlik Köyü
10. Bahçe Köyü
11. Balıksırtı Köyü
12. Bayat Köyü
13. Bayrak Köyü
14. Bintaş Köyü
15. Ceylan Köyü
16. Değirmenli Köyü
17. Dikyol Köyü
18. Dilekpınar Köyü
19. Elifuşağı Köyü
20. Eskibağ Köyü
21. Gençeli Köyü
22. Göktepe Köyü
23. Gözerek Köyü
24. Kalaç Köyü
25. Kalecik Köyü
26. Karakaya Köyü
27. Karakolan Köyü
28. Karamusa Köyü
29. Karataş Köyü
30. Kartaltaşı Köyü
31. Kayagediği Köyü
32. Keklik Köyü
33. Köksal Köyü
34. Kömürcüler Köyü
35. Konaklı Köyü
36. Körkeyni Köyü
37. Korudağ Köyü
38. Kuyuköy Köyü
39. Pamuklu Köyü
40. Petekkaya Köyü
41. Pınarlı Köyü
42. Saltepe Köyü
43. Seyhandede Köyü
44. Sinekköy Köyü
45. Yabanardı Köyü
46. Yayıklı Köyü
47. Yaylacık Köyü
48. Yukarışeyhler Köyü

Ek 6. Araştırma alanından bazı bitki taksonlarının orijinal habitatlarından alınan veya kullanım amaçları ile ilgili resimler

Ajuga vestita Boiss.

Onosma albo-roseum Fisch & C.A.Mey. subsp. *albo-roseum* var. *albo-roseum*

Tribulus terrestris L.

Papaver dubium L.

Thymus kotschyanus subsp. *glabascens*

Araştırma Alanından bir görünüm

Yayıklı ilkokulu anket çalışması

Çermik ilçe merkezinde semp pazarı

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Diyarbakır' da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır' da tamamladı. 2007 yılında yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünden mezun oldu. Halen Bingöl Üniversitesi Merkezi Uygulama Laboratuvarında görev yapmakta olup evli ve 3 çocuk babasıdır.

